BITÓ LÁSZLÓ

A Názáreti Izsák

Jézus a poklok tornácán

BITÓ LÁSZLÓ

A Názáreti Izsák

Bitó László

A Názáreti Izsák

Jézus a poklok tornácán

Ajtósi Dürer: Jézus alászállása a poklok tornácára

Bitó László

A Názáreti Izsák

Jézus a poklok tornácán

Argumentum
2002

A borítón a *Jézus alászállása a poklokra* című XIV. századi freskó részlete látható, amelynek rerdetije a novgorodi Theodor Sztratilatisz templomban található.

© Bitó László, 2002

Több száz Jézus-könyv jelent meg Ernest Renan 1863-ban kiadott, „Vie de Jésus" című úttörő műve óta. Az évek során jómagam is elolvastam több tucatot, de nem találtam egyet sem, amely a Renanéhoz hasonló lépéssel vitt volna közelebb a Pilátus fennhatósága alatt keresztre feszített názáreti vallásalapító megértéséhez. Nem csoda, hiszen e könyv hatását J.H. Holmes (az 1927-es amerikai kiadás bevezetőjében) Darwin „A fajok eredete" és Marx „A tőke" c. művének megrázó szellemi következményeihez hasonlította.

Megjelenésekor megbotránkoztatta, szerzője ellen fordította a vallási hierarchiát. Renan elvesztette professzori státusát, még Júdásnak is nevezték. Fő bűne az volt, hogy úgy írta le Jézust, ahogy a történelmet befolyásoló más személyiségeket is ábrázoltak irodalmi életrajzokban. De alighanem egyet sem hasonló sikerrel. Művéből fél év alatt több mint hatvanezer példány kelt el Franciaországban, és azóta is számos kiadása jelent meg, jóformán minden nyelven.

Ehhez képest szinte valamennyi „poszt-renani" Jézus-könyv jelentéktelennek tűnhet. És mivel ugyanabból a hagyatékból – hagyományból! – azaz leginkább az evangéliumokból és talán Josephus Flavius művéből merítettek, nem nyújthattak megrendítően újat. Az utóbbi évtizedekben megjelent Jézus-életrajzok, életrajzi regények gyakran csak szerzőjük hírnevével, vagy éppen sokkoló – például Jézus szexuális életét illető – feltételezésekkel igyekeztek felcsigázni az érdeklődést.

Norman Mailer nemrég magyarul is megjelent ‚Az evangélium a fiú szerint' című, egyébként szépen megírt életrajzi regé-

nyében például csak egyetlen új gondolatot sikerült felfedeznem: azt, hogy – ácsok lévén – József és fiai imádsággal oltalmazták munkájukat, hogy se tűz, se szú el ne pusztítsa. De hát a filoszok túl vannak már ‚az egyszerű ács fia' romantikus képén és az ácsban nemcsak a kézművest, hanem a bölcs ember jelképét is látják, aki szellemileg felépítette önmagát.

Talán érdekesebbek az ideológiai célzatú Jézus-könyvek. Ide sorolnám Robert Graves (a XX. század irodalmilag talán legtöbbre becsült) ‚Jézus király'-át. Graves feltételezi, hogy Jézus királyi család sarja, mégpedig Heródes fia, Antipater és Mária titkos nászából származik. A könyv Angliában íródott, a múlt század közepén, ideológiai üzenete a származás fontossága, a királyi családok magasabbrendűsége – akkor, amikor épeszű emberek már ott is kezdtek rájönni, hogy a királyság elavult intézménye aligha egyeztethető össze a demokratikus törekvésekkel. Gravest talán a walesi herceg lemondásának heves visszhangja, a royalista és antiroyalista érzelmek összecsapása vezette az elfogult gondolathoz, hogy Jézus, a várva várt Messiás, csakis királyi herceg lehet.

Az utolsó évtizedekben teret nyertek a ‚tudományos' Jézus-könyvek is. A régészet és az antropológia, a filológia és a filozófia, a történetírás és a teológia: szinte minden akadémiai diszciplína besegített, hogy Jézus tanításának világhódító sikerét ‚tárgyilagos', tudományos megközelítéssel tegyék érthetővé. A kémia és fizika legmodernebb eszközeit is bevetve, számos írás foglalkozik például a torinói lepel hitelességével. Pedig az eddig alkalmazott technológiák legfeljebb anyagának hely- és időbeli eredetét mutathatják ki – ami csak újabb vitákhoz vezethet. Tételezzük fel azonban, hogy a következő évtizedekben a molekuláris biológia fejlődése – és az idevágó etika korrumpálása – lehetővé teszi, hogy e lepelről leemelt sejtekből elkészítsék a valaha belé burkolt ember teljes ‚genetikai térképét'. És akkor majd százszámra jelennek meg újabb tanulmányok, hogy azt összehasonlítsák népfajokéval, híres emberekével.

Tételezzük fel továbbá, hogy a tradíciók szerint Jézus keresztjéből származó szilánkról nyert DNS tökéletesen megegyezik a lepelről nyert DNS-sel. Vajon ez meggyőzné azokat, akik addig

nem fogadták el, hogy akár a fadarabkának, akár a lepelnek bármi köze lenne ugyanahhoz a kereszthalálra ítélt emberhez?

Mindezzel vajon közelebb kerülnénk Jézushoz, tanításának megértéséhez, példája elfogadásához? És azok hitvilágát, akik eddig is szentül hitték, hogy a lepel Jézus halotti leple volt és a szilánk a Megváltó keresztjéből származó csodatevő ereklye, vajon gazdagítaná a genetikai azonosság bebizonyosodása?

Valószínűbb, hogy inkább szűkítené-szegényítené. Emlékezzünk rá, miként idézi János evangéliuma Jézust: „Mivelhogy láttál engem, Tamás, hittél: boldogok, a kik nem látnak és hisznek." (Ján. 20.29)

* * *

Akik látták Jézust, és hallották szavait, természetesen túl közel álltak hozzá, semhogy hinniük kellett volna létezésében. Vagy éppen visszatérésében a sírból. De lehet, hogy túl közel álltak hozzá, semhogy felismerjék a szavai mögött rejlő példakép jelentőségét? Jézus nagyságát talán az mutatja a leghívebben, hogy kétezer év távlatából tisztábban láthatjuk üzenete lényegét, mint látták a ‚szinoptikus' evangéliumok feltételezett közös forrása, az elveszett, ún. Quelle szerzői, vagy az erre akkor építők. A Jézus utáni évtizedekben ugyanis ezeknek az írásoknak a legfontosabb célja annak bizonyítása lett, hogy Jézus a megjövendölt felkent, a Messiás – vagyis görög-latin néven: Krisztus.

Ezt csak egyféleképpen lehetett bizonyítani: azzal, hogy cselekedeteiben és szavaiban beteljesedett mindaz, amit az Írásban – a keresztény Ószövetségben – megjövendöltek a Messiásról. Márpedig ez nem rejtett, hanem nyíltan kimondott célja nem csak az evangéliumoknak, hanem azok szerint Jézus cselekedeteinek, szavainak is. A sokszor használt, erre utaló kifejezések („...hogy beteljesedjék az írás", „a próféta szava") közül hadd idézzek csak egyetlen példát – a számomra legfájóbbat és egyben a legzavaróbbat. Jézus kereszthalálának leírásában ezt találjuk János evangéliumában: „Ezután tudván Jézus, hogy immár minden elvégeztetett, hogy beteljesedjék az írás, monda: Szomjúhozom." (János, 19.28) Nehéz kimondanom, de ezek szerint mintha Jézus szerepet játszott volna: tudta, hogy mit

kell mondania az írás szerint – és kimondta azt. Még azt sem tudjuk, hogy tényleg szomjúhozott-e. És úgy tűnik, János számára teljesen lényegtelen volt a keresztre feszítés gyötrelme – az ő leírása szerint ez akár pár perces, fájdalommentes halál is lehetett – csak az volt fontos, hogy az írásból még pár szó beteljesedjék.

Máté szavaiból sokkal érzékelhetőbb a keresztre feszítés testi és lelki gyötrelme. Szerinte Jézus nem egyszerűen azt mondta: „Szomjúhozom", hanem így kiáltott fel: „ÉLI, ÉLI! LAMMÁ SÁBÁKTÁNI?" – azaz: „Én Istenem, én Istenem! Miért hagytál el engemet?" (Mát. 27. 46) De ezekkel a szavakkal Máté is a zsoltárok könyvére (Zsolt. 22,2) utal. Mint ahogy Márk is (Márk, 15.34). Ha már itt tartunk, érdemes arra emlékeznünk, hogy Lukács e fájó, panaszos felkiáltás helyett így írja le a véget: „És kiáltván Jézus nagy szóval, monda: Atyám, a te kezeidbe teszem le az én lelkemet. És ezeket mondván, meghala." (Luk. 23.46) De nemcsak Jézus utolsó szavainak, hanem utolsó óráinak, napjainak, sőt egész életének megörökítésében a hasonlatosságok ellenére is nagyon különbözik a négy evangélium. Céljuk nyilvánvalóan nem történet- vagy történelemírás volt – mint ahogy a legtöbb modern Jézus-könyvtől eltérően az enyémnek sem. Az evangéliumok írói azt akarták megérteni és megértetni, miként valósultak meg, teljesedtek be Jézusban az Ószövetség szavai.

Sokat sugall a Golgotán történtekről, hogy miután a római katonák megtörték a latrok lábszárcsontját, János szerint nem törték meg a már halottnak vélt Jézusét. János számára azonban, megint csak az a fontos, hogy ezzel is „beteljesedjék az írás: Az ő csontja meg ne törettessék." (Ján. 19.36)

Kétezer évvel később azt kell megértenünk, ki lehetett az a Jézus, akire még életében oly sokan felfigyeltek, majd milliószor milliók követtek? Azt tudjuk, hogy nem Ő volt kora egyedüli tanítómestere, tehát a sok nagy tudású, bölcs rabbi közül miként tűnhetett ki, indulhatott világhódító útjára a Názáretbe költözött betlehemi ács fogadott fia? Mert a kérdés, amit ma fel kell tennünk – miután az evangéliumokban ránk hagyottak kétezer éven át nem mentettek meg a hatalomvágytól, kegyetlenségtől, háborúktól: a Gonosztól – nem az, hogy Jézusban mi-

ként teljesedtek be az apokaliptikus végidőket ígérő próféciák. Hanem az, hogy Ő miként gondolta megtörhetni az addig is uralkodó hatalomvágyat, ellenségességet. A gyilkos gyűlölethez vezető félelmet a Teremtő szándékát megvalósító másságtól. Miként szeretett volna bevezetni minket az Ígéret ama Földjére, ahová népét Mózes negyven évi bolyongás után sem volt képes: a Szeretet Országába. És ezt az álmot valóra váltani miért nem sikerült neki sem?

Miért nem folytatta tanítását a Keresztrefeszített, miután kilépett sírjából?

Tehát az Újszövetségben annak a Messiásnak a cselekedeteit, példabeszédeit ismerhetjük meg, akiben beteljesedtek az Ószövetség szavai. De ki az a Jézus, akit tanítványai meglátták a galileai tó partján és követték Őt, mielőtt tudhatták, hogy betölti-e a jövendöléseket. Hozzá szegődtek, mikor még szinte semmit sem tudhattak róla, tanításáról! (Lásd: Mát. 4.18–22)

Miért?

Ki volt ez az ember, aki ilyen, az egész életüket megváltoztató hatással volt az egyszerű halászokra, mielőtt bármi érdemlegeset mondott volna nekik?

Semmiképpen sem egy maihoz hasonló politikus volt, aki fűt-fát, tejjel-mézzel folyó Kanaánt – talán minden választókörzetben mást – ígér, hogy követőket toborozzon. Miben rejlett, hogyan alakult ki személyes vonzereje? Mi indította meg tanítványait, mivel nyerte meg őket, hogy mindent feladva, kövessék őt? Mégpedig akkor, amikor először találkoztak a galileai tó partján, és nem később, amikor már a várva várt messiást látták benne és mindent megtettek, hogy teljesülni vélhessék benne a megváltó eljöveteléről szóló jövendöléseket.

Ha tehát arra a megváltó élményre vágyunk, amelyben Jézus tanítványai, korai követői részesültek – azt a jézusi jelenséget kell átéreznünk, azt a Jézust kell megértenünk, aki magához vonzotta, nem pedig azt, aki a sírba tételt választva, elhagyta tanítványait.

* * *

A keresztre feszített Jézus jelentette a kereszténység számára a megváltót, a megváltást. A római kínzó és kivégző eszköz, a ke-

reszt lett majd' kétezer éven át a jézusi élet szimbóluma. És a megváltás, az Isten országa, a szeretet és békesség országa: sehol! Kezünkben karddal és kereszttel törtünk azokra is, akik csupán más néven nevezték, szólították meg ugyanazt az Istent. A kereszt nevében öldököltük egy betű miatt: a homousionért azokat, akik ugyanannak a keresztnek a védelmében ajkukon a homoiusionnal reméltek üdvözülni – és fordítva.

A technológia fejlődésével a mi nemzedékünk ifjúkorában már milliókat irthattunk ki pár év alatt – mindkét részről keresztény egyházak megáldotta fegyverekkel – vagy éppen a vallási és faji intolerancia, vagy a másik földtekén a ‚tennó', a felkelő nap istenített császára nevében. És utódainkra, akikben már nem él annak a pusztításnak, a feneketlen szakadékhoz vezető síkos útnak, lejtőnek az emléke – olyan eszközöket örökítünk, amelyekkel ennél tízszer nagyobb pusztítást vihetnek véghez, akár órák alatt.

Remélhetjük, hogy most, miután magunk mögött hagytuk a Krisztus utáni második évezredet is, magától véget ér az apokaliptikus korszak?

Nem.

A millenniumok, mint a kerek évszámok közül a legkerekebbek, alkalmat adnak az emlékezésre, csak úgy, mint a túlélés megünneplésére – de gondjaink nem oldódnak meg maguktól. Semmiképpen sem, ha tovább haladunk ugyanazon az úton, amely kétezer éven át egyre pusztítóbb háborúkhoz, a mi nemzedékünk életében pedig minden épeszű ember képzeletét túlszárnyaló, kegyetlenségében egyenesen fölfoghatatlan népirtáshoz, genocídiumhoz vezetett, és nem is egyszer.

Tehát új Messiásra kell várnunk? Semmiképpen sem. Ellenkezőleg. Mindent meg kell tennünk, hogy ne essünk ismét azoknak a megváltást-ígérőknek a csapdájába, akik végül mindig csak zsarnokságot hoznak ránk: a Napóleonok, Hitlerek, Sztálinok. Már jól tudjuk, hogy az új jövőt hirdető messiások előbb-utóbb az őket vezérlő rögeszmék rabságába esnek, és akkor akaratuk érvényesítéséért bármilyen kegyetlenségre képesek.

Egy kivételével.

Az én olvasatomban Jézus felismeri, hogy követőinek egyre növekvő tábora, s e tömeg lelkes hozsannája magával sodorja. Felismeri, hogy várakozásuknak eleget téve, egyre keményebb, kegyetlenebb szavak csúsznak ki a száján. Míg végül maga is, akár hatalomra törő demagóg, a gyűlölet hitvallásához fordul. Lukács szerint ugyanis egyszer így szólott az őt követő sokasághoz: „Ha valaki én hozzám jő, és meg nem gyűlöli az ő atyját és anyját, feleségét és gyermekeit, fitestvéreit és nőtestvéreit, sőt még a maga lelkét is, nem lehet az én tanítványom."

Nehéz elhinnem, hogy Jézus, aki korábban felismerte a szeretet megváltó, minden viszályt megoldó erejét, ilyen kegyetlen szavakat ejtett volna ki a száján, sőt fizikai erőszakhoz is folyamodott, amikor – az evangéliumok szerint – korbácsot fogott felebarátaira, a templomi pénzváltókra és kufárokra. De ha valóban ennyire elragadták az indulatok, elképzelhető, hogy inkább a keresztre feszítést választotta, semhogy gyűlölésre ösztökélő, feltétlen engedelmességet követelő, fizikai bántalmazástól sem visszariadó zsarnokká legyen.

Lehetséges, hogy harminc-negyven évvel, János evangéliuma esetében talán jóval több mint fél évszázaddal Jézus halála után, olyan szavakat is a Mesternek tulajdonítottak, amiket esetleg csak túlbuzgó tanítványai mondtak ki?

* * *

Szinte iparrá vált Jézus ránk maradt szavai lehetséges hitelességének elemzése. Annak eldöntése, hogy mi eredhetett tőle vagy legalábbis a zsidó hagyományokból, és mit vettek át az evangélisták a környező népek szólásaiból, bölcselkedéseiből. A kaliforniai ‚Jézus szeminárium' szakértői szinte szóról szóra elemzik és vitatják meg az evangéliumokat, majd ‚demokratikus módon', szavazással döntik el, hogy mely szavak, mondások származhattak Jézustól!

Nem tagadhatom, hogy nemcsak a gyermekkori hittanórákon hallottak, hanem mindaz, amit történészek, régészek, filológusok munkáiról, a Biblia vagy éppen a qumráni tekercsek és más ránk hagyott írások értelmezőitől olvastam életemben – ezek közül szeretném kiemelni Vermes Géza világszerte nagy-

ra becsült műveit –, bennem élnek és befolyásolják gondolataimat. De nem ezeket akarom itt ‚fel' meg ‚átdolgozni', olvasóim elé idézni. Nem az evangéliumok felmutatta-bizonyította Messiást vagy éppen az Írásban megnyilatkozó Istent kell megértenem, megértetnem. És nem is a történelmi Jézust, a vallásalapítót. Hanem az egyszerű embert, aki a belőle sugárzó szeretettel magához vonzotta a galileai tó partján tanítványait, és megvilágította a Szeretet Országába vezető utat, mielőtt áldozatául esett sokasodó követői reményeinek, elvárásainak. Vagy talán azt a Jézust, aki az önként vállalt halál-rítusból újjászületve, ismét a megtestesült szeretet példaképeként jelent meg tanítványai előtt.

Csak kívülről nézve, csupán a ránk hagyott szavain, tettein keresztül ezt a Jézust nem érthetjük meg mélyebben, mint eddig, hiszen az Írásban ránk hagyottakat már végtelenül sokszor ‚feldolgozták', értelmezték. Előző két bibliai könyvem, az *Ábrahám és Izsák*, majd az *Izsák tanítása* megírásához Ábrahám, Izsák és népük akkori világába kellett beleélnem magam, hogy megértsem, miként lett volna képes Ábrahám megölni tulajdon fiát, és Izsák miként élhette túl ép elmével a ráemelt kés emlékét. Ehhez az új könyvemhez a gyermek Jézus, és a Galileában felnövekvő, majd Júdeában tanító Mester gondolati és érzelmi világába kellett belemerülnöm, és a róla szóló hagyományokban rátalálnom az evangéliumi elbeszélések kulcsaira, kódjára, hátterére.

* * *

Az alkalmat e könyv felépítésére az apostoli hitvallás, vagyis a Nicaea-i zsinat 325-ben elfogadott credójának Jézus keresztre feszítését és sírba tételét leíró pár szava – könyvem választott mottójának szavai – adták: „...kínzaték Poncius Pilátus alatt, megfeszítették, meghala és eltemetették; alászálla a poklokra, harmadnapon halottaiból feltámada.'

Mit értsünk azon, hogy Jézus alászállott a poklokra?

Valaha a poklot a pogány mitológiák alvilágával asszociálták. Valahol a föld mélyén rejlő, talán a vulkánok láváját felöklendező, a lelkeket – vagy éppen testeket is – gyötrő örök tűzzel. Vagy Danténál az egyéni bűnhöz szabott gyötrelmek tömlöceivel, bugyraival. Jézus alászállása a poklokra gyakori témája volt

a szépművészeteknek. A borítón egy ilyen XIV. századbeli pravoszláv freskó látható, a második oldalon pedig Ajtósi Dürer gyönyörű rézkarca ábrázolja Jézust, amint sírjából a poklokra alászállva, feltámasztja és kimenti az ott sínylődő ősöket. Mint minden más bibliai metafora feldolgozásában, a szépművészet ebben az esetben is messze megelőzte az értelmezés szabadságában az írott szót, az irodalmat. De hát nem képekért, szavakért lobbant fel a máglyák tüze...

Tehát hogyan értelmezhetjük a sírbéli élmény metaforáját?

Manapság a poklot nem a föld mélyén bugyborékoló szurokkatlanként, hanem magunkban hordozott, belső gyötrelemként, gyötrő emlékekként képzelhetjük el. Tehát a metaforát úgy értelmezhetjük, hogy Jézus mélyen önmagába, gondolataiba, elmélkedésbe merülve idézte maga elé, keltette életre a lelke mélyén és az emlékezetében szunnyadó személyeket, személyiségeket Ádám és Évától Kajafásig vagy éppen Pilátusig.

Erre a lehetőségre épül esszéregényem, amely formailag – még ha sokféle belső hangot szólaltat is meg – elmélkedés. Tehát a sok szereplős történésekkel, hagyományos regényformában megírt *Ábrahám és Izsák*, és a Platón-i dialógusokhoz hasonlított – lásd pl. Szörényi László írását (Élet és Irodalom 2002. 03. 15.) – *Izsák tanítása* című írásaim után úgy tűnhet, hogy tovább szűkült a kör: monológgá. Én viszont éppen az ellenkező lehetőséget láttam Jézus pokoljárásának ilyetén való feldolgozásában, hisz' az elmélkedés képzeletvilágában nem csak az egy s ugyanazon korban élők jelenhetnek meg, s belső világunk sokkal gazdagabb, színesebb lehet, mint a külső, a köröttünk lévő.

Sőt, fel kell tennünk a kérdést, hogy egyáltalán léteznek-e színek a rajtunk kívül álló világban, vagy csak különböző hullámhosszok, különböző energiájú fotonok száguldoznak a köröttünk tomboló káoszban, amelyből szemünk, agyunk, elménk, lelkünk érzelmekkel átélt képeket alkot. Vagy, ahogy Izsákom mondja az ő kedvelt fiához, Ézsauhoz szóló tanításában: ‚Mind többet fedezünk fel a világból, míg végül már csak a bennünk rejlőt tárhatjuk fel, s az valóban végtelen.'

* * *

A kétségeket tükröző, belső viaskodásokkal, párbeszédekkel élénkített, megelevenített elmélkedés talán eddig szokatlan nyomdai megjelenítésre késztetett. Ilyen például a jobbra zárt egy- vagy párszavas beszúrások sora. Ezek talán a drámaírók ‚félre' utasításához hasonlíthatók. Mivel az elmélkedésben nem lehet jelen a mindent tudó, kívül álló szerző – aki megnevezheti, mikor ki szólal meg – mindaz, amit Jézus mások hangján hall, dőlt betűs (kurzív) szedéssel jelenik meg. A megszólításokból, utalásokból pedig mindjárt kiderül, hogy kinek a hangján hallja kérdéseit, gondolatait Jézsua.

Igen, Jézsua, mert saját korában aligha hívtak egy zsidó gyermeket az elnyomók nyelvén – azaz Jézusnak. Az ehhez hangzásban legközelebb álló bibliai nevet Ezsdrás könyvében találjuk: „Akkor fölkelének Zorobábel, Sealtiél fia és Jésua, a Jósádák fia, és hozzá kezdének Isten háza építéséhez," (Ezsdr. 5.2) Vettem magamnak annyi írói bátorságot és szabadságot, hogy Jésuat Jézsuának írva, hangulatában is közelebb hozzam ezt a héber nevet az általunk megszokott görög-latin formához.

Míg a Jézsua gondolataiban felvetődő, nem az Szentírásból eredő ‚idézetek' ilyképpen vannak jelölve, a „szokásos, macskakörmös" idézőjelbe tett szövegrészek bibliai idézeteket jelölnek könyvemben, mint az előző bekezdésben is. Mégpedig a Károli Gáspár nevét viselő, 1590-ben nyomtatott magyar fordítás többszörösen felújított, mindmáig használt bibliájából. A szövegben túl gyakoriak ezek az idézetek, semhogy eredetük jelzése (könyv, fejezet és vers – mint itt, az előszóban) szépirodalmi műben ne legyen zavaró. Ehelyett az olvasó két mutatót találhat a könyv végén. Az első oldalszámok szerint mutatja az előforduló idézeteket és fontosabb utalásokat. A második segítségével megtalálhatja az olvasó, hogy az előforduló idézetek és utalások (könyv, fejezet, vers) melyik oldalon találhatók. Így a könyv első olvasásra (remélem) épp oly gördülékenyen élvezhető, mint bármely más regény, szépirodalmi mű, ugyanakkor megkönnyíti némely gondolat továbbkövetését, egyéni értelmezését az eredeti bibliai szövegkörnyezet alapján.

* * *

Mint tudjuk, egyik evangélium sem számol be a Jézus gyermekkora és a tanítása megkezdésének vélt időpontja közötti húszhuszonöt évről. Ez lehetővé tette az életrajzi regények szerzőinek, hogy e korszakot a képzeletükkel töltsék ki: akár bejárassák Jézussal Indiát, vagy buddhista kolostorokban töltessenek el vele éveket. Ez megtörténhetett. Nincs okunk feltételezni, hogy Jézus soha el nem hagyta az egymagában is ‚kozmopolita' földközi-tengeri partvidéket – Galileát, Judeát és a közéjük ékelődő Szamáriát. De ha elfogadjuk Lukács szavait, miszerint, amikor Mária és József felvitte a tizenkét éves Jézust a jeruzsálemi templomba, az ottani tanítók, rabbik elálmélkodtak az ő értelmén, a szent szövegek ismeretén, akkor el kell fogadnunk, hogy Jézus tudása, majd bölcsessége is a zsidó hagyományokra épült. Elsősorban a Biblia tekercseire és a szülőföldjén, Galileában már gyermek és ifjú éveiben is virágzó rabbinikus tanításokra.

De mi az, amit Ő ezekből végül is elfogadott, és mi az, amit megtagadott, hogy saját tanítását kialakítsa? Jézus gondolatvilágába merülve megérthetjük-e ezt? Vajon lehetséges, hogy kétezer évvel később tisztábban láthatunk, mint láthattak saját évszázadukban az evangéliumok írói?

Lehetséges, ugyanis az első krisztusi évszázadban különösen eluralkodott az apokaliptikus fenevadakkal benépesített jövőkép, a végidők várása. Hogy ez mennyire rányomta bélyegét az evangélistákra is, az látható a szintén János apostolnak tulajdonított Jelenések könyvéből, amely talán a legirodalmibb része a kanonizált újszövetségi Szentírásnak, de apokaliptikus istene, úgy hiszem, összeegyeztethetetlen a jóságos jézusi Atyával.

Talán még ezeknél az apokaliptikus balhiedelmeknél is erősebben befolyásolhatta Jézus tetteinek, példaképének és tanításának elfogulatlan írásba foglalását az az első egyházatyák között kialakult vita, hogy csak körülmetélteket – tehát zsidókat – vagy körülmetéletlen pogányokat is befogadhatnak-e közösségeikbe. Feltételezhetjük, hogy túllépve a pátriárkák törzsi gondolkodásmódján, Jézus is minden népekre kiterjesztette volna üdvözítő tanítását – a szeretet megváltó erejébe vetett reményt és hitet –, és talán jómaga is ellátogatott volna Rómába, Antiokhiába, hogy ott is hirdesse a megértő szeretet igéjét, ha korai

halála ebben meg nem akadályozza. De aligha fogadta volna el, hogy nevében bármi olyant mondjanak, írjanak, ami történelmünk folyamán örökös megkülönböztetéshez, gyűlölethez, üldöztetésekhez, milliók és milliók halálához vezetett. Pedig az evangéliumok írói – és különösen János, aki szemtanúnak vallja magát, de olyan jeleneteket is leír, amelyeken nem lehetett jelen – mindent megtesznek, hogy Jézus elítéléséért, haláláért Pilátusról, a római helytartóról a zsidókra hárítsák át a felelősséget.

Egyébként is ideje megértenünk, hogy az istengyilkosság lehetetlen vád. Hogyan is lehetne egy halhatatlan Istent meggyilkolni? A keresztre feszítésért pedig csakis Pilátus lehetett felelős. El kell vetnünk azt a gyakori érvet, hogy Kajafásék azért adták Pilátus kezére Jézust, mert csak a római helytartó ítélhetett bárkit is halálra Júdeában, holott tudjuk, a halálbüntetést, a halálra kövezést nem egy mózesi törvény megszegése vonta maga után. Ezek egyikét az Újszövetség is megemlíti. János evangéliuma szerint az írástudók és a farizeusok nem Pilátus ítéletére, hanem a mózesi törvény szerinti halálbüntetésre hivatkozva vitték Jézus elé a házasságtörő asszonyt, amikor a Mester a számára állított igazságszolgáltatási csapdát ilyen bölcs szavakkal kerülte el: „A ki közületek nem bűnös, az vesse rá először a követ." (Ján. 8.7)

De akkor mi vezetett a keresztre feszítéshez? Kinek mi oka lehetett a jóságos názáreti rabbit megöletni? Tényleg elárulta a Mestert egyik választott tanítványa? Ezeket a kérdéseket hagyjuk a regényre. De ezeken messze túl, meg kell találnunk a módját, hogy mélyebben megérthessük a jézusi tanítást, példaképet, hogy végre megszabadulhassunk a múlt háborúkból háborúkba, kegyetlenségből kegyetlenségbe vezető reménytelenségétől. Az, ahogyan az evangéliumok hagyták ránk Jézus tanítását, nem mentett meg önmagunktól, az egyre pusztítóbb hatalomvágytól, gyűlölségtől, gonoszságtól.

* * *

Feltételezhetjük-e, hogy voltak Jézusnak megírásra érdemes tettei, gondolatai, amelyek nem foglaltattak az evangéliumokban?

János apostolra hallgatva, igennel kell válaszolnunk.

János szerint Jézus cselekedeteinek, szavainak csak elenyészően kis töredékét hagyták ránk az evangéliumok szerzői. Hiszen miután elmondta mindazt, amit Jézus életéből és tanításából a legfontosabbnak tartott, János így fejezte be írását: „De van sok egyéb is, a miket Jézus cselekedett vala, a melyek, ha egyenként megíratnának, azt vélem, hogy maga a világ sem foghatná be a könyveket, a melyeket írnának. Ámen." (Ján. 21. 25)

Remélem, ezt még befogadja.

Budapest, 2002. április 14.

Bitó László

„...kínzaték Poncius Pilátus alatt,
megfeszítették, meghala és eltemették;
alászálla a poklokra,
harmadnapon halottaiból feltámada.'

(Apostoli hitvallás)

Hol vagyok?
Ki vagyok?

Vagyok?

Voltam?
Leszek?

Árulás!?

E parttalan, belül is végtelen sötétbe hogyan estem?
Se tűz, se kénkő bűze, csak fájdalom. Hangtalan, fénytelen semmi.

Miként a Teremtés előtt.

Vagy akár a végidők után?
Tűztelen forróság égeti testem.

Lelkem?

Ilyen fénytelen sötétet a világban –
A világban, melyben éltem –

Valaha éltem?

Szemhéjam még kiprésel kevéske fényt. Tehát még van szemem-ben némi élet. Avagy fordított világba omlottam?

Szálltam alá?

Mintha a magasból néztem volna le, mielőtt rám borult e sötétség.

Dögkeselyűk!

De gondolkodom...

Vagy csak érzek?

Fájdalomnyilak lövellnek rettegve lélegző mellkasomba. Mert lélegzem! De éltet-e a poshadt levegő e fordított világban?

A karom... A lábam... Mintha széthasították volna csontjaimat, ahogy rönkökből homlokfát hasítanak az ácsok.

Ácsok?

Fordított világ, ahol összeszorított szemhéjunk mögött több fény dereng, mint köröttünk...

Legyen világosság! – mondá az Úr, mert a sötétség elviselhetetlen.

A sötétség elnyel.

Megdermeszt.

Rémeket szül.

Uram! Teremtőm! Atyám! Sújts engem bármi fájdalommal, de ne vedd el tőlem a fényt!

– Magadban keresd a fényt, fiam! Át akartad élni a halált, hogy új életre születhess, de a legnehezebbje még csak ezután következik: sírodban szembe kell nézned a múlt minden rémével, rémtettével. Alá kell szállnod a lelked legmélyén égő pokolra, hogy tüzében megtisztulj. Vezessen kézen fogva a benned élő gyermek – a titeket minden más teremtményeim fölé emelő, szent kíváncsiság – vezessen át a hajdanvolt idők poklain, ahol őseid lakoznak, hogy a jövőbe tekints, amelyet fölépíteni a te dolgod. Mert én csak időt adtam nektek: hogy mit kezdtek vele, az rajtatok áll.

Hang, mely hozzám szóltál e síri csendben: küldesz-e avagy hívsz a poklokra?

Hang!

Föntről vagy lentről? Honnan tudnám?

Ábrahám talán tudta?

Akárki is vezet oda, a mindannyiunkban élő múlt pokoltüzének fényében újra láthatok! Melegében életre kelhetek.

De az folytatódik-e, amit eddig is életnek tudtam – avagy ez már az új élet? Más. Másik.

Vajon újrateremtődünk?

Ki voltam és ki leszek?

Dögkeselyűk! Rám ne várjatok.

Tudni fogom, hogy ki voltam, ha ismét leszek? Leszek-e, ami voltam? Az „én", aki vagyok?

Én!

Mielőtt szemem fénye kihunyt, mindenek fölé emeltettem.

Dicsőségben?
Gyalázatban?

Kétségekben. Fájdalomban.

Elhagyatva.
Elárulva?

Tanítványaim sehol.
Apám, Anyám! Apám soha...

Apám?

De mit suttogott fülembe az iskárióti Júdás?

Úgy tett, mintha üdvözlésképpen arcomat csókkal illetné, de mit is súgott fülembe?

Emlékeznem kell szavaira, amelyek enyhítették gyötrelmemet, amidőn visszatért a Getsemáne kertjébe Kajafás templomőreivel és Pilátus zsoldosaival.

Kiszabadítottál a zelóták fogságából, hűséges Júdásom, s így elejét vettük az értelmetlen vérontásnak.

Elejét vettük?

Vagy csak elhalasztottuk?

Egy ember elérhet-e többet szenvedése árán?

És te, Iskáriótesz? Lehet, hogy nem csak énértem vállaltad a szerepedet? Hiszen kiszabadítottad barátodat, Barabbást is az Antónia-bástya tömlöcéből. Mégis köszönöm, hogy segítségeddel végre átélhetem a halál megváltó, lázári rítusát! Hogy újra oly tisztán szeressek, mint ifjúkoromban, amikor a pusztai magányban mindent betöltő gyönyörrel nyílt meg előttem az érzelmek világa.

A mindeneket magához ölelő isteni szeretet.

Ősszüleink vajon ezt adták fel a tudás fejében? De miért csak a szeretet rovására bontakozhatna ki az értelem, a fékezhetetlen?

Még annyi mindent kell megértenem, mielőtt a beteljesült szeretetben tökéletes életre születhetek!

E lázári rítusban át kell élnem a halál élményét. Csak így lehetek úrrá a mindannyiunkra váró halál félelmén. De ha még nagyobb kínok várnak rám odalent, akkor is alá kell szállnom a bennem élő múlt poklaira.

Szembe kell néznem Ádámmal, Noéval, Ábrahámmal, meg Jákóbbal és Mózessel. Mindazokkal, akiknek emléke bennem él.

Meg kell fejtenem az Írásban, az Igében ránk hagyott történetek titkait, hogy megértsem, miként jutottunk a szerető Atyától, aki megosztotta eleinkkel az Édenkert örömeit, az Apokalipszis Istenéhez. A közeli szörnyű végzet tévhitéhez, mely engem is megejtett.

Föl kell idéznem életem minden eddigi élményét. Minden arcot, mosolyt és könnyet. Minden hallott szót. Mindent, ami azzá tett, ami vagyok. Hogy azzá lehessek, ami lenni akarok.

Mert mi a múlt? A világ múltja az, ami megtörtént. Azt meg nem változtathatjuk. De a mi múltunk, amely meghatározza jelenünket és jövőnket, nem az, ami megesett, hanem amit ránk hagytak eleink. Amit a ránk hagyottakból elfogadunk.

Mire emlékeznek majd a mi utódaink?

Kegyetlenséggel átszőtt, azt elfogadó, dicsőítő múlttal nem léphetünk be a Szeretet Országába.

Az a múlt, amit reánk, a mi népünkre hagytak, nem lehet igaz.

Nem lehet igaz?!

Mielőtt vállaltam volna a halál rítusát, ezt nem mertem volna így kimondani. Vajon csak azért, mert megköveztettek volna a Törvény őrei? A szadduceusok, akiket fölháborít, ha az Írás akár egyetlen szavát is kétségbe vonjuk?

A legjobb tanítók, rabbik ezerszer is megvitattak minden, Mózesnek tulajdonított, Isten sugallta szót.

Isten sugallta?

Ha a teremtő Isten Ádámba lehelte lelkét, az Ő szellemét, és lelke mindannyiunkban él, akkor minden gondolatunk, minden szavunk, mely feltör elménkbe, Istentől ered. Nemcsak a próféták és rabbik, vagy a felkent, a mindörökké várva várt Messiás szavai, hanem mindannyiunké, akik képesek vagyunk figyelni a gondolatainkra. S nem az a próféta, aki rajta kívüli hangot hall, hanem az, aki a lelke mélyéről szóló hangra hallgat, és ki meri mondani, amit őelőtte még végiggondolni sem mert senki.

Mindig is gyötörtek kétségek, de szavakká formálni legtöbbjét eddig nem mertem.

Nem mertem?

Nem a szadduceusoktól, hanem a te Istenedtől féltem, Ábrahám! Az Ismeretlentől.

A Névtelentől. Az Örökkévalótól. A belénk plántált Mindenhatótól. A gyermekgyilkosságra buzdítótól és próbára tevőtől. Az Apokalipszis Bírájától.

A nem létezőtől.

Az őseink képzeletéből született zsarnoktól, akitől Izsák megszabadult, de akihez erőtlen fia, Jákób visszatért. Akitől megmenekültem, amikor apakeresésemben a szeretet Atyjára találtam, de akinek rabságába ejtett újra a Jordán vizébe merítő János.

Nem elég, ha a halál rítusában elszakadok eddigi életemtől, és felismerve tulajdon lényem lényegét, új emberi életre születek. Nem elég, ha elszakadok eddigi életemtől, amelyhez ezernyi szállal kötnek emlékeim. Nem elég, ha elmélkedésem vajúdásában elszakadok őseink bálványaitól, amelyhez ezernyi szállal kötnek az Írás sorai. A kezdet kezdetéhez kell visszatérnem, a Teremtésig, hogy síromból tanítványaimhoz visszatérve, Ádámként jelenhessek meg előttük.

Szótlanul – mert ugyan mit is mondhatna az új kezdet Ádámja?

Ha Péterék követnek engem, a visszatérő Szótlant – mint ahogy kimondott szavak nélkül is követtek, amikor a pusztákban megtisztulva, először jelentem meg előttük – akkor ismét testvérek lehetünk. Mint ahogy testvérek, mindenben egyenlő testvérek voltunk, amikor még nem fordultatok mindinkább csak felém kérdéseitekkel: Hogy érted ezt, Uram? Mit tegyünk, Mester? Ki vagy te, Uram? Te vagy-e, akire vártunk, Uram? Honnan jössz, Mester? Hova mész, Uram?

Miért kellett engem Uratoknak, a Mesternek tekintenetek? Miért nem maradhattunk testvérek, akik sokszor fél éjszakán át beszélgettünk minderről. Arról, hogy miként értsük az Igét. Miként tökéletesedhetünk megértésben, szeretetben. Honnan jöttünk, hova tartsunk?

Ha visszatérek, talán szótlanul kell majd, hogy visszatérjek hozzátok? És az asszonyokhoz, akik – hallgatva a melengető tűz rőzséjének ropogását –, szavak nélkül is megértették, milyen boldogság vár mindannyiunkra, minden nép fiaira és lányaira, ha elfogadjuk a mindünkben lakozó isteni lelket.

Meghaltam a világ számára, s ezzel megszabadultam követőim elvárásaitól, és a rám örökített jövőtlen jövőtől, a Végidők

tévhitétől. De egymagamban nem léphetek a Szeretet Országába. És sem velem, sem nélkülem nem léphet be oda senki a rettegések-szülte ősi rémtörténetekkel: a kiűzetés, a testvérgyilkosság, az özönvíz, Ábrahám fiára emelt kése, a szikhemi vérfürdő, az egyiptomi csapások emlékével. Az értelmetlen kegyetlenség példázatainak emlékével nincs mit keresnünk ott. Könyörtelen, kiszámíthatatlan, fölöttünk álló Urat vésnek elménkbe ezek a történetek: a Seregek Urát, aki nem az én szerető Atyám.

– *Egy az Isten, Jézsua, ez a hit a mi zsidóságunk lényege. Az, akit te Atyának hívsz, nem lehet más, mint a mi Urunk, az Örökkévaló. Az, akit te jóságos Teremtőnek hívsz, nem lehet más, mint akiről így szól a zsoltár: „Az Úr szavára lettek az egek, és szájának leheletére minden seregök. Összegyűjti a tenger vizeit, mintegy tömlőbe; tárházakba rakja a hullámokat."*

Igen, Kajafás, gyönyörű szépek ennek a zsoltárnak a szavai. Én is szívesen énekeltem anyámmal, majd zsinagógánkban. Különösen első sorait zengtem teljes szívemből:

„Örvendezzetek ti igazak, az Úrban; a hívekhez illik a dícséret.
Dicsérjétek az Urat cziterával; tízhúrú hárfával zengjetek néki.
Énekeljetek néki új éneket, lantoljatok lelkesen, harsogón.
Mert az Úr szava igaz, és minden cselekedete hűséges."

Azokat a sorokat is szívesen énekeltem, amelyeket te idéztél az imént, de összeszorult a torkom és a szívem, amikor a többiek épp oly lelkesen énekelték tovább:

„Féljen az Úrtól mind az egész föld, rettegjen tőle minden földi lakó."

Igazad van, Kajafás, egy az Isten, mindannyiunk Istene, de nem mindegy, hogy milyen néven, milyen szavakkal szólítjuk meg. Gyönyörű szép, szeretetre, megértésre késztető, boldogságot ígérő és nyújtó sorok vannak zsoltárainkban. De találsz bennük – meg a többi ránk hagyott írásban – kétszer annyi verset, sort, amely nem édeni békességgel, hanem félelemmel és rettegéssel tölt el.

– *Mindezek együtt tartották össze népünket. Az istenszeretet és az istenfélelem. A büntető, gonoszokra lesújtó Seregek Ura éppúgy, mint a bűneinket megbocsátó: az Irgalmas.*

Az a mi nagy bajunk veled, Jézsua, hogy mindenképpen te akarod megszabni, mit merítsünk múltunkból s mit nem. Ami jó volt apáinknak, dédapáinknak...

Meddig hajtogathatjuk ezt? Ecetté, méreggé válhat a legnemesebb bor is, ha tisztátalan korsóba fejted. Bizony mondom néked, Kajafás, éltető a múlt kútjának vize, de megposhad, ha időnként ki nem merjük.

Hogy új múlt tölthesse fel?

Meg kell értenem a rám hagyott és az átélt múltat. De hol is kezdjem?

Miért oly nehéz fölidéznem a tegnapot? Hogyan jutottam ide? Miért inkább gyermekkorom emlékfoszlányai jelennek meg előttem?

Gyermekkorom... Amikor még oly könnyen mondhattam ki az oly egyszerűnek tűnő, mindent magába foglaló szót: Én.

Én!

‚De *én* emlékszem rá, Anyám', mondtam neki egyre, és ő mindig ugyanazt válaszolta, mosolyogva: ‚De hiszen túl kicsiny voltál, fiam, amikor Apád onnan visszahozott minket'. Akkor még pirulás nélkül, szégyentelenül, ártatlan mosollyal mondta ki: ‚Apád', mert biztos lehetett benne, hogy nem ismerem nagy titkát. Nem ismerhetem...

Amikor még emelt fővel mondhattam: ‚Én, József fia.'

‚Jézsua ben Joszéf!'

Mindaddig, amíg hancúrozó kölyökkoromban názáreti pajtásaim füle hallatára Jakab egyszer csak rám nem rivallt: ‚a fattyúja!'

Jakab, akit addig vérbeli bátyámnak, édes testvéremnek tudtam, és akként szerettem!

Nyulasdit játszottunk, fogócskáztunk, összekoccantunk, sírva futottunk haza panaszra és vigaszért mindketten. Igaz, József engem vett ölbe... hiszen nekem folyt az orrom vére!

Mondd, Jakab, ha tudtad is, amit akkor én még nem, hogy nem is vagyunk igazán testvérek, miért kellett ezt világgá kürtölnöd? A szégyenemet.

Persze, te hamar átláttad, hogy nem lehetek József fia. Már nagyocska voltál, már észnél voltál, amikor Betlehemből özvegy apád Názáretbe jött veled, hogy magához vegye anyámat.

Ugye, mindig is zokon vetted, hogy József engem is szeretett? Egész addigi világom omlott össze, amint kimondtad ezt az egész életre megbélyegző szót: fattyú! S ha csak mondtad volna! De torkod szakadtából ordítottad, még akkor is, amikor József elkapta a karodat és magához vont.

‚Fattyú, fattyú, fattyú', kiáltottad az arcomba.

Aligha akad szó, amelytől jobban rettegne egy gyermek. Hiszen hogyan is tudhatnánk, édesapánk e az, akinek ölébe ültetett anyánk?

Jakab vádjához nem fért kétség. Most már Józsefhez fordulva sipította: ‚Hogyan is lehetne a tiéd! Amikor idehoztál, Jézsua már a hasában volt ennak a názáreti...'

Folytattad volna, ha József nem tapasztja a kezét a szádra. E hirtelen mozdulattal engem öléből akaratlanul a földre taszított. Azután persze már hiába hívott vissza magához. Többé nem éreztem ölelése melegét. Odaveszett a rendíthetetlen biztonság is, amelyet addig a közelében mindig éreztem.

Ezt a régi, sajgó emlékemet is ki kell vetnem magamból e pokollal parázsló magányban, hogy a tökéletes szeretet egészen betöltsön.

El kell felejtenem a megaláztatást is, amikor rabbink a következő sabbat napján nem tűrte, hogy József fiaival üljek kicsiny zsinagógánkban.

‚Apáddal gyere vissza, az igazival!' – kiáltott rám dühösen.

A többit már nem is hallottam: kirohantam, meg sem álltam a pusztáig, ahonnan – ha visszanéztem volna –, már nem láthattam Názáret kicsinyke házait. De nem néztem vissza. Meghalni akartam.

Mire meggondoltam magam, már késő volt. Az éjszakai hidegben olyan reszketés tört rám, hogy moccanni sem bírtam. Mondják, összegömbölyödtem, akár egy megrettent sündisznó, úgy találtak rám a Názáretből keresésemre indult fáklyások.

József ölbe kapott, ő vitt haza, ő melengetett vissza az életbe, miként azt anyám százszor is elmesélte nekem. És mégis, attól kezdve igazi apa után sóvárogtam.

És ha e keserves vajúdásból újraszületek, akkor vajon lesz apám, akiről tudhatok, akit ismerhetek?

Akit apámnak, atyámnak..., Abbámnak nevezhetek? Aki nem lök ki öléből, de megvéd engem a megalázóktól. Akit teljes szívemből, a csalódás félelme nélkül szerethetek. Aki hitelt ad a fattyúságom világgá kürtölése óta a torkomon mindig fennakadó ‚én' szónak.

Aki nevet ad nekem, hogy soha többé ne kelljen ‚az emberfiának' hívnom magamat?

Jézsua ben Ádámnak.

Az újjászületés lenne a megváltás, amelyet János, a Jordán prófétája hirdetett? A lélek újjászületése a víz által, a test újjászületése a halál által.

Nem. A test elporlad. A halál kiszabadíthatja a lelket nyűtt porhüvelyéből, de új testet hogyan is ölthetne a lélek? Születésünk előtt az anyaméhbe, a formálódó testbe lopózva? Avagy első lélegzetünkkel? Ahogy a Teremtő lehelte Ádámba önnön szellemét?

De akkor lelkünk csíráját nem apánk magva örökíti ránk? S nem is anyánk szívéből száll alá a méhében növekvő magzatba? Hogyan is gondolják, akik hisznek a lelkek újjászületésében? Talán csak nem tagadják meg ehhez apjukat-anyjukat! Talán csak nem azt akarják elhitetni velünk, hogy valamely kimúlt test életunt lelke száll belénk első lélegzetvételünkkel?

Undorító gondolat!

Lehetnek a világon bölcs emberek, akik annyira félnek a megsemmisüléstől, hogy hajlandók hitelt adni túlélésük bizonyíthatatlan tanainak? A túlélésnek, akár kutya, borjú vagy birka alakjában-testében is? Csak hogy valamiképpen megmaradhassanak az általuk ismert világban?

Bezzeg Szókratész! Ő az elmúlás bénító félelme nélkül nyúlt a kehelyhez. Nem újrakezdést várt a végtől.

Pedig Athén nagy gondolkodói hisznek az élet utáni életben. A lélek öröklétében. Még ha a lelket ők sem látták soha, ők sem tudták, hogy hol lakozik. Vajon betölti egész testünket? Avagy csak a szívünket? Netán elménk feltárhatatlan zugait?

Az athéni bölcsek vajon ugyanazt értik a lélek fogalmán, mint mi?

A Teremtő az Ő lelkét, végtelen szeretetét lehelte ősatyánkba. Lelkünk, melyet életünkben a test zár magába, halálunk óráján vajon visszatér a Végtelenbe?

Némely farizeusunk szentül hiszi – valamikor én is hittem –, hogy halálunk után nemcsak a lelkünk él tovább, hanem testünk is feltámad. De akkor...

– *Valamikor? Valamikor te is hitted? De hiszen ezt tanítottad nekünk, Mester! Avagy példázataidban nem az életen túli életről szólottál megannyiszor?*

Hallom hangodat, Simon! Drága Péterem, rendíthetetlen kősziklám. Ha te egyszer valamit a magadénak vallasz, azt fel nem adod. Neked meg sem járhatja az eszedet, hogy Mestered életének nem valaminő veleszületett igazság megértetése és átadása volt a célja, hanem az, hogy igazságokat tárjon föl, s azokat megoszthassa veletek, tanítványaival. El nem hitted, hogy napról napra a kétségeimmel kellett megküzdenem. Pedig bizony mondtam néktek: elveszett nap az, amelyen az ember nem hagy maga mögött valamit, amiben addig hitt, és nem bukkan rá valami újra, amiben hinni képes.

Amikor magam mellé szólítottalak, meg kellett volna értenem, hogy csak konokság volt az, amit hitednek véltem, amidőn horgonyt vetettél, és hálódat újra meg újra kivetetted ott, ahol már százszor üresen vontad ki. ‚Miért, talán nem Isten vezérli hálónkba a halat? És ha ez így igaz, nem mindegy, hogy itt vetjük-e ki, vagy amott?' – kérdezted csodálkozva, amikor mélyebb vizekre mutattam.

De mondd, Péter: ha visszatérek innen hozzátok, vajon rávezethetlek titeket az útra, az én utamra, amely kétségek között vezet kétségekhez? Éles kérdésekkel kikövezett út az én utam, amelyet nem járhatsz meg a szeretet mirhája és a hit tömjénje nélkül.

– *Én követlek téged, uram, akárhová vezessen is utad. Ha újjászületsz, én is vállalom a halált, hogy újjászülethessek veled. Elvezettél a szadduceusok reménytelen egyetlen-lététől a farizeusok reménynyel teljes feltámadás-hitéhez. És most...*

A farizeusok sosem tették fel a kérdést: mi értelme a halálnak, ha tovább élünk? Miért pusztulna el a test csak azért, hogy fel-

támadjon? Mint ahogy a nagy galileai tanítómester, Kadadábi szerint Izsák már réges-régen, több mint egy évezreddel ezelőtt feltette ezeket a kérdéseket.

– *Még az esszénusok közül is csak néhányan fogadják el e tanításokat, Uram. Ézsau néhány utóda, aki nem járta meg Babilont. Talán nem a szíriai...?*

Hagyj magamra Péter, képzeletem Pétere. Kérdéseiddel visszszakényszerítenél abba a világba, amely majdnem elnyelt: a szadduceusok, farizeusok, esszénusok, zelóták örökkön-örökké torzsalkodó világába.

– *Engedd Uram, hogy veled virrasszak, mint ahogy veled maradtam a Getsemané kertjében Zebedeus két fiával. Akkor sem zavartalak, most is szótlanul követném szavaidat.*

Elaludtatok mindhárman ott, az Olajfák hegyén, amint magatokra hagytalak benneteket. Álmodból kellett felriasztanom téged is, aztán meg rátámadtál azokra, akikért követemet küldtem.

– *Te küldtél azokért, akik...!? Bocsáss meg uram! Ezentúl némán követem gondolataidat, míg csak hozzám nem szólsz.*

Jól van, maradj velem, hűséges kősziklám. Ha követed gondolataimat, talán megértheted mindazt, amit eddig fel nem foghattál, vagy nem mertél elfogadni. Meg azt is, amit eddig végig sem mertem gondolni. Csak ne ránts kardot azokra, akiket képzeletem magam elé idéz. Légy hallgatag tanúja az Ige minden eddiginél mélyebb megértésére vágyó visszatekintésemnek.

Az izsáki tanításnak talán abban is igaza volt, hogy nem választhatjuk meg halálunkat aszerint, hogy életünkben miben hittünk. S hogy milyen túlvilágot alkotott elménk a ránk örökített tanokból. Vajon azok lelke, akiknek holttestét a Gangesz partján máglyákon égetik el szeretteik, netán máshová jut, mint azoké, akiknek testét a Nílus sodrára bízzák? Vagy azoké, akikét illatos balzsamokkal fölkenten helyeznek kőbe vájt sírba?

Mint engem!

Nem. Lelkünk sorsa nem függhet attól, hogy miben hittünk, sem attól, hogy miként szabadul meg testünktől. Ha egyáltalán megszabadul. Ha létezhet testünk nélkül. De ez lehetetlen: lelkünket érzések táplálják, és test nélkül nem érzünk, nem érezhetünk. Tehát a léleknek új, érző testbe kell költöznie.

Ki mondta ezt?

Ez nem lehetett az én gondolatom! Én már nem hiszek a lélek újra megtestesülésében. A túlvilágban. Ezt nem tanítja az Írás. Ez csak a farizeusok vágyálma. Képzeletük költeménye.

– Nem volt az oly régen, Jézsua, hogy a szadduceusok szigora elől – a Tóra egyetlen szavától hajszálnyival sem eltérő hajthatatlansága elől – hozzánk, farizeusokhoz fordultál. Akkor bezzeg nem a mi ábrándjainkról szónokoltál, hanem a te vágyaid beteljesülését láttad tanításunkban. Jómagad nemcsak elfogadtad, de tanítottad is a bennünk lakozó lélek öröklétét, a test feltámadását és az angyalok létezésének a szadduceusok által tiltott farizeusi tanát. Aztán elhagytál minket, Jánoshoz szegődtél. Megértettük, sokan mások is tőle várták a megváltást. Hogy bűnbánattal, vezekléssel felkészülve bejutnak a végidők megpróbáltatásain keresztül Isten János ígérte országába.

De mondd, Jézsua, amikor lefejezték a Jordán tűzokádó prédikátorát, aki bűnt és bűnöst egyként ostorozott, miért nem tértél vissza hozzánk? Mint ahogy sokan visszatértek hozzánk vagy elleneinkhez, mikor elnémult a pusztába kiáltozó hang. De te a szadduceusokhoz már nem pártolhatsz, hiszen a te tanításod, hogy a Törvény egymagában nem üdvözít, szembeállít velük.

Miért feltételezed, hogy János után hozzátok, képmutató farizeusokhoz – bárki légy is te közülük, aki szólsz hozzám – avagy hozzájuk, a hajthatatlan szadduceusokhoz kellett volna visszatérnem?

– Te a Világosság szent, önmegtagadó embereitől, az igazság qumráni mesterétől is elfordultál. Szembeszálltál az esszénusok tanításával, életmódjával. Pedig a test gyönyöreit meg nem tagadnád, sőt, a lélek táplálékának tartottad a jó beszélgetés közben elköltött lakomát.

Vagy a kánai menyegzőn talán nem te töltötted meg borral a vizes korsókat? Talán nem te mondtad Kapernaumban, amikor rajtakaptunk a vámszedő házában: ‚Közelebb hozod a Szeretet Országának eljövetelét, ha bűnösökkel szent dolgokról beszélsz egy kehely bor felett, mint ha szent emberekkel a bűnösöket ostorozod, s még a vizet is megtagadod magadtól.' Meg aztán Dekapoliszban: ‚Jobban virágzik a szeretet otthonod gyertyafényében, mint a Világosság Mesterének kopár barlangjában.'

Talán nem egészen így mondtam, de mindegy. Hát ezért küldtétek közénk a kémeiteket? Mert attól tartottatok, hogy követőim növekvő táborát Qumrán barlangvilágába vezetem?

– *Attól nem tartottunk, jól tudtuk: még mielőtt első tanítványaidat magad mellé vetted, föladtad negyven napos böjtödet a pusztában.*

Ti, farizeusok, ti mind jól értetek hozzá, hogy céljaitok szerint csűrjétek-csavarjátok a szót. Nem azért mentem ki a pusztába, hogy testemet sanyargatva felkészüljek az esszénus életre, ahogy azt még ma is sokan mondják. Nem adtam én fel soha semmit, amire rászántam magam. Különben nem lennék itt.

Jánoshoz mentem, azt hittem, hogy ő fölötte áll mindennek, de még börtönbe vettetése előtt láttam, hogy tanítása semmi jóra nem vezet. Nem is volt saját tanítása: egybegyúrta a szadduceusok törvénytartó szigorát a zelóták törvényszegő fanatizmusával; a ti feltámadás-hiteteket Dániel próféciáival; a ti mennybéli angyalaitokat az apokalipszis szárnyas fenevadjával. És mindennek tetejébe elfogadta, híveivel is elfogadtatta az esszénusok önmegtagadó, önsanyargató életét.

Bevallom, engem is elkápráztatott őrjöngésbe fúló, híveit önkívületbe korbácsoló szónoklataival, de nem az én utam, nem a szeretet útja volt az övé. Inkább a gyűlöleté...

– *Gyűlölet? Nem kedveltük Jánost, de hogy a gyűlölet vezérelte volna...?!*

Lehet, hogy az istenfélelem vagy éppen a hatalomvágy vezérelte – ezt még meg kell értenem –, de szónoklatait gyűlölet fűtötte. Erényének tartotta, hogy teljes szívéből, a zsigereiből gyűlöli a bűnt. Márpedig, ha gyűlölöd a bűnt, előbb-utóbb meggyűlölöd a bűnöst is. Aztán önmagadat, mert nem vagy jobb a bűnösnél. Majd Istenedet, ha nem sújt le a bűnösre, ahogy te sújtanál le. Pedig ha szívedbe akár egyetlen cseppnyi gyűlöletet beengedsz, szereteted elapad.

Parázslott benned a gyűlölet, János. Valld be, minden szavadat ez fűtötte. ‚Vezekeljetek! Vezekeljetek!' – harsogtad. ‚Minden fa, amely nem terem jó gyümölcsöt, kivágattatik és tűzre vettetik' – hirdetted. Én pedig azt mondtam néktek: ‚Gondozzátok szeretettel a kivénült fát, még ha fanyar is annak kevéske

gyümölcse, mert árnyékában megváltó, mindünk javát szolgáló gondolatok születhetnek.'

Te tűzre vetetted volna a kivénhedt fát, pedig a lélek mélyül, gazdagodik egész életünkben, ha testünk már lankad is. Talán éppen akkor, amikor csontjaink már nyugalomra vágynak, kezd szárnyalni a lelkünk. Amikor érzi, hogy hamarosan kiszabadul a test fogságából.

De miért akarná fogságában tartani a test a lelket? A test akar-e élni, vagy a lélek? Avagy a kettő csak együtt létezhet?

E kérdések évek óta gyötörnek, de nem kaptam választ sem a mi Igénkben, sem a babilóniai Hammurabi tanaiban. Nem felelt erre sem a Gangesz partjáról, sem az Athéna városából hozzánk szivárgott bölcselet. Nem szóltak erről egy szót sem Róma közénk telepített istenei, holott történeteik minden emberi erényt és fogyatékosságot, jóságot és gonoszságot megtestesítenek.

Most, itt, a lelkem mélyén – rá kell lelnem a mindeddig elérhetetlennek hitt válaszokra.

De miért ez a kíméletlen szenvedés?

Ekkora fájdalom, ilyen kegyetlen vajúdás lenne föladni a lelket? De vajon új életre kél-e az emlékeimben élő Én? Avagy testembe zártan a semmibe porlik?

Az emlékeim tesznek azzá, aki és ami vagyok. Vajon követni fognak-e új életembe – avagy elmállanak e pusztulásra ítélt testbe zártan? Rossz és magasztos emlékeim! A fájdalmasak, és a gyönyörűségesek! Mivé lesz az életünkben megszerzett, begyűjtött tudás?

Vajon több-e a tudás, mint emlékeink összessége?

Arisztotelész! Platón! Dicsőített bölcsek és bölcsességek! De hát mit tudhattak ők az élet beteljesüléséről? A halálról! Hiszen egyikük sem élte át a halál élményét, mielőtt megírták mindazt, amit ránk hagytak!

Szókratész az más. Ő igazi bölcs volt. Ő nem hagyott írott szavakat az eljövendőkre.

Miként én sem!

És amikor halála után szavait írásba foglalta tanítványa? Platón talán nem szőtte bele saját gondolatait a mestere nevét hor-

dozó sorokba? A Szókratésznek tulajdonított szavak soraiba, melyeket minduntalan idéznek a rómaiak! Mintha nem is lenne saját eszük.

És az én tanítványaim? Talán éppen te is, Péter. Vajon ti nem szövitek majd bele saját gondolataitokat a nekem tulajdonított szavakba?

Mit is mondhatott Szókratész az életről, az életvágyról?

Mit tudhatunk az életről mindaddig, amíg nem a halálból tekintünk vissza rá? Mit láthatunk meg a völgyek gyönyörűséges összefüggéséből, amidőn járjuk őket? Mielőtt fölérünk a hegycsúcsra, és elénk tárul a felfogható, hegyekkel körülölelt, egymásba torkolló folyókkal összeszőtt képben.

Íme elém tárul egész életem, de vajon halott vagyok-e?

És ha vissza nem térek is hozzájuk, vajon milyen szavakat tulajdonítanak majd nekem lelkes követőim?

Tanítványaim?

Ha pedig visszatérek hozzájuk elmélkedésem sírjából, élnek-e majd bennem ezek a gondolatok? Az itt talált válaszok. Vagy csak a kérdések gyötörnek ezután is, mint egész életemen át?

Miért gyermekkorom első emlékei tündökölnek itt a legfényesebben?

Homoktengerekből kiemelkedő, ember rakta kőhegyek. Egekbe olvadó víztenger. De túl kicsiny voltam, hogy emlékezhessek, és oda soha vissza nem tértem.

Vajon emlékezetünk képes a gyermekkor bizonytalan léptein túlra, annál messzebb is látni a múltba? Élnek, derengenek bennünk velünk született képek? Előző életeinkből eredők?

Honnan a Nílus táji képek? Anyám szerint Egyiptom életadó folyójának soha még a közelében sem jártunk.

Lehet, hogy előző életemben a fenséges Nílus partján éltem?

Ki lehettem? Ki voltam?

Mózes?

Nem! Az a Mózes, aki háromezer emberét megölette, semmiképpen sem lehettem.

Istene parancsára?

A világ tágas, életünk rövid. Különösen, ha...

De mit súgott fülembe az Iskarióti?

Föl kell idéznem, mit is mondott. Tán épp sietősen, félve elsuttogott szavaiban rejlik annak kulcsa, hogy miként jutottam ide?

Ahová jutni akartam.

És honnan?

Első emlékeim... Avagy ezek csak képzeletem játékai? Felnőtteket, istenségeket is eltörpítő, minden színnel, képek ezreivel díszelgő oszlopok. Képfalak. A végtelenbe vesző írássorok. Suttogó nádasok. Hadak serege.

Túl kicsi voltam, semhogy emlékezhetnék minderre. Azóta pedig hiába próbáltam visszatérni oda.

Visszatérni?

Nagy a világ, rövid az élet. Hát még, ha azt félbevágja a...

Mit suttogott fülembe az Iskarióti?

Emlékeznem kell szavaira. De vajon ott rejlik-e azokban a félve elsuttogott szavakban hollétem, kilétem, mibenlétem titka? Avagy inkább abban, amit elém kívánnak idézni lelki szemeim? Amire nem emlékezhetem, mert hisz ‚túl kicsi' voltam, mint Anyám mindig mondogatta. Mások szerint József nem is a Fáraó birodalmába menekült velünk, még mielőtt anyám Józseftől való gyermekei megszülettek volna. Nem is oda vitt minket az éjszaka leple alatt, miután leszúrták a centurio Felicius Magnust. ‚Tulajdon életük védelmében', hangsúlyozta Anyám, aki mindig kiállt testvéreim apja mellett.

Az ezer barlang felderíthetetlen qumráni közösségét hívták akkor egyiptomi menedéknek azok, akiknek volt okuk félni Róma kardjától és keresztjeitől. És a Hégemónt is szolgáló templomőröktől. Annás csatlósaitól.

De ha sosem jártam a Nílus partján, hogyan élhetnek bennem az ottani képek élénkebb színekben, mint gyermekkorom minden más képe? Igaz, Názáretben nem sok szín volt. A házak – ha ugyan házaknak nevezhetők azok a kunyhók –, még árnyalatban is alig különböztek a sárgásszürke, agyagos földtől és a szikláktól, melyekre és melyekből épültek. Azt a néhány tetőgerendát kivéve.

Gerendák!

‚Vigyázz azzal a szekercével, fiam!', szólt oda hozzám épp oly aggódva József, ahogy saját fiait óvta.

Mikor volt az, hány éves lehettem, amikor megtört bennem az addig egyre növekvő szeretet? Amikor megtudtam, hogy más vagyok, mint a többi názáreti fiú? Apátlan, de nem árva!

Fattyú!

Pedig valaha éppúgy szerettem Józsefet, mint bármely fiúgyermek az édesapját. Lehet, hogy azután is szerettem. De hogyan is felejthetném el a sajgó ürességet, amikor rám szakadt az égbolt és minden csillaga –, amikor megtudtam, hogy anyám férje, testvéreim apja nem az igazi apám. Nem úgy az, ahogyan Jakabnak, Júdásnak, Simonnak és anyám lányainak apja.

Nem mondhattam ki ugyanúgy az ‚én' szót, ahogy ők, a féltestvéreim kimondhatták: én, Jakab, József fia! Jákov ben Jószéf. Mily gyönyörűen zengett fülemben mindig az a kicsiny szó, a ‚ben', amelyet én többé ki nem ejthettem. Vagy a kis Simon. Milyen büszkén mondta mindig: Simon ben Józséf! Ők jól tudták, kinek a magvából valók. Az ő ‚én'-jük egyértelmű volt és határozott. De az enyém...?

Fattyú!

Anyám! Miért nem mondtad meg soha, hogy kinek a magvából lettem méhednek gyümölcse?

Miért a titkolódzás? Miért a hirtelen csend közted és József között, valahányszor megszégyenítésem után házunkba váratlanul beléptem? Avagy talán nem az én apátlanságomról suttogtatok éjnek évadján is? Néha csak a nevemet hallottam ki... Akkor is hallottam, hogy rólam van szó, ha már képtelenek voltatok uralkodni a hangotokon és kiléptetek hátra, a kisudvarra, s ott vitatkoztatok. Leginkább arról, hogy mit mondjatok és mit ne mondjatok el nekem. Jobbára te győztél, anyám, és te mindig arról szóltál, hogy mit ne mondjatok el.

Fattyú!

De lettem-e volna, aki vagyok, ha az apakeresés nem tesz azzá, amivé lettem? Fél életen át őt kerestem, ez vezetett el engem a mindeneket magában foglaló Atyához.

Ha nem is voltam képes mindeddig elszakadni a félelmetes ábrahámi Istentől, a puszta magányában megtaláltam a gyermekkoromtól sóvárgott szeretet forrását: az édeni Atyát.

– Atyát! – mindig csak róla szólsz, fiam. Talán engem is megtagadnál? Engem, aki a szívem alatt hordoztalak? Aki vajúdásom töredelmében és kínjában is szeretettel szólongattalak? Aki Józsefnek adtam magam, hogy apátlanságodban apád legyen? Az igaz szeretetről beszélsz – és meg sem említed az anyai szeretetet? Engem?

Az anyai szeretet indít el mindannyiunkat utunkon, de jaj annak, aki – mint Rebeka kisebbik fia, Jákób –, végleg rabja marad. Gyermekét a jó anya a megríkatása nélkül választja le melléről, és apja ölébe ülteti. Majd bemutatják a gyermeket a közösség házában, hogy kiterebélyesedjék a belőle fakadó, benne növekvő szeretet. A Teremtőisten akarata szerint ez emberségünk rendje, mert felebarátainkkal békességben, boldogságban csakis a szeretet jegyében élhetünk.

De te, anyám, nem az apám, hanem a férjed ölébe ültettél engem. Pedig tudnod kellett, hogy előbb-utóbb fény derül valódi mivoltomra, fattyúságomra, és Józsefnek fel kell áldoznia engem: nem oltalmazhat meg a szégyentől. A kiűzetéstől. Nem tarthat engem, a fattyút, édesfiai mellett kicsinyke zsinagógánk közösségében. Mindig is tudtad, hogy majd egyszer fel kell áldoznia engem, gyermeki szeretetemet mégis feléje terelted, Anyám!

Azért tetted, mert a magadénak akartál, és tudtad, hogy férjed iránti szeretetem napjai meg vannak számlálva? Azért nem vezettél igazi apámhoz, mert attól tartottál, hogy iránta érzett örök szeretetem eltérít tőled?

Vagy azért, mert ismerve igazi apámat, féltél, hogy nála nem találok arra a mély viszonzásra, amelyre vágytam?

Vérbeli apám talán nem is szeret engem? Ez eddig meg sem fordult a fejemben. Talán meg is szakadt volna a szívem, ha ez akkor, gyermekkoromban eszembe ötlik.

Ha eddig nem is, most végre fel kell tennem a kérdést: mi lehet ez a csodálatos érzés, megváltó erő, amelyet egyszerűen csak szeretetnek nevezünk? Amelyre nincs más szavunk. Most, elmélkedésem kezdetén kell feltennem ezt a mindennél nehezebb kérdést. És meg kell találnom a választ, mielőtt kilépek innen?

Mert hogyan is győzhettem volna meg tanítványaimat a szeretet édeni erejéről, ha én is csak most kezdem átérezni lénye-

gét? S még most is alig merem kimondani a kérdést: honnan, honnan a szeretet?

Felfedhetjük valaha is eredetét?

Amíg forrása – az a felfoghatatlan beteljesülés, melyet apakeresésemben a minden teremtményét egyaránt szerető Atyának neveztem – rejtve marad, nem érthetjük meg, miként növekedhet bennünk megváltó erővé. De vajon egyaránt mindünk velünk született jussa a szeretet? És annak terebélyesedése? Bennem apám keresésével gyarapodott, mígnem betöltötte egész lényemet.

Gyarapodott, sugallja elmém, tehát bennem mindig megvolt, ha csak csírájában is.

Vajon apáink, minden apa magvában ott lakozik ez a szeretet-csíra? És ha igen, mi határozza meg, hogy szárba szökken, kivirágzik-e?

„Ne ölj!" – mondja a legfőbb törvény. De attól, hogy meg nem ölöm, hogy nem teszek rosszat ellene, még nem szeretem a másik embert.

Mózes tilalmaiból vagy félszáz mondja ki, mit ne tegyünk, és másik félszáz parancsa írja elő, hogy mit tegyünk embertársainkért. De ha követem is a Tóra minden szavát, attól még nem tölt be a szeretet.

Én továbbmentem. Hadd ismételjem meg szavaimat, Péter, hogy soha el ne felejtsd: ‚Aki törvényt akar ülni fölötted és elvenné a te felső ruhádat, add néki oda az alsót is. Aki téged egy mérföldnyi útra kényszerít, menj el vele kettőre. A ki tőled kér, el ne fordulj attól.'

De növekedik-e bennem a szeretet, ha megteszem is mindezt? Vajon a szeretet ösztökéli a farizeusokat, akik az ünnepek előtt kimerészkednek a leprások völgye feletti sziklákra, és onnan dobálják le alamizsnájukat? Legtöbbjük nem is rejtegeti undorát.

Megmondatott: „Bosszúálló ne légy, és haragot ne tarts a te néped fiai ellen, hanem szeressed felebarátodat, mint magadat." De én azt mondom: bosszút ne forralj szívedben, haragot ne tarts sem tulajdon néped, sem más népek fiai ellen. Szeressétek ellenségeiteket, áldjátok azokat, akik titeket átkoznak, tegyetek

jót azokkal, akik titeket gyűlölnek, és imádkozzatok azokért, akik háborgatnak titeket. Legyünk a mi édeni Atyánk fiai, az Atyáé, aki elhozza az ő napját mind a gonoszokra, mind a jókra, és esőt ad mind az igazaknak, mind a hamisaknak. Mert ha csak azokat szeretjük, akik bennünket szeretnek, nem vagyunk jobbak a vámszedőknél.

Ez volt és marad mindörökre tanításom lényege. Mindazt, ami nem erre épül – bármit mondotok is majd a nevemben – megtagadom. Elvetem mindazt, ami nem táplálja, hanem sorvasztja a velünk született szeretetet, mindazt, ami gátolja annak mindenekre kiterjedő sugárzását, beszűkíti annak az idők folyamán az Atya akarata szerint növekedő köreit. Mert az a Mózes, aki kiszabadított minket a Fáraó rabságából, csak saját népét volt képes az Ígéret földjére vezetni.

Téged csak saját néped üdvössége vezérelt. Eszedbe sem ötlött, hogy Istened intelmei a világ minden népéhez szólnak?

De miért fordulnék hozzád? Hiszen nem állok készen arra, hogy elmélkedésem magányában a Törvényhozót magam elé idézzem. Ha egyáltalán szembe akarok nézni veled, Mózes, hiszen téged is meg kell tagadnom. Mint mindazt, ami nem a szeretetre épül – bármit mondotok is majd a nevemben a kardról meg a gyűlölet malasztjáról – meg kell tagadnom.

– *Bocsáss meg Uram, de mi soha nem mondtunk semmit, ami...*

Tudtam, hogy előbb-utóbb ismét meg kell szólalnod, képzeletem Péterje! De talán azt hiszed, nem jutott vissza hozzám mindaz, amit a nevemben mondtatok? Mintha nem hallottad volna te is, milyen szavakat tulajdonított nekem András: „Ha valaki én hozzám jő, és meg nem gyűlöli az ő atyját és anyját, feleségét és gyermekeit, fitestvéreit és nőtestvéreit, sőt még a maga lelkét is, nem lehet az én tanítványom." Mondtam én valaha is ilyesmit?

– *De András sem így mondta... Semmiképpen sem így gondolta. Ő csak meg akarta győzni a köréje gyűlt sokaságot, hogy fel kell adniuk addigi életüket...*

Ne védd most fivéredet, Péter. Inkább erre emlékezz: Ha nem teljes a szereteted, ha csak egyetlen embertársadat kizárod

szeretetedből, könnyebben beléd férkőzik a gyűlölet, mint a sérült gyümölcsbe az alkonyi moly férge.

– Ezért mondtad mindig, hogy szeressük minden embertársunkat: „...szeressed felebarátodat, mint magadat." – hagytad ránk a Tóra szavaival.

Nem jól emlékszel szavaimra, Péter. Én hozzá tettem a Mózesnek tulajdonított szavakhoz egy szót, de ez a kicsinyke szó igen fontos különbséget tesz a bennünket évszázadokon át életben és rabságban tartó, ránk testált Törvény és az én utam között, mely felszabadít, hogy új életre születhessünk. Ez a legfontosabb szócska: a *‚ha'*. Ettől ti, túlbuzgó tanítványaim ódzkodtatok, mert attól tartottatok, hogy gyengíti a Törvényt. Azt fel sem foghattátok, hogy értelmet ad az értelmetlen, ‚szeressed' parancsoknak. Mert a szeretetet nem kényszerítheted sem másra, sem magadra.

‚Ha szereted felebarátodat, mint tenmagadat, semmiféle Törvényre nincsen szükséged' – mondtam néktek, talán százszor is – ‚mert ha úgy szereted őt, mint tenmagadat, akkor nem teszel ellene hamis tanúságot, nem veszed el, még csak nem is irigyled el tőle sem barmát, sem házát, sem feleségét. Akkor sem gondolatban, sem tettben nem fordulsz ellene. Nem törsz életére.' Így próbáltam megértetni veletek tanításom lényegét. Ha szereted! – mondtam nektek.

‚Tehát akkor ez a legfőbb törvény? Az, hogy szeressük felebarátunkat!' – kiáltott fel András boldogan. Azt hitte, hogy végre megértette tanításom magvát. Hiába ismételtem meg neki Mózes szavait e ‚ha' szócskával, mely megfosztja parancsoló szigorától a Törvényt – sem te, Simon Péter, sem a többiek nem értették, hogy azoknak, akik az én utamra lépnek, nincsen szükségük a Tórára. Jó zsidókként ezt el sem mertétek képzelni. Azt igen, hogy ha mindannyian úgy szeretjük embertársainkat, mint önmagunkat, eljön a megváltás, a Szeretet Országa. Azt már nem, hogy ehhez túl kell lépni a törvény parancsain.

‚Mester!' – estél kétségbe – ‚Mózes száz meg valahány törvénye tesz minket azzá, akik vagyunk. Ezek és ezek magyarázata meghatározza életünk minden mozzanatát! Mi lesz velünk, ha nem tudjuk, mi az, amit nem szabad megtennünk? És miként

engesztelhetjük ki az Örökkévalót a Mózes megszabta áldozatok nélkül, ha lelkünk erőtlenségében ellene vétettünk?' Ostromoltatok kérdéseitekkel, és nem győzhettelek meg benneteket a fentről származó parancsok értelmetlenségéről. Melyek szerint, ha megszegjük a törvényt, engesztelő áldozatot kell bemutatnunk.

De bizony mondtam néktek, és mondom néked ismét: odaadhatjuk a papoknak egyetlen garasunkat avagy fél vagyonunkat, hogy áldozzanak fel nevünkben egy gerlét vagy tíz tulkot; szeretetben sem így, sem úgy nem gyarapodunk.

– És honnan, ha nem Mózes útmutatásaiból és a Tóra szigorából meríthetünk erőt és támaszt, hogy ellenállhassunk a Gonosz kísértésének?

‚Ha él benned az igaz szeretet, ha az igazít el mindenekben, nincs szükséged semmi másra, hogy elkerüld a bűnt' – magyaráztam nektek. Bár a szemetekből kiolvastam, hogy féltek követni tanításomat, mégis folytattam: ‚Mert ha minden tettünket, minden szavunkat a szeretet vezérli, akkor nem erőnk, hanem gyöngédségünk tesz képtelenné a rosszra. Bármire, ami fájdalmat okoz, ami kárára van bárkinek.'

Tanítványaim között nem akadt egyetlen férfiember sem, aki ezt – tanításom lényegét – így megértette és elfogadta volna. Csak bólogattatok és beszéltetek tovább parancsokról, Isten elleni bűnről és isteni büntetésről. Meg a Végidőkről.

Pedig bizony mondom néked, Simon – képzeletemben élő, csökönyös Péterem, aki velem virrasztasz itt, elmélkedésem tornácán –, bizony mondom néked, csak az asszonyok értették meg tanításom lényegét. Amint a szeretetről szólottam – az isteniről, a mindenekre kiáradóról és mindeneket magához ölelőről, a megváltóról –, egyikőtök nyomban közbevágott: ‚De hiszen tudod, hogy szeretlek Téged, Jézsua! Mindannyian szeretünk. Tiszta szívünkből.'

Nem fogtátok fel, hogy sokkal többről van szó. A szeretet, amelyről én szólok, nem szorítkozhat egyetlen lényre, személyre, időre, helyre, avagy fölöttünk uralkodó Istenre. Az Uralkodót feleslegessé, a létezését pedig lehetetlenné teszi, mert ma-

gunkba olvasztja azt is, akit rajtunk kívülinek, felettünk állónak tartottunk.

Hallasz engem Péter?

– *Itt vagyok, Uram. Itt vagyok veled... De ne mondd még itt is: bezzeg az asszonyok! A Te kedves Máriáid. Magdalai Máriád... Remélem, nem azért szólítottál meg engem, miután hallgatásra intettél, hogy megint az asszonyok megértő szeretetét állítsd elém példaképül?*

Nemcsak azért! De majd a Máriákhoz, az asszonyokhoz is kell szólnom, hogy megértsem: visszatérhetek-e hozzátok avagy hozzájuk. Újjászületésem küszöbén meg kell értenem mindazt, amit mindeddig meg nem értettem, és így veletek meg nem értethettem. De hol is kezdjem? Talán ha a te szemeddel tekintek mindarra, ami ide vezérelt... Mondd, Péter, visszatekintve a velem töltött hosszú évekre, mi gátolt titeket leginkább tanításom, a szeretet Igéjének befogadásában?

– *Hosszú évekre, mondod? Igen, hosszú évekre, pedig mintha alig egy éve fogadtál volna magadhoz. De hiszen nem tanításodról, inkább tanításaidról kellett volna szólnod most, hiszen az évek során más és más szavakkal szólottál, sokféle igazságra tanítottál minket.*

Volt, amit akkor tanítottam, amikor magamra találtam.

És volt, amit akkor, amikor rátok, a tanítványaimra találtam.

Vagy akkor, amidőn Jánosra leltem a Jordán partján.

Volt, amit akkor mondottam, amikor atyámat kerestem.

És az, amit akkor hirdettem, amikor Atyámra leltem...

A fiú, aki kikérte örökségét, más szavakkal szól atyjához, mikor elhagyja annak házát, és más szavak törnek fel szívéből, amidőn megismerve a világot, visszatér hozzá.

Ezért nem hagyom, hogy írásba foglaljátok szavaimat. Hiszen az írás olyan, mint a kövekből emelt torony: amiként az egész torony az első lerakott kőre épül, épp úgy épül az egész írás az első leírt szóra; és azután minden szó az előtte leírt szavakra. Azok, akik szavaidat nem hallva, csak a rájuk hagyott írásból akarnak megérteni téged, majd egyetlen szót sem mernek kihagyni abból. Éppúgy, ahogy mi sem merünk kihúzni egyetlen követ sem a ránk maradt tornyokból, nehogy a fejünkre omoljanak.

– Nehezen követlek, uram. Nem mondanál hozzánk közelebb álló példázatot?

Egyre többen ostromolták a rabbit éjjel-nappal kérdéseikkel. Amidőn már nem jutott ideje tulajdon kérdéseire, elhagyta tanítványait. A vadon magányába menekült, hogy újra magára találjon. Előbb napkelet, azután észak felé vándorolt, végül dél felé indult. Bolyongott egész nap, s az éj sötétjében is folytatta barangolását. Le is tévedt útjáról, mert a gondolataiban volt elmélyedve. Bolyongott hosszú napokig a futóhomokos pusztán, a völgyek mocsaraiban, a hegyek szakadékainak szélén, míg el nem jutott megvilágosodásának csúcsára. Ott sátrat ütött és elmélkedéseibe merült.

Mikor hetek múltán sem tért vissza hozzájuk, tanítványai a keresésére eredének – szemüket a földre szegezve, hogy el ne vétsék Mesterük lába nyomát. És követék az ő útját napkelte felé, majd északnak és délnek, étket-italt sem vevének magukhoz, nehogy ez hátráltassa őket Mesterük követésében. És volt közöttük, aki az éhségnek esett áldozatul, volt, aki szomjhalált halt, akit futóhomok nyelt el, avagy szakadékba csúszva-zuhanva lelte halálát. Egy sem érte el a Mestert.

Történt később, hogy egy messzi földről érkezett idegen hallott a Mester tanításáról és így szólott magában: ‚Felkeresem őt, hogy részesüljek bölcsességéből.' El is indult, de nem a földre vetette tekintetét, nem a Mester lába nyomát követte, hanem a magasba pillantott, és meglátta a bölcsesség sátorát a közeli hegy csúcsán.

Mert bizony mondom néked: nem az nyeri el a megvilágosodást, aki szóról szóra követi a keresés keservét, s nem is az, aki más kételyeinek nyomába ered, hanem az, aki saját kétségei fölé emelkedve, tekintetét a magasba emeli.

– Tehát te nem mondtál semmi olyat, ami Andrást azokhoz a gyűlöletre, méghozzá rokonok gyűlölésére késztető, számunkra felfoghatatlan, neked tulajdonított szavakhoz vezette?

Te talán soha el nem vesztetted türelmedet? Még sosem szaladt ki semmi a szádon, amit később megbántál? Arra jól emlékszem, hogy kimondottam mindannyiatok előtt: „A ki gyűlöli

az ő atyjafiát, mind embergyilkos az...” – mindenekelőtt önnön lelkének gyilkosa.

– Igaz, sosem hallottam a te ajkadról gyűlöletre uszító szavakat, de sokszor szólottál hozzánk, más és más helyeken, és ritkán voltunk ott mind a tizenketten.

Tizenketten, mondod még most is, mintha az asszonyok ott sem lettek volna soha. Pedig ha velük együtt ültetek volna tanácsot szavaim fölött – hisz' tudom, hogy példabeszédeimet gyakran megvitattátok a hátam mögött –, talán el is jutottatok volna a megértésükhöz. Ám ti dölyfösségetekben nem hallgattatok az asszonyokra, akik szívükbe fogadták azt, ami a szívemből jött, míg ti csak elmétekbe véstétek mindazt, ami a pillanat hevében tört fel gyötrődő gondolataimból. Elfogadtátok igazságnak, tanításom örök részének mindazt, amit lázongó koromban mondtam, mert a hatalmasok ellen diadalmas Messiást akartátok látni bennem. A Góliátot legyőző Dávidot.

Igen, mondtam azt is, hogy nem békességet hoztam, hanem kardot. De ez akkor volt, amikor – Jánost követve – azt hittem, hogy a megváltás kívülről jön. Hogy Isten, megelégelve gonoszságunkat, még a mi életünkben ránk szabadítja az apokalipszis szörnyeit, és csak annak utána jöhet el az Ő Országa.

– Csak nem azt akarod mondani, hogy nagy türelmetlenségedben te is úgy sürgetted Istent s a végidők eljövetelét, mint János, aki gyűlöletet szított azok között, akiknek – az Úr akarata szerint – békességben kellene élniük?

Talán csak céljaitokhoz hajlítva értettétek meg, akartátok megérteni szavaimat, Péter. Mert ti nem azt hirdetitek rólam, ami megtörtént, hanem azt, aminek a próféták szerint meg kell történnie. És nem azokat a szavakat tulajdonítjátok nekem, amelyeket kimondtam, hanem azokat, amelyekkel a próféciák szerint a Messiás hivatott szólni népünkhöz.

Miért nem fogadhattatok el annak, aki vagyok, aki lettem? Miért láttok annak, akinek lennem kellene, hogy az Írás beteljesüljön?

– Mert végül magad is elhitted, hogy azzá kell lenned, aki az Írás szerint kinyilatkozza a végidők eljöttét: kegyetlen idők ostoros hírnökének.

A poklok világa bennünk van, alászállhatunk oda bármikor. Bennünk él minden kegyetlenség, minden rossznak az emléke, mindaz, amit ember ember ellen valaha is vétett – még ha az istenekre fogta is. Ott szunnyad mindannak emléke mindannyiunkban. És akik egyre mélyebben merünk magunkba tekinteni, fel is leljük a nemzedékeken át felgyűlt igazságtalanságot, félelmet, gyűlöletet. A hamis próféták belénk ivódott, vészjósló szavait. És akkor előbb-utóbb lángra lobbanhat bennünk múltunk minden pokla.

Elemésztő avagy tisztító tűz?

Apakeresésem éveiben elárasztott, s szinte fojtogatott az őreá váró szeretetem, maga alá rejtve, lassan elhallgattatva azt a meggyalázó szót, a fattyút, de mikor elhittem Jánosnak, hogy bűnösnek születünk, magamban is keresni kezdtem a bűnt, felkotorva a múlt hamuja alatt rejlő sérelmek szunnyadó parazsát. Bevallom, akkortájt bizony mondtam addigi tanításomnak ellentmondó szavakat is haragvásról, gyűlöletről... Mondhattam azt is, hogy csak az jut el Isten jövendő országába, aki úgy gyűlöli a bűnt, mint János – aki nem tett különbséget bűn és bűnös között.

De ő legalább hitt a megváltó bűntudatban. ‚Bánjátok meg bűneiteket és vezekeljetek' – hirdette. Tisztuljatok meg a víz által. ‚A belém vetett hit és bizalom által legyetek úrrá halálfélelmeteken, amint alámerítlek a Jordán rettegett sodrásába, és kiemellek onnan új életre.'

János ezt mondta volna: ‚Aki követni akar engem, hozza hozzám az ő atyját és anyját, feleségét és gyermekeit, fitestvéreit és nőtestvéreit, mindazokat, akik bűnben élnek, hogy meggyűlöltessem velük a bűnt... Mert aki nem gyűlöli a bűnt, bárhol talál is rá, az nem kerül ki élve a végidők fenevadjainak a karmai közül.' Igen, János börtönbe vetése után, keserűségemben, talán nem csak a bűn, hanem a bűnös gyűlöletét is prédikáltam. Azt hittem, már nincs időnk a bűnbocsánatra, János halálával beteljesülnek a végítélet próféciái.

Tudtuk mind, hogy ő nem kerül ki élve Heródes börtönéből. Azt viszont el nem képzelhettük, hogy Szalomé bájainak en-

Ajtósi Dürer: Keresztelő Szt. János lefejeztetése

gedve, kéjes, elbűvölő táncának jutalmául véteti a sivatag prófétájának fejét Galilea királya.

De Isten pohara e gonoszsággal sem telt be! Nem szabadította a világra az Apokalipszis szörnyeit! Az Ő haragja nem lobbant lángra. És amikor beláttam, hogy a végidők eljövetele hamis prófécia volt, kiégett belőlem a tűz, a gyűlölet tüze, amelyet János szított.

– *Azt mondod: szított? Tehát úgy hiszed, Mester, hogy a gyűlölet parazsa mindig is benned szunnyadt? Pedig amikor ránk találtál, ellenállhatatlan szeretet sugárzott belőled, és kötött minket hozzád. Hogyan is fért volna össze a te mindenkire áradó, viszonzásra vágyó szereteted a gyűlöletnek akár csak az írmagjával is?*

A gyűlölet a mindannyiunkban lakozó félelmekből fakad. Abból, amelyet nevelőink kisded korunkban plántálnak szívünkbe, oltalmunkra tűztől, örvénylő folyótól, gonosz emberektől. Mindattól, ami kárunkra lehet. És a rabbik már e bennünk lévő félelmekre alapozva építik fel a ránk hagyott példázatokból a legbénítóbb félelmet, az istenfélelmet.

– *Bénító?*

Talán nem voltál tanúja jómagad is nem egyszer, amint lábra állt a szerető szavakkal félelmeitől, istenfélelmétől megszabadított nyomorult, avagy a néma megszólalt? Bénító istenfélelmüktől szabadultak meg azok, akik erős hittel hittek, hogy bűneik megbocsátattak. Hogy nem kell félniük Ábrahám Istenétől. A Seregek Urától. Az Atya visszafogadja a tékozló fiát, a törvényszegőt is.

– *De a Törvény nem azt mondja, hogy féld, hanem, hogy szeresd Istenedet. És te is erre tanítottál.*

Ne szajkózzátok követőiteknek azt, amit tőlem hallottatok, és ne is Ézsaiás, Illés vagy éppen Habakkuk próféciáit, melyekből – jól tudom – engem akartok az Eljövendőként felismerni. Ne tulajdonítsatok nekem szavakat, tetteket, melyekkel messiásságomat bizonyítnátok. A körétek sereglőkhöz ne az én számmal, hanem saját szívetekből szóljatok. Szolgáljátok őket alázattal, legyetek közöttük a javakban legszegényebbek és szívetekben a leggazdagabbak. Mindazok, akikben még él akár egyetlen csepp-

nyi jóság, bizonyára megérzik a belőletek sugárzó szeretetet és szavak nélkül is megértik tanításom lényegét.

Ha visszatérnék is hozzátok, hogyan vezethetnénk a szeretet forrásához azokat, akik már nem is szomjúhozzák üdvözítő áldását? Márpedig oda kell vezetnünk azokat is, akiknek szívéből minden nemes érzést kiszorított a keserűség, harag és gyűlölködés. Akiken eluralkodott a kapzsiság, vagy ikertestvére, a hatalomvágy.

– *Igen, Uram, tudjuk, hogy csak mindannyian együtt hozhatjuk el a Szeretet Országát. De mondd, nem lehetséges, hogy mégis annak a tűzokádó Jánosnak volt igaza? Ha elfogadnád, hogy mindannyian bűnösökként jövünk erre a világra, nem kéne gyötörnöd magad, még itt, halálod küszöbén is a már oly sokakat kétségbeesésbe vezető, sőt akár őrületbe kergető kérdéssel: honnan a Gonosz? Mert látom, hogy elmélkedésed ismét ide vezet.*

Oda vezet, Péter, mert ezt kell megértenem. Ezt akarták megérteni őseink is, akik ránk hagyták az Éden és a Kiűzetés történetét. Szükségük volt valami magyarázatra; nem hibáztathatjuk őket, hogy nem voltak képesek többre egy érdekes mesénél. Bennünk a hiba, hogy évezredekkel később megtörténtnek hiszszük azt, mert nem merünk – vagy csak lusták vagyunk – gondolkodni.

Ameddig elfogadod, hogy egy örökkévaló Isten kiűzött minket a paradicsom kertjéből, mert ősszüleink félelmén az ismeretlentől felülkerekedett a megértés, a tudás vágya, addig nem hiheted el, hogy nem örökkön örökre vesztettük el az Édent. És ha nem hiszed, hogy eljöhet a Szeretet Országa, akkor nem törekedsz elérni azt. Márpedig csak mi magunk, saját akaratunk erejével teremthetjük meg a Kertet.

– *Szép szavak ezek, Mester. Szívedből fakadó szavak. De ezekből ki nem tűnik, miként szabadulunk meg a Gonosztól, ha nem hiszel a végidők eljöttében. Az apokalipszis...*

Ne gyötörj már megint ezekkel a badarságokkal. Tízszarvú szörnyekkel. Lehet, hogy a fenevad minden egyes szarvának megvolt a maga jelentősége Dániel prófétánk korában, lehet, hogy a tíz szarv a rég letűnt tíz szeleukidai királyt jelképezte – mint egyesek állítják –, de miért hallgatsz azokra, akiknek

gyatra képzelete mindmáig visszatér ezekhez a kivénhedt szörnyekhez. De nem erről szólottam... Látod, Péter, ezért kellett elhagynom titeket, mert sosem engedtétek, hogy kövessem saját gondolataim menetét. Alig egy-két lélegzetvételnyi idő után a Teremtés félreértett történetétől egy szökkenéssel a végidők hamis próféciájához ugranál.

Napokon, heteken át elmélyülten töprengtem a puszták magányában, hogy miért is vesztettük el az Édent – ezt mindenképpen meg kell értenem –, de be kell vallanom, eddig nem sokra jutottam. Nem sokkal többre, mint Izsák. Mármint annál, ami kitűnik tanításának ránk maradt, véneink emlékezetében még derengő töredékeiből.

– És gondolod, hogy most megértheted? Itt, ahol nem hetekben, hanem órákban méretik az időd?

Nem idő kérdése a megértés. Néha egy pillanat alatt megvilágosodik előtted az, ami végtelen elmélkedések során rejtve maradt elméd számára. Lehet, hogy hiába is próbálod megérteni azt, aminek elfogadására nem állsz készen. De ha kitörsz a balhitek gúzsából, s ledöntöd az ősi képzelet bálványait, nincs többé rejtekhelye a metaforák örök igazságainak.

– Ádám és Éva története a próféciák, sőt a bálványok kora előtti időkből ered. Őket talán könnyebb megértenünk?

Ha megtalálod a hozzájuk vezető utat. Gyakran magam elé idéztem őket, de mindig – még felnőttkori elmélkedéseimben is – csak a szűkszavú történetből gyermeki képzeletem alkotta fügefaleveles Ádám és Éva jelent meg előttem. Túl messze éltek a múltban ahhoz, hogy a mi világunkba hozzuk, és mai szemmel nézve megértsük őket. Nekem kell visszatérnem az ő világukba. De mielőtt megérthetném, mi és miért történhetett az emberiség gyermekkorában, saját gyermekkoromba kell visszatérnem, azt kell megértenem.

– Mindig is boldogan hallgattam, bármit meséltél is názáreti éveidről. De mondd, Uram, még mindig úgy tartod, látván körülöttünk mindezt a gonoszságot...? Te még mindig, János becstelen legyilkolása után is hiszed, hogy nem száll ránk az édeni engedetlenségből eredő bűn? Még mindig hiszed, hogy mindannyian jónak születünk?

Még mindig és örökké. Szüleink feladata talán nem is az, hogy belénk ültessék, hanem hogy el ne fojtsák a velünk született jóságot. Mert a szeretet lelkünk gyümölcse és egyben tápláléka is. Érzelmi lényünk beteljesülése. Emlékszem, mennyire vártam ezt a beteljesülést, amikor örömök örömére anyám és József először vittek fel Jeruzsálembe. Milyen várakozásokkal áldott nap volt az, amelyen bemutattak a Templomban! Biztos voltam benne, hogy meglátom atyámat a híres jeruzsálemi rabbik és a Templom főpapjai között... Mert mi másért lenne apám neve oly kimondhatatlan titok, ha ő nem valami híres ember?

‚Anyám elpirul, amikor meglátja őt' – reméltem.

Minden tudásomat összeszedve, sikerült is magamra vonni azoknak a fontos férfiaknak – apáknak! – a figyelmét. Mennyire reméltem, milyen tisztán láttam magam előtt, amint egyikük ellenállhatatlan erőtől vezérelve felugrik, majd – mert méltósága így követelte – lassú léptekkel tart felém, karját ölelésre tárva. Hozzá futottam: áradatként ragadtak magukkal a hosszú éveken át felgyülemlett érzelmeim. Milyen tisztán hallottam melegen zengő, érzelemtől fűtött hangját: ‚Fiam. Fiam! Végre megtaláltalak!'

Szívemet csordultig betöltötte valami leírhatatlanul gyönyörűséges melegség.

Talán már akkor, ott megnyílhattam volna a sivatagi magányban évekkel később átélt isteni, az egész Teremtést magához ölelő szeretet megváltó erejének. De akkor, ott Jeruzsálemben apámat, vérbeli apámat kellett megtalálnom. Lábujjhegyre álltam, hogy bele ne fúljak a mindkettőnkből áradó tengernyi szeretetbe, majd súlytalanul lebegve estem apám karjaiba.

Mindahányszor átéltem ezt a képzeletem szülte, várva várt pillanatot, kétszeresen is éreztem az apátlanság minden fájdalmát, megaláztatását, kétségét.

Amikor felvittek a Templomba, a főpapok, rabbik és írnokok rám csodálkoztak: milyen alaposan ismerem a tekercseket. ‚Sok ezer fiúval beszélgettünk, akiket bemutattak a Templomban' – mondta az egyik főpap anyámnak és Józsefnek – ‚sokkal találkoztunk, aki épp ily folyékonyan felmondta a ránk hagyott tör-

téneteket, szent törvényeket, mint a ti fiatok, de eggyel sem, aki hozzá hasonlóan megérti az Írás szavait, és kérdéseivel elnémít minket.

Itt vagy még, Péter? Ne szólalj meg, csak nézd el dicsekvésemet.

Tudom, megleptek szavaim, mert ezt mindeddig csak az asszonyoknak meséltem el. Pedig így volt: Józsefre is mély benyomást tettek a tiszteletet parancsoló főpap szavai, még ha nem értette is meg – vagy nem akarta megérteni –, miért kellett magamra vonnom a Templom férfiainak figyelmét. Biztosan rádöbbent volna, ha hallja, mire tértem vissza minduntalan: az Apaság ősidők óta sóvárgott áldására, és az Írásban elénk táruló örökös kudarcára. Még most is fülembe csengenek épp csak kamaszosba forduló gyermek hangomon nagyképű szavaim:

‚Elénk állítja az Írás Ádámot, mint az első apát, mindannyiunk Ősatyját, de arról nem szól, hogy ő valaha is magához ölelte a fiait, Káint és Ábelt. Élt-e benne szeretet irántuk? Vagy talán elfordult tőlük, mert úgy érezte, miattuk veszítette el az Éden együgyű boldogságát? Vagy, mert az Írás szerint felesége, Éva volt fiai számára is az egyetlen létező asszony?'

Rossz példát mutat ez a családról, az apaságról.

Nem, ezt csak most gondolom. Nem hiszem, hogy akkor ott ezt így kimondtam volna.

Vagy lehet, hogy az első gyilkosság története éppen azt példázza, hogy a szülői szeretet nélkül felnőtt fiú előbb-utóbb testvére életére tör?

Ha azt akarták a Tóra írói, hogy tanuljunk valamit az első gyilkosság történetéből, miért nem hagyták ránk a lényegét: milyenek voltak az érzelmek Ádám és fiai között, és a két fiú között? Meg közöttük és Éva között? Az érzelmek megértése nélkül mit mond nekünk a történet, ahogy az írva vagyon? Mi mást, mint hogy érzelmeink nem fontosak. Mindegy, hogy szeretet vagy gyűlölet élt-e őseinkben, egy kiszámíthatatlan Isten minden ok nélkül elfogadta Ábel áldozatát és elutasította a Káinét. Hogy őt Ábel ellen fordítsa...?

Kegyetlen, ármánykodó az Írás Istene. Nem az, akit én Atyaként szeretek. Nem az a boldogító érzés, amely végül is betöltötte apáért sóvárgó szívemet.

Még nem merek Ábrahám és Izsák történetére, arra az Istenre gondolni, aki Ábrahámot gyermekgyilkosságra ösztökélte. Nem merem végiggondolni, mennyire szenvedhetett Izsák, amikor rádöbbent, mert rá kellett döbbennie, hogy a hasított fa és gyújtósrőzse, amelyet apja a hátára kötött, saját máglyája lesz. Mielőtt Izsákhoz fordulnék, hadd nézzek szembe saját fájdalmammal.

– *Megértem, hogy igazi apád után sóvárogtál, fiam, de mondd, miért nem fogadtál vissza megértő szeretetedbe legalább akkor, amikor már sejthetted, milyen sors várt volna anyádra, ha magamhoz nem veszem. Igen, én szólok hozzád szíved mélyéről. Én, aki, ha elfordultál is tőlem, benned élek. Gyermekkorod legkedvesebb emlékeiben. Apádként szerettél mindaddig, míg apádnak tudtál. De mondd, tulajdon anyád ellen miért fordultál, amidőn visszatértünk érted a Templomba? Ennyi év után be mered vallani magadnak, hogy miért keserítetted meg anyád életét?*

Köszönöm, hogy megszólítottál, József, Dávid fia! Igen, bánom, hogy amikor visszatértetek értem, aggodalmatokat nem a szeretet jelének vettem. Úgy hittem, azért vittetek vissza Názáretbe, mert attól tartottatok, hogy Jeruzsálemben rátalálok igazi, vérbeli apámra. Az én Abbámra. Bánom, hogy a templomi sokaság előtt oly keményen szólottam hozzátok. Talán elvette az eszemet, hogy életemben először figyelt annyi írástudó a szavaimra.

Micsoda érzés volt ott állni népünk bölcsei között! Ámulatuktól bátorítva felidézni mindazt a tudást is, amit magamba szívtam, mikor a caesareai gümnazion új csarnokán dolgoztam veled és testvéreimmel. Majd később Dekapoliszban.

Meg az a nyár Philadelphiában! Annak a hihetetlenül gyönyörű nyárnak az emléke egyre visszatér. Mennyit tanultam ott! És nemcsak könyvekből...

Mennyire szerettem a görögök csodálatos házain dolgozni. Ők hajlandók voltak bármeddig, bármiről beszélgetni velem. Mindig minden alkalmat megragadtak, hogy elhódítsák vala-

melyikünket a rómaiaktól, akiket épp oly barbároknak tartottak, mint a rómaiak minket.

‚A rómaiak nem megérteni, hanem uralni akarnak mindenkit. Pedig magunkat is csak mások megértése útján ismerhetjük meg. És mi más lenne életünk célja, mint önmagunk megismerése?' – mondta nekem nem is egyszer Kariosz.

Mennyi mindent tanultam tőle és családjától, miután befogadtak. És lányai... a tükörkép ikrek! Micsoda nyár volt az!

‚Nehogy azt hidd, fiam, hogy mi, athéniak okosabbak vagyunk, mint a te néped fiai. Nem. Minden nép fiainak ugyanannyi ész jutott, csak mi szabadabban gondolkodunk' – mondta Kariosz. Mire én: ‚Igen, számotokra épp oly természetes megfontoltan válaszolni egy kérdésre, aztán egy még mélyebbre törő kérdést feltenni, mint számunkra a gondolkodás nélkül kimondott idézetre rávágni a gondolkodás nélkül kimondott idézetet. ‚Annahim ben Alkan azt állítja – szól az egyik rabbi, mire a másik így felel: igen, de Kahin ben Lohen így vélekedik', mondtam akkor. De aztán hozzátettem: ‚Persze, vannak rabbijaink között, akik minden valaha kiejtett vagy leírt szót szózféleképpen értelmeznek.' Mire ő: ‚Igen, de ők leginkább csak Izrael fiainak keserveit panaszolják vagy dicsőségét zengik. Mintha nem létezne más nemzet a földön, amelytől tanulni érdemes.'

Nem említettem Jeruzsálemben a Templom farizeusai előtt a pogány görög bölcseket, akikről oly sokat hallottam már akkor Kariosztól. Úgy is bámulattal hallgattak, fel nem foghatták, hogyan tehetett szert egy ács fia ilyen tudásra. Kétségbe ejtett, mikor értem jöttetek, hogy hazavigyetek. Először szálltam szembe veled, József, mondván: ‚Nem tudtad, hogy atyám házában a helyem?' Tudtad-e, mire gondoltam? Szavaim megdöbbentettek. Tudtad, mire gondoltam?

Hát én? Én tudtam?

Ott, a Templomban már éreztem, ha végig nem is gondoltam, hogy atyám keresése alakítja ezután életem folyását. És alakította is, mind a mai napig, mert ha nem találtam is meg vérbeli atyámat, ez a keresés vezetett el a mindeneket elfogadó, gyermekeiben megbízó Atyához. A jóságos Teremtőhöz, akit

Izsák megtalált az ő szívében, miután megtagadta apjának kísértő, az életét követelő Istenét. Akit én mindeddig megtagadni nem mertem.

Ábrahám! Te is bizonyosan saját atyádat kerested, mikor könyörtelen Istenedre leltél. Az Írás szerint először akkor hallottad a Hangot, amelyet Istenednek tulajdonítottál, miután atyád – a halhatatlannak hitt Táré, törzsetek félelmetes, pogány királya – meghalt, cserbenhagyva téged. Rád hagyva ellenségekkel körülvett, kicsinyke néped vezérletét. Elárvultságodban szükséged volt szomszédaid minden istenénél félelmetesebb Istenre. Így jelent meg előtted apád emléke, és azt fogadtad el Uradnak.

‚Vajon Ábrahám talált rá az ő Egy-Istenére, avagy apjának valamelyik istene talált rá Ábrahámra?' – tette fel a kérdést Kariosz, amikor az apakeresésről beszéltem vele.

Mondd, Ábrahám: mielőtt elfogadtad Egy-Istened szövetségét, kiűzted-e szívedből mindazokat az isteneket, akiket hitbuzgó pogány apád kisded korodtól fogva beléd plántált?

– *Miért Ábrahámhoz szólsz? Hiszen ő csak Istenének hangját hallja és csak arra válaszol. Ha itt van is veled képzeleted Ábrahámja, szólásra úgysem bírod. Én mindig megválaszoltam minden kérdésedet, amellyel hozzám fordultál, fiam.*

Tudom, József. Jól tudom. Miért is nem értem be veled? Őszinte egyszerűségeddel. Hiába mondta mindig anyám: ‚Fogadd el fiam a szeretetet, amely férjemből feléd éppúgy árad, mint tulajdon fiai felé. Fogadd el szeretetét, ahelyett, hogy elérhetetlen apád szeretetére sóvárognál. Fogadd el, ahogy mindig is befogadtad esszénus bölcsességéből fakadó tanítását' – mondtad, anyám, amikor tüntetőleg elfordultam Józseftől. Pedig igazad volt, valaha elfogadtam minden tudását, úgy szívtam magamba azt, mint a tengerbe visszatérni vágyó szivacs a vizet.

Emlékszem, miként csüngtem valaha József minden szaván. Megvártam, míg a többieken erőt vett az álom, csak aztán tettem fel a kérdést, amelyre tudtam, hogy a legbölcsebb válasza is csak újabb kérdésekhez vezet.

‚És Izsák?' – hallom még most is, majdhogy harminc év múltán, remegő hangomat. ‚Vajon Izsák egyetlen kérdés, egyetlen jajszó nélkül elfogadta a hegy csúcsán rá váró halált? O nem törekedett megérteni, miért kell meghalnia, mivel érdemelte ki ezt a kegyetlen sorsot? És ha Isten ilyen rövidre szabta életét, miért tulajdon apjának kell elvágnia félelemtől elszorult torkát?' – áradtak belőlem a kérdések. ‚És tudta-e apja, Ábrahám, a bölcs pátriárka, hogy honnan jött az a hang? Az a végzetes hang, mely azt követeli: ölje meg fiát? Az egyetlent, aki még vele van?'

‚Én elfutottam volna anyánkért' – szólt közbe imádott húgom, aki mindig mellettem aludt, de el nem szunnyadt, míg én álomba nem merültem. ‚Anyánk megvédte volna Izsákot. És én elloptam volna apám gyilkos kését. De persze szegény Izsáknak nem volt húga. Vagy volt, apám, csak nem volt mersze kiállni bátyja életéért?'

‚Nem tudjuk, volt-e, Ráhel. Ősatyáink, akik ránk hagyták ezeket a történeteket, nemigen említették a leánygyermekeket. Biztosra veszem, ha te lettél volna Izsák testvére, kiálltál volna apád, sőt annak Istene ellen is bátyád védelmében. De Izsák egyedül volt apjával a Mórija hegyén.'

Igen! Te, a végtelen türelmedről ismert József, lányaid kérdéseire is mindig válaszoltál. De őket sosem kérdésekkel vezetted a válaszhoz, ahogy engem. Még ha a te válaszod volt is az, nem az enyém. Akkor is felém fordultál: ‚És te mit tettél volna, fiam?'

Különösen lágyan, megható szeretettel szállt felém ajkadról a szó: ‚fiam'. Milyen jó is volt, míg apámnak tudtalak! És mindennek egyetlen szó, a ‚fattyú' vetett véget. Vagy az, ahogy kiejtettél öledből – akkoriban még úgy éreztem: kilöktél –, hogy Jakab szájára tapaszd anyámat védő kezedet.

Vagy talán akkor fordultam ellened, amikor nem védtél meg rabbink gyalázkodó, korbácsütés szavaitól, amelyek elől ki kellett menekülnöm zsinagógánkból.

Akkor hasított szívembe először a rettentő gondolat: vajon József is hallja azt a Hangot, mely kést emeltetett Ábrahámmal tulajdon fiára? És ha rabbink káromló, engem kiűző szavaival

sem volt képes szembeszegülni, hogyan is tagadhatná meg Istene parancsát, hogy adjon Néki engem, égőáldozatul?

Megkötözve.

Oltárra helyezve.

Szinte éreztem a máglyafa rőzséjének húsomba maró töviseit.

Még anyámnak sem mertem bevallani, miért kerülöm Józsefet. Miért nem merek a szemébe nézni. Miért könyörgök, hogy ne kelljen többé kimennem vele az erdőbe – amit eladdig oly boldogan tettem – ácsgerendának kiszemelni a legsudarabb fákat. Vadmézet gyűjteni.

Nappal elkerülhettem Józsefet, de éjjel?!

S nem volt kitől megkérdeznem: meghalhatok-e álmomban, ha nem ébredek fel, mielőtt mostohaapám lesújthatna rám hatalmas hántolókésével?

De mindig felébredtem. Verejtékben ázva. Reszketve. És akkor – rémálmomból felébredve – már nem magamat láttam feküdni a Mórija oltárhegyén, hanem Izsákot.

Izsák!?

– *Jó időbe tellett, míg meg mertél szólítani. Még mindig félve. Talán válaszomtól. Arról faggattál...*

Várj, Izsák! Jól tudom, miről faggattalak akkor, majd később, amikor már beszélhettem a felnőtt Izsákkal is, az édesapával, a bölcs pátriárkával, és választ kaphattam mindmáig ezernyi kérdésemre. Aztán már nem is kellett veled álmodnom: éreztem, hogy állandóan velem vagy. Ha nem is olyan valóságosan, szinte érinthetően, mint gyermekkoromban.

Aggódott is anyám, amikor rajtacsípett, hogy a megmunkálásra váró, hasított fák rakása mögött kuporogva magamban beszélek. ‚Mármint fennhangon' – magyarázta ijedten rabbinknak, miután visszasírt engem zsinagógánk közösségébe. ‚Engem büntess, mester, aki vétkeztem, ne a fiamat, aki úgyis eleget szenved...' – könyörgött anyám, míg végül az indulatokra hajló, de bölcs rabbink csak ennyit mondott: ‚Jövőre majd kézbe veszem sorsát. Okos gyermek a fiad, de még túl fiatal, hogy lábamhoz ültessem. Az pedig ne aggasszon, hogy miután testvérei elfordultak tőle, képzeletbeli játszótársat talált magának. Sok gyermek vigasztalódik így egy ideig. Majd Jézsua is kinövi.'

Rabbinknak igaza volt. Felnőtt koromban is gyakran fordultam hozzád, Izsák, és rajtad keresztül sok mindent megértettem, de úgy, mint gyermekkoromban, többé nem beszélgettünk. És még itt, sírom süket csöndjében sem vagyok képes fennhangon szólni hozzád.

Talán, mert hajdan anyám attól tartott, hogy csak a hibbantak beszélnek magukban? És csak a megszállottak hallanak hangokat? Pedig gyermekként, magamra maradva, a te szavaidat, Izsák, tisztábban hallottam, mint Jakab mostohabátyám örökké gúnyolódó hangját. A názáreti gyerekek előtt Jézsua ben Valakinek csúfolt engem. Ha csak tehettem, elengedtem a fülem mellett. És amíg úgy éreztem, hogy te velem vagy, a részem vagy, volt bátorságom úgy tenni, mintha a hangja el sem érne hozzám. Akkor is, ha ezért végül ölre ment velem. Pedig nem egykönnyen állhattam a sarat a nálam három évvel idősebb Jakab ellen.

– Ne feledkezz meg pajtásodról, Jánosról. A megvénhedett Zakariás és Erzsébet néném elárvult fiáról. Arról, aki éveken át veletek élt, míg el nem ragadta a puszták magányának varázsa. A végidők prófétájáról szólok hozzád, aki végül téged is alámerített a Jordán vizébe, amelyről hittel hirdette, hogy megtisztít. Minden bűnt lemos.

Köszönöm Izsák, hogy emlékeztetsz Jánosra. Csak most nyílt ki a szemem, most látom: anyám épp az én kedvemért ment fel Jeruzsálembe, hogy magához vegye az árvát, aki igaz barátom lett. Kettőnkkel már Jakab sem mert ujjat húzni.

De meg kell értenem teljes egészében, minden fájdalmas részletében azt is, hogy – kishúgom kivételével, aki hiába is próbált kiállni mellettem – miért fordultak ellenem testvéreim. Meg kell értenem fivéreimet. Másként hogyan bocsáthatnám meg gorombaságukat, kaján gonoszkodásukat, mellyel annyit kínoztak. Hiszen jól tudod, Izsák: amíg él az emlékezetemben, amit ellenem vétettek, amíg gúnyolódásukra, rabbink ostorozó szavaira gondolva keserűség tölt el, nem születhetek újjá a tökéletes szeretetben, amelyet eddig csak órákra, néha napokra éltem meg.

– De hiszen már rég megbocsátottál József fiainak és visszafogadtad őket igaz testvéreidnek, ahogy Jakab árulása előtt testvéreidnek tudtad őket.

A megbocsátás illatos gyógyír, amely enyhíti sebeink sajgását. De ha kitisztítatlan sebre teszed akár a legdrágább balzsamot, befelé terjed sebednek gennye és elsorvaszthatja egész testedet.

– *És te megtisztogattad lelked sebeit, vagy csak megbocsátottál testvéreidnek, mert megsajnáltad őket? Talán ha újra átéled a megtörténteket...*

Nem volt Názáretben gyermek – kivéve Jánost –, aki ne félt volna a folyók vízétől, a vizek mélyén élő szörnyetegektől, melyekről rémítőbbnél rémítőbb történeteket hallottunk, mióta csak az eszünket tudtuk.

Mint annyi mást a természet csodáiból, az akkor már a pusztákon élő Jánostól tanultam meg, hogy a Jordánban nincsenek életünkre törő, hanem csak különbnél különb, ízes ételül szolgáló lények. Köztük a mindeneknél csábítóbbak: a Törvény tiltotta rákok, kagylók.

Aztán hányszor menekültünk a folyó hűvös ölelésébe a dél tüze elől, amikor sikerült kiszöknöm hozzád egy-két napra!

Egyszer Jakab utánam lopakodott: ki akarta lesni, hová tünedezek el, valahányszor anyámék a vásárokat járták József fából faragott állatkáival, pörgettyűivel.

Amikor a parthoz értem, megrettentem: nem találtalak ott, János, és már sötétedett.

– *Nem azért bújtam el, hogy rád ijesszek. Husángnyi ágat ragadtam, s meglapultam egy bokor mögött, hogy ha kell, üldöződre támadjak. Azt hittem, az utánad futó alak elől menekülsz. Elhihetnéd végre.*

Most élhetem át újra, amit akkor éreztem, de meg nem értettem. Megijedtem, hiszen azt sem tudhattam, hogy a te jelzőtüzedre találtam-e. De Jakab közben zihálva odaért, és nagy megkönnyebbülésemre te is nyomban előbukkantál.

Megkönnyebbülésemre?

Anyaszült meztelenül álltál a bokor mellett. Barnára égett bőrödön még vízcseppek gyöngyöztek. Ádám a bűnbeesés előtt, gondoltam. Lábam gyökeret vert, pedig eladdig, valahányszor sikerült kijönnöm pár napra hozzád, nyomban egymáshoz futottunk, repülő madár szárnyainak álcázott, ölelésre tárt karokkal.

Rá akartalak venni, hogy küldd haza Jakabot. Sokáig beszélgettünk a tűz körül, sokáig győzködtél, míg végül beláttam, hogy az árnyékától is mindig félő Jakabot nem küldhetjük el a sötét éjszakába.

Persze, amikor másnap a perzselő nap tüze elől a vízbe menekültünk, Jakabot a világ minden kincsével sem csalogathattuk volna be a Jordán – képzelete lényeivel benépesített – vizébe. ‚Az életetekkel játszotok' – kiáltotta utánunk.

Nem volt szép tőlünk, hogy összekacsintva, alámerültünk: sikongva, kézzel-lábbal csapkodva, mintha a folyó rémével viaskodnánk.

János mindig is tovább bírta szusszal a víz alatt, így először én bukkantam fel és láttalak, Jakab, a parton térdepelni. Nem vettél észre: tekintetedet az égre szegezve imádkoztál. ‚Máris kádist mond értem? Most boldog, hogy azt hiszi, odavesztem?' Ez oly élesen sajdult belém, hogy szinte felkiáltottam.

János is felbukott a víz alól. Intettem: hadd lássa ő is, hogy az egeket leső bátyám nem vehetett észre minket, és jeleztem: merüljünk alá ismét. Hagytuk, hogy sodorjon az ár. Kétszer-háromszor is megismételtük ezt. Mire kimásztunk a partra, már hazafelé futottál.

– Mindig is kegyetlenek voltatok hozzám. Te is, meg János is. Akkor is, amikor már rég megbántam, hogy valaha is kimondtam azt a fattyút, és megesküdtem, hogy soha többé ki nem mondom. Mindig összefogtatok ellenem. És mindig te vetted rá Jánost, hogy ijesztgessetek, vagy rázzatok le engem és testvéreimet. Pedig milyen jó volt veletek! Fiatalabbak voltatok nálam, mégis felnéztem rátok. Minden tudás, bölcsesség kútfőire...

Bocsáss meg Jakab, hiszen gyermekek voltunk! És te, József elsőszülöttje, ha többé nem is gúnyoltál, bizony még akkortájt is parancsolgattál nekem, ha János nem volt velem. De akkor velem volt. A bokrok mögött lopakodtunk vissza ruhánkért. Pedig nem terveltük ki előre, hogy halálra ijesszünk titeket, József fiait...

– De miért mindig azzal a régi keserűséggel mondod ki: ‚József fiai!?' Miért nem szerethettél minket, féltestvéreidet legalább úgy, ahogy Jánost szeretted?

Szerettelek titeket, Jakab. Szerettelek, de irigyeltelek is, mint József igazi fiait. Apátlanságomban oly nagy szükségem lett volna a szeretetekre! Csak nem mertem elfogadni még akkor sem, amikor József intő szavára hallgatva, többé szóba sem hoztátok fattyúságomat. Nem mertem elhinni, hogy... Újra és újra meg kellett bizonyosodnom róla. Még ha nem gondoltam is végig... Akkor is, amikor János a kezembe nyomta a motyómat: ‚Most tényleg halálra rémítettük Jakabot. Siess vissza hozzájuk. Ha nem érsz haza ő előtte, biztosan meggyőzi testvéreit, hogy a szeme láttára haltál meg.'

Ekkor villant fel bennem, hogy később aztán ugyancsak megbánjam: ‚Most végre meglátom, hogy valóban szeretnek-e József fiai'.

Búcsút vettem Jánostól és nekivágtam, de nem siettem: csak az éj sötétjében lopakodtam a házunkhoz.

Szamarunk kis istállója üresen állt, ajtaja tárva nyitva. József és Mária még nem tért vissza a caesareai nagyvásárból. Az ajtó függönye mögül hallgattam síró jajveszékelésetek. Négyetekét, a tiedet, Jakab, és három öcsémét. Nem kellett belépnem házunk kicsinyke szobájába, képzeletemben így is láttalak titeket, amint estebédetek maradékai körül jajongva, hajlongva ültök a földön. Persze, nem állhattátok meg: ennetek kellett. Hiszen fogalmatok sem volt, hová ment Jakab, haza tér-e még aznap. A vacsora végével azonban mégis megvártátok.

Rám nem vártatok.

Nagy megkönnyebbülésemre húgom nem volt veletek. Halálhírem hallatán neki nyomban megszakadt volna a szíve. Szerencsére megint kikönyörögte, hogy szüleivel tartson, bámulhassa a vásári varázslókat. Vagy ahogy ő mondta, József boszszúságára: csodatevőket. Na meg a kígyóbűvölőket, síposokat, kereplősöket.

Már-már megesett a szívem rajtatok, csak még egy sóhajtásnyira akartam betelni gyászotok égig szálló sirámával: íme hát, mégis szerettek. De éppen, amikor elébetek álltam volna, a zokogásból kihallottam szavaidat, Jakab:

‚Hogyan állhatok apám elé?' kiáltottál fel, és hangod rettegve megtört. Majd öcséim, Mária fiai kezdtek rá: ‚És anyánk! Mosolya csak Jézsuára ragyogott.'

Miért a féltékenykedés? Honnan ered? Ebben is az Írás Istenének példáját követjük? „Mert nem szabad imádnod más istent; mert az Úr, a kinek neve féltőn szerető, féltőn szerető Isten ő." Ha elhisszük és elhitetjük, hogy Istenünk féltékeny más istenekre, akkor miért is törekednénk legyőzni a magunkban felismert féltékenységet? A minket megfertőzni képes átkot, amely a szeretet isteni örömét ördögi gyötrelemmé torzítja.

Az én Istenem, a tiszta, önzetlen szeretet megtestesülése, a jóságos Atya ajkát el nem hagyhatták ilyen, féltékenységről tanúskodó szavak. De jobb, ha most nem ezzel foglalkozom. Inkább folytasd, Jakab; mondd, hogyan fogadták halálhíremet a többiek?

Tehát nem az emésztett titeket, hogy odavesztem. Azon keseregtetek, hogy mit mondotok majd a vásárból másnap hazatérőknek.

– *Nem, Jézsua, nem így volt. Nagyon megszenvedtem... Mintha az én szívemet marcangolták volna szét a szörnyek... Te meg János nem adtátok fel könnyen, láttam, hogyan viaskodtatok velük. Az Úrhoz fordultam: tulajdon életemet ajánlottam fel az Irgalmasnak a tiedért. Azt hittem, hiába, mindkettőtöket elnyelt a folyó...*

Az életedet – értem? Amikor ott, térdre borulva... szemedet az égre emelted... Jakab, édes testvérem! Ezt miért nem mondtad soha?

– *Mondtam én, mondtam... Dadogva, de mondtam. Később – mintha már egy más életben – suttogva... Miután öcséink már álomba szepegték maguk. Hogyan is mondhattam volna előbb, hiszen belénk fagyott a szó, amikor egyszer csak...*

Várj, Jakab; most bőven van időnk, hadd halljam, hadd lássam rajtad keresztül... Annak a napnak minden, legapróbb mozzanatát is szemügyre kell vennem. Hadd érezzem...

– *Szívem csordultig telt fájdalommal. Igaz, szüleim haragjától is rettegtem, hiszen ott voltam, amikor téged elnyelt a folyó, de a vízbe még belépni sem mertem. Szinte kővé meredtem, majd térdre rogytam, de nem tettem semmit. Haza rohantam, futottam, amíg bírtam. Hátra pillantani nem mertem, de lábam elé is hiába néztem:*

csak a kezedet láttam, az a látvány kísértett, ahogy a semmibe – avagy belém? – kapaszkodott volna, majd elcsobban a vízben. Mintha engem is elnyelt volna a sötétség.

Azt sem bántam futtomban, hova lépek. Talán reméltem, hogy skorpiók fészkébe. De csak a bozótosok tüskéi martak a lábamba. Bogáncsok kapaszkodtak kaftánom gyapjába. Kifulladva, levegőért kapkodva érkeztem a kánai úthoz, délebbre, mint kellett volna.

Tekintetem hiába kémlelte a láthatárt Bethabara felé, nem jött onnan Názáretbe tartó karaván. Futni már nem bírtam, de minden erőmet összeszedve, nekiindultam. Szíriai tevehajcsárok ostoránál is jobban hajtott a félelem, hogy rám sötétedik a Merirút völgyében. A négykarú kaktuszok között véltelek látni téged és Jánost. Tudtam, miért vártok rám... De akkor, be kell vallanom, még más félelem is támadt rám. Hiszen János is odaveszett! És más tanúja nem volt annak, ami megtörtént. Nem lesznek-e, akik majd látni vélik rajtam Káin bélyegét?

A mulasztás... az, hogy nem mentettél ki, nem ugyanaz, mintha kezet emeltél volna rám.

– De mivel bizonyíthattam volna, hogy véred nem tapad a kezemhez? A véred...! És akik csak azt látták, hogy utánad lopakodtam? Akikkel az úton találkoztam a Jordán felé tartva, nem sokkal előttem téged is láttak arra elhaladni. És volt közöttük nem egy názáreti, aki tud rólunk egyet s mást...

Mit tudhattak, amiért téged gyilkosomnak tarthattak volna? Ezt mondd már ki végre, Jakab. Az, hogy volt, amikor nem szerettél? Irigyelted tőlem József szeretetét? Az még nem ok... Vagy talán – ahogy azt sokszor éreztem – gyűlöltél is?

– Soha, soha nem gyűlöltelek! Ne hidd el mindazt, amit hallasz. Csak játszani akartam veled, ezért vettelek ki bölcsődből. Csak anyád, a téged rettegve féltő anyád hitte... Ő akkor még apámnak, tulajdon férjének sem engedte, hogy hozzád érjen. Bezzeg később, amikor... Amikor...

Amikor?

– Én akkor már rég kinőttem az ölbe mászó korból, de valahányszor anyád valamelyik öcsédet, tőle való fiát látta apám ölébe ülni, mindig valami sürgős tennivalót talált Józsefnek... Hozzon be fát, rakjon tüzet az estebéd főzéséhez, nézze már meg, miért bégetnek

a juhok. De ha te ültél apám ölében, inkább ő ment ki fáért, ő nézett a juhok után.

Hiszen tudod: olvasni, majd írni is tanított engem József. Órák hosszat tartott az ölében, vagy később csak maga mellett, amíg ti játszhattatok.

– Vagy én már gerendákat hasítottam... Vajon engem miért nem tanított, még olvasni sem, nemhogy írni? Sokan mondták, hogy ékesszólásban túltettem rajtad. Nem emlékszel? A te Áronodnak hívott egyszer a rabbink.

Mert mindig magadra vetted, hogy tolmácsold szavaimat. Azt senki sem állította, hogy én nehéz nyelvű voltam, mint Mózes, aki testvérére, Áronra szorult, hogy tovább adja szavait a népnek.

De mi ütött belénk? Úgy civakodunk, mintha nemcsak emlékeznék, hanem vissza is tértem volna gyermekkorom Názáretjébe.

– A hanyatló holddal értem haza, csillagok derengő fényében. Alig voltam képes eldadogni testvéreimnek, hogy mi történt. Jézsua, Jézsua!– ömlöttek a könnyeim, mire ők is sírva fakadtak. Vérző lábamat, megszaggatott ruhámat fürkészve faggattak, miféle fenevad elöl menekültem haza. Fel nem foghatták, hogy mindkettőtöket – nem csak téged, Jánost is – elnyelte a Jordán szörnyetege. Ezt el sem hitték. ‚János megküzdött volna bármilyen szörnnyel' – kiáltott fel kicsi Judah, aki mindig úgy tekintett fel unokabátyjára, mint valami kisistenre. ‚És Ő megvédte volna Jézsuát!' Rám meredő tekintete, hangja – az, ahogy kiejtette azt az Őt – engem vádolt.

Mit tehettem? ‚Amikor meghallottam, hogyan csapkodják a vizet és kapálóznak, a folyóhoz futottam' – hazudtam – ‚de mire a parthoz értem, görcsösen a semmibe kapaszkodó kezük már eltűnt a vízben.' Ekkor csapott át a sírás jajveszékelésbe. Félelmetes volt ott, szüleink nélkül. Testvéröcséim ruháikat szaggatták és földre vetették magukat.

Házunk kicsiny – akkor fullasztó – szobájában számomra nem maradt közöttük hely. Ezért találtál rám később ott, előttük állva.

A kutyák csaholása – valaki mászkálhatott odakint! – vonításba csapott át. Talán a szellemvilág küldöttje az a valaki?

Egy fuvallat – máskor be szívesen fogadtuk volna –, majdnem ellobbantotta az olajmécsest. A kísértetiesen táncoló fényben szinte életre keltek József – a mennyezet gerendáiról alá függő – kaftánjai.

Anyámék ágyáról lehúztam a pokrócot, abba burkolóztam, de hiába. Tovább rázott a reszketés.

Hát még, amikor meglláttalak, Jézsua! Egyszerre csak ott álltál az ajtóban. Megjelentél! Nemcsak a lélegzetem, talán a szívverésem is elállt. Mi másért tértél volna vissza a holtak birodalmából, minthogy elszámoltass? Hogy oda vigyél magaddal engem is, végzeted tehetetlen tanúját.

Mit tehettél volna, Jakab? Segítségemre nem jöhettél: ott a Jordán partján a hited megbénította akaratodat. Nem szállhattál szembe önmagaddal, mert minden kígyóméregnél bénítóbb az ismeretlen lények, erők, istenek, veszedelmek hite. De honnan az ismeretlennek, a láthatatlannak ez a félelme? Ettől menekültek oltalmazó bálványaikhoz már őseink is, bármilyen bátor vadászok, harcosok voltak.

Gyermekkorunk rettegő hiedelmeit csakis szüleink olthatják belénk. Nem rosszakaratból. Az ijesztő rémmeséket oltalmazásunkra adják tovább nemzedékről nemzedékre. Rettentő vízi szörnyekről, hogy ne merészkedjünk örvénylő folyókba. A sötét éjjel csupa rémség, nehogy elkóricáljunk otthonról. Óvakodjatok az idegenektől! – nehogy magukhoz csaljanak, szolgaságra adjanak.

Vajon magát a félszet is csak belénk nevelték? Nem. Van velünk született rettegés is. A kutyakölyök is nyüszítve iszkol a kígyó elől, noha életében először látja. A Teremtő is beléjük oltott félelmekkel óvja teremtményei életét.

De aztán, amikor már eszünket bírjuk – amikor már eldönthetjük, hogy kitől és mitől kell tartanunk – talán nem szüleinknek, nevelőinknek kéne segíteniük megszabadulnunk e félelmektől, amelyek megbénítják akaratunkat? Mint ahogy téged is megbénított a félem, Jakab.

Alig bírtalak meggyőzni, hogy nem vesztem oda annak a szörnynek a karmaiban, amelynek létezésében vakon hittél. Inkább boszszúálló, hazajáró léleknek véltél. Akként rettegtél. Pedig mikor nesztelenül beléptem szobánkba, nem megrémíteni akartalak. Csak kíváncsi voltam, hogyan fogadjátok halálhíremet: Megkönnyebbülve... – vagy szerető testvérek fájdalmas gyászával?

Jó darabig álltam ott, szobánkban. A falhoz lapulva. Észre sem vettetek, míg meg nem szólaltam.

Kísérteties lett volna a hangom? Nem tudom. De megbántam, hogy próbára tettelek titeket, amint engem megpillantva, a szoba sarkába hátráltatok, s láttam arcotokra kiülni a halálos rémületet. Emlékezz csak, milyen lágy, nyugtató hangon iparkodtam meggyőzni titeket, hogy ne féljetek: nem a halottaiból visszatért, bosszúvágyó testvéretek, vagy az ő testi mivoltát felöltő gonosz szellem jelent meg előttetek.

Talán mindmáig hiszitek, hogy ama jajveszékelő virrasztáson megjelent Jézsua nem is ugyanaz volt, akit a Jordán elnyelt?

Igazatok van: akkor értem meg az igaz szeretet felismerésére, elfogadására. Akkor fogtam fel, hogy nem kell apám fiainak lennetek ahhoz, hogy testvéreimként szeresselek benneteket és elfogadjam testvérségeteket. Talán attól kezdve nyílt lassan rá a szemem, hogy igazi vérrokoni szeretettel ölelhetünk magunkhoz mindenkit, még az ellenünk fordulókat is. Különösen a te tekinteted ragadott meg, Jakab. Leírhatatlan boldogság, megbékélés, rajongó odaadás sugárzott rólad, mikor meggyőztelek, hogy nem a holtak világából tértem haza bosszút állni. Ismét olyan szeretetben voltatok a testvéreim, mint akkor, amikor még úgy hittem, hogy egy apától származunk.

És ahogy minden embert épp oly szeretetben tartok testvéremnek, mióta megvilágosult előttem, hogy mindannyian egy s ugyanazon Atya gyermekei vagyunk.

Jakabnak és Mária fiainak nemcsak megbocsátottam, de megértvén őket, átélve, amit ők átéltek, lassan kiapadt a rossz érzések, emlékek kútjának fertőzött vize. Ez az emlékezet rendje.

Ugye, Izsák?

– Úgy van, Jézsua: Ha nem hagyod sérelmeidet gyűlöletté szítani – hiszen mindig vannak körötted, akik kihasználnák haragodat –, az egyre múló idő begyógyítja a legmélyebb sebeket is – és aztán már nem az emlékek keserűsége, hanem csak a keserűség emléke él benned. Apám rám emelt kése már alig derengett a múlt homályában, de az érzések, elárultságom keserves gyötrelmének emléke bennem élt halálom napjáig. És a megalázottságomé, amikor helyettem egy esztelen jószágot, egy kost áldozott fel apám – és azt elfogadta az Úr, mintha engem sem becsült volna többre. Na de ti ismeritek az én

történetemet. Most téged kell megértenünk. Talán azt, hogy miért vagy itt. Miért választottad ezt a sírboltot elmélkedésed helyéül?

Te már gyermekkorodban átélted a halál közelségét, Izsák. Túlélted a kés villanását, mint Lázár az önként vállalt halál rítusát. Amiként most nekem kell túlélnem azt. Ha egyáltalán lesz bátorságom hozzá – és látom értelmét –, hogy visszatérjek tanítványaimhoz.

Te, a gyermek Izsák, meghaltál a Mórija oltárhegyén, hogy újjászüless első Pátriárkánk utódjaként, akiben beteljesedett az Ábrahámnak tett isteni ígéret: „...Izsákról neveztetik a te magod." Túlélted a halálfélelmet – majd örömmel és teljességében fogadhattad el a Teremtő akaratát, amely az élet beteljesülésének jelölte meg a halált.

De mondd, Izsák, miként fogadtad vissza szeretetedbe apádat? Hiszen az Írás szerint megölt volna, hogy engedelmeskedjen a próbára tevő, a gyermeke meggyilkolására felszólító Hangnak, melyet Istene hangjának vélt.

És vajon miért kellett volna Istennek ily kegyetlen módon megbizonyosodnia Ábrahám hűségéről? Ha Ő Mindentudó, ahogy ma is hisszük, miért gondoljuk, hogy csak ily módon láthatott Ábrahám szívébe?

– Ugye, Jézsua, ezek a kérdések nem csak most, itt, sírod magányában fogalmazódtak meg benned?

Nem, nem itt és nem most. Azóta viaskodom ezekkel, mióta felfogtam történeted szavait, ha nem is a teljes értelmét.

– És a válaszok is benned éltek, Jézsua, már réges-rég, csak nem merted kimondani, sőt, végiggondolni sem őket. Attól tartottál, hogy ha elfordulsz az örökölt, biztonságos válaszoktól, egész világod összeomlik. De most szavakba foglalhatod mindazt, ami eddig csak sejtelmesen derengett föl benned.

Tegyünk úgy, Izsák, mint gyermekkoromban, a farakás mögött. Beszélgessünk mindarról, amit végül is meg kell értenem, úgy, mintha...

– Ne a könnyű utat válaszd, Jézsua! Szőhettél meséket gyermekfejjel Ábrahám és az én történetemről, de most szembe kell nézned mindazzal, ami – jól tudtad – nem történhetett meg úgy, ahogy az

Írásban rátok hagyták. Hadd halljam tehát most én is Mózes sorait a meghiúsult gyermekgyilkosságról, ezúttal a te hangodon.

Igen, eleget gyötrődtem e félelmetes történet miatt, hogy emlékezzek rá szó szerint: „És lőn ezeknek utána, az Isten megkísérté Ábrahámot, és monda néki: Ábrahám! S az felele: Ímhol vagyok. És monda: Vedd a te fiadat, ama te egyetlenegyedet, a kit szeretsz, Izsákot, és menj el Mórijának földére, és áldozd meg ott égő áldozatul..."

– Várjunk csak, Jézsua. Elgondolkoztál már azon, hogy ki lehetett ez az Isten, aki megkísérté Ábrahámot? Ábrahámhoz szólott, és egyetlen fiáról szólt. Megfeledkezett volna a Mindentudó arról, hogy a pátriárka elsőszülöttje, Ismáel, túlélte száműzetését a sivatag biztosnak vélt szomjhalálába?

Csakis az Írás Istene lehetett... Ugyanaz, aki megjelent Mózesnek, aki...

– Arra is emlékszel, hogy miként jelent meg az Úr Mózesnek az Ige szerint?

Először az égő csipkebokorban, amelyet csodálatosképpen nem emésztettek fel a lángok. Majd miután Mózes kivezette a népet Egyiptomból, ekképpen jelent meg az Örökkévaló: „És kivezeté Mózes a népet a táborból az Isten eleibe és megállának a hegy alatt. Az egész Sinai hegy pedig füstölög vala, mivelhogy leszállott arra az Úr tűzben és felmegy vala annak füstje, mint a kemenczének füstje; és az egész hegy nagyon reng vala."

– A ti Mózeseteknek nem lehetett kétsége a megrendítő jelenés isteni mivolta felől. De az én apám honnan tudhatta, hogy kinek a hangját hallotta? Nem lát senkit, sem semmi különöset. Sem égő csipkebokor, sem füstölgő hegycsúcs. Nem észlel semmi istenien meggyőzőt, mégsem próbálja kideríteni, hogy kinek a hangját hallja. Még azt sem kérdezi: Te vagy az, Uram?

Csak nem azt akarod mondani, hogy nem Isten, nem az ő Egy-Istene szólt Ábrahámhoz?

– Még nem. Hiszen nem állsz készen, hogy ezt elfogadd, vagy akárcsak elgondolkozz ezen. Nekem is évekbe tellett, hogy egyiptomi tanítómesterem, a bölcs Omaan segítségével ezt elfogadjam. De azt azért vedd fontolóra, vajon miért nem kérdezte meg Ábrahám, hogy ki az, aki megszólítja.

Talán felismerte Istene hangját.

– Nem gondolod, hogy akkor annak valami jelét adta volna? Leborul, vagy legalábbis nagyobb tisztelettel szól Urához. Nem csak azt az „Imhol vagyok"-ot veti oda, mintha azt hinné, hogy az Örökkévaló vak, és nem látja őt. És vajon mit jelenthetett az a „megkísérté" szó? Inkább az alvilág urához, semmint a Seregek Urához illik ez. Talán csak véletlenül használták az írnokok?

Igen, a megkísértést a Sátán mesterkedésének tartjuk. A ‚próbára tesz' értelmezés méltóbb szó Istenünkhöz, nem gondolod?

– A kérdés az, hogy mi a próbatétel célja? De mondd tovább történetünket, ahogy az rátok maradt, és talán kiderül, mire gondolhatnak, akik ezt próbatételnek tekintik.

„Felkele azért Ábrahám jó reggel, és megnyergelé az ő szamarát, és maga mellé vevé két szolgáját, és az ő fiát Izsákot, és fát hasogatott az égő áldozathoz. Akkor felkele és elindula a helyre, melyet néki az Isten mondott vala." Majd: „Vevé azért Ábrahám az égő áldozathoz való fákat, és feltevé az ő fiára Izsákra, ő maga pedig kezébe vevé a tüzet, és a kést, és mennek vala ketten együtt."

Majd' mindenki úgy értelmezi ezt az Igét, hogy Isten meg akart győződni szolgája hűségéről, engedelmességéről... Vagy hitéről?

– Ezt talán feltételezhetnénk egy különösen hiú, önbizalmában is ingatag, belénk nem látó, minket nem ismerő, esztelen pogány istenről – akár a bikaszarvú Baálról is –, de semmiképp sem méltó mindent tudó Örökkévalónkhoz. Gondold csak végig, képzeld el, túl a történésen, az ezerszer fontosabbat: azt a belső küzdelmet, amely nélkül nem történhetett meg Mórija oltárhegyén, amit ti megtörténtnek hisztek. És ne csak Ábrahámra gondolj, hanem rám is.

Ha érezni akarod, milyen rettegést, gyötrelmet, megaláztatást kellett átélnem – apját szerető, benne mindaddig megbízó gyermekként –, képzeld csak magad a hegy meredek, sziklás ösvényére, a hátadra kötözött máglyafával, tövises gyújtórőzsével. Mint ahogy én elképzeltem a te töviskoronás szenvedésedet a Golgotához vezető úton. De amikor térded megbicsaklott a keresztgerenda súlya alatt, levették válladról, és a bámészkodók között ácsorgó czirénei Simonnal vitették fel a hegy meredekén.

Én nem számíthattam semmi segítségre, hiszen Ábrahám a hegy lábánál hagyta szolgáit. Egyedül voltam apámmal, az ő szótlanságával, jobbjában a gyújtótűz fáklyája, baljában a kés! S hiába kérdeztem talán százszor is – egyre nagyobb rettenettel –, hogy ki hozza majd fel az áldozati jószágot, végül csak ennyit mormogott: „...Isten majd gondoskodik az égő áldozatra való bárányról..." – és ez megszázszorozta gyötrelmemet, mert ekkor megértettem, hogy Ábrahám Istene, akinek a szeretetében felcseperedtem, magamra hagyott gyilkosommal. Tulajdon apámmal.

Tehát apád nem igyekezett téged megnyugtatni? Az Írásból úgy tűnik: „És szóla Izsák Ábrahámhoz, az ő atyjához, és monda: Atyám! Az pedig monda: Ímhol vagyok, fiam. És monda Izsák: Ímhol van a tűz és a fa; de hol van az égő áldozatra való bárány? És monda Ábrahám: Az Isten majd gondoskodik az égő áldozatra való bárányról, fiam; és mennek vala ketten együtt."

– Ez úgy hangzik, mintha csak sétálni mentünk volna. Mintha feláldozásom mellékes lenne. Vagy talán szól az írás a bennünk dúló viharokról? Mondd, Jézsua, aki hosszúnak találtad utadat a Golgotára, el tudod képzelni, milyen hosszú volt a gyermek útja Mórija oltárhegyére?

Mi ketten, Izsák, te és én egyek vagyunk ebben, mint oly sok minden másban. Minthogy én is gyermek voltam, amikor megtagadott engem az, akit addig apámnak tudtam...

A Golgotát említetted? Oda könnyű szívvel mentem fel, még ha nehéz volt is a keresztgerenda, mert az újjászületés reményében vállaltam azt az utat.

Amikor József nem állt ki mellettem... Amikor gondtalan gyermekkorom utolsó napján zsinagógánkból a pusztába menekültem, nem újjászületni, meghalni akartam. Szívem minden, fülembe lüktető dobbanásával visszhangzott bennem: faty-tyú! faty-tyú! faty-tyú!

Átérzem fájdalmadat az oltárhegyen, Izsák, hiszen engem is feláldozott az, akit apámnak tudtam.

– És fogják feláldozni apák fiaikat mindaddig, amíg apám gyilkos szándékát az engedelmesség erényének tartják. Ha tehát bárki szól is előtted Ábrahám próbatételéről, és hűséges hitét dicsőíti – meg Istene

irgalmát, mert elengedte neki az áldozatot – csak ennyit mondj: ‚És Izsák?'

Mert a történet rólam szól. És rólad. És minden gyermekről, aki áldozatként jön e világra, szülei elhibázott lépéseinek, félelmeinek, hatalomvágyának áldozataként. Gondolkozz, és belátod: nem jöhet el a Szeretet Országa, amíg abban a hitben élünk, hogy Ábrahám példáját követve, felajánlhatjuk gyermekeinket választott istenünknek. Akár Háthor vagy Aphrodité, akár Árész – akár a vágy, akár a hadak oltárán. Mindmáig bánom, hogy gyengébbik fiamat, szegény Jákóbot Lábán házába engedtem. Talán másként alakult volna népünk sorsa, ha ott nem keserítették volna meg szívét... Na de apámról, nem fiaimról kérdeztél...

És rólad. Belátom Izsák, meg kell értenem a te megpróbáltatásod és megmenekülésed történetét, hogy végre megvilágosodjék előttem, nemcsak, hogy miféle teremtő és egyben pusztító – hol szerető, hol bosszúálló, hol nagylelkű, hol féltékeny – istenséget hagytak ránk őseink, hanem azt is, hogy miért. Hogy végre végképp megszabadulhassak félelmétől. Hogy teljességgel elfogadhassam a jóságos, mindeneket egyaránt szerető Atyát. Akire tulajdon szívedben te is rátaláltál, Izsák, és Teremtő Istennek, Alkotónak hívtál.

Ami még nehezebb: ahhoz, hogy elfogadjam az Atyát, mint a tökéletes, tiszta, önzetlen szeretet forrását és beteljesülését – fel kell adnom a minden ember által mindörökkön sóvárgott Gondviselőt. Azt, aki vágyunk szerint megvéd a kísértéstől, holott hitünk szerint próbatételeivel mindjárt a kezdet kezdetén Ő vitte kísértésbe ősszüleinket, Ádámot és Évát – majd később apádat, Ábrahámot, Mórija földjén. Meg kell értetnem követőimmel, hogy csak úgy jöhet el a Megváltás, az isteni Szeretet Országa – az egymásért élés Édene, amelyben mindannyian egymás gondját viseljük –, ha feladjuk a mennybéli Gondviselőbe vetett, belénk nevelt hitet.

– Fel akarjátok adni szent szövetségünk Gondviselő Istenét? Az ördög szállott meg titeket? Vagy csak Téged, Jézsua, aki Izsák hangján is káromolod a Seregek Urát! Még hogy megtagadnád védelmezőnket!? Azt, aki kihozott Egyiptom...

Megvédett a pusztulástól, mondod te, Kajafás, aki szentül hiszed, hogy az Írás minden szava, még az özönvíz története is úgy igaz, ahogy azt ránk hagyták őseink. Hiszed, hogy Örökkévaló Egy-Istened haragja olyan hihetetlen pusztítást hozott ránk, és mégis védelmezőnek tartod Őt.

– Miután elapadt a föld legmagasabb csúcsait elborító víz és az Ő haragja is – Urunk megígérte, hogy többé nem nyitja meg pusztulásunkra az egek csatornáit. Talán éppen ezzel az ígérettel – amelyet a szivárvány jelével pecsételt meg – vállalta magára az Úr gondunk viselését.

– Elapadt Urunk haragja? Hogy' hagyhatják el ilyen szavak népünk főpapjának száját, két évezreddel az után, hogy apám felismerte a megváltó igazságot, hogy igaz Isten – egek és földek Teremtője, aki egyazon lelket lehelt mindannyiunkba – csak egy lehet. Kajafás, most én vonlak kérdőre: Ábrahám fia, aki megvívtam hitemért. Én, aki láttam apám rettentő küzdelmét Mórija oltárhegyén. Ezért tiszteljétek Ábrahámot! Ezért emlékezzetek rá. Ne azért, mert pogány szokásoknak engedve kész lett volna feláldozni fiát, hanem azért, mert képtelen volt lesújtani rám.

Amikor Ábrahám és Izsák már Mózes előtt is jól ismert történetét olvassátok, ne a szavak sorát kövessétek. Messze azokon túl – lássátok, érezzétek Ábrahám benső küzdelmét: múlt és jövő csapott össze az ő lelkében. A pogány világ áldozatokkal megnyerhető, emberi ésszel elképzelhető, emberi füllel hallható istenei küzdöttek meg egy új világ kapuit megnyitó, emberi ésszel fel nem fogható, emberi füllel nem hallható, csak szívünkkel elérhető Egy-Istennel. Az Alkotóval.

Vigyáz, Kajafás, mert most nem Jézsua megértő szeretetével állsz szemben. Most rám, a benned is élő Izsákra kell hallgatnod, aki látja, hogy ti a múltban remélitek fellelni a megváltást. És onnan merítitek hatalmatokat. Ti szadduceus főpapok! Minden haladás kerékkötői. Nemcsak te, Kajafás. Minden népek múltat őrző, a jövőt gúzsba kötő papjai. Pedig nektek kéne a népeket az emberiség kétségekkel terhes, kamaszkorából az érett felnőttkor Édenébe vezérelni.

Még csak nem is az én koromhoz térnétek vissza legszívesebben, hanem az emberiség gyermekkorához, amikor áldozatokkal remélték őseink az isteneik gondviselő kegyelmét elnyerni. Még apám sem tu-

dott teljesen elszakadni gyermekkora isteneitől: nagy félelmében feláldozott helyettem egy kost ősei pogány istenének.

De mondd, Kajafás, két évezreddel később bennetek miféle gyerekes félelmek élnek még mindig? Miért áldozzátok fel szerencsétlen állatok százait – talán ezreit? Képzeletetekben milyen Isten él, akinek a véráldozat tetszésére lehet?

– Noé is égő áldozattal engesztelte ki a Seregek urát, miután családjával együtt megmenekült a vizek áradatából. Égő áldozatának füstje kedves volt az Úr előtt, ezért fogadta meg a szivárvány minden színt magában foglaló jegyében, hogy többé nem nyitja meg az ég csatornáit.

– És te komolyan veszed ezeket az én időmben is már meséknek tartott történeteket?

Rávezettél, bölcs Izsák, a kérdésekre, amelyeket talán már fiadnak, a bátor Ézsaunak is feltettél tanításodban: honnan a tévhit, hogy Teremtőnk egyben gondviselőnk is lehet, ha engesztelő áldozatokkal elnyerjük kegyét? Megvéd elleneinktől, győzelemre vezet. De ha egy az Isten, akkor Ő az ellenségeink Istene is. Lehet, Izsák, hogy mindmáig csak tebenned és fiadban, Ézsauban volt meg ennek elfogadásához a szükséges bátorság? Te beláttad, hogy bármilyen hatalmas istenek vezérelnek a harcok mezején, előbb-utóbb véget ér győzelmeid sora.

Ha visszatérek is tanítványaimhoz, a te tanításod megértése nélkül nem győzhetném meg őket, hogy csak az a győztes lebírhatatlan, aki önmaga fölött diadalmaskodott.

– És te közel állsz ehhez, Jézsua.

Lehet. De vajon meghozhatja egyetlen ember a Szeretet Országát, míg ezerszer ezerek félelemmel, irigységgel, gyűlölettel tekintenek egymásra? Avagy lehet, Izsák, hogy még most sem jött el a mi időnk? Most sem, annyi értelmetlen szenvedés után...

– Ha lényeged az emberséged, akkor minden emberrel egynek érzed magad. Mégis: önmagadból kell kiindulnod. Saját, belső békédet kell elérned – békédet önmagaddal és mindazokkal, akik valaha is megkeserítették életednek akár csak egyetlen pillanatát. Békélj meg életed legfájóbb emlékével is és akkor talán majd valamikor megértheted, miként hozhatsz békét az oly sokat szenvedett világnak.

Te a szeretetről szólsz, de az csak az út, Jézsua; emelkedj magad fölé és lásd a célt, a boldogságot, amelyet elnyersz általa. Most magadra hagylak gondolataiddal, de veled leszek ismét, ha szükséged lesz rám.

Életem legfájóbb emléke? Eddig még gondolni se mertem rá! Holott már rég túl kellene lennem rajta...

A negyven korbácscsapásnál is égetőbben sújtottak le rám a kis Simon szavai: ‚Ha tényleg meg akarod találni magvadó apádat, mit ülsz itt a nyakunkon? Itt, Názáretben hiába keresed. Ha elhagysz minket, talán mi, Józseftől való gyermekei is részesülünk Anyánk mosolyában.'

Anyánk mosolya!

Pedig miután Jakab világgá kürtölte, hogy fattyú vagyok, anyám rám is másként nézett. Éppen az Ő mindennél többet mondó, összeszorított ajkú, szánakozó félmosolya késztetett arra, hogy ifjú éveimet igazi atyám keresésének szenteljem. S vérbeli atyám szeretetére sóvárogva mélyült el bennem kimeríthetetlenné a szeretet forrása, amely a puszta magányában vezetett el az Atyához.

Abba, abbuska! Apám, apácskám, sírtam magamat gyermekségem évein át az álmok világába.

‚Mindeneket felülmúló, mennyei szeretetben fogantattál' – szántál meg végül, anyám, évekkel később, első jeruzsálemi zarándoklatom után. Nem szavaid, hanem átszellemült boldogságot sugárzó, égre emelt tekinteted bátorított a kérdésre, amelyet ezernyi addigi kérdésem között sem tettem fel neked soha: ‚Él-e még Ő, aki nemzett engem, az igaz – s mint mondtad – mindeneket felülmúló, mennybéli szeretet jegyében? Él-e még Ő, és ha él, hol találhatok rá?' – fogtam meg a kezed, és néztem fel rád, egeket kutató tekintetedet magamra híva. Megértést tükröző, rózsásra pirult orcádon át próbáltam szívedbe látni. Mintha ajkad akaratlanul is az Ő nevét formálta volna, de megvédted titkodat.

Kinek a titkát?

Anyámét?

Apámét?

‚Az a szeretet, amelyben te fogantattál, örökké él, fiam' – suttogtad. ‚Bennem és benned. Tekints magadba, ha rá akarsz találni az Atyára, ha József már nem lehet az a számodra. Ha elhagysz is minket, nem kerülsz közelebb ahhoz, akinek nevét én ki nem mondhatom' – sírtad el magad.

Bárcsak megértettem volna szavaidat akkor, anyám. De még nem álltam készen arra, hogy apám helyett az Atyára, mindannyiunk Atyjára találjak.

Azzal a reménnyel készültem a nagy útra, hogy ott, Jeruzsálemben végre rátalálok édesapámra. Ha nem főpap, fontos lévita, vagy híres rabbi az apám, mi más okod lett volna, Anyám – gondoltam –, hogy nevét még magadban suttogva se ejtsed ki? Miért tagadtad meg tőlem azt, ami testvéreimnek, játszótársaimnak jussa volt? Az, hogy apjuk után neveztessenek? – kérdeztem újra és újra, de panaszommal hiába fordultam hozzád, Anyám:

‚Fordulj Mennybéli Urunkhoz, fiam! Igazad volt, hogy Jeruzsálem Templomában kerested vigaszodat: ő Ábrahám Istene, mindannyiunk vigasza.'

‚Mindannyiunké?' – hasított szívembe.

Én az én vigaszomat, az én Apámat kerestem. Valakit, aki csak engem szeret.

Nem a mindeneket magához ölelő szeretetre vágytam akkor, gyermekfejjel.

Meg aztán Izsákra is gondoltam, az Írás Izsákjára, amikor Ábrahám Istenét említetted, Anyám.

Ábrahám Istene lenne a mi vigaszunk és példánk? Ő, aki apát fia ellen fordítva, évezredekre megtörte számunkra a legszentebb szövetséget, az apa-fiú frigyet?

Lehet, hogy ezeket a kérdéseket akkor még nem fogalmaztam meg így, de már gyermekfejjel is éreztem, hogy rossz útra vezet Ábrahám példája. Most már ki is kell mondanom: hiába várunk a megváltásra, amíg az apák a te példádat követve, Ábrahám, az engedelmesség nevében képesek az áldozati oltárra hurcolni fiaikat, egy fentről jövő Hang szövetségének elnyeréséért.

Tehát nem Isten haragja, hanem a készségünk, hogy fiainkat feláldozzuk, hozza ránk a végidőket.

Az Apokalipszis rémei bennünk élnek. A ránk hagyott rettentő történetek szülöttei. Mórija oltárhegyének sötét árnyékából, Szikhem véráztatta földjéről törtek Dánielre képzeletének fenevadjai. Nem hallgattam rád, anyám, mert már tudtam, hogy Ábrahám Istene, ahogyan Őt az Írásba foglalták, vigaszom nem, csak félelmeim, keserűségem, kételyeim forrása lehet. De meg kell köszönnöm, hogy szavaiddal elültetted bennem a mindennél fontosabb kérdéseket: ki ez az Isten, az Írás Istene? Miért fordította prófétáját fia, a mindenek által oly kedvelt Izsák ellen? Miért tette próbára a legtisztább érzésben gyökerező szövetséget? Miért emeltetett az apával kést a fiára?

Ezek a gyötrő kérdések vezettek el évek multán a felismeréshez, hogy nem igazi apámat kell megtalálnom ahhoz, hogy magamra, és tanításom lényegére leljek: a Mórija oltárhegyén feláldozott apaságot, az apák és fiuk közötti ősi bizalmat kell helyreállítanom. A jóságos Atyát, a mi Atyánkat kell követőimre hagynom.

Képzeletem oltárhegyén megfogadtam, hogy nem nemzek gyermeket, míg fel nem szabadítom magam a Hang – mind ama hang hatalma alól, amely fiam gyilkosává tehet.

Amíg elfogadjuk a Mórija hegyén történtek ránk hagyott leírását úgy, ahogy az meg nem történhetett, apák seregei kényszeríthetik áldozati oltárra fiaik nemzedékeit, bízva abban, hogy Ábrahám Istene elfogadja az ő áldozatukat. Hogy még egy végső áldozat – fiaink mennyei vagy földi hatalomért kiontott vére – elhozza az örök békét.

Nem jöhet el az isteni szeretet országa míg meg nem értjük a már gyermekként hallott szörnyű példázatok igazi üzenetét. Értelmezésüktől függ, miként fordulunk apánkhoz, embertársainkhoz, szomszédos népekhez, Istenünkhöz: bizalommal – avagy rettegéssel? Kiskorunktól fogva fojtják belénk ezek a félreértett metaforák a szeretetet, amellyel születünk.

Csak mi vagyunk ilyen kegyetlenek? Nem. A görögök, a rómaiak ugyancsak isteneik kegyetlen kalandjaival ijesztgetik gyermekeiket, hogy minden áldozatra készen szolgálják a hatalmasokat. De nekem nem a pogány isteneket, hanem Ábrahám Egy-Istenét kell megértenem.

A felfoghatatlant, a féltőn-kegyetlent, aki oly mélyen bennünk él, akár az anyatej emléke. Mindeddig képtelen voltam megfejteni, ki lehetett Ő. Holott nincs ennél fontosabb kérdés. Talán itt, e síri csendben közelebb kerülök a nyitjához. Az ábrahámi Isten – a próbára tevő, fűt-fát ígérő, szövetségét minduntalan felújító, ígéreteit be nem tartó Hang – kilétéből kell kiindulnom.

Szólalj meg hát, Ábrahám, rémálmaim zsarnoka, aki a kezdetektől bennem élsz.

Ne tagadd, hogy itt vagy! Hisz neked tudnod kell, hogy mégis beteljesedett. Megtörtént a fiú feláldozása. Noha a te kezedből kihullott a kés, mégis elmetszetted apák és fiúk szent kötelékét, pusztán azzal, hogy Izsákra emelted.

Mondd, egy pillanatig is elhitted, hogy ott és akkor Istenednek engedelmeskedsz?

Most hallgatsz, te, Sára árnyékától is reszkető, pedig már nem vádollak, megérteni akarlak, hogy szívembe fogadhassalak. Mint ahogy fiad, Izsák megbocsátott neked. De te, apáink Atyja, nemcsak Izsákra, minden apa fiára emeltél kezet. A te késed villant fel felettem is rémálmaimban. Te tagadtál meg apátlanságomban. Téged kell megértenem és a félelmeid szülte Istent, aki általad próbára tette az egyetemes apaságot, tudván tudva, hogy istenfélő engedelmességedben fiad vállára rakod a máglyafát.

Ha most nem is szólalsz meg, tudom, hogy itt vagy velem. Légy legalább tanúja gondolataimnak, hogy lásd, hová vezetett az istenfélelem útja, amelyre te léptél, majd amelyen Jákób követett, és hová vezet majd az én utam, ha arról követőim le nem tévednek. Az én utam a megértés és szeretet útja, amelyen fiad, Izsák, tette meg az első lépést, amikor nemcsak köteléked gúzsából szabadult ki, hanem annak az istenfélelemnek a rabságából is, amely, téged Ábrahám arra késztetett, hogy őt, fiadat, a pogány áldozatok oltárára helyezd. Majd az akkori szemetszemért idők mércéjével mérve még nagyobb lépést tett a te gyilkos szándékodtól megmenekült fiad, amidőn visszafogadott szívébe, megbocsátva, amit az istenedének hitt Hangra hallgatva ellene vétettél.

– *Most, hogy Izsák magadra hagyott gondolataiddal, és Ábrahám nem méltatja válaszra istenkáromló kétségeidet, ismét főpapodra*

szorulsz, hogy kimentsen tévelygésedből. Csak nem azt állítod, hogy Ábrahám lábanyomát követve, rossz útra tért az a Jákób, akinek érdemei elismeréseként az Izrael nevet adta az Úr? Csak nem úgy gondolod, hogy két évezreden át tévúton jártunk? És tudod, hogy hol lennénk ma, ha a te szívednek olyan kedves Izsákod útját követjük?

Megmondom neked, Jézsua: nem lennénk! A te Izsákod megértő, megbocsátó útja nem a Szeretet Országába, hanem a megsemmisülésbe vezette volna népünket. Városaik védőfalai mögött nyulakként szaporodó, kegyetlen pogány istenek oltalmazó hatalmából erőt merítő szomszédaink között hová is lettünk volna? Mivé lett volna kicsinyke nomád törzsünk a Seregek Urának szent szövetsége nélkül?! Elítéled Jákóbot...

Nem, Kajafás, én senkit el nem ítélek. Megérteni akarom őt is.

– Ábrahámot sem tudtad magad elé idézni, Jákóbot is hiába szeretnéd megérteni, amíg magadat meg nem érted. Hát folytasd csak. Hadd halljam, hogy mire vezetett apakeresésed.

A képzeletem szülte apám egyre gyarapodott jóságában, tökéletességében, mígnem felismertem benne magát a Tökéletességet. A szeretet megtestesülését. Így mutatkozott meg nekem az isteni lényeg, a Tökéletes Szeretet.

A Tökéletes Atya.

Mindannyiunk, minden létező Atyja.

Az Alkotó. Aki belénk lehelte lelkét.

A jóság írmagját, mely a mindeneket magában foglaló szeretetté gyarapodhat mindannyiunkban, miként a fügefa gyümölcsének bármely apró magva oltalmazó árnyat nyújtó fává terebélyesedik, ha termékeny talajra hull.

De miért sürgetsz, Kajafás, hiszen magamat és az én Istenemet is jobban megérthetném Ábrahámon keresztül. Még ha meg nem is jelenik előttem, hozzá szólok, mert lehet, hogy abban rejlik az istenre találás megértésének nyitja, ami közös kettőnkben: mindkettőnk Istene apánk bennünk élő képének megtestesülése. Én a szeretetére szomjasan, rejtélyes apámat keresve találtam a jóságos Teremtőre. A te Istened keménykezű uralkodóként, feltétlen engedelmességet elváró zsarnokként jelent meg előtted – mint amilyen tulajdon atyád, a pogány Táré lehetett élete utolsó éveiben. Halála után ő, a hatalmas Táré, né-

ped rettegett vezére tornyosult föléd – őt örökítetted Istenként fiaidra. És e félelmetes Istent az erőtlen, mindig is anyja köntösébe kapaszkodó Jákób el is fogadta.

Jákób?

– Átkozott legyen az a nap, amelyen anyám méhéből behemót testvérbátyámat követve kicsusszantam. ‚Ézsau sarkába kapaszkodva' – hencegett anyám minduntalan, eszességemet bizonyítva. Hiszen szerinte már akkor kész voltam elnyerni az elsőszülöttséget.

Csak legalább ne Jákóbnak, sarokfogó cselszövőnek nevezett volna anyám. ‚A bátyja sarkába kapaszkodó.' Nincs ennél megalázóbb név. Fél életem ráment, míg megszabadultam tőle, meg anyám léleknyomorító gúzsától és fel mertem venni az Izráel nevet.

Nem nevedtől kellett volna szabadulnod, Jákób ben Jichák, hanem az ábrahámi Isten félelmétől, mely béklyóba kötötte a lelked, és elrejtette előled a benned is fénylő, alkotó szikrát. Az izsáki Istent. Gyöngeségedben nem fogadhattad el apád gyöngéd, Teremtő Istenét, aki minden teremtményét egyaránt szereti. Azt, akit Ézsau...

– Torkig vagyok Ézsauval! Néha azt hiszem, anyám is jobban szerette őt. Vagy legalábbis szeretett volna belőlem Ézsaut faragni, de fojtogató szeretetével, amely nem engedett a magam lábára állni, egyre gyámoltalanabbá tett. Csalárdságra kényszerített, ellopatta velem az áldást, amelyet atyánk Ézsaunak szánt, mert anyám – még terhességében hallani vélt isteni kijelentés nyomán – azt hitte, hogy ezzel Ézsauvá, népünk bölcs, minden háborút elkerülő királyává leszek.

Hidd el, létezik nagyobb szenvedés is, mint ha nem ismered apádat: az, ha ismered, de szeretetét elfogadni nem mered. Mert tudod, hogy nem vagy rá méltó. Gyermekfejjel azt hittem, apám csak Ézsaut szereti, szeretheti, mert ikerbátyámban megvolt az Izsákhoz méltó erő, és minden képesség, hogy atyja mellett népe vezérévé nevelkedjék. Csenevész félszegségemben én anyám mellé szegődtem, és hiába csalogatott apám és később ikerbátyám is erdőre, mezőre.

Ézsau, Izsák szeme fénye, híres vadász lett, aki apjának nemes vad húsát hozta, míg engem anyám a legelőre szalajtott, kecskegidákért. Ízetlen húsukat fűszerekkel hamisította, így készített vadas ételt apámnak. Azt vitette be velem hozzá, a legyengülthöz, hogy

kezének-lelkének legyen ereje megáldani engem. Mert anyám hallotta, amint apám megkérte Ézsaut, készítsen neki erőt adó étket, hogy megáldhassa őt, elsőszülöttjét, Ábrahám áldásával. A hit áldásával.

De mondd, miért futottál el kijátszott bátyád színe elől? Földadván örökségedet, miután anyád ösztökélésére csalárdul elnyerted az Áldást, amelyre – valld be! – magad is vágytál.

Nem hittél az áldás oltalmazó erejében?

– *Hogyan is hihettem volna? A gidák húsából milyen erőt meríthetett vénséges apám, hogy támaszt nyújtson számomra áldásával? Mert gyöngeségemben hitre, erős hitre volt szükségem, minden más nép isteneinél hatalmasabb Védelmezőre, ezért mindeneknél kevélyebb erővel ruháztam fel Ábrahám Istenét. És minél hatalmasabb lett Ő a szememben, annál nagyobb félelemmel töltött el engem is.*

Félelemmel töltött el Istened? De hiszen az Írás szerint te megküzdöttél Vele. Elszöktél Lábán szolgálatából, miután magadhoz vetted vagyona jó részét, hogy Ézsau népének védőszárnyai alatt élhess. Családodat átszállítottad a vízen a Jabbók révén, majd Isteneddel birkóztál egy éjjelen át. És – az Írás szerint – álltad a sarat.

– *Úgy is mondhatod.*

Nem úgy esett meg, ahogy az Mózes könyvében ránk hagyatott?

– *Vajon még senki sem mondta neked, hogy semmit se fogadj el csupán azért, mert írásban teszik eléd? Különösen akkor, ha azt sem tudod, ki volt az írnok. A mi időnkben szájról szájra adtuk a történeteket. Hiába igyekeztél azokat céljaidhoz, nézeteidbe illőre átformálni, mivel az nem csak a te ajkadról, hanem ezer másról is tovább adatik. De hát mondd, mit írt rólam Mózes? Hiszen úgy tudom, nem ismertük egymást.*

Unokáid sem ismerhették legvénségesebb aggságukban sem, pedig ti ketten Mózessel jól megértettétek volna egymást. Sok más, épp oly hihetetlen történettel együtt ismeretlen ajkakról maradt ránk történeted a Mózesnek tulajdonított Írásban, amelyet már gyerekkorunkban belénk sulykoltak: „Jákób pedig egyedül marada és tusakodik vala ő vele egy férfiú, egész a hajnal feljöveteléig. Aki mikor látá, hogy nem vehet rajta erőt, megilleté csípőjének forgócsontját, és kiméne helyéből Jákób csípőjének forgócsontja a vele való tusakodás közben. És monda:

Bocsáss el engem, mert feljött a hajnal. És monda Jákób: Nem bocsátlak el téged, míg meg nem áldasz engemet."

Talán nem így történt? És nem is akkor sántultál le?

– *De bizony akkor. Szenvedtem is ettől épp eleget. De annak az öregembernek is volt másnap mit mutogatnia!*

Öregembernek? Csak nem egy öregemberre támadtál rá?

– *Nem támadtam rá, csak nem engedtem elmenni, miután bevallotta, hogy Ézsau előőrseként kémkedett utánam. Nem engedhettem őt hajnal előtt visszatérni ikerbátyámhoz, és ha ismered a történetet, biztosan megérted, miért.*

Az Írás szerint áldását akartad elnyerni.

– *Áldását? Még ha igazán egy Istennel birkóztam volna! Milyen öntelt elme képzelheti el, hogy egy Istenből, még ha sokkal csekélyebb is a miénknél, pár pofonnal, avagy karját hátra tekerve, ki lehet kényszeríteni áldását? Nem engedhettem el hajnalig, mert mindjárt Ézsauhoz futott volna jövetelem hírével.*

Előbb-utóbb ikerbátyádnak biztosan tudomására jutott volna visszatérésed híre. Családoddal lehettetek vagy húszan. Nem közelíthettétek meg észrevétlen. Különben is tudnod kellett, hogy Ézsau családja erős néppé növekedett. Talán csak nem gondoltad, hogy érkezésed híre megrémítené.

– *Ne tettesd magad Jézsua, jól tudod, hogy volt okom rettegni Ézsau haragját, miután megfosztottam apánk áldásától.*

Az Írás szerint anyád parancsára tetted. Ő kötötte karodra a kecskegida szőrös bőrét is, hogy megtévesszétek hályogos szemű apádat.

– *Csak nem azt akarod, hogy anyám ellen szóljak? Talán téged is megnyomorított anyád féltő-birtokló szeretete? Igen, úgy kezdődött. Mindig úgy kezdődik. Az önző szeretet mindenkit elveszejt, aztán benned akarja fellelni egész világát. De valóban csak az érdekel téged, Jézsua, hogy miként vált átokká nyomorúságos fejemen az ellopott áldás? Vagy azért is kérdezgetsz, hogy elüsd ezt a végtelennek tűnő időt? Meg kellett volna gondolnod, hogy sírod hangtalan sötétségében mily hosszúra nyúlik három nap! Különösen számodra, aki már hozzászoktál, hogy emberek százai vegyenek körül éjjel-nappal.*

Éppen ezért akartam még egyszer, egymagamban, a világnak

holtan, végiggondolni, hogy mi vezetett minket ide, ahová eljutottunk: a végidők félelméhez. És hova vezet utam innen?

Miként érthetném meg mindezt mélyebben, mint eddig? Csak úgy, ha lehámozom a ránk hagyott történetekről mindazt, ami ellentmond az isteni lényegnek, az egyetemes szeretetnek. S ha nem is láthatok túl az Írás minden szaván, legalább ismerjem fel, miért hagyták ránk őseink megtörténtként mindazt, ami meg nem történhetett.

– *Ha már kirángattál emlékezeted mélyéről, ha már le akarod bontani az Írásban felépített, s számodra el nem hihető Jákóbot és felépíteni a hihetőt, állok elébe. Ha azonban őszinte vagy magadhoz: nemcsak engem akarsz megérteni – és önmagadat – hanem mindenek felett az Írásban rád örökített, téged megrettentő, megbotránkoztató Istent. Akkor miért engem faggatsz? Hiszen a mi korunkban csak nálunk hatalmasabb, ám épp oly gyarló embernek képzelhettük el isteneinket, mint amilyeneknek önmagunkat ismertük.*

Nagyapám felruházta Őt minden emberi tulajdonsággal, amelyet felismertünk magunkban, és azokkal is, amelyekre vágytunk. Elsősorban egyetemes tudással és hatalommal. Hatalomvágyunk Istenének tettük meg Őt, majd egy mindenek fölött lebegő égi birodalom Urává léptettük elő. De miért velem mondatod el mindezt? Hiszen tudod, hogy az én időmben még senki, még te sem lettél volna képes másként képzelni el Istent, mint minden embernél nagyobb hatalmú embert.

Az én időmben sem, Jákób. Épp ezért vagyok itt. Ezért választottam az újjászületésnek ezt a rítusát. A mindennapokon túllépő világ megértésének ezt a lehetőségét. Az átélt halál félelméből való szabadulás rítusát. De térjünk vissza a te történetedhez, hogy végre megértsem, mi rejtőzhet az Írás szavai mögött.

Ha te egy vén folyóparti előőrssel viaskodtál – miképp maradhatott ránk, hogy magával az Egy-Istennel küzdöttél meg? Vagy legalábbis egy Istennel. Hogyan élhet mindmáig bennünk az az ember teremtette, pogány istenfogalom, amely hihetővé teszi akár a kiverekedett égi áldást is?

– *Csak nem azt akarod mondani, hogy Ábrahám népe visszatért a pogánysághoz?*

Kérdés, hogy mit értesz pogányságon. Mi, a te néped, Izrael népe, az Egy-Istenben hiszünk és Őt szolgáljuk.

– *Ábrahám is, miután elfordult apjától, egy Istenben hitt és azt szolgálta. Ám pogány múltjától nem szakadt el. Áldozatokat mutatott be Istenének. Pogány, égő áldozatokat. Tulajdon fiát, apámat, Izsákot is feláldozta volna Istenének. Vagy legalábbis azt mondotta, hogy Isten hangjának engedelmeskedve, kész lett volna megölni őt. Pedig...*

Pedig?

– *Pedig jól tudtuk, hogy nagyapám elsőszülöttjét, Hágár méhének gyümölcsét, Ismáelt, és talán magát a mindenek által kedvelt Hágárt akarta visszahozni táborába. És ezt nem tehette meg, amíg Sára fia, Izsák életben volt.*

Azt mondod, jól tudtuk? De hát nem ez áll az Írásban.

– *Népének sem vallotta be Ábrahám, hogy Izsákot Ismáelért volt hajlandó feláldozni... Mármint megölni, hogy Ismáel életben maradhasson... De bölcs szolgálójuk, Sára bennfentese, Omaan tudott minderről. És általa Sára is, aki elültette annak a sorsnak a magvát, amely napjaidig keservünk forrása. Igen, Sára, amikor elűzette férjével Ismáelt... Idézd őket magad elé!*

Még nem végeztünk. Csak nem azt akartad mondani az imént, hogy nem az a pogány, aki több istennek hódol, több istent fél vagy imád, hanem az, aki hódolatának bizonyságaként avagy éppen félelme megváltásáért áldozatokat mutat be?

– *Nevezd nevén, ha meg akarod érteni tetteid igazi okát. Aki áldozatról beszél, az nem ismerheti fel önnön képmutatását. Mondd ki, hogy ártatlan állatokat mészárolsz le, gyilkos kedvednek teszel eleget, és máris közelebb kerültél az igazsághoz. Nyájaimra büszke pásztorember lévén, erről mondhatok egyet-mást. Mert mi lehet nagyobb vétek a mindeneket megteremtő Isten ellen, mint ha a táplálásunkra teremtett állatok húsát, zsírját vagy akár egyetlen porcikáját magadtól, családodtól vagy éppen éhező koldusoktól megtagadva, máglyára veted? Miként képzelik el Istenüket azok, akik hiszik és hirdetik, hogy Őt ki lehet engesztelni áldozatokkal? Olyan Isten nem létezhet, aki örömét leli bárányok, kosok és tulkok feláldozásában, és olyan kicsinyes sem, hogy csak pár gerle élete árán bocsátja meg vétkedet.*

De hát az Írás szerint te is bemutattál áldozatokat, s gondolom, jószágaid javát áldoztad Istenednek.

– *Én ugyan nem. Hacsak nem gyermekkoromban, anyám népének szokásait követve. De akkor is jobbára csak illatos füstölőket égettem sátramban, vagyis anyám sátrába zárkózva. Hitte, hogy ezzel Istenünknek hódolok, ezért ilyenkor békén hagyott. De sem én, sem atyám, Izsák, sem fiaim nem mutattunk be élő áldozatot. Semmiféle véráldozatot. Sőt, Ábrahám sem, miután Istene segedelmével sem volt képes megölni tulajdon fiát – és feláldozta helyette nyájai legszebb kosát. Aztán meg is bánta.*

De akár idézhetem is az Írást: „Akkor Jákób áldozatot öle ott a hegyen..." Csak nem azt állítod, hogy hazug az Írás?

– *Lehet, hogy nem. Milyen hegyről volt szó? Folytasd, ha tudod.*

Miért ne tudnám? Hiszen Mózes könyveit, különösen első könyvének félelmetes történeteit szóról szóra belénk verték kiskorunkban. És megértésükre törekedve, én azóta százszor is elolvastam őket. Tehát így szól az Írás: „...Jákób áldozatot öle ott a hegyen, és vendégségbe hívá az ő rokonait. És vendégeskedtek vala, s meghálának a hegyen." Talán tagadod, hogy így volt?

– *Megeshetett, de ez inkább jó vendéglátásnak hangzik, mintsem égőáldozat bemutatásának. Nyilván le kellett vágni egy-két állatot... De mondd csak, hol és mikor történt ez az Írásotok szerint?*

Miután szövetséget kötöttél Lábánnal, ott, ahol kőrakást emeltetek, amelyet Gálhédnak neveztetek.

– *Ez csakugyan így volt. Nagy máglyát raktunk ott a lakomához, amellyel szövetségünket ünnepeltük. Lábán is, gyermekei is, talán én is vetettem a máglyára leölt juhaink zsírjából, hiszen Lábán egész családja – tehát lányai is, az én feleségeim Lea és szeretett Ráhelem – jó, hívő pogányok voltak. Lábán és fiai nem ültek volna le velem szövetségi torra anélkül, hogy tűzbe ne vessék a leölt állat zsírjának legjavát.*

És te?

– *Természetesen én vágtam le nyájam jószágait. Ellenségesség jele lett volna, ha ezt Lábán teszi meg. És mivel én öltem le őket, én vetettem tűzre a szívüket, Lábán isteneinek ajánlva őket. Azoknak, akiknek védelmére esküdve, megpecsételte szövetségünket.*

És te?

– Emlékoszlopot emeltünk szövetségünk jeléül a kőrakás mellé és Lábán így szólott: „...Ímé e rakás kő és ímé ez emlékoszlop, a melyet raktam én közöttem és te közötted. Bizonyság legyen e rakás kő, és bizonyság ez az emlékoszlop, hogy sem én nem megyek el e rakás kő mellett te hozzád, sem te nem jössz át én hozzám e rakás kő, és ez emlékoszlop mellett gonosz végre."

Mire te?

– Én megesküvék az én atyámnak Izsáknak félelmére.

Ez így igaz az Írás szerint. De az is írva vagyon, hogy te úgyszintén emlékoszlopot állítottál azon a helyen, ahol megszűntél Jákób lenni. Ahol Istened téged Izraelnek nevezett el.

– Igen keserű napok voltak azok, miután fiaim, Simeon és Lévi megölték Szikhemben a minket befogadó Khámort és minden férfiúját. Kiirtották Khámor egész népét! De erről most inkább nem beszélek. Ezt úgysem érthetnéd meg. Rossz istenek férkőztek közénk Szikhem pogány földjén. A nagy mészárlás után, amelyet még évek múltán is a szikhemi vérfürdőnek neveztek, el kellett menekülnünk onnan Khámor szövetségeseinek bosszújától rettegve. Futva menekülénk, pedig már eljött szeretett Ráhelem ideje. Aggódott is érte Debóra, a Lábán házából való dajkája. Aggodalmába bele is halt. Rossz jel volt ez. Nagyon rossz jel. De nekünk futnunk kellett fiaim tette miatt.

Nem maradhattunk Bételben, hogy ott szülje meg gyermekét. Hiába változtattam meg nevemet Istenem sugallatára Izraelre, ismert volt családom Khámor szövetségesei előtt így is. Tovább kellett menekülnünk. Nehéz lett legyengült Ráhelem vajúdása, de megszülte fiamat Benjamint, mielőtt kiadá az ő lelkét. Az én lelkem része is meghala ott véle. Soha el nem jutott az én Ráhelem Efratába, ahol új nevünk alatt biztonságban élhettünk volna.

Tehát ott új, békességes életet kezdtetek?

– Az én Ráhelem halála után az ő két fia, József és Benjámin lett az én vigaszom. De alig hogy letelepedtünk Héder tornyának árnyékában, Lea elsőszülöttje, Ruben ellenem fordult, mert úgy érezte, József és Benjámin, Ráheltől való fiaim közelebb állnak a szívemhez. Ezért, és hatalmamra vágyva, Leától kapott ágyasomhoz, Bilhához ment és vele hált. Keserűségemben Hebronba menekültem, rég látott apámhoz, a fölöttébb bölcs és jóságos Izsákhoz.

Remélve reméltem, hogy leveheti rólam áldását, amelyet csalárdul elbitoroltam ikerbátyámtól – akiben meglett volna az erő, hogy azt a javára fordítsa –, s az átokká lett az én fejemen. Mi más hozhatta volna rám mindazt a balsorsot? De mire Kirját-Arbába érkeztem, Izsák napjai már meg voltak számlálva.

És eltemettem az én atyámat ikerbátyám mellett állva, aki Izsák tanítását elfogadva nagy nemzetséggé növekedett szeretetben és bölcsességben, megelégedésben és boldogságban. Fel sem sorolhatnám fiai, unokái, dédunokái sorát. Ézsau szívélyes volt hozzám, de aztán elvonult minden népével Kánaán földjéről, hogy azt rám és az én pásztoraimra hagyja. Nem szólt egy szót sem a Szikhemben történtekről, sem Ruben lázadásáról, ágyéka bűnéről, de tudtam, miért nem akar ő az én nemzetségemmel Kánaán földjén maradni. Nagy néppé tette Izsák Teremtőistene Ézsau magvait. Nagy fejedelmek és királyok sora származott Bela, Behór fia után is az én ikerbátyám ágyékából.

Hagytam, hogy elpanaszold sok keserűségedet, Jákób, de felelj: miután a Jákób nevet elhagytad és Izraelnek neveztettél, a kinyilatkoztatás helyén sem mutattál be áldozatot?

– Emlékoszlopot állítottam ott is, fölszentelve azt boritallal és olajjal. Nem pogány élőáldozat volt az, akárhogy is nevezi a ti Írásotok. Ha Ábrahám hosszú évekig nem is adhatta fel a gyermekkorában belénevelt pogány szokásokat, ne tételezd fel, hogy mi követtük azokat.

És mondd, akkor sem mutattál be engesztelő áldozatot, mikor elhagytad Kánaán földjét? A földet, amelyet Isten először nagyapádnak, Ábrahámnak, majd neked ígért? Mielőtt az érted és népedért küldött szekereibe szálltál, engedve József fiad akaratának, aki nagyhatalmú úr lett Egyiptomban?

– Nagy gyötrelem gyötörte az én szívemet, lelkemet, amikor megtudtam, hogy az én Józsefem – akit már rég elsirattam – ahelyett, hogy visszatért volna hozzám, magához hívatott Egyiptomba, a földre, mely úgy megkeserítette nagyapám életét. Rettegtem, hogy a nílusi birodalom nyüzsgő világában elvész az én népem. Hogy visszatér dédapám, Táré pogány szokásaihoz, amelyek ott még elevenek voltak.

De te akkor és ott nem mutattál be áldozatokat? Tudnom kell, Jákób, mert papjaink és rabbijaink többsége is úgy tesz, mintha állatok százainak, nagyobb ünnepeken ezreinek legyil-

kolása az Istennel kötött és Ábrahám óta töretlenül követett szövetség megszentelt része lenne. Ezen fordul meg egész tanításom. Mert nem léphetünk be a Szeretet Országába véres kézzel. Gerlék, bárányok és tulkok égre kiáltó vérével.

Az én Istenem, az édeni szeretet Atyja nem lelheti örömét abban, hogy máglyára vetjük azt, amit Ő – mint mondád – táplálékunknak szánt; akik mégis így hiszik, azok sosem lelik fel benne a szeretet forrását. És azok a papok, akik hozzászoknak a vér és az égő hús szagához, sosem vezetik híveiket a békesség útján Isten országába.

Áldozat! Mikor szabadulunk már meg ettől a legpogányabb rítustól? Engesztelő, hálaadó, avagy teljesen elégő áldozat, holokausztosz... Talán igaza van Pilátusnak: ‚Mindaddig, amíg Templomotok áll, gyarapszik a hetente leölt állatok sora is, hisz papjaitok hatalma a Templom gazdagságából fakad. És kincstárának aranyát a mózesi törvények szerint a csak ott megvehető, tisztának nyilvánított áldozati állatok ára duzzasztja' – mondotta nékem Tiberius helytartója. És Róma adószedője csakugyan tudhatta, honnan és hová folyik minden sékel: ‚Ha megértem tanításod lényegét, ha vissza akarod vezetni népedet Izsák jóságos Istenéhez, aki soha senkitől sem követelt semmi áldozatot, akkor nekünk együtt kell működnünk, hogy megtörjük Kajafás hatalmát' – mondta a Hégemón.

Miért van az, hogy a hatalom mindig akkor kész cimborálni a lázadókkal, az új utat hirdetőkkel, amikor azok megkötözve állnak előtte?

– *Megértelek, Jézsua. Tudtam, hogy fiam hívására Egyiptomba menve, elveszíthetjük mindazt, amit Ábrahám óta elértünk: visszatérünk azokhoz a pogány szokásokhoz, amelyeket a bölcs és jóságos Izsákot követve feladtunk. Féltem, hogy József fiam, akit testvérei szolgaságba adtak, törbe csalja népemet Egyiptom földjén. És ha nem is az ő kezéből sújt le ránk bosszúja, tudnia kellett, hogy a Fáraók hatalma csak isteneik leghatalmasabbikának, Rá napistennek, Ámonnak az erejét tükrözi. És ahogy új nap születik az égre minden reggel és az a tenger rabságába hull minden este, nem örök annak a Fáraónak a hatalma sem, aki Józsefet maga mellé emelte.*

Fiamnak tudnia kellett, hogy akiket az ő ura tulajdon vendégeinek tart, azokat rabszolgaságra méltó idegeneknek tekinti majd az, aki egy új nap fényében kerül Egyiptom trónjára.

Vajon mikor áll helyre az apák és fiúk közötti bizalom, hogy eljöhessen a Szeretet Országa? Mikoron új nemzedékek fiai jussukként bízhatnak abban, hogy atyáik nemzedéke nem kényszeríti őket égi vagy földi hatalmak áldozati oltárára, mint Ábrahám Izsákot egy védelmet ígérő, de azt soha nem nyújtó Szövetség nevében...

– Izsák visszanyerte apjába vetett bizalmát, mert megértette, hogy Ábrahám képtelen lett volna őt megölni. Hogy nem Isten angyala, hanem atyai szeretete fogta le Ábrahám kezét.

Minden bizonnyal úgy volt, ahogy mondod, Jákób: Izsák újjászületvén a halálfélelemből, és kiszabadulván apja gúzsából, felismerte a szeretet gondviselő, megváltó erejét. De vajon közülünk csak azoknak adatik meg a tökéletes szeretet áldása, akik a halál kapuján át új életbe lépünk?

– És mi a te válaszod tulajdon kérdésedre?

Nézzétek a kisdedeket: mindannyian szeretettel a szívünkben jövünk erre a világra.

Éhen halna annak a gyermeknek nem csak a teste, de a lelke is, aki nem szerelmetes gyönyörrel fogadja anyja mellét. Vér és tej. Ez virágzik emberi szeretetté. A képzeletünk szülte legkegyetlenebb isteneknek sem engedtük meg, hogy anyák és gyermekek szent frigyét próbára tegyék.

De vajon a Mórija oltárhegyén próbára tett apa-fiú köteléknek vannak velünk született szálai? Van láthatatlan köldökzsinór, mely az apával köt össze?

Nem, az apai szeretet nem a test boldog kényszeréből ered. Nem velünk született örökségünk. Hogyan is állítja elénk az Írás mindeneknél mélyebbre tekintő metaforája, amelyet a papirusz tükre elrejt a felületes szemek elől? Az Istenatya megalkotta Ádám testét, s mert nagyobb kedvét lelte benne, mint minden más teremtményében, belé lehelte szerető lelkét, alkotó szellemét. Tehát az apai szeretet nem a testből, hanem a lélekből – a belénk lehelt isteni szellemből fakad, amely csak bennünk, emberekben lakozik.

– Megtaláltad saját hangodat, Jézsua. Most már értem, hogy az önzetlen szeretet megtestesülését miért nevezed Atyának. Rám már nincs szükséged, de fogadd el áldásomat. Az izsáki bölcsesség sóvárgását. De vigyázz, nehogy benned is áldozatot lássanak majd követőid. Nehogy az a názáreti Izsák légy számukra, Jézsua, akit az oltárra helyezett tulajdon apja.

Nem szűnünk meg soha véres áldozatokat bemutatni? Nem tanultunk abból, ahogy Ábrahám kezéből kihullott a kés? Még meddig fogjuk fiainkat...

– Csak nem azt mondanád, hogy rettegő istenrévületében néped akár emberáldozatokkal is hajlandó kiengesztelni Urát? Hogy odáig süllyedtetek mint valaha szomszédaink?

Nem, nem egészen, de vajon nem mindegy, hogy Mórija oltárhegyére hurcolod-e fel fiadat, vagy a harcok mezejére küldöd őt? Nem mindegy, hogy Istened oltárán vágod át foglyul ejtett ellenséged torkát, vagy Istened nevével ajkadon, a harcok mezején mészárolod le őt?

– Merülj még mélyebben magadba, Jézsua, mert csak a múltból nézve, a jelenen át pillanthatjuk meg az eljövendőt. De ne az én hangomon – a sajátodon várd a válaszokat. Hiszen saját hangodon kell majd szólnod tanítványaidhoz.

Ha van értelme folytatnom tanításomat. Mert hiába igyekeztem meggyőzni követőimet, hogy nem azért kell kerülnünk a bűnt, mert azzal megbántunk egy minket elpusztítani képes, kiszámíthatatlan mennybéli Hatalmat, hanem mert önmagunkat állatiasítjuk el emberségünk elleni vétkeinkkel. És még ha hiszszük is, hogy megbánthatjuk bűneinkkel a végtelen világ Teremtőjét – aki belénk lehelte a képzelet és az érzelmek határtalan világát –, akkor is önámítás azt hinnünk, hogy kiengesztelhetjük áldozatokkal.

Törődik is az Atya azzal, hogy hány gerlét áldozunk fel engesztelésül ezért, és hány bárányt azért vagy amazért a törvényszegésért! Hiszen úgy alkotott meg minket, hogy nemcsak a velünk született jóra vagyunk képesek, de követhetjük a rossz példát is. És időnként megbotlunk.

Vajon mindig ilyen rögös, csapdákat rejtő volt az élet útja?

Talán az Éden kertjében még nem. Hitünk szerint ősszüleink gondtalanul járták be ösvényeit. Csevegve a Teremtővel, aki az Írás szerint szintén ott sétált az alkony hűvösében.

A Kiűzetés előtt.

Annak utána kiapadt az édeni szeretet forrása... Megtörtént az első gyilkosság: a testvérgyilkosság.

A kiűzetés Istene ne látta volna a kert kapuja előtt várakozó halált?

Ha Mindentudó, látnia kellett. Ha Bíró, neki kellett volna kimondania az ítéletet. Ha Gondviselő, meg kellett volna akadályoznia az ítélet nélküli kivégzést. Kivégzést? De hiszen nem az a testvér halt meg, akitől az Írás Istene elfordult, hanem az, akinek ajándékában a kedvét lelte. Tehát tulajdon kedveltjét sem védte meg. Ne akarta volna megvédeni?

Rémítő! Az Írás Istenében hívő, Őt félő emberek között nem mertem volna mindezt végiggondolni. Most is csak rettegve. Mert hova vezetnek ezek a kérdések? Vajon nem az Írás Istenének tagadásához? Annak megtagadásához, akit szüleim örökítettek rám?

Szüleim?

De hiszen népünk ősatyja, első pátriárkánk, Ábrahám megtagadta atyjának isteneit. És Izsák vajon nem fordult el az ő atyja, Ábrahám Istenétől, aki az életére tört? És Izsák két fia ugyanazt az Istent fogadta el?

A ránk hagyott Írás megfogalmazói szerint Jákób olyan Istent talált magának, akivel birokra kelhetett. De még nem találkoztam egyetlen rabbival sem, aki megértette volna e történet Mózes idejében kimondhatatlan, rejtett üzenetét: ne fogadjuk el a ránk örökített Urunkat úgy, ahogy az újszülött bárányok a pásztort, hanem minden nemzedék küzdjön meg Istenéért, hogy közelebb kerüljön e szent Névben rejlő titok megfejtéséhez.

Végre megvilágosodott előttem, hogy amiként minden nemzedékkel mélyül tapasztalatunk és tudásunk, egyre élesebben választjuk el a megtörténtet a mérlegelendőtől, míg végül – valamikor, tíz, húsz vagy talán száz nemzedék múltán – eljutunk az Írásban ránk hagyott tanmesék igaz, legfontosabb üzenetéhez.

És én meddig juthatok el? Talán már készen állok arra, hogy elmélkedéseimben megtaláljam az Isten-fogalom számomra valaha is elérhető lényegét? Az anyagi s az értelmi világon is túlit? Az érzelmi világ beteljesülését?

A mindeneket egybeolvasztó jóságot.

Mindeneket egybeolvasztó?

És a gonoszok?

Hiszen ha mindannyian a szeretet áldásával jövünk világra, a leggonoszabbak sem lehetnek kivételek. Avagy mégis?

Kétség! Örökös kísértő!

Ki a leggonoszabb, a legkegyetlenebb, akiről valaha is hallottam? Tiberius?

Tiberius?! Igen, Tiberius! A megszállott, megtestesült gonoszság! Hol vagy, te mindeneknél hatalmasabb, szerencsétlen nyomorult.

Eleget hallottam rólad; tenéked is létezned kell bennem. Ha a fele igaz annak, amit rólad híresztelnek, akkor te élő – vagy félholt? – bizonyítéka vagy annak, hogy a törvények nem oldják meg gondjainkat. Nem védenek meg minket sem elleneinktől, sem magunktól.

Pedig tebenned élt valaha a szeretet, Tiberius.

A világ urának, Zeusz isteni fiának nevezteted magad, de csak szánalmas példája vagy annak, hogy mivé senyved életünk, ha a belénk nevelt hatalomvágy a velünk született szeretet fölé kerekedhet. Úgy halljuk, te igaz szerelemmel szeretted hitvesedet, mégis elengedted őt, hogy Augustus akaratának engedve, feleségül vegyed lányát, a harmadszor is özvegyen maradt, fékezhetetlenül ledérnek ismert Júliát.

– Mit tehettem volna? Könnyen beszélsz, te názáreti kuruzsló! Ki törődött azzal, hogy te kit szeretsz, kit veszel magadhoz, Jézsua? Még saját magad elől is könnyen elrejtőztél, te névtelen, apátlan, titokzatos árva. Anyád titkának árvája. Te egész életedben igazi apádat kerested. Akinek véréből vére, szelleméből szelleme vagy. Én ismertem apámat, akinek anyám szépsége lett a veszte. Augustus császár a magáénak akarta, és apámnak el kellett őt engednie. A méhében hordozott fiával, öcsémmel egyetemben.

Mi ez a szívembe markoló részvét? Talán csak nem azonosultam a mindeneknél kegyetlenebbé lett cézárunkkal? Hallgatlak, Tiberius.

– Önnön életemnél jobban szerettem Drusust, aki a karjaimban halt meg, szívemet szaggatva! Hogyan is érthetnéd meg, Jézsua, hiszen neked nem volt édes testvéred... Miért is szólok hozzád? Te nem tudod, mi a szenvedés, te szerencsétlen-szerencsés názáreti rabbi!

Igen, hallottam, Tiberius, hogy éjjel-nappal vágtattál Ticiniumból Germániába, majd öcséd holttestét szekere előtt haladva, gyalog vezetted vissza Rómába. Ifjú korodban példás szeretetről tettél tanúságot, de ez nem töltötte be életedet. Többre vágytál.

Hatalomra!

El is érted. Pedig tudhattad, hogy a hatalom keserves sorsokat fiadzik. Vagy talán inkább nem szólsz arról, hogy milyen sorsra jutott Apád?

Most hallgatsz? Jól van, hatalmas Tiberius Julius Caesar Augustus. Hadd mondjam el én, mit hallunk rólad itt, Júdea Róma által leigázott földjén. Ha a fele igaz mindannak, amit beszélnek, kérdem én, nem maradtál volna inkább Tiberius Claudius Nero? Nem tartottad volna meg inkább azt a nevet, amelyet Apád olyan büszkén viselt?

– Miért éppen velem foglalkozol? Elődeim épp oly kegyetlenül uralkodtak. Julius Caesar megszegett minden...

Mert téged kell megértenem. Te oly mély szeretetre voltál képes, amilyen keveseknek adatik meg. Bizonyítéka vagy annak, hogy szeretettel a szívünkben születünk e világra, és az növekszik velünk, szerelemmé virágzik, ha hagyjuk. Ha nem vet rá árnyékot az irigység. Ha nem szárad ki a kapzsiság aszályában. Ha nem tépi fel gyökereit a hatalomvágy...

Ha a velünk született gyermeki szeretetet ifjúságunkban hagyjuk szerelemmé virágzani, abból még mélyebb, mindeneket magához ölelő szeretet terem. Te elérted a szerelemnek kevesek ismerte beteljesülését feleséged, a csodálatos Vipsania Agrippa oldalán. Házatok a szeretet szigete volt az irigység, a hatalomvágy, az ármány, a gyűlölködés mocsarában: Romulus és Remus városában.

Mindeneknél nagyobb hatalomra tettél szert, de nemigen akad emberfia, aki nálad nyomorúságosabb sorsot hozott volna tulajdon fejére. A te fékezhetetlen...

– Talán azt hiszed, én akartam, hogy anyám elhagyja apámat? Nem maradhatott velünk még pár hónapra sem, hogy megszülje öcsémet, Drusust. Hetekig sírtam, amikor el kellett hagynia minket. Talán mindabból, amit hallottál, elképzelheted, milyen kivételesen szép asszony volt anyám. Apám mit sem tehetett, amikor Augustus – Caesar fogadott fia, akinek akkor már a kezében volt minden hatalom – arra kényszerítette, hogy mondjon le imádott feleségéről. És milyen fájdalmas volt, amikor megtudtuk, hogy Augustus elvált úgyszintén várandós feleségétől és nőül vette anyámat. Apám hirtelen halála után mit sem tehettem, az anyámat elrabló Augustusszal kellett élnem. Ott nevelkedtem fel öcsémmel és Júliával – Augustus lányával –, meg Marcellusszal, Octavia fiával. A birodalom legjobb tanárai oktattak négyünket. Meg aztán Júliától is tanultunk egyet s mást.

Gyermekfejjel?

– Nem volt az gyermekkor, hidd el nekem. Mikor a korombeli fiúk a játékok mezején mérték össze képességüket, én királyokkal étkeztem, győztes hadvezéreket fogadtam, diadalmeneteket vezettem végig Rómán. Gondolod, hogy ura voltam sorsomnak? Már azt hittem, hogy talán mégis megúszom a legrosszabbját, amikor Augustus elvétette szajha lányát, Júliát a szerencsétlen Marcellusszal. Így szabad volt elvennem szívem választottját, Vipsania Agrippát...

Most már értem, te názáreti agglegény, miért engem faggatsz. Sokat tanulhattál volna tőlünk az igaz szeretetről, a szerelmen túli szeretetről, ha akkor velünk lehettél volna. Velem és Vipsaniával vagy velem és Drususszal. Azt sem tudom, melyiküket szerettem jobban.

Arra válaszolj: tudod-e, honnan eredt mindez a szeretet? Lehet, hogy a körötted élők irántad és feleséged iránti szeretete volt a ti érzelmeitek forrása? Vagy talán isteneitek egyike a kútfő? Vénus vagy Aphrodité? Ha ugyan nem azonos a kettő...

– Nem volt senki köröttem, aki az enyémhez hasonló szeretetben élt volna hitvesével. Augustus udvarában semmiképpen sem. Lehet, hogy Caesarunk gyengeségnek tartotta a szeretetet; eltiporta, ha fel-

ismerte. Ha ugyan képes volt felismerni. Ő csak a vágyat ismerte, de azt nagyon. Anyámat is császári vágya szakította el tőlünk.

Rajtam is eluralkodott a vágy, nem is egyszer. De ezt a vágyat szinte bárki, lány vagy asszony kielégítheti. Vagy úrrá is lehetsz azon. Miért kellett cézárotoknak éppen boldog házasságban élő anyádat magához parancsolnia? Létezhet olyan vágy, szeretet nélküli, puszta vágy, amelynek csak egyetlen tárgya van? Vagy talán az ilyen vágy annak megérzéséből fakad, hogy senki más, csak vágyunk tárgya képes üres szívünkbe oltani a mindenki által sóvárgott szeretetet? Vagy ellenkezőleg, magunkévá akarjuk tenni azt, akit gyűlölünk, mert szeretni nem vagyunk képesek. Talán az ilyen vágy is csak a legördögibb átokból, a hatalomvágyból fakad?

– De te más szeretetről beszélsz tanításodban: az érzelemről, amely mindenkit magához ölel. Miért érdekel akkor téged annyira az én hitvesi és testvéri szeretetem?

Talán jobban ismerlek a történetekből, amelyeket hallottam rólad, centurióktól, zsoldosoktól egyaránt – akik parancsnokságod alatt szolgáltak Parthiában vagy később Pannoniában –, mint ahogy te ismered tenmagadat. Nem volt a birodalom légióiban még egy parancsnok, aki olyan odaadó, ragaszkodó figyelemmel viselte szívén emberei sorsát, mint te, Tiberius. Amikor ezt megtudtam rólad, felmerült bennem, hogy vajon egy római légionárius, kegyetlenségre nevelt katona, az Augustus császár cselszövéssel, félelemmel, gyűlölettel átitatott udvarában nevelkedett gyermek szívébe hogyan jutott ennyi és ilyen szeretet?

És hogyan adhatott helyet ez a szeretet oly végtelen – mindenki ellen, és végül önmaga ellen forduló – gyűlöletnek, amelyről most híres vagy? Capri szigetének szörnyetege, ahogy neveznek, ha nem tudnád.

– Te kérdezed? Hiszen te jól ismered Jób történetét. Tőlem is mindent elvettek az istenek. Mindent, ami addig éltetett. Mindenkit, aki szeretetemet táplálta, aki abból gyönyört teremtett, és azt viszonozva, boldogsággal, gyönyörrel töltött el. Értelmet, célt adott létemnek. Mindezt elveszítvén, a szenvedés egyre mélységesebb poklaira süllyedtem.

Habár az utóbbi években nem sok ember tért vissza élve Rómába, aki színem elé került – igaz, amit rebesgetnek: fájdalmas fekélyek lepték el testemet, arcomat. Csakúgy, mint a Jóbét. A fekélyek fojtogató búze megfosztott életvágyamtól, minden erőmtől, meghalni mégsem tudtam. Utódot kellett találnom, de ellenségekkel voltam körülvéve. Ha azok közül, akik átvehetnék tőlem a hatalmat, kiválasztok egyet, a többiek hívei, cinkosai minden bizonnyal az életére törnek. Tudtam: nekem kell az összes többit megöletnem. És erre nem mindig könnyű okot találni. Különösen, ha még nem vagy biztos benne, hogy melyikük érdemli meg a halálnál is rosszabb sorsot: uralkodni Róma farkasai fölött.

Nem értem, hogy miért említetted Jóbot, Tiberius. Jób mindvégig kitartott istene mellett.

– Kitartott? Olvasd újra történetét féltve őrzött tekercseitekben. Nincsen annál szebben megírt, mélyebben elgondolkodtató, egyben embertelenebb történet az írásaitok között, amelyeket nagy királyotok, Heródes, Róma barátja és szíves vendége tett ismertté számunkra. Olvasd el újra, figyelj Jób szavaira, idézd őt is magad elé, mondasd el vele... Halljad saját szájából gyötrelmes szavait és akkor rádöbbensz: Jób megtagadta Istenét, amikor elátkozta fogantatása és születése napját. Teremtő Istenét mindenképpen megtagadta. Olvasd az Írást, Jób szavaira figyelve, és akkor híres türelmét, béketűrését is minden bizonnyal kétséggel latolgatod.

Nagyon is jól ismerem Jób történetét. Igaz, másként, mint a tiédet. Talán száznál is több embertől hallottam rólad egyet és mást. Voltak köztük tisztelőid, akik hatalmad fényében ragyogtak, és kegyvesztettek, akikben csak halálod reménye tartotta a lelket. Voltak, akik gyermekkorodban ismertek, s voltak, akik a harcmezőn álltak melletted vagy veled szemben. Másokat hatalmad teljében száműztél ide udvarodból, vagy éppen megtetted őket hatalmad képviselőinek.

Sok kis történettöredékből, szavak foszlányaiból – olykor csak a neved hallatán kitörő, elfojthatatlan sóhajokból – varázsolódott színes mozaikká bennem egy Tiberius. Nem, nem is mozaikká, mert az örök, a bennem élő képed viszont egyre változik, még most is, amint próbállak megérteni és a te gyötrelmes életeden át közelebb férkőzni a szeretet eredetének és pusztulá-

sának megértéséhez. Mert ahogy a galileai rabbik titkos tanai szerint Izsák mondotta volt: az emberiség története olyan korszakokra tagolódik, mint az ember életének szakaszai. Az édeni, boldog gyermekkor után most – és amíg el nem jön a Szeretet Országa – az emberiség vetélkedő, veszekedő, erejét bizonyítani akaró ifjúkorában élünk.

Akik meg akarjuk érteni, hogy honnan jöttünk és hová megyünk – rá kell jönnünk, milyen erők alakítják az emberek sorsát. Mert nincsenek véletlenek, Tiberius, minden lépésünket előző lépteink sora határozza meg, és ha kőfalba ütközünk utunkon, akkor sem a véletlen dönti el, hogy jobbra vagy balra fordulva kerüljük-e meg. Lehet, hogy nem gondoljuk végig döntésünk okát, de ez nem annak a jele, hogy nem mi döntöttünk, s a véletlenre bíztuk magunkat.

– Látom, hogy nem éltél Rómában, Jézsua. Ha ott éltél volna, belátnád, hogy sorsunk nem a mi kezünkben van. Még Cézáré sem. De vitatkozz valaki mással a véletlenről, meg az istenek hatalmáról sorsunk irányításában, mert tudom, hogy ott akarsz kikötni. Engem elhagytak az istenek, e felől semmi kétségem. Mint ahogy Jóbot is elhagyta Istene, és Sátán kezére adta őt. De gondolom, hogy miként most engem, Jóbot is magad elé idézed majd. Térjünk vissza az én történetemhez. Ha elhiszed, hogy mindaz, amit rólam suttognak, igaz, akkor talán megérted, mi ölte ki szívemből a szeretetet.

Több kell ahhoz, hogy ezt megértsem. Persze, némelyek azt állítják, hogy a gyűlölködés, a gonoszság is velünk született, nemzedékről nemzedékre továbbadott örökségünk része. Sőt, némelyek szentül hiszik, hogy a kegyetlenség, a gyilkos szándék öröklött jussunk, míg a szeretetre, az együttérzésre neveltetésünk tanít. Ezt mindig is képtelen önámításnak tartottam.

– Talán igazad van abban, Názáreti, hogy nézeteid bizonyítására nem kell nálam jobb példa. Hiszen bennem virágzott és egyre növekedett a szeretet, az együttérzés még akkor is, amikor Augustus palotájában, a szenátorok, konzulok házaiban, a körülöttem sürgölődő követek között, a cselszövések kibogozhatatlan szövevényében, a gyűlölködés ‚mindenki mindenki ellen' bugyraiban éltem, és sosem tudtam, mikor fordul ellenem az, akit addig barátomnak, jótevőmnek tudtam.

Vegyük Augustus hatalmának öröklését. Bennünket, a palotában élő három fiúgyermeket – az intrika királynőjének, Octaviának a fiát, Marcellust, engem és imádott öcsémet, Drusust – Augustus utódjának neveltek. De persze mindenki tudta, mi is, hogy közülünk csak egy lehet Róma császára.

Mindazok, akik egyikünk eljövendő hatalmának tükörfényében reméltek valamicske előnyre szert tenni Augustus várva várt halála után, igyekeztek választottjuk kegyeibe férkőzni, és biztosítani őt arról, hogy a másik kettőt bármikor hajlandók feláldozni a hatalom oltárán. Nem fért a fejükbe, hogy én valóban szerettem Drusust. Tiszta szívemből. Hogy az életemet adtam volna érte. Ez Rómában elképzelhetetlen volt, hiszen ott mindig is a hatalomvágy uralkodott. Mert ha nem kerekedsz elleneid fölé, ők kerülnek fölébed, és jaj annak, aki alulmarad.

Egy ideig mégis erősbödött szereteted, tehát nemcsak velünk születik, hanem él bennünk, szárba szökkenhet, lombosodhat, akkor is, ha körülöttünk már rég kihalt. Belőlünk fakad, és ha el nem fojtjuk, betölti szívünket, egész lényünket. Törvényekkel pedig csak elfojtani lehet, táplálni nem. Sem a mieinkkel, a Tórával, sem a babiloniakkal. A tiétekkel még úgy sem: a híres Ius Romana csak félelmet szül. A ti törvényeitek is csak ürügyet és alkalmat nyújtanak a kegyetlenségre. És ha áthágjátok is tulajdon szabályaitokat, mossátok kezeiteket.

Mint Poncius Pilátus. Aki mosta kezeit, miután megkorbácsoltatott. Miután megtörni nem tudott.

Pilátus?

Csak nem kell őt is megértenem ?

Nem elég, ha megbocsátok neki?

Pilátus. Ki kell, hogy vesselek magamból, mielőtt utálatom gyűlöletté fajul és méreggel tölti el szívemet, epémet.

Kivetlek...

De megtehetem ezt? Kivethetem elmémből azt, aki maga elé állíttatott?

Megalázott!

Megkorbácsoltatott!

Halálra ítélt!

Keresztre feszítettél, mert nem sejtetted, hogy épp ezáltal nyerhetem el az újjászületés halálfélelemtől megváltó kegyelmét. Az Alkotó szándékának teljes elfogadását, hogy miként életem minden napján, még utolsó óráimban is dicsőíthessem Őt. Hogy egymás megértésében gyarapodva Hozzá közelebb jussak. Minden felebarátunkat, embertársunkat...

Minden embertársunkat... Na de Pilátust? Fel kell-e tépnem megkínzatásom sebeit? Fel kell-e fednem mindazt, amit könnyen kimondott megbocsátásommal eltakartam, noha őt meg nem értettem?

Be könnyen szabadítottam meg másokat a lelkük mélyén izzó ördögeiktől! Akár a már öngyűlöletté szövődött gyűlöletek tucatnyi ördögétől is. Mindennapi életünk pilátusaitól.

De most, hogy ki akarlak zárni gondolatvilágomból, gőgös, visszataszító ábrázatod egyre élesebben rajzolódik ki előttem.

E rövidre nyírt haj, e tökéletesen borotvált arc: borbélyod remekműve. Római katona tunikája soha nem ragyogott fehérebben. Lovas katonáé biztosan nem. Vézna lábadat azonban hiába edzetted éveken át, lábikrádat mindhiába gyúrták naponta illatos olajokkal – elárulta gyengeségedet. Amint bírói karszékedben feszítettél, térded meg-megreszketett a korbács minden rám sújtó csapására. Ha orcád és szemed kifürkészhetetlen maradt is, a tested elárult.

És miután asszonyod megértő fájdalommal tekintett rám, intéseddel miért biztattad katonáidat, hóhéraimat? Addig mintha kissé visszafogták volna karjuk gyakorlott erejét.

Azt hitted, megtörhetsz, ahogy Barabbást is megtörni remélted? Talán nem is a fájdalom, amelyet rám mérettél, hanem elvárásod, hogy engedek akaratodnak, ültette belém az ellenszenvet irántad – amelytől meg kell szabadulnom, mielőtt új életre kelhetek.

Mennyivel könnyebb volt hirdetni az egyetemes szeretetet, mint megtenni mindent azért, hogy tiszta szívünkből, gyanakvás, félelem és rettegés nélkül szerethessünk! „Szeressétek ellenségeiteket, áldjátok azokat, a kik titeket átkoznak, jót tegyetek azokkal, a kik titeket gyűlölnek, és imádkozzatok azokért, a kik háborgatnak és kergetnek titeket." Milyen könnyű volt ezt

kimondanom, amikor Kajafásra gondoltam, akkori egyetlen ellenségemre.

Ellenségemre?

Talán sohasem tartottalak annak, Kajafás. Főpapunkként nem ellenségem, vetélytársam voltál: mindketten Ábrahám fiainak lelkéért küzdöttünk. Ezért még szerethettelek volna, de szívem mélyén harag és gyűlölség támadt ellened, mert te jelképezed a szememben az Írásban ránk hagyott, kicsi korunktól ránk erőltetett, sok képtelen történetet. Az Isten-rendelte esztelen vérontásokat, melyek az ábrahámi istenfélelmet voltak hivatva belénk táplálni.

Az ellopott áldást, a jákóbi csalárdságot. A mózesi halálbüntetések szigorát. Az Isten házát megszentségtelenítő pénzváltók kapzsi zajongását. A templomi vásárt az áldozati állatok ganéjával, oltárt áztató vérével, zsíruk könnyeket facsaró füstjével. Mintha csak te egymagad lennél az őrizője mindannak, amitől meg kell szabadulnom, hogy beteljesülhessen igazi, izsáki zsidóságom. Hogy megtehessem azt a lépést, amelyre a sok istent szolgáló, hívő pogánynak született és nevelt Ábrahám képtelen volt, miután Egy-Istenére talált.

Az Ábraháménál nagyobb lépést, amelyet elsőként az ő gúzsából megszabadult fia, a halált túlélő, újjászületett Izsák tett meg: leoldotta apja Egy-Istenéről pogány múltunk ezernyi kötelékét. Lehámozta róla a bálványimádók ősi, még bennünk is élő, állati és emberi istenképeit.

De miért hozzád szólok, Kajafás? Majd rád is sor kerül, főpapunk, mert téged is meg kell értenem, hogy végre szeretetembe fogadhassalak. Várj sorodra.

Pilátus gyűlölt ábrázatát idéztem magam elé az imént, de ítélkező, olykor gúnyos hangját hallani nem mertem? A Hangot, amelynek hatalma volt felettem. Amelyet szeretetemmel le nem fegyverezhettem. Mielőtt találkoztunk, sokszor hirdettem igét ellenségeink emberségéről, szeretetünkbe fogadásáról. De akkor még el nem képzelhettem, miként jelenik meg előttünk, milyen ellenállhatatlan indulatokat válthat ki belőlünk igazi ellenségünk. Az, aki nemcsak életünket veheti – azzal mindig is számoltam –, hanem megalázhat. Meggyalázhat.

Ellened fordíthatja saját szavaidat. És hallgatásodat. Gúnyt űzhet legdrágább érzelmeidből.

Eltétettem Péterrel kardját, amikor védelmemben előrántotta és a zsoldosokra emelte, de tudtam-e vajon, minő gyötrelem kard nélkül állni az előtt, akinek korlátlan hatalma van tested felett – és ha fogytán az erőd, a gondolataidat is uralhatja. Milyen gyötrelem félned, hogy megtörsz a zsarnok előtt...

Kard nélkül.

Pajzs nélkül.

Meztelenül.

Pőrére vetkőztetve, csupaszon. Mint ahogy tegnap előtt – vagy három, talán négy napja is van már? – szembe kellett néznem a kegyetlen udvaronccal, Tiberius helytartójával.

Tiberius! Könnyű volt téged színem elé hívnom tanúként a szeretet eredetéről és vesztéről, születéséről és haláláról, hiszen a való életben sosem kellett szemtől szemben állnom veled.

Megkötözve.

Talán, ha magam elé idézem Pilátust? Ha megértem, hogy Róma helytartójaként nem tehetett másként? Ha fellelem a Hégemón kevély, kifürkészhetetlen maszkja mögött rejtőző emberi arcot. Ha emberként az emberhez szólhatok hozzá, férfiként a férfihoz, akkor megszűnne ellenszenvem?

Ellenszenvem?

Miért nem merem nevén nevezni, amit iránta érzek?

Harag! Utálat!

Megvetés?

Gyűlölet!

Pedig azt hittem, ennek az átkozott indulatnak még az írmagja is rég kihalt belőlem.

Mennyit, hány példázattal küzdöttem e halálos kórságnál pusztítóbb átok ellen, és most magamban kell felfedeznem?

Leginkább talán azért lobbant bennem gyűlöletté az ellenszenv parazsa, mert ha tudtad is, Hégemón, jelét nem adtad, hogy legyőztelek.

Vagy talán éppen azért idézlek most színem elé, hogy diadalomat bizonyítsam?

Nem mindegy?

A gyűlöletemet szándékosan kihívó és szító Pilátussal kell szembenéznem.

Szándékosan?

Miért akarná bárki is kivívni embertársa gyűlöletét?

Vajon könnyebben viseljük el még a gyűlöletet is mint a közönyt, amely semmibe vesz? Olyannyira erős bennünk a vágy, hogy mások számításba vegyenek, hogy még a gyűlölet is elfogadhatóbb számunkra annál, mintha semmibe vennének? Hiszen Pilátus is akkor volt a legingerültebb, amikor válaszra sem méltattam.

S ezt jól tettem?

Ha szükségünk van embertársaink elismerésére, vagy legalábbis figyelmére – mint ahogy tudjuk, hogy szükségünk van rá – akkor miért csodálkozunk, ha azok, akik sem bölcsességet, sem szeretetreméltóságot nem fedeztek fel magukban, vagy akikből kihalt a boldogító szeretet, azok a gyűlölködés nagymesterei, főpapjai lesznek? Mert a gyűlölet ganéjdobálásához nem kell ékesszólás, tárgya megválasztásához nem kell bölcsesség.

De miért éppen most özönlenek fel ezek a gondolatok? Várhatnának sorukra.

És Pilátus...?

Talán félek tőle?

Vagy talán most már te félsz tőlem, Júdea prefektusa?

Elhitted a vádat, hogy én vagyok a várva várt? A Messiás, aki ítélkezik elevenek és holtak felett?

Hallgatsz?

Bezzeg, amikor én állottam előtted vádlottként, volt merszed katonáid oltalmában kérdésekkel ostromolni, s korbáccsal veretted volna ki belőlem, amit hallani akartál. Kudarcodat még itt, képzeletem magányában sem vállalod?

– *Mire jó ez a játék? Hiszen bármit mondanék is színed előtt, semmi nem mossa le rólam az istengyilkosság vádját. Mert téged, noha minduntalan az Ember Fiának nevezted magad, híveid istenítenek. Benned látják beteljesedni a próféciákat!*

Végre szóra bírtalak, Hégemón. Tehát ismered az Írást!

– *Meg kellett ismernem törvényeiteket, híres Tórátokat, és valamennyi elképesztő történetet, amely Egy-Istenetek hatalmát és a ti*

kiszolgáltatottságotokat hivatott bizonyítani. Ismernem kellett prófétáitok jövendöléseit is, hisz nehéz feladat várt rám, amikor Tiberius megbízott Júdea kormányzásával. Mert a te néped csak Egy-Istene hangjára hallgat, csak a neki tulajdonított törvényeknek engedelmeskedik.

Rólatok eladdig csak a titeket vakon gyűlölő Seianus szónoklataiban hallottam Rómában. Ideérkeztem előtt nem ismertem szokásaitokat, engedelmes istenfélelmeteket, így hát nagy hibát követtem el, amikor az éj leple alatt a Cézár képmásával ékesített hadijelvényeikkel küldtem be katonáimat szent városotokba...

Tehát egyszerűen tudatlanságodban szálltál szembe egyik legfőbb törvényünkkel: a képmások, idolok tilalmával?

– *Csak élősdi papjaitok uralmát akartam megtörni. Jó, igazad van: és bizonyítani hatalmamat. Föl sem rémlett bennem, hogy Jeruzsálem népe, vagy talán egész Júdea ellenünk fordul. Még azok is, akiket leginkább sújtottak a Templom adói. Akik vagyonokat, vagy éppen utolsó sékeljüket költötték áldozati állatokra, hogy eleget tegyenek a Törvényeiteknek.*

Tehát megbántad, amit ellenünk vétettél?

– *Júdea lázongó zsidó népének prefektusaként, mielőtt kihívom magam ellen a főpapok haragját, magam mellé kellett volna állítanom, zsoldomba fogadnom a mindenütt könnyen megvásárolható söpredéket... Megbízható fülekre volt szükségem mindenütt, minden körben. Döbbenten jöttem rá, hogy mindazok, akik a Rómába küldött jelentések szerint szüntelen panaszkodtak a Templom zsaroló pénzváltóira, és átkozódtak, hogy a főpapok vagyona az ő bőrükön hízik, akkor mind a Templom köré gyűltek, védelmére. Életük árán is meggátolták volna, hogy katonáim megközelítsék szentélyeteket.*

Azt mondják, életedben először hátráltál meg, amikor zsoldosaidat visszarendelted, majd császárotok képmása nélkül küldted őket nyári táborukból jeruzsálemi szállásukra.

– *Kemény lecke volt, okultam belőle. Ma már tudom: leigázhatsz egy népet karddal, rabigában tarthatod erőszakkal, de ha birodalmat akarsz összekovácsolni, meg kell ismerned az iga alá hajtottak erejének és félelmeinek a forrásait is.*

Tehát megbántad, hogy engedtél támogatód, a zsidógyűlölő, nagy múltunkat irigylő Seianus befolyásának. Úgy hallottuk,

hogy már Tiberius is megelégelte az ő örökös ármánykodását, bírák megfélemlítését, ártatlanok százainak elítéltetését. Vagy talán már ő is fél a testőrség Róma népét rettegésben tartó parancsnokától? Tudnod kell: pártfogód napjainak hamarosan vége szakad, és eljön...

– *Ne áltasd magad, te názáreti rabbi, Rómában sosem szűnik meg Izrael odaszakadt fiainak üldözése. A minden istenek felett álló Egy-Isten hitetek fensőbbségével mindig is magatok ellen fordítjátok a kétséggel küszködőket, akiknek csekélyebb isteneket adott a sors. Mi valamennyi istenünket több néven is szólítjuk, és soha meg nem érthetünk benneteket, akik egyetlen Egy-Isteneteket, esküdt szövetségeseteket sem meritek nevén szólítani.*

Pedig eljön a nap, amidőn minden nép rátalál Ábrahám igazságára: Isten csak egy lehet.

– *De arra ne számíts, hogy minden nép valaha is elfogad egyetlen tanítást. Egyetlen utat az egyetlen Egy-Istenhez. A mi birodalmunkat is csak addig tarthatjuk egyben, valamelyest békességben, amíg sok istennek áldozva, eltűrjük a meghódított népek isteneit. Ha elfogadnának is egyetlen Istent, minden nép arra törekedne, hogy a többieknél közelebb állónak tarthassa magát hozzá. Hogy sajátjai közül találjon hozzá szószólót.*

Ha minden népet meg akarsz nyerni – és ahogy az isteni szeretet eljövendő országáról szólasz, mi más lehet a célod –, akkor ne csak azt várd el, hogy a tanításodat elfogadók adják fel isteneiket. Ha meg akarjátok nyerni ügyeteknek a civilizált világot, nektek is készen kell állni néhány idejétmúlt hagyományotok, szokásotok feladására – kezdeném a megkövezés barbár szokásával.

És a keresztre feszítés? Azt nem nevezed...

– *Azt az ítéletet katonáink, hivatásos hóhéraink viszik végbe. Nekik semmi közük az elítélthez. Sosem parancsolnám meg egy embernek, hogy részt vegyen hozzátartozója kivégzésén, ha csak nem elsősorban őt akarom büntetni. El tudod képzelni... Igen tudom, te át tudod érezni, hogy micsoda gyötrelem lehet sajátjaidra – apádra, anyádra, vagy éppen gyermekedre – emelni a sebző, vagy éppen a gyilkos követ. Hadd említsek csak egyet a sok ilyen ítéletet rendelő törvényeitek közül: „Vidd ki az átkozódót a táboron kívül és mindazok, a kik hallották, tegyék kezeiket annak fejére és kövezze agyon azt az*

egész gyülekezet." Könnyebb nekem tíz embert kereszthalálra ítélnem, mint hozzájárulnom egy ilyen barbársághoz.

Ti rómaiak minket neveztek barbároknak, akiknek ősatyái nagy királyok és próféták voltak, amikor a tieitek még az anyafarkas emlőit szopták! Ti persze csak azokat tartjátok civilizáltaknak, akik arcukat naponta alávetik a kés pengéjének, hajukat rövidre vágatják, görög szobrok másolataival díszítik házuk átriumát. A próféták helyett pedig filozófusok szavain töprengenek.

– És a mi szokásaink téged miért bántanak?

Ábrahám utódainak nem volt könnyű feladni a pogányság sok isten védelmét nyújtó világának ősi szokásait. Még Egyiptom után is vissza-visszatértek Baálhoz, meg az Aranyborjú imádatához. Pogány orgiákhoz. Ha tanítványaim a pogány Rómába vetődnek, ott menthetetlenül ismét megfertőzi őket a sok kisistenség – az emberisten és istenember csábító tévhite –, és templomaink, miként a tieitek, hamarosan megtelnek minden jót-rosszat, erényt és vétket megtestesítő szobrokkal. Pedig az én utamat csak azok követhetik, akik elfogadják Ábrahám atyánk felismerését, hogy igaz Isten csak egy lehet.

– Arról az Ábrahámról beszélsz, aki valaminő hangra hallgatva tulajdon fiára emelte kését?

Arról, akiben élt a velünk született, emberi természetünkben oly mélyen gyökerező Ne ölj parancs: megállta Istene próbatételét és megtagadta a gyilkos kihívást.

– Írástudóink másképpen értelmezik Ábrahámotok Mózes könyvében leírt agamemnoni történetét. Ábrahámét és Izsákét. Ősatyátok a mi szemünkben a névtelen Hangnak rettegve engedelmeskedő, fiát, Izsákot meggyilkolni kész barbár.

Sajnos, mindmáig mi is az engedelmesség példaképeként ültetjük gyermekeink szívébe ezt a sokértelmű történetet, amelyet minden kornak újra kellett volna értelmeznie önmagunk és az Örökkévaló mélyebb megértésére.

– És te?

Az én tanításom visszatér az ő fiához, a Mórija oltárhegyén újjászületett Izsákhoz. Miként ő, én is túlélem a halál rítusát, és

most, új életre vajúdva, talán onnan kell kezdenem életemet, ahol az övé aláhanyatlott.

Lehet, hogy nekem is választanom kell Ézsau és Jákób között?

Nem! Nekem egyesítenem kell Ábrahám minden sarját, az Ézsaukat, Jákóbokat, Izsákokat és az Ismáeleket, és minden embert, hogy amikor eljön annak Isten adta ideje, megvalósulhasson az új, édeni birodalom, a Szeretet Országa.

Most nem hozzád szóltam, Pilátus, te sosem értheted meg azt az erőt, amely szívedből fakad. De mondd, Hégemón, talán csak nem hatalmas római támogatód, Seianus kegyvesztése késztetett annak színlelésére, mintha megfeszítésemmel Kajafásnak engednél? Netán attól tartottál, hogy majd új szelek fújnak Rómából? Hogy – kisded játékod nélkül – divatját múlja a zsidógyűlölet, és más bűnbakot kell keresnetek? Az imént beláttad, hogy itteni uralkodásod kezdetén nagy hibát követtél el...

– Nem azt bántam meg, hogy bizonyítani akartam Istenetek tehetetlenségét Róma akaratával szemben. Hanem azt, hogy kihívásomat nem készítettem elő kellőképpen.

És amikor arra kényszerítetted Kajafást, hogy a Templom kincstárából fizesse a te vízcsatornáid építését?

– Az én aquaductom! – mondjátok mindmáig. És ti hol lennétek nélküle? Elvitt volna a dögvész, a nyomorúság mocska. Igaz, más pénzekből is megépíthettem volna, de ezt leckének szántam, mert nem akartam Archaelaus sorsára jutni. Őt, miután fellázadtatok és megtagadtátok az adók befizetését, Róma Galliába száműzte.

És miért éppen akkor és éppen ezt a leckét választottad?

– Mert addigra már megvoltak az embereim Jeruzsálemben. A megfizetettek és a megfélemlítettek, akik nélkül nincs hatalom. A mindenütt jelenlévő szemeim és füleim. És ami még fontosabb: a Hangadóim. A minden tömegben jelenlévő sok szájam, túlkiabálni Kajafás embereit. Sőt, még a zelótákat is.

Jó, de miért épp a vízvezeték építését választottad eszközül a Templom kifosztására?

– Mert megosztotta az érdekeket. Szembe állíthattam a templomi jövedelem haszonélvezőit azokkal, akik nem részeltek belőle. Magam mellé állíthattam mindazokat a kézműveseket, fogadósokat, kalmá-

rokat, akiknek nagyobb szükségük volt vízre, mint az isten dicsőítése nevében fölhalmozott kincsekre.

És a Templom köré gyűlt tiltakozó tömeg, amelyet botokkal és korbáccsal verettél szét?

– *Verettem szét? Több hangadó emberem volt az ordítozó tömegben, mint ahány verőt kivezényeltem. Látod, Jézsua – ha most már hívhatlak így – nem elég, ha szemed és füled van a nép között: szájad is kell, hogy legyen. Hogy ez a sok száj azt harsogja a tömegben, amit hallani akarsz. De mondd, miért érdekel téged mindez? Talán csak nem igaz a híresztelés – amit már-már én is elhittem –, hogy a zsidók királya akarsz lenni? Talán csak nem tőlem akarod eltanulni az uralkodás mesterségét?*

Nem azért idéztelek magam elé, hogy folytassuk az ellenségeskedést. Találkozásunk óta világossá vált számomra: tévesen értelmezzük a ránk hagyott próféciákat, beleértve a lefejeztetett János tanításait. Nem azért kell a nép között élnie az Emberfiának, hogy ítélkezzen, hanem hogy megértsen.

A legbölcsebb próféta előtt is csak homályosan dereng a jövő, és ha élesen bevillan is egy-egy jelenés a ránk váró idők sötétjéből, nem látja, honnan jön és hová megy az. Nem az elevenek és holtak fölötti ítélettel jön el az isteni Szeretet Országa, hanem az elevenek és a holtak – felebarátaink és elődeink – és az általuk ránk hagyott történetek megértéséből. Pogány eredetű képzeletükben prófétáink a jókat és rosszakat különválasztó menynyei Bírót látták a kitárt karú Emberfiában. Pedig az bizony ölelésre tárt karral állt ott, hogy szeretetében a jobbján s balján állókat egyaránt magához vonja. Így kell cselekednünk, hogy eljöjjön az új Éden, a szeretet kertje. Nekem most téged kell megértenem, hogy szívembe fogadhassalak.

– *Engem, aki megkínoztattalak, és halálra ítéltelek?*

Könnyű azokat megérteni, akikkel szeretetben élünk.

– *Eleget tudsz rólam ahhoz, hogy megértsed, mit s miért tettem veled. Ha képzeletedet szárnyalni hagyod, talán azt is hallhatod az én hangomon, amit gondolatban sem fogalmaznék meg. De azt ne várd, hogy bocsánatodért esedezzem.*

Előbb kell megbocsátanunk az ellenünk vétkezőnek, mintsem hogy bűne a szívünket ellene fordítsa, és keserűségünk gyökeret

eresszen, gyűlöletté terebélyesedjék. Mert a megbocsátással a magunk, nem pedig az ellenünk vétkező javára cselekszünk.

– *Ha meghallgatsz, majd másként vélekedsz. Vagy talán mindig is tudtad, hogy követőid közül kik dolgoztak nekem?*

Mármint Kajafásnak?

– *Ne áltasd magad, Jézsua. Utálom az apósa árnyékában uralkodó Kajafás mohó hatalomvágyát. Égig érő turbánja és övig érő szakálla, riadtan fürkésző szeme láttán mindig végigfutott hátamon a hideg. Jól tudja, hogy férfiatlanul magas, rikácsoló hangján akár alázatosan suttogva is megszarolhat. Sokszor csak azért engedtem neki, hogy szabaduljak tőle. Ilyenkor mindig gyorsan elosont, mielőtt visszavonhattam volna az irtózás szülte beleegyezésemet valamibe, ami csak neki volt fontos.*

Elosont? Hát osonni éppen nemigen tudott. Hidd el, való igaz: amikor hozzám jön, saru helyett arasznyi magas fatalpakat köttet talpára, hogy hivatalához méltón nézhessen szembe velem. Főpapotok a ti Isteneteknél csekélyebb istenségek szolgálatára is méltatlan lenne, de mit tehetek? Szükségem van apósa, a nagytekintélyű Annás jóindulatára.

Nehéz elképzelni, hogy neked szükséged lenne közülünk bárkire is, Hégemón. Vagy talán igaz, hogy Annásnak még mindig megvannak a maga összeköttetései Rómával? Sőt, némelyek szerint megvan a módja, hogy egyenesen Capri szigetére küldje követeit, még ha vissza sem térnek soha Tiberius barlangjából.

– *Mikor előttem álltál, megkérdeztem: hajlandó lennél-e embereiddel az én oltalmam alatt folytatni, amit elkezdtél. Hallom, te is szóltál híveidhez Templomotok lerombolásáról. Mert ameddig áll az, nem szűnik meg a véres áldozatok orgiája. Én is szívesen látnám, ha végleg kiűznétek a pénzváltókat Templomotokból, ahová az én embereim, egyezségünk szerint, be sem léphetnek Róma külön engedélye nélkül.*

Ezért hiszitek azt, hogy nem tudom, mi folyik ott? És nem tudom, hogy törvényetek szerint miért csak a Templom pénzverdéjéből származó érmékkel – amiket pénznek nem is nevezhetek – vásárolhattok áldozati állatot? Mintha a halálra szánt jószág megtisztulna attól, hogy a Cézár aranyán vett értéktelen sékelért árusítják a papok!

Katonáim előtt nem akartad bevallani, hogy mi mindent tudsz arról, ami a Szentélyetek előcsarnokában folyik. Azt sem, hogy nem csak a mi adószedőinket csapják be a pénzváltók... Te kiűzted őket Templomotokból, de szöges korbáccsal sem tudtunk rávenni, hogy embereimmel együttműködj ebben, és végleg megszabadítsuk Templomotokat ezektől a piócáktól.

Pedig lásd be, Jézsua, nem Róma légiói, hanem a Templom kapzsi urai és mindenre képes szolgái vetik rabságba népedet. Tőlük kell megszabadulnotok. Megszabadulnunk.

Római helytartó létedre honnan erednek esszénus gondolataid? Talán közöttük is vannak embereid? Avagy ismered Qumrán szent embereinek, a világosság mestereinek tanítását is? Bármit hallottál rólam, tőlük vagy másoktól, abban tévedsz, hogy általam megszabadulhattál volna tüskéidtől, Kajafástól és társaitól, szövetségeseidtől, akiket megvetsz, de Istenüktől származó hatalmukért talán irigyelsz is.

Rám azonban ne számíts, mert a véráldozathoz szokott papoktól csak százak, ezrek élete árán szabadulhatnánk meg. Hiszen, ha bárki is Kajafásék ellen fordulna, a zélóták nyomban kihasználnák a zűrzavart, hogy Róma ellen vezessék népünket. Megalázó hatalmad ellen. De mondd, Hégemón: igaz, hogy hatalma védelmében Annás annakidején még a zsidóüldöző Seianusszal is lepaktált?

– Seianus támogatása nélkül sosem fogadtuk volna el vejét, a mitugrász Kajafást a Templom főpapjának. Pedig akkor még azt hittem, könnyű lesz ellene fordítanom népedet. Akkor még abban a tévhitben éltem, hogy meg akartok szabadulni harácsoló zsarnokságától. Még nem tudtam, hogy a rabbik hiába állnak közelebb hozzátok a papoknál, a lévitáknál, hiába figyeltek az ő szavaikra, hiába követitek az ő tanításaikat és fogadjátok el tanácsaikat – szükségetek van papjaitokra is, mert ők bitorolják a megbocsátás kegyét, a bűnök bocsánatát. Ők döntik el, hogy Isteneteknek kedves volt-e az áldozat. Az égre szállott-e annak az áldozati állatnak a füstje, melyért a te sékeled fizetett. Ha ugyan valóban feláldozták azt a jószágot, avagy még jó párszor eladják.

És te honnan véled tudni, mi folyik Templomunkban? Hiszen a körülmetéletlen pogány halállal lakol, ha beteszi oda a

lábát. Ahogy ez három nyelven is olvasható a szentély kapuja fölött.

Úgy tűnik, mi majdnem mindent tudunk egymásról, Pilátus. Én azt is, hogy a te erőd Cézártól való, akinek minden adógarassal el kell számolnod. Mármint azzal, amit vámosaid behajthatnak. Mert ritkán járnak túl a kufárok eszén. Hiába veretik szét a dupla fenekű ládákat, a legértékesebb, csempészett kincseket ott hiába keresik. A mi papjaink hatalma azonban Ábrahám Istenétől ered, aki népünk hite szerint belelát a legeldugottabb erszények titkos bugyraiba is. A fösvény hiába palástolja gazdagságát, hogy az ünnepeket kisebb engesztelő áldozattal ússza meg; jól tudja, hiába sikerül elkerülnie a léviták fürkésző tekintetét, Istene akkor is a szívébe lát.

– *Tévedsz, Názáreti. Kajafás hatalmának forrása nem Ábrahám Istene, hanem Mózes törvénykönyve. Nem a Hammurábi intelmeihez hasonlatos, általad is elfogadott tízparancsolat – abból nincsen kézzel fogható haszon. Hanem az ugyancsak Mózesnek tulajdonított, habár kőtáblán nem szereplő, sorsotok minden rezdületét szabályozó, majdnem mindent halállal büntető, több mint száz törvény, amelyek közül jó néhánynak a kegyetlensége túltesz a Rómáén. Ezeket te is elítélted.*

Arról, hogy szövetségünk mindkettőnk ügyét szolgálná, akkor sem győztél meg, amikor megkötözve álltam előtted. Miért gondolod, hogy most sikerül? Hiszen az én tanításomat fel sem foghatod. Legalázatosabb tanítványaim sem értettek meg igazán, hát akkor hogyan lennél erre képes éppen te, gőgös római helytartó.

De hát nem is azért faggattál százszor száz kérdéssel, hogy kifürkészd, miként szabadíthatnád fel a népet Kajafások hatalma alól, amely szerinted Júdeában még a Cézárén is túltesz. És nem puszta kíváncsiságból – bár ezt is mondottad. Igazán csak a templomi vagyon forrása érdekel téged, hogy csorgását magad felé terelhesd. Bárhogy neveztesd is magad, Hégemón, te elsősorban Róma adószedője vagy.

– *Bezzeg nem mertél így szólni hozzám, amikor sorsod tőlem függött. Azt hiszed, nem tudom, hogy számotokra nincs nagyobb gyalázat, mint ha valakit adószedőnek neveztek? Elárulhatom: vannak,*

akik téged a vámszedők és bűnözők barátjának tartanak. Meg nagy étkű, részeges embernek. De igazad van. Nem vagyok már Seianus hatalmának oltalmában. Elvesztvén pártfogóm, a pretoriánus gárda mindenható parancsnokának a támogatását, nekem még inkább bizonyítanom kell Rómának, hogy jól szolgálom érdekeit.

És ehhez meg kell törnöm Kajafás hatalmát. Ezt pedig karddal nem érhetem el anélkül, hogy el ne pusztítanám vagyonának forrásait is.

A papok és léviták véráldozat-ipara nélkül nem folyna be egy sékel sem Mózes törvényeiből. Pedig nemcsak az elkövetett, hanem a képzeletbeli, megfoghatatlan vétkekből is van jövedelem: az is engesztelő áldozatra kötelez, a Templom kincstárának és a papok tarsolyának gyarapítására. De akkor sem kopna fel az álluk, ha többé senki semmi bűnt, törvényszegést el nem követne, még gondolatban sem, hiszen Törvényetek a legártatlanabb embert is hálaadó áldozatra kényszeríti. Ebből ered a jövedelem, amelyet megoszthatnánk.

Ha már oda csűrték-csavarták a szegény Mózesnek tulajdonított törvényeket, hogy telhetetlen Istenüknek a bűntől tiszta ember is köteles – ha nem engesztelő, legalább hálaadó – áldozatot bemutatni, azért is, amit munkájával szerzett, akkor legalább használjuk az ebből származó javakat a közjó érdekében.

Talán Jeruzsálem jótevőjének képzeled magad? Vagy a közjóba beleszámítod Tiberius fajtalan orgiáit is? Tudjuk, hová gurul a beszedett adó.

– Csak hiszitek, hogy tudjátok. Vagy talán úgy gondoljátok, hogy lehet a semmiből is városokat építeni? Meg utakat? Nyissátok ki végre a szemeteket: Heródes meg én többet tettünk... De hát úgy sem hiszitek el nekem, hogy mi nem Rómát építjük, hanem Róma birodalmát. Pedig ha megosztoznánk a Templom jövedelmén, réz garasok helyett arannyal telne meg közösségetek pénzes ládája. Akkor még Júdás álma is teljesülhetne: jutna minden hozzátok forduló szegénynek nem csak kenyér, de bab is... Meg egy pohár bor a sabbaton. Lakomára hívhatnátok mindenkit, koldust és urat az ünnepeiteken, ahogy arról mindig álmodoztatok.

És mindezért mit vártál volna el tőlem? Kiűztem a Templomból a pénzváltókat. Felemeltem szavam a képmutató farizeusok, a kapzsi...

Miért akartál magad mellé állítani? Hiszen engem a szegények, a jövőtlenek prófétájaként ismernek. Én az egyszerű emberekhez, nem a hatalmasokhoz és a hatalmaskodókhoz szólottam.

– *De azt is mondottad, hogy add meg Istennek, ami Istené, és cézárnak, ami a cézáré. Néped megadja a Templomnak, ami Istené, de adószedő legyen a talpán, aki képes akár csak a felét behajtani annak, ami a császáré. Pedig Istenetek nem épít utakat, ciszternákat meg stadionokat.*

Téged valóban csak birodalmatok építése, meg az ahhoz szükséges pénz érdekel? Tudnod kellett – hiszen lám, mindenütt vannak kémeid –, hogy Iskarióte Júdás...

– *Iskarióti Júdás! Így mondod még mindig. Mintha nem tudnád, hogy Galileából való ő is. Nem a júdeai Káriót városából.*

Na és?

– *Míg melléd nem szegődött, a neve nem Júdás Iskariotes volt, hanem Júdás, a sikarios. Júdás, az orgyilkos. Ne tégy úgy, mintha nem tudtad volna. Miért vetted magad mellé?*

A szívébe néztem, nem a kezére, amelyből már rég kihullott a kés.

– *Mikor előttem álltál, már kezdtem elhinni, hogy a béke, az emberek közötti megbékélés híve és hirdetője vagy. Ha így van, annál inkább együtt kellene működnünk.*

A ti békétek nem az a béke, amely elhozhatja a Szeretet Országát. Róma híres, a birodalmat összefogó törvényei! Nektek aztán van kádenciátok mindenre és minden ellen. Büszkék vagytok rá, hogy törvények szerint éltek. Növelte ez bennetek a megértést, a szeretetet? Pax Romana! A kard és a kereszt, Augustus és Tiberius békéje.

És mire épül? A veletek egyet nem értők megfélemlítésére, ha kell, elpusztítására, a ti úgynevezett törvényeiteket megszegőinek kínhalálára...

Igaz, magam is hiszek törvényekben, de ember alkotta törvények megszegéséért ember embernek az Isten-adta életét el nem veheti. Talán ezért tulajdonítjuk Mózes majd minden vétket halállal sújtó törvényeit isteni eredetűeknek. Pedig a Teremtés törvénye az egyetlen út a bensőnkből fakadó, igaz békéhez. Mert

az ember alkotta törvények betartatása csak a biztonságunkat szavatolhatja, a boldogságunkat nem. Az igaz...

– Csak nem a mindeneket magához ölelő szeretet áldásáról szónokolnál ismét? Igaza volt talán azoknak, akik szerint nem zelóta forradalmár, avagy önmegtagadó esszénus, hanem reménytelen álmodozó vagy? Talán csak nem arról akarsz még mindig meggyőzni, hogy tanítványaid iránti szeretetből adtad fel magad? Erre nincs szükséged.

Még mielőtt előállítottak, embereim jelentéseiből már tudtam, hogy elmenekülhettél volna, amikor tudomást szereztél a zelóták összeesküvéséről. De tudnod kellett, hogy ha elmenekülsz, a tanítványaidat fogatom le.

Mi rómaiak – legalábbis azok, akik nemcsak hivatalnokok, de katonák is vagyunk – tiszteljük a bajtársiasságot, az önfeláldozást. De nem az értelmetlen halál választását. Igen, mi is képesek vagyunk az életünket adni azokért, akiket szeretünk: közöttünk sincsen apa, aki be nem rontana az égő házba, gyerekéért. Életét áldozza fel, szeretetből. De mit szóljunk az apáról, aki a lángoló házba rohan, mikor gyermeke a kút mélyéről kiált hozzá? Értelmetlen önpusztítás. Az elborult elme kétségbeesett cselekedete. Tűzhalál, pogány áldozat. Te a halált választottad akkor is, amikor én már szavamat adtam, hogy tanítványaidnak nem lesz bántódása.

Mondd, Pilátus, ott voltak a te embereid is – a sok szájad, ahogy te mondtad – a tömegben, amikor feltetted nekik a kérdést, hogy engem, avagy Barabbást engedd-e szabadon?

– Erre te is tudod a választ, de ha Pilátus hangján akarod hallani: igen.

Miért akartad, hogy visszatérjen embereihez a gyilkossággal vádolt zelóta, aki nálam százszor nagyobb veszélyt hozhat Rómára?

– Már nem.

Hogyan?!

– Barabbás kemény ember volt, a népe szabadságáért mindenre képes, gyilkosságtól sem visszarettenő vezér, de a börtönt és a korbácsot nehezen viselte. Őt megtörhettük. Legjobb emberem lesz a zelóták között.

Ha nem találkoztam is Barabbással, hallottam róla eleget, hogy egy szavadat se higgyem.

– Ha nem is egyenesen tőle, de a többi, nálunk raboskodó zelótától megtudtuk, hogy amikor Barabbást elfogtuk, a zelóták vezére került a kezünkbe.

Tudtad ezt, és mégis elengedted?

– Mély kapcsolat születhet kínzó és kínvallatott között. Adott pillanattól a hóhér, akarata ellenére is, tiszteli áldozata állhatatosságát, míg a megkínzottnak – aki büszke tartására – szüksége van lélekereje tanújára. Neked ezt tudnod kell. Avagy nem ezért hívtál magad elé?

Magamnak is nehéz bevallanom: meglepő örömmel tölt el a gondolat, hogy előttem állsz. Hogy győztesként nézhetek le rád, akinek hatalma volt felettem. De szólj Barabbásról. Miért engedted szabadon, ha tényleg Róma legveszélyesebb júdeai ellenségét ismerted fel benne.

– Nem ellenségét, hanem ellenségeink vezérét. Bátor, de megfontolt és nagy eszű, tapasztalt vezérét, akinek volt alkalma felmérni az én erőmet és elszántságomat. Ameddig, visszatértével, azok a megszállottak reá hallgatnak, nem kell attól tartanom, hogy helytartóságom idején komoly összecsapásra kerülne sor. Hogy mi történik itt, miután Róma hazarendel – az nem az én dolgom. Persze, Barabbás forrófejű hadnagyai itt-ott ránk törnek majd, de velük könnyen elbánunk. Kitanultam a mesterséget Tiberius udvarában. És Seianus oldalán, aki legjobb hóhéraival ajándékozott meg, mert tudta, hogy nem lesz könnyű dolgom veletek, csökönyös zsidókkal.

De mondd: jól hallottam az imént azt az ‚is' szócskát? Tényleg azt kérdezted, hogy Barabbás szabadulását én ‚is' akartam-e? Csak nem akartad ezt te is? De hiszen Barabbás nem a béke embere, hanem zelóták – és te is tudod: borzasztó vérontásokra képes zelóták – titkos vezére.

Vezér nélkül a zelóták halált megvető elszántsága még nagyobb veszedelem. Saját fejükre és egész népünkre hozhatnak nagy veszélyt. De ne hidd, hogy hóhéraid megtörték Barabbást. Embereiddel talán elhitette, hogy zsoldodba állt, de szolgálatára ne számíts.

– És te mire számítottál? Mert ugyan nem ismerted el, de nem is tagadtad: remélted, sőt, talán számítottál is rá, hogy Barabbás kegyelmet kap. Csak nem ezért... Az a kétszínű Júdás talán nemcsak Kajafást játszotta ki, de engem is? Jobb, ha erről nem tudok.

Azt tudhatod, hogy Júdás engem is megtévesztett. Titkolta, hogy miközben segített nekem a készülő, reménytelen és értelmetlen vérontást megakadályozni, Barabbás kiszabadítása talán még az én újjászületésemnél is fontosabb volt neki.

– Újjászületésed?

A halál rítusán át, de ezt úgysem érthetnéd meg.

– Azt sem értettem, hogyan halhattál volna meg a keresztfán alig három óra alatt, míg a nálad gyengébbek is napokig sóvárogják a megváltó halált. Mondd, gyorsan ölő mérget, avagy zsibbasztó elixírt nyújtott spongyán ajkadhoz a kereszteket őrző katonánk? És ki vesztegette meg őt? Talán jobb, ha erről sem tudok...

Lehet, hogy volt valami azon a spongyán: talán azért tértem oly nehezen magamhoz kábulatomból. Júdás mindenre gondolt, hogy elviselhetőbbé tegye az elkerülhetetlent. De hidd el, nem volt rá szükségem. Már ifjúkoromban megtanultam uralkodni testem felett. Ha nem értem is el a keleti nagymesterek szinte csodával határos...

– Mi is ismerjük az élet törvényeit megtagadó, a bámuló tömeg lélegzetét is elállító mutatványaikat.

Én nem a vásári sarlatánokról szólottam, hanem az elmélkedés mestereinek számunkra utolérhetetleneknek tűnő képességeiről, amiről nem egy messze földről hazatért, megbízható utazó számolt be.

– Igen, hallottam effélét én is, de hogy mit érnek el vele...? Inkább azt mondd meg: jól láttam-e, hogy a tömegből felzúduló ‚feszítsd meg' nagyobb fájdalmat okozott neked, mint a szöges korbács?

Bárcsak rájöttem volna akkor, hogy a te zsoldodban állók vezették a kórust. Pedig eszembe juthatott volna, hiszen mindig gondoskodtál róla, hogy embereid ott legyenek közöttünk, ha bármilyen okból pár tucatnál több zsidó gyűlt össze. Vagy talán tagadod, hogy miután kifosztottad a Templom kincstárát, a tiltakozó tömegben a te embereid kezdték a véres verekedést?

Többen is felismerték a mi mindennapi gúnyánkba bujtatott katonáidat, akik jeledre botot és korbácsot húztak elő köpenyük alól. Persze Rómának azt jelentetted, hogy verekedés tört ki az aquaductodat támogató és ellenző zsidók között.

Talán még azzal is eldicsekedtél havi jelentésedben Tiberiusnak, hogy katonáid, és a te diplomáciád milyen hatásosan fékezte meg ezt a veszélyes összecsapást. De akkor mindez eszembe sem jutott. Gyötört, hogy ott láttam a megfeszítésemet követelők között sokakat, akik nemrég ujjongva fogadtak Jeruzsálemben, pálmaágakkal és hozsannával.

– Azok között is az én pénzemen ujjongók voltak a leghangosabbak.

Hogyan mondod?

– Akkor még azt hittem, érdemes belőled királyt csinálnunk. Úgy tűnt, hogy követőid, közöttük főleg az esszénusok, készek megtörni a papok hatalmát. De az imént nem szóltam hozzád őszintén. A rád váróknak, a téged pálmalevelekkel köszöntőknek nem igen volt szükségük az én embereim buzdító szavára. És ne hidd el Kajafásnak, hogy azért engedett át nekem, mert a ti törvényeitek szerint ő nem ítélhetett volna halálra. Hazug szavak! Néped megkövezett nem egy embert, aki nálad sokkal kevésbé fenyegette a Templom hatalmát. Kajafás jól tudta: ha elítélt volna is a szanhedrin – noha értesüléseim szerint neked ott is sok híved van – nem lett volna senki a zsidók között, aki egyetlen követ vetett volna rád...

Még tulajdon feleségem...

Feleséged?

– Láttam, hogy rá emelted tekintetedet, amikor a korbács téged sújtó csapásai felzavarták álmából és kijött a csarnokba. Megtette ezt máskor is, de sosem szólt bele ítélkezésembe. Avagy talán már azelőtt is híved volt? Találkoztatok a hátam mögött? Vagy ott az orrom előtt babonáztad meg tekinteteddel?

Nem válaszolsz?

Talán vérző tested mezítelensége forralta fel vérét...? Vagy, ha kínzóid hahotájától nem hallhattad is teérted könyörgő, suttogó szavait – talán láttad remegő ajkait?

Avagy körülmetéltséged...?

Elegem van belőled, Pilátus! Miért is hívtalak magam elé? Téged emberfia meg nem érthet. Ármány nagymestere! Vajon volt akár egyszer az életben egyetlen békés pillanatod?

Távozz tőlem, Pilátus! És távozzon a gyűlölet, amelyet kegyetlenséged ültetett szívembe. Megtestesítője lettél szememben magának a gonosznak. Most már tudom: a te arcodat viselte az ördög, akit megszállottakból űztem ki, és nem tudtam, hogy bennem is ott lapul. Most magamból kell elkergetnem őt, téged, hogy megtisztulhassak, és szívemet ismét betölthesse teljességében a megváltó szeretet.

De hiszen új életem része is lettél. Eleddig csak a gőgös helytartót, a gyűlöletet szító zsarnokot láttam benned. Most tudom, szánalomra méltó száműzött vagy te miközöttünk, akiket barbároknak tartasz. Nyomorult száműzött, amilyenek mi voltunk valaha Egyiptom rabságában, s amilyenek mindmáig Izrael Rómába szakadt fiai. Félelemben élő száműzött vagy, aki rettegsz a zelóták halálfélelmet nem ismerő elszántságától. Gyakorlott orgyilkosaik éles késétől. Pedig ily kegyes halálra nem számíthatsz, ha császárod, Tiberius hivat Capri szigetére. Ha magadra vonod haragját.

Ha elveszted Róma hatalmát Júdea felett.

Márpedig tudod, hogy hiába uralkodsz népünk fölött, hiába feszítteted keresztre százával, ezrével a lázadókat – a szabadságvágyukat nem törheted meg. Ezrek lépnek a százak, és tízezrek az ezrek helyébe. Mert népünk ereje nem földi hatalmak szolgálatából fakad. Rómából pénzelt zsoldosokkal lerombolhatod városainkat, Templomunkat, ahogy Babilónia seregei lerombolták Salamon Templomát, de sosem tiporhatod el azokat, akik egy mindenható Isten szövetségesének tudják magukat.

Megnyerhetted ügyednek Kajafást meg a többi, élősködő főpapot, hiszen bárkinek behódolnának, aki elismeri népünk fölötti hatalmukat, meg a Tóra és a Templom szentségének sérthetetlenségét. Mégis hevesebben gyűlölnek, mint a legelszántabb zelóták – ám jól tudod, életedre sosem törnének. Szükségük van rád, Pilátus, Róma helytartója. Ha te nem lennél, népünk, amelyet kiszipolyoznak, ellenük fordulna. Veled szemben tehát tehetetlenek, és a gyűlöletet semmi sem fűti tüzesebben a tehe-

tetlenségnél. Az ellenséget, akivel megküzdhetsz, tisztelheted; de azt az ellenséget, akire szükséged van, aki nélkül nem lehetsz meg, előbb-utóbb meggyűlölöd.

– *Tehát igazam volt, hogy te képes lettél volna ellenem, főpapod ellen fordítani akár Pilátust is. Esszénusabb vagy te, Jézsua, a Világosság Mesterénél. A földi javakat feladó, qumráni barlangvilág esszénusainál. Pedig hidd el, nekik is, mint római megszállóinknak, főpapi hatalmunkra fáj a foguk.*

Csak nem te szólsz hozzám, Kajafás? Rikácsolásod számomra is elviselhetetlen, pedig most csak emlékezetből idézem fel fontoskodó szavaidat: ‚meg kell védenünk a békét, amelyet oly sok szenvedés után Róma szavatol nekünk, a békét, amelyben mindannyian növekedünk és gyarapodunk.' Téged, Pilátus talpnyalója, igazából mindig csak sajnáltalak. Hagyjál magamra.

– *Ha érdekel, hogy mi történt elfogatásod után, azt nélkülem aligha értheted meg, Jézsua.*

Tudom, hogy nem egészen úgy történt minden, ahogy Júdásnak meghagytam. Hiszen Pilátus emberei is ott voltak az elfogatásomra, kimentésemre küldött templomőreid között. Ezért látszottak egy sebtében toborzott bandának. Nem csoda, hogy Péter, aki mit sem tudott tervünkről, kardot merészelt fogni rájuk.

Te meg, Péter aludj csak. Jobb, ha most nem figyelsz. Erre az álszent Kajafásra semmiképpen se.

– *Mondd, miért sértegetsz? Te, aki szerint az ellenségünket is szeretnünk kell!*

Könnyebb szeretni ellenségünket, aki fegyverrel áll velünk szemben, mint azt, aki barátként jön hozzánk, hogy tőrbe csaljon.

– *Végül is hasznodra voltam Jézsua, mégis az én nevemet átkozzák majd híveid örökkön örökké.*

Nem az én hívem az, aki bárkit kizár szeretetéből. Kétszeresen is megtagad engem, aki elítéli azt, akinek megértésére nem képes – és tízszeresen tagad meg az, aki ítélkezik, noha még csak nem is törekedett megértésre.

– *Akkor az én meghallgatásom elől sem térhetsz ki.*

Tán csak nem azért számítasz megértésemre, mert úgy gondolod, hogy megtettél mindent, amiben követemmel, az iská-

rióti Júdással megegyeztetek? De akkor miért nem a templomőrök fogtak el?

– *Egyezségünk húsvét utánra szólt. Most sem értem, miért nem töltötted legalább az ünnepeket békességben, tanítványaid körében.*

Bizony, bizony, velük töltöttem volna, ha a zelóták nem éppen az ünnepeken...

– *Tehát igazak voltak a hírek, hogy részt akartál venni a készülő lázadásban. Te, aki mindig a békesség, a...*

Nem én mondtam, hanem te gondolod, hogy ezért találtak őreid a lázadók között. Én minden erőmmel igyekeztem lebeszélni őket reménytelen tervükről. Hiszen miután vezérük, Barabbás, a kezére került, Pilátus töviről-hegyire ismerhette a zéloták tervét.

– *Csak a felkelés időpontja maradt titokban. Látod, Jézsua, nekünk szükségünk van egymásra, hogy megértsük, minek kellett volna történnie és mi az, ami valójában megtörtént. Százakat, ha nem ezreket mészároltak volna le mindenre felkészült megszállóink. Az én szememmel is látnod, az én fülemmel is hallanod kell a történteket és elhangzottakat, hogy megértsed, miért kerültél megértő bíráink helyett Pilátus kezére, és hogyan menekültél meg mégis.*

Már megint a fontoskodó Kajafás. Elmélkedésem magányában inkább Júdást idézem magam elé.

– *Azt hiába tennéd. Ő betartotta, amire megesküdött: tőle soha senki meg nem tudja, miben egyezett meg velem és miben Pilátussal. Mert az ő embereivel is megegyezett, abban biztos lehetsz. Hogy titka titok maradjon, még ha Pilátus rá is jön, hogy túljártatok az eszén, életét vette, mielőtt megkínozhatták volna.*

Hallottam valamit erről, mielőtt rám borult a sötétség a Golgotán. Tudtam, hogy Júdás még a gondolatát sem viselné el annak, hogy a rómaiak vallatóra fogják. Hiszen miután elszakadt sikariosz múltjától és hozzám szegődött, elfogadta született gyengédségét. Már abba is belesápadt, ha látnia kellett mások szenvedését. Mindenét a szegényeknek adta, hogy nyomorúságuk ne szomorítsa szívét.

Hogy odavolt, ha pazarlást látott!

Mint azon a gyönyörűséges napon, amikor Lázár vendégei voltunk, és ízesnél ízesebb étkeket tett elénk Mártha, Mária pe-

dig drága nárdusból való kenettel ápolta fáradt lábamat és hajával törölte meg. Iskáriótesz Júdás nem állhatta meg szó nélkül:

‚Két, talán háromszáz dénárt is kaphatnánk azért a kenetért. Jeruzsálem összes koldusának jutna abból kenyér, akár egy hétre is' – zsörtölődött. Megkeserítette volna egész esténket, ha Lázár nem tereli a szót a közeledő ünnepekre. Még kóstolót is tett elénk a finom borból, amelyet Kapernaumból hozatott.

Lázár! Te mindig mindannyiunk megértő vigasza voltál. Szabadíts meg ettől a Kajafástól.

– Tényleg Lázár mögé rejtőznél előlem, lelkiismereted elől? Vagy azt hiszed, főpapod csak ítéletet mondhat rólad? Meg nem értheti, fel nem foghatja, hogy miért akartad te is átélni a halál rítusát, mint barátod, Lázár? Habár a mi értelmezésünk szerint a tetszhalál vállalása megszeg nem is egyet Mózes szent törvényeiből, én mégis megértem az újjászületés vágyát. De erről még beszélhetünk.

Még, hogy te megértesz bármit, ami túllép a mindennapin? Te, a szigorú szadduceus, aki nem hiszel a lélek halhatatlanságában, és szó szerint veszed a Törvény szavait, ahelyett, hogy szelleme szerint élnél? Te akarsz beszélni velem a halál rítusáról, te, aki a halálban csak a véget látod?

– Nincs a Tórában egyetlen szó sem, amely az újjászületésre, akár a lélek, akár a test újjászületésére utalna. Azok pedig, akik elfogadnak bármit, ami meghaladja a Mózes öt könyvében foglaltakat, sosem tudják, hol vonják meg a határt a között, amit az Örökkévaló hagyott ránk, és a között, ami a képzeletük terméke.

És ha igaz az a tan, mely szerint nem lehet különbség a kettő között? Hiszen képzeletünk éppúgy a Teremtő adománya, mint fülünk és szemünk. Tehát, akiknek képzeletében mutatkozik meg az Örökkévaló, éppúgy megérthetik az Ő szándékát, mint akik fülükkel hallották az Ő hangját, vagy szemükkel látták az Ő kőbevésett parancsait.

Kőbevésett?

Vajon ezen mit érthettek azok, akik ránk hagyták a kőtáblák történetét?

– Meg akarsz botránkoztatni kérdéseiddel?

Miért is tenném? Igazad van, Kajafás, megértésem neked is kijár.

Neked is van mit megbocsátanom, és nem csak azt, amit ellenem vétettél. Tudjuk, hogy megveted Pilátus pogány képmutatását, mégis elfogadod tőle minden héten a Tiberius császár nevében felajánlott áldozati állatot. Magadra vonva ezzel is az esszénusok haragját. Vajon igazuk lenne a qumrániaknak – akiket megvetsz –, hogy csak gyávaságból szolgálod ki Róma helytartóját?

– *Te is tudod, mi történt, amikor népünk nem hallgatott Jeremiás prófétánkra, és ellene szegült Nabukodonozor akaratának: az lerombolta Salamon király Templomát, elrabolta szent ereklyéinket és Babilon bűnös városába hurcolta népünk legjavát. Nincs értelme ellene szegülni a nálad százszorta erősebb hatalomnak, még ha megveted is szokásait, hiszen előbb-utóbb minden birodalom lehanyatlik. Emlékszel, mit mondott Jeremiás, az Úr szószólója: „Vegyétek nyakatokra a babiloni királynak jármát, és szolgáljatok néki és az ő népének, és éltek!”*

Ebben egyet értünk: kis híján életemet adtam, hogy meggátoljam a kudarcra ítélt lázadást Róma ellen. De Jeremiás azt hirdette, hogy Isten csapásaként kell elviselni Babilon uralmát, Izrael bűneinek büntetéseként. Te pedig nemcsak elviseled Róma uralmát, hanem együttműködsz helytartójával.

Én azonban nem vagyok Jeremiás, és nem fogadom el, hogy a mi Urunk, Izrael Istene büntetésként szolgáltatta ki népét Babilónia királyának. Végre el kell fordulnunk az áldozatokkal, vezekléssel, szenvedéssel kiengesztelhető Isten pogány képzetétől. El kell törölnünk a véráldozatokat követelő törvényeket. Meg kell szüntetnünk a kegyetlenségre serkentő égőáldozatok pogány rítusát. Meg kell tagadnunk mindazokat a...

– *Pogány rítusnak mered nevezni azokat az áldozatokat, amelyeket Egy-Istenünk Mózes által ránk hagyott utasításai szerint mutatunk be az Ő Templomában?*

Hallgass az Írás szavaira, aztán meglátjuk, hogy kérdőre vonsz-e ismét? Talán itt, ahol nem káprázt at el a Templom dicsősége, aranya és ezüstje, belátod, hogy a Tóra szavai a réges-régi múltból ránk hagyott – vagy talán Egyiptomban ránk ragadt – pogány rítusokat írnak elő. Ezekből nem is egyet szó szerint tu-

dok, hiszen évekig próbáltam megfejteni, van-e valami titokzatos, nehezen fellelhető üzenetük.

Íme, egy szertartási rítus részlete Mózes második könyvéből. Hallgasd úgy, Kajafás, mintha eddig soha nem hallottad volna. Hallgasd úgy, mintha egy pogány nép szokásairól szólnék hozzád, aztán tedd fel magadnak a kérdést, hogy méltó-e ez a ceremónia a mi Istenünkhöz. Tehát az Írás szavai:

„Vedd az egyik kost is, és Áron és az ő fiai tegyék kezeiket a kos fejére. Azután vágd le a kost, és vedd annak vérét, és hintsd azt az oltárra köröskörül. A kost pedig vagdald tagjaira, és mosd meg a belét és lábszárait, és tedd rá tagjaira és fejére. Azután füstölögtesd el az egész kost az oltáron: égőáldozat az az Úrnak, kedves illatú tűzáldozat az Úrnak."

Ha nem akarsz megszólalni, folytatom: „Vedd a másik kost is, és Áron és az ő fiai tegyék kezeiket a kos fejére. Azután vágd le a kost, és végy annak véréből, és hintsd meg azzal Áron füle czimpáját és az ő fiai jobb fülének czimpáját, és az ő jobb kezök hüvelykét és jobb lábok hüvelykét; a többi vért pedig hintsd az oltárra köröskörül. Azután végy a vérből, mely az oltáron van, és a kenetnek olajából, és hintsd Áronra és az ő ruháira, s vele együtt az ő fiaira és az ő fiainak ruháira, hogy szent legyen ő és az ő ruhái, s vele együtt az ő fiai és az ő fiainak ruhái."

Persze, erre nincsen szavad. Talán belátod... Nem, nem hiszem, hogy bevallanád, még ha tudod is, hogy a múltat akarjátok a jövőre kényszeríteni ezekkel az ősi rítusokkal.

– *Mit is szólhatnék, amikor az Örökkévalót káromolod istentelen szavaiddal.*

Ti káromoljátok mindezzel az Alkotót, aki nem a múlt kútjában tengődő varangyos békának teremtett bennünket, hanem megadta nekünk mindazt a képességet, amellyel minden nemzedék, mi is, túllépve az előző korlátjain, lassan megközelíthetjük azt a tökéletességet, amelyre szánt minket. Nem fogadhatjuk el ezer évvel később kérdések nélkül mindazt, ami talán Mózes korában...

– *Tudom, te a jóságos Atyában hiszel, Őt szolgálod. Ezzel nem botránkoztatsz meg. Miért is botránkoznék meg, amiért te a Seregek*

Urának végtelen sok arca közül rátaláltál egyre, még ha erre eddig senki más rá nem is talált.

Vajon most a régi Kajafás hangját hallom, vagy azét a Főpapét, akit Templomunk élén látni szeretnék?

– Azért vagy, aki vagy, hogy mindannyiunkban felfedezd azt a megértő jóságot, amelyet mi magunk képtelenek vagyunk fellelni, elfogadni...

És talán azt is tudod, hogy miért?

– Amint lassan fölnyitjuk szemünket a világ kegyetlenségére, egyre inkább megrettenünk, hogy a jóság kiszolgáltat a hatalmaskodóknak, a gonoszoknak. Elrejtjük...

Na látod, Kajafás, többes számban szólasz: igen, mindannyian rejtegetjük jóságunkat, mert attól tartunk, hogy mindenki mást a gonoszság vezérel. De akkor ki lehet az a mindenki más? Ha tehát mindannyian, akik valamicske jóságot rejtegetünk magunkban, felfedjük azt – és hagyjuk kibontakozni – akkor a gonoszságnak, a gyűlölködésnek kell majd rejtőzködnie, míg el nem sorvad, ki nem hal a szeretet eljövendő országában. Ezt kell valamiképpen megértetnem híveimmel, ha visszatérek hozzájuk. De igazad van Kajafás, előbb meg kell értenem mindazt, aminek tanúja voltál.

– A te embered, Júdás, kifulladva érkezett házamhoz és nyomban látni akart. Az ünnepi felkészülés első napjának hajnalára virradólag, ezzel a hírrel ébresztett fel háznagyom.

Tehát Júdás már járt nálad azelőtt is. Hiszen háznagyod nem engedne be palotádba akárkit, aki az éj sötétjében megjelenik kapudnál.

– Nincs okom tagadni, hiszen mindig azt állította, hogy a te utasításodra tárgyalt velünk. Avagy nem te ajánlottad fel, hogy az ünnepek után önként a szanhedrin elé állsz, ha tanítványaidat békén hagyjuk?

Én úgy tudtam, hogy Júdás az apósoddal, a bölcs és szavahihető Annással is tárgyalt a nevemben.

– Tehát engem nem tartasz sem bölcsnek, sem szavahihetőnek? Na, mindegy. Mindenki csak rajtam keresztül juthat el apósomhoz. Neked pedig csak az volt fontos, hogy követőidnek ne essék bántódása. Mint már bizonyára tudod, ezt Pilátus is megígérte, megfogadta.

És Júdáson kívül egyetlen tanítványod sem gondolhatja, hogy érettük adtad fel magad, és mivel Júdás életét vette, a többiek sosem tudják meg.

Ha eljut hozzájuk tettének oka, Júdás önfeláldozása rossz példa lenne számukra. Igyekeznének hasonlóképen cselekedni. És ha nincs kiért vagy miért, ki tudja, akár értelmetlenül, oktalanul, vagy akár énértem is, akin segíteni mit sem tudnak, föláldoznák életüket.

– *Mindannyian hallottunk a béthabárai ifjúról, aki felgyújtotta szíve választottjának a házát, csakhogy onnan kimentve őt, hősi rajongását bizonyíthassa. És mindketten odavesztek. Értelek, Jézsua. S ha már idáig jutottunk, mondd: miért küldted emberedet a legsötétebb éjszakában, hogy azonnal fogassunk el téged a Getsemáne kertjében? Miért volt egyszerre olyan sürgős, hogy kezünkre add magad?*

Igazi főpapunkra ez nem tartozna, de gondolataim Kajafásának, avagy inkább csak magamnak elmesélhetem e végzetes éjszaka eseményeit. El kell mesélnem, újra át kell élnem, hogy megnyugtassam magam, nem tehettem másképp.

Húsvéti vacsoránk előtt tudtam meg, hogy a zelóták az ünnepekre Jeruzsálembe tóduló tömegeket fellázítva akarják kiszabadítani vezérüket, Barabbást és példás csapást mérni Róma katonáira. És mintha mindez nem lett volna elég, kiderült, hogy azt a hazugságot is terjesztették a zelóták a híveim között, hogy én is támogatom őket, sőt... Követőim százait akarták így megnyerni. Ezt a reménytelen véráldozatot minden áron meg kellett akadályoznom.

Júdás szervezte meg, hogy még aznap éjjel találkozzam az Olajfák hegyén a zelóták hadnagyaival. Óvatosan kellett lépnünk, nagyon óvatosan. Kiderült ugyanis, hogy zelóta a titokzatos vízhordó férfiú is, aki tanítványaimmal együtt meghívott házába húsvéti vacsorára. Legmegbízhatóbb embereim segítettek kilopakodni a házból, de nekik sem mondtam meg, milyen veszedelem várhat ránk.

Nem is kérdezték, miért sietünk a Getsemáne kertjébe, hiszen már azelőtt is felmentem oda elmélkedni az olajfa liget áhítatos csendjébe. Pétert és társait hátra hagytam, és a présházba siettem. Barabbás négy barátja már várt rám. Kemény, hadat meg

börtönt viselt emberek voltak. Gyűlölettől fűtött tekintetük szinte parázslott a sötétben.

Meg akartam győzni őket, hogy adják fel reménytelen tervüket, de szóhoz sem jutottam. Ők próbáltak meggyőzni: csatlakozzam hozzájuk híveimmel és akkor biztos a győzelmünk: ‚ezrek és ezrek állnak mellénk, ha velünk tartasz' – hajtogatták. Megrettentett eltökéltségük, holott Júdás szerint még ők voltak a leghiggadtabbak a vezérük nélkül maradt zelóták között. Úgy tűnt, Barabbás hadnagyai elszántságban túl akartak tenni egymáson. Most, hogy fölidézem szavaikat, immár értem, miért volt oly fontos Pilátusnak, hogy a sokkal higgadtabb Barabbás visszatérjen embereihez, még hozzá vezérükként.

Lassan megvilágosodik számomra mindaz, amit az események gyorsuló sodrában nem volt időm megérteni.

És te, Kajafás, te mit tudtál minderről?

– *Hallgatlak.*

Amíg a hadnagyok huzakodtak valamin, én – mondván, hogy meg kell nyugtatnom kísérőimet –, kiléptem a présházból, felderíteni, vannak-e még körülöttünk éberen vigyázó zelóták, avagy talán mégis van némi esélyünk eltűnni az éjszaka sötétjében. De hát voltak. Több alak is ott sötétlett a fák alatt.

Attól is tartottam, hogy a kertkapunál hagyott Péter és társai fölfigyeltek az ingerült hangokra, márpedig semmiképp sem akartam beavatni őket a veszélyes játékba. Szerencsére azonban elszunnyadtak. Nemhiába buzdítottam őket evésre, ivásra – miután vendéglátónk kilétéről és így a vendégeskedés veszélyeiről is értesültem Júdástól – a zsenge bárányhús és a jó bor megtette a magáét.

Persze, megnyugtattam Pétert, hogy csak elmélkedésemet folytatom – és visszatértem a présházba.

– *Még mindig azt remélted, hogy lebeszélheted őket végzetes tervükről?*

Akkor még nem láttam más megoldást, de hamarosan rájöttem: valahogy meg kell szabadulnom tőlük, mert ha erőszakkal tartanak is maguknál, akár azt is hazudhatják híveimnek, hogy én vagyok a lázadás vezére. A zelóta hadnagyok ugyanis azt állították, hogy követőim közül már sokan várnak rám a hegyek-

Ajtósi Dürer: Az utolsó vacsora

ben. Nos, akkor hát szólhassak hozzájuk –, vetettem fel én. Rám hagyták.

Reméltem, találok a zelóták között szavamra hajló, józan embereket... De főleg azt kellett felmérnem, milyen messze van legközelebbi csapatuk. Kettőjükre bízták, hogy kísérjenek el. Ahogy sejtettem, előbb meghányták-vetették, hová is vigyenek, és persze a legközelebbi gyülekező helyüket választották. Ez is legalább félórányi járásra volt.

Szólottam hát az ünnepekre érkezett, zarándokoknak öltöztetett pár száz emberükhöz. A szeretetről beszéltem, talán több érzéssel, erővel, mint eladdig bármikor, hiszen sok múlott, múlhatott szavaimon... Kérdéseikből, felkiáltásaikból azonban kitűnt, szentül hitték: az általam hirdetett Szeretet Országa csak a megjövendölt végidő, a jó és a gonosz erők apokaliptikus összecsapása után érkezhet el.

– *És ez mindig így volt és így lesz. Az emberek mindig azt hitték és hiszik ez után is, hogy még egy végső leszámolás a gonosznak tartott, más istenekben hívő, vagy ugyanazt az Istent más szavakkal imádókkal, meghozza az örök békét.*

Te mondod ezt, Kajafás?

– *Olykor restelljük saját bölcsességünket, és más hangján halljuk tulajdon gondolatainkat. De mondd, a magad erejéből szabadultál ki a zelóták táborából? Hiszen ott aztán tényleg a hatalmukban voltál. Avagy onnan is Júdás váltott ki?*

Talán ott is jelen voltak emberei. Épp azon töprengek, vajon kik lehettek azok ketten, akik visszakísértek tanítványaimhoz az Olajfák hegyére, mondván tiltakozó társaiknak: ‚ha megnyerjük ügyünknek Pétert és társait, még többen állnak mellénk'. Talán sosem tudom meg, kik voltak, miért tették. Fő, hogy visszavittek.

Péterék még mindig aludtak, kivéve Júdást. Úgy tűnt, fáradt, zaklatott. És most, ahogy felidézem, mintha zihált volna. Vajon ő is csak akkor tért vissza valahonnan a hegyre?

– *Nálam csak egyszer járt azon a végzetes éjszakán.*

Lehet. Akkor azonban csak az volt fontos nekem, hogy beszélhessek vele, mielőtt Péter és társai felébrednek. Emlékszem, így szólottam hozzá: ‚Siess Kajafáshoz, mondd meg neki, pillanatnyi vesztegetni való időnk sincs. Azonnal küldje ide legalább

tucatnyi fegyveres emberét, és fogjanak el engem. Mondd meg: napkeltéig sem várhatunk, ha azt akarja, hogy valaha is a szanhedrin elé álljak. Vezesd őket hozzám a nyílt úton: ha a zelóták idejében felismerik a templomőröket, nem támadnak rájuk. Erre nem lehet parancsuk.'

Még a gyenge holdfényben is leolvashattam Júdás arcáról, hogy nem egészen érti, mi végre, mi okból-célból utasítom ilyenképp az éj közepén, így hozzá tettem: ‚Minden áron ki kell kerülnöm innen. Ha kell, vállalom a halál rítusát, ahogy megbeszéltük, akár ma is. De Kajafásnak csak annyit mondj, amennyit tudnia kell, hogy azonnal értem küldje testőreit.'

– *És te? Te mit tettél, Jézsua?*

Tanítványaimmal maradtam. Úgy tettem, mintha buzdítanám őket, de oly vaskos galileai tájszólással szónokoltam, hogy a rám ügyelő júdeai zelóták nem sokat érthettek belőle. A fák oltalmába húzódtak, nyilván nem akarták, hogy valamelyik tanítványom felismerje őket.

Mivel gondolataimat lekötötték a már lejátszódott, meg a várható, százféleképpen is elképzelhető események, ugyanazokkal a szavakkal fordultam tanítványaimhoz, mint annak előtte a zelótákhoz. Péter és társai áhítatos csöndben hallgattak.

Észre sem vették, hogy milyen aggodalmak nyomasztanak.

Hiszen tudtam, hogy tanítványaim fejének tartja magát, végül Péterhez fordultam: ‚Ami bekövetkezik, annak be kell következnie. Ha jönnek és felőlem érdeklődnek, tagadj meg engem. Ha kell, kétszer, háromszor is tagadj meg, csak ne hagyd, hogy miattam bármelyiketeknek bántódása essék. Rám emlékezzetek, Jézsuára, nem pedig az ostromló kérdéseitek kikényszeríttette szavaimra. Emlékezzetek rám, az együtt töltött legszebb időkre.

Ne a szavakat – a példát kövessétek. Annak példáját, aki ott állt Galilea tavának partján, és szótlanul is magához vonzott benneteket – ne pedig azét, aki elhagyott titeket. Várjátok csöndességben a mi időnk eljöttét. Csak az öntelt kakas hiszi – amint fennszóval köszönti a derengő hajnalt –, hogy hívása nélkül föl sem kel a nap. Várjátok csendben, míg a világosság újjászületik.'

Péter értetlenül nézett rám, de többet nem szólhattam. A fegyveresek élén érkező Júdás hozzám lépett, úgy tett, mintha üdvözletként – vagy búcsúként – csókkal illetné orcámat és fülembe súgott pár szót, de csak szívverésem fülemben lüktető morajára emlékszem. Mit is mondhatott? Vajon mik voltak utolsó szavai hozzám, akiért életét adta? Ezen gyötrődöm, mióta magamhoz tértem itt, a síromban.

– Ne aggódj, úgy lesz minden, ahogy te akartad.

Júdás szólt hozzám? Vagy a te hangodat hallom ismét, Kajafás?

– Az én hangomon hallottad Júdás utolsó szavait. Mert így szólott hozzám, amikor sebtében összeszedett embereimmel, meg egy pár, a kapum előtt ácsorgó – vagy kémkedő? –, hozzájuk csatlakozó római katonával visszasietett hozzád: ‚Velük kell mennem, hogy megnyugtassam Mesteremet: ne aggódjon, minden úgy lesz, ahogy ő akarta.' Elhiheted, ezt súgta a füledbe is.

Szeretett Júdásom! Te, minden szenvedővel mindig együtt érző! És én nem lehettem ott, amikor te nemcsak a halál rítusát, hanem magát az örökkévaló halált vállaltad. Pedig jól tudtad, hogy miként élsz majd azok emlékezetében, akiknek fogalmuk sem lehet róla, hogy életedet adtad azért, hogy újjászülethessek. Vállaltad a dicstelen halált, hogy magaddal vidd a sírodba mindazt, ami további ellenségeskedéshez, kegyetlenséghez, a megtorlások megtorlásához vezethet. Vállaltad, hogy holtodban megvessenek, csak ne zaklassák az élőket, és többi tanítványom békességben gyarapodhasson szeretetben.

De vajon megelégszenek-e a belülről fakadó békességgel? A történtek után megértik-e, hová vezet a jövendölésekbe, próféciákba vetett hit? Milyen keserű sorsunk lesz, ha azok teljesülésére várunk? Hová vezet a végidők, a Messiás várása? A történtek után meg kell érteniük: az apokalipszis nem létező szörnyei nem hozhatják ránk a megjövendölt borzalmakat. A próféciák ültették elménkbe a rémképeket, amelyeket – ha hiszünk bennük – bizonyára meg is valósítunk. Mi magunk leszünk a szörnyek és az áldozatok.

Vajon most – midőn megaláztatásommal, miként János lefejezésével sem jött el a világ vége –, tanítványaim végre fölismerik, hogy Istennek nincsen pohara, ami beteljék? És nincs, nem

létezhet olyan kicsinyes Isten, akit bűneinkkel megbánthatunk. Akit engedetlenségünkkel magunk ellen fordíthatunk azonképp, ahogy a földi hatalmak haragját magunkra vonjuk.

Az örökkévaló Alkotó nem lehet az Írás, a próféciák kicsinyes emberistene. A próbatételeivel tőrbecsaló. A kiűző, özönvízbe fullasztó. A testvért testvér ellen fordító. A fáraó szívét megkeményítő, népét csapásokkal sújtó, aki a keserű kenyerű fogságból a pusztába, az éhínségbe vezérel. Vajon megértették, el merték fogadni tanítványaim, hogy az, akit én Atyának nevezek, nem lehet Jób Istene? Nem lehet az, aki fiával, a Sátánnal...

– *Még hogy Sátán az Isten fia? Mit ki nem találsz! Talán azt várod, hogy haragra gerjedve, elveszítsem uralmamat a nyelvem felett? Olyat akarsz hallani tőlem, amit józan ésszel főpap ki nem mondhat?*

Ti mondjátok, hogy el kell fogadnunk minden szót, ahogyan az írva vagyon. De akkor ki lehetett az Istent megkísértő Sátán, ahogy az Írásban áll: „Lőn pedig egy napon, hogy eljövének az Istennek fiai, hogy udvaroljanak az Úr előtt; és eljöve a Sátán is közöttök."

– *Ettől az még lehetett az Isten fiai közé lopakodó idegen. Nem ez derül ki szerinted az Úr kérdéséből: „Honnét jössz?"*

Ez derülne ki a kérdésből, ha úgy értelmezzük: ‚ki vagy te?' Vagy ‚honnan származol?' De Sátán nem így értelmezte. Hanem inkább úgy, hogy merre jártál, mióta utoljára láttalak. Tiszteletlen fiúgyermekként, büszkén, talán kicsit pökhendien mondja: „Körülkerültem és át meg átjártam a földet." Az Írás minden emberi gyarlósággal felruházott, szinte gyerekes Istene elfogadja ezt a választ. Neki is van mivel büszkélkednie: „Észrevetted-é az én szolgámat, Jóbot?" – kérdezi Sátántól, és mondja: „Bizony nincs hozzá hasonló a földön: feddhetetlen, igaz, istenfélő, és bűngyűlölő." Ezzel meg is pecsételte szegény Jób sorsát, mert ismerve Sátánt, Istennek tudnia kellett, hogy az elébe áll a kihívásnak.

– *Kihívásnak?*

Mi másért szólott volna így Sátán: „Avagy ok nélkül féli-é Jób az Istent? Nem te vetted-é körül őt magát, házát és mindenét, a mije van? Keze munkáját megáldottad, marhája igen el-

szaporodott e földön. De bocsássad csak rá a te kezedet, verd meg mindazt, a mi az övé, avagy nem átkoz-é meg szemtől-szembe téged?"

Ha nem gonoszságra, kegyetlen fogadásra való kihívásként hangzottak el az Írás Istennek tulajdonított szavai, akkor miért nem zavarta el az Úr színe elől ezt a kísértő Sátánt. Miért engedte meg neki, hogy egyre kegyetlenebb csapásokkal sújtsa az ártatlan Jóbot?

Gyermekkorom óta keserítik a lelkem az Úrnak tulajdonított szavak : „Ímé, mindazt, a mije van, kezedbe adom; csak ő magára ne nyújtsd ki kezedet." Mondd Kajafás, ki ez az Isten, az Írás Istene, aki egy ilyen szánalomra méltó alakkal kötött fogadásért – legyen tulajdon fia vagy sem – megalázó, szörnyű nyomorúságokkal engedi sújtani kedveltjét!

Nem lehet az Atya, a mi Atyánk az, aki egy fogadás kedvéért halállal engedi sújtani Jób ártatlan, egymás társaságát szeretetben élvező fiait és lányait. Mert hogy is mondta a Sátán negyedik csapásáról hírt hozó szolga? „A te fiaid és leányaid esznek, és bort isznak vala az ő elsőszülött bátyjuknak házában, és íme, nagy szél támada a puszta felől, megrendíté a ház négy szegletét, és rászakada az a gyermekekre és meghalának. Csak én magam szaladék el, hogy hírt adjak néked."

– *Ne vádold az Urat azért, amit a gyermekekkel Sátán tett, még ha az Ő engedelmével tette is. A történet nem róluk, hanem Jóbról szól. Ne feledd az Írás további szavait: „Akkor felkele Jób, megszaggatá köntösét, megberetválá a fejét, és a földre esék és leborula. És monda: Mezítelen jöttem ki az én anyámnak méhéből és mezítelenül térek oda vissza. Az Úr adta, az Úr vette el. Áldott legyen az Úrnak neve!" Ez Jób történetének az üzenete számunkra: el kell fogadnunk az Úr akaratát még akkor is, ha egy időre a Sátán kezébe ad minket, hogy az tegye próbára hűségünket. Jób példát mutat azzal, hogy mind e csapások ellenére nem fordult az Úr ellen.*

Valamikor én is elfogadtam az ilyen értelmetlen isteni kegyetlenséget magyarázó, mentegető balhiedelmeket. De az évek során megértettem annak veszélyét, ha elfogadjuk Jób leggyarlóbb emberi tulajdonságokkal bíró Istenét Egy-Istenünknek. Igaz, a szomszédos népek sok istenei között is akadnak a Jóbé-

hoz hasonló próbára tevők, kiválasztottjaikat gyötrők, egymással küszködők, saját fiaikat felfalók, de talán éppen ezért fordult el Ábrahám a pogányság sokisten hitétől. Még ha teljesen elszakadni attól nem is tudott.

– *Még hogy Ábrahám...*

Igen, Ábrahám! Emberi hangot hall, azt tartja Istene hangjának. Oltárt emel Istenének. Kőoltárt. Mondd, Kajafás, miben különbözhetett az a pogányok oltáraitól? És miben a máglya tüze... De hagyjuk ezt, hiszen Jób Istene még pogányabb Ábrahámnál. Ő már nem is az Egy-Isten: nem egyedül van, nagy társaságban él, fiaival társalog, fogadásokat köt, akár az általad, ugye, pogányoknak tartott rómaiak vagy görögök istenei.

– *Megmondanád, miért aggaszt ennyire ez a történet?*

Amíg hiszünk egy mindenható Istenben, aki képes minket a Sátán kezére adni, és nekünk el kell viselnünk bármi szenvedést, bárki rabigáját – addig nincs reményünk, hogy valaha is véget ér mindaz az emberi kegyetlenség, és az abból fakadó durvaság, gyűlölködés, amely emberemlékezet óta gátolja bennünk az igaz, isteni szeretet kibontakozását.

Mert hatalmas példa az isteni példa, és ha áldozatai lehetünk Istenünk akaratának, és ő átruházhatja hatalmát bármelyik tékozló fiára, vajon tudhatjuk-e, hogy kinek a kezéből kell eltűrnünk a csapásokat és milyen ördögöktől szabaduljunk meg. Melyik Sátán ellen lázadhatunk fel?

– *Te beszélsz lázadásról? Te, aki megakadályoztad a zelóták támadását megszállóink ellen?*

És te beszélsz megszállókról, aki Rómának köszönheted hatalmadat? Aki Róma oltalmában élsz és gazdagodsz? És még azok is, akik leginkább nyögik Róma rabigáját, többet sínylődnek más sátánoktól, mint Tiberius mindenüvé elérő kezétől. A zelóták azt mondják, a szabadságunkért küzdenek, mindannyiunk szabadságáért. Most azonban, mikor közelebbről – túl közelről – megismertem néhány hadnagyukat, fel kell tennem a kérdést: vajon szabadabbak lennénk, ha Róma alól ők szabadítanának fel? Avagy nem ők ragadnák akkor magukhoz a hatalmat? És akkor vajon szabadabb lennék én és szabadabbak-e híveim, ha

veled lépnének szövetségre? És te szabadabb lennél, ha az esszénusokkal fognak össze?

A legtöbb csapást nem megszállóink, nem ellenségeink mérik ránk. Boldogságunkért, boldogulásunkért nem tőlük kell megszabadulnunk, hanem a bennünk élő – a kiűzetésről, Jób gyötrelméről szóló és a hasonló történetekkel belénk plántált – kísértő kígyóktól, sátántól, ördögfiókáktól. Attól a sátántól, aki miután a jószágaira, gyermekeire mért csapásokkal nem törhette meg Jóbot, beléköltözött, és testét fojtó bűzű, éjjel-nappal kínzó fekélyekkel borította el.

Jóbot – mint legtöbbünket közülünk a mai napig is – megbénította az istenfélelem. Mert hitt mindabban, amit beléneveltek, megadta magát a gonosznak: ‚Egészségemet az Úr adta és az Úr vette el. Áldott legyen az Úr neve!' – kuporgott tehetetlenül háza előtt az utca porában. Még csak meg sem mosdott, gyógyító nedűket sem nem ivott, sem nem tett fájó sebeire.

Ezért kell megtagadnom Jób Istenét. Túl sok szenvedést láttam, amelyet az ő nevében követtek el, avagy az ő félelmében viseltek el. Igaz, mindünkben ott a rossz csírája, meghúzzák magukat bennünk kisebb-nagyobb ördögök. De ha nem adjuk meg magunkat, nem uralkodhatnak el rajtunk.

– Mesélik, hogy te sokakból űzted már ki a jó ideje bennük lakozó ördögöket. Kedvelt Magdalai Máriádból hetet is kiüldöztél, mondják. Hiszen ő sokat vétkezett legfőbb törvényeink ellen is.

Önmaga ellen vétkezett! De belőled is könnyen kiűzném ördögeidet, ha szabadulni szeretnél tőlük. Hidd el, nem nagy művészet. Akik készek megszabadulni lelkük gyötrelmétől, azokban már csak körme hegyével kapaszkodik meg ördögük. Amikor Mária találkozott velem, felismerte, beismerte, hogy többet érdemel az élettől, mint amennyit kapott, és első ördögétől nyomban megszabadult: attól, aki addig elfogadtatta vele a sorsát. Azt, hogy áldozat legyen. Bárki áldozata.

Aki hozzászokik áldozat voltához, mindig áldozat marad. Ha nem egyéb, hát tulajdon képzeletének áldozata.

Megszabadult hát első ördögétől, és ez felbátorította, hogy megszabaduljon a reménytelenségében – mert senki karjában nem lelte örömét – őt férfitól férfihoz kergető ördögétől is.

Látod, Kajafás, ha megmenekedhetnél bénító istenfélelmedtől, megszűnne görcsös ragaszkodásod a törvény minden betűjéhez. Az idejét múlta rítusokhoz. Szabad ember lehetnél magad is.

– Vagyis most nem vagyok az? Eddig és ne tovább! Jézsua, ez több a soknál. Méghogy meg kéne szabadulnunk az istenfélelemtől, ami az igaz uton tart? S csak az lehet szabad ember, aki nem ragaszkodik a törvény betűihez? Ez túltesz minden eddigi tanításodon. Ha így folytatod, hiába menekülnél meg a halál véglegességétől, eltemeted magad végképp, hiszen efféle gondolatokkal hiába térnél vissza tanítványaidhoz. Nem akadna egy sem, aki ebben követne!

Tudom, még nem jött el az én időm. E síri csöndben eddig alig hallható, suttogó szavak fennen szólnak hozzám és bennem. E vaksötétben napnál világosabban jelenik meg mindaz, ami eleddig csak elmém látóhatárán derengett.

Vajon Lázár is így élte meg a halált? Erről nem szólt semmit, csak bátorított, hogy merítkezzem meg a halál élményében, majd azt túlélve – és így győzve le a mindünket gyötrő halálfélelmet – szülessek én is új életre.

– Mondd már el végre, mit értesz mindezen? A ‚halál rítusán', meg az újjászületésen? És amit most mondtál a megmerítkezésről, az nem a jordáni János ceremóniájára utal? Nem gondolod, hogy mindezt mélyebben megértenéd az én szememmel is nézve? Az én kérdéseim segítségével?

Igazad van, meg kell értenem, mi történt, amire nem vártam, és mi nem történt meg, amire vágytam, midőn gyermekkori barátommal, Lázárral kérdéseinkre választ keresve kint a pusztában sáskán és vadmézen élő, magától minden kényelmet megtagadó Jánoshoz mentünk. Csatlakoztunk azokhoz, akiket nap nap után alámerített a Jordán vizébe, mert hallottuk, hogy százaknak és százaknak adott ezzel új életet. Olyanoknak is, akik mindaddig istenfélelmük, halálfélelmük rettegésében éltek.

Ránk vajon miért nem volt ilyen megváltó hatással János? Különösen nem Lázárra, aki nálam mindig is sokkal többet várt mindentől és mindenkitől, főleg önmagától – és türelméről sem volt híres. Vissza is tért hamarosan szeretett húgaihoz, az általam is nagyra tartott Máriához és Márthához.

Bárcsak én is vele tartottam volna. De engem rabul ejtettek János tüzes szavai a bűnről, annak gyűlöléséről, és a végidőkről. Elállt a lélegzetem, oly riasztó-félelmetesen tárta elénk a bűnösök bűnhődését a pusztát betöltő, eget ostromló, az alvilágot felidéző hangján, hogy szinte naponta átéltük az Apokalipszis minden borzalmát. És volt, amikor több százan estünk istenfélő kábulatba, vagy éppen a bűn gyűlöletéből az öngyűlölet kelepcéjébe – amelyből bűnre vezető testünk sanyargatásával reméltünk kivergődni.

‚Bánjátok meg bűneiteket és térjetek az Örökkévaló útjára, mert elérkezett a végidő' – harsogta, vijjogta János. És ő hitte, amit tanított. Hitte: megéli az utolsó napot, és Isten Országába vezéreli követőit.

Csodáltam rendíthetetlen hitedet...

...majd megrémisztett.

Mondd, János, amikor Heródes tömlöcbe vetett, te nem tudtad, hogy onnan nem kerülsz ki élve? Mert tudnod kellett: ha ki nem végeztet, akkor is ott rohadsz. És ha tudtad, hitted-e még akkor is, hogy megéled a megjövendölt végidőket, avagy a halálod hozza el azt?

Láttad-e a jelet, az apokalipszis jelét, amikor Heródes hóhérja a fejedet vette? És amikor ezüst tálcán azt Szalomé ölébe tették, volt-e még szemed lámpásában annyi fény, hogy lásd anyja diadalmas mosolyát, hogy végre megszabadult tőled? Tudtad-e, hogy a gonoszság ismét győzedelmeskedett? Kérdezted-e magadtól: ‚Lehet, hogy feneketlen az Isten pohara? Lehet, hogy csak a mi igazságvágyunk hiteti el velünk, hogy annak egyszer be kell telnie? Lehet, hogy csak a mi türelmetlenségünk hiteti el velünk, hogy Isten türelme bármely pillanatban véget érhet?'

Azokkal vettük körül magunkat – példádat követve én magam is –, akik hinni akarták, hogy megélik a Végidőt, és értelmetlen evilági létük beteljesül Isten földre szállt országában. Hitünkkel hitelesítettük tanításunkat, meggyőztük igazunkról követőinket. Lépésnyivel mindig előttük járva, belelovaltuk magunkat az apokalipszis magunk teremtette rémlátásába.

Talán nem így volt, János? Amikor százak gyűltek köréd, te talán nem belőlük merítetted hited erejét? És amikor aztán en-

gem vett körül a sokaság, azt hiszed, nem ragadt magával rajongó áhítatuk? S nem szállt fejembe a dicsőség? Nem kísértett meg a hatalomvágy? Ámbár nem e kísértésektől rettentem meg, hanem a gyűlölettől. Igen, amikor a bűnbe esetteket, de nemcsak a vétkezőket ostoroztad – hiszen hited szerint mindannyian bűnösnek születtünk – vijjogó magasságba szárnyaló hangodból, szemed tüzéből kivillant megvető gyűlöleted.

Az apokalipszis büntető Istenének megszállottja lettél. Féltem, hogy az leszek magam is. Akit lenyűgöz híveinek rajongása, már nem is önnön igazságához vezérli őket. Immáron ő követi gyülekezetét, mert önfeledt őrjöngésükre vágyik.

Talán magad sem ismerted föl, hogy prédikációdat gyűlölet fűti már, attól az ő ekstázisuk, meg attól táboruk sokasodása.

Vajon miért bámul a tömeg értetlenül, fordul el legtöbbjük unottan, ha valamely szelíd szomszéd nép szeretni való fiairól szólsz? És miért izzik föl a szemük, ha akár csak egyetlen gonoszt is megnevezel közülük? Adj nekik valakit, akit gyűlölhetnek, és boldogan, vakon követnek mindenüvé.

Az emberi gonoszság jele lenne ez?

A velünk született rossz, bűnre hajló természetünk tanúbizonysága?

Nem!

Amikor János hite rabul ejtett, magam is erre gyanakodtam, de épp azért fordultam el tőle, mert tanítása, vagyis inkább nagyhatású dörgedelmei már-már belém fojtották az éltető szeretetet. Pedig bizony, épp azoknak, akik képesek szenvedélyes szeretetre, kell legjobban tartózkodniuk a haragvástól, minden rossz indulattól, mert ők képesek éppoly szenvedélyes gyűlöletre is.

És én?

Vajon én képes vagyok egész lényemet magával ragadó, minden cselekedetemet meghatározó szeretetre? Mindig is hittem abban, hogy igen, ez megvéd a gonosztól. Sohasem kerülhet hatalmába a gyűlölködés. Még Pilátussal szemben sem. Akkor is hittem ebben, amikor megtagadtam a választ a kérdéseire, s szeme a visszafojtott düh nyilait lövellte rám.

Akkor még csak szánalmat éreztem.

És ha ezt leolvasta arcomról?

Kihívtam ezzel a haragját magam ellen? A szánakozás talán nem fokozza a megszánt ellenfél dühét?

Igen. A szeretet fölemel, a szánakozás megaláz: a kettő egy tevén meg nem fér.

Tanításom magva és megváltó ereje – mint annyi jó rabbié – a szeretet isteni áldása. Ám mibenléte szavakban megfoghatatlan. Vajon örök rejtély marad? Miként tökéletes megnyilatkozásának Isteni lényege: az Atya. A látható, tapintható, érzékeinkkel elérhető világ Teremtője. A Rejtély, aki a beteljesülése, a teljessége az érzékelhetőn túlinak, a megfoghatatlannak. A Teljessége mindannak, ami értelmet ad a megfoghatónak. De vajon a gyűlölet és gonoszság nem része valamilyen teljességnek?

Mondják, hogy az éltető jóság éppúgy Isten adta, tehát örökölött természetünk része, mint a pusztító gonoszság. De miként férhetne meg mindkettő az újszülött kicsiny szívében?

Tiberius példája is mutatja: szeretettel születünk, s az betölt, ha el nem fojtja a burjánzó ármány, gonoszság.

A teremtéstörténet megfogalmazói is talán épp ezt akarták tudomásunkra adni, hogy a rossz nem a Teremtő Istentől ered. Ő jónak teremtett minket: „És látá Isten, hogy minden a mit teremtett vala, ímé igen jó." Tehát mindannyian jónak születünk. Valamilyen tudásra tettünk szert, amelytől megszűnt édeni gyermekkorunk boldog ártatlansága. Minek a tudása volt ez? „...olyanok lésztek mint az Isten: jónak és gonosznak tudói." Mondta a Csábító Évának. De hát hihetünk a Kígyónak? Kiűzettünk a jóság kertjéből, és a kapuja előtt, az immár elnyert tudás világában már ott várt a gyűlöletté torzult irigység.

Irigység?

Az irigység fordította Káint az ő testvére ellen? Ábel ellen, akinek ajándékát elfogadta az Úr. Képes az irigység gyilkosságra vinni, mint ahogy, jól tudjuk, a hatalomvágy képes erre.

Tiberius!

Vissza kell térnem Tiberiushoz, hogy megértsem Káint? Igen az utódlás! A hatalomért mindig is egymásra törtek a hatalmasok fiai. Már Ádám fiai is? De miben rejlett Ádám hatalma, hiszen fiain és asszonyán kívül semmije sem volt.

Csak a Tudás, amelynek elnyeréséért Isten kiűzött minket az Éden kertjéből. Mi lehetett akkor, ősszüleink idejében az a tudás, amely megváltoztatta a történések folyamát?

Mi a ránk hagyott történet üzenete? Ha megfejtjük, megszabadulhatunk az átoktól? A kiűzetés átkától?

Mi volt az a tudás, amelyért el kellett hagynunk az Édent? És amely Káint testvére gyilkosává tette? Ha minderről nem szól is az Ige, őseinknek ezt, valamikor réges-régen, tudnia kellett. Izsák tanításához kell tehát visszatérnünk, hogy megértsük az Ige legősibb történeteit. Ő mit tudott és gondolt a kiűzetésről? Hogyan értelmezte?

Kiűzetés? Vagy az Éden elvesztése? Nem mindegy! Gyermekkorom Izsákja – képzeletvilágom védelmező játszótársa – rávezetett, hogy az édenkert Istene, bosszúból a tudás elnyeréséért, nem kergethette ki tulajdon gyermekeit a Kertből. Ő áldott meg kíváncsisággal. Abból virágzik ki bennünk a világ, és a magunk megértésére is serkentő tudásvágy. Ez tesz minket értelmes, értelmező emberré.

Izsák szerint nem létezhetett Teremtő, aki legkedvesebb teremtményét kiátkozza, ha az a rászabott természete szerint viselkedik. A tudatlanság édenének egyszer véget kellett érnie, hogy folytathassuk a beteljesülésünkhöz vezető, hol felívelő, hol alámerülő, de mindig előre tartó utunkat.

– *Mindig előre tartó út, mondod te, Jézsua, de engem nem tartasz bölcsebbnek elődömnél, Annásnál. Szerinted vajon népünk ma hívebben szolgálja a Seregek Urát, mint apáink, nagyapáink idején? Én nem lennék ebben olyan biztos, Jézsua!*

Amíg te a Seregek Uráról és a szolgálatról beszélsz, én meg az Atyáról és a szeretetről, nem lehet közös mércénk. Különben is, nem nemzedékek, talán nem is évszázadok, hanem évezredes korszakok múltán lelhetjük csak fel haladásunk mérföldköveit. Éppen az Éden lehetett egy ilyen korszak mérföldköve. És a kiűzetés: búcsú egy korszaktól. Őseink emlékezetében – ha csak derengő képfoszlányokban is – fönnmaradt e korszakhatár. Amelyre talán mindünk emlékezetében rálelnénk, ha lenne merszünk messzebb tekinteni az Igénél, mely mindenért – az Éden elvesztéséért is – Istent vádolja.

– Ismét Mózes könyvében találtál rá emberi létünk egyik mérföldkövére. Méghozzá éppen Mózes első könyvének első történetében. Be kell ismerned, hogy az Írásban benne foglaltatik mindaz, amit tudnunk kell. Megszűnnek gyötrő kétségeid, ha elfogadod, hogy magától az Örökkévalótól származik annak minden szava...

Elismerem, Kajafás, ha te – a bennem élő sadduceus – is elfogadja, hogy a belőlem feltörő gondolatok, amelyek nem torpannak meg az Ige szavainál, szintén isteni sugallatból formálódnak szavakká. Mert az én elmém, éppúgy, mint a Mózesé és a neki tulajdonított könyvek írnokaié, egyaránt a Teremtő ajándéka. Tehát bennem is a Teremtő sugallatai formálódnak szavakká, válasszá elmélkedéseimben.

– Akkor hát válaszolj a kérdésre, amelyet épp az imént kerültél meg: ha jóknak születünk, mint ahogy te vallod, miért épp a gyűlölettől lobban fel hevesen, leghamarabb a vérünk? A követőkre vágyó szónok, ha eszéből többre nem is telik, csak rámutat valakire, hogy az gyűlöletre méltó, s a tömeg máris szenvedélyesen a hamis próféta mellé szegődik. Ugyan miért? Ilyennek születtünk?

Tömeg, mondtad, Kajafás. Sokaság! Közösség! Nép, törzs, család: Istenadta természetünknél fogva közösségekben élünk s vagyunk boldogok. Még az esszénusok is – akik megtagadták maguktól a földi javakat, az ízletes étket, üdítő boritalt, az aszszonyok vigaszát – közösségeket építettek, azokban élnek. Az összetartás született jó tulajdonságunk. Nélküle hol lennénk? Ezt használják ki a népbolondítók. Jól tudják, mi történik, ha a békés méhkasba darazsak repülnek. Vagy ha a méhkas szájába akár egyetlen, élettelen darazsat dobnak.

János, a hajdani kedves pajtás is ezt cselekedte! Hogy a népet magához kösse, pellengérre állított valakit: ímhol a bűnös, aki ránk hozza Isten haragját. Ímhol a darázs a méhkasban. A legbékésebb méhek is összefognak ellene.

Nem azokat kell tehát kárhoztatnunk, akikben fellobban a gyűlölet, hanem azokat, akik lobogó lánggá szítják a tűzhely családba forrasztó parazsát. Ifjúkorunkban János mindenkit elfogadó szeretettel fordult a világ felé. Mi történt, mi történhetett később? Miután már be sem jött a pusztáról.

Szólalj meg, János! Láthatod, kétségek között vergődöm. Bárhol vagy is, mondd: hiszed-e még mindazt, amit tanítottál? És tudod-e, mikor jő el a végső nap? Az ítélet napja, amelyben hittél. Láttad-e a jelet?

– A jel te voltál, Jézsua. Vagy lehettél volna. Ezért küldtem hozzád tömlöcömből követeimet a kérdéssel: „...Te vagy-é az, a ki eljövendő, vagy mást várjunk?" És azok visszatértek hozzám mindazzal, amit láttak és hallottak: hogy a vakok elnyerik szemük világát, a sánták járnak, a poklosok megtisztulnak, a siketek hallanak, a halottak feltámadnak, a szegényeknek örömhír prédikáltatik.

És ebben megtaláltad a jelet? A vég idejének jelét?

– Megértettem követeim szavából, hogy te messze túljutottál az én tanításomon. Te nem veted meg a testet. Ha felnőtt korodra megtagadtad is magadtól az asszonyokkal megélhető gyönyöröket, nem fölényes elítéléssel tetted. Fölébe nőttél az esszénusok előítéleteinek, az én önmegtagadó, önmegtartóztató tanításomnak, mert felismerted, hogy a test gyönyöre élteti a lelket.

Ne térj vissza tanítványaidhoz, Jézsua, hanem a halál rítusából újjászületve, élj és hozz új életet e sokat szenvedett emberiségnek. Mert te vagy az eljövendő, Jézsua.

Az egy igaz Eljövendő.

Nem az, akire én vártam. Nem a Messiás, akit népünk örök szenvedései láttán a hitüket vesztett prófétáink jövendöltek meg keserűségükben. Nem az apokalipszis angyala, aki harsonájával lerombolja létünk falait, hanem az örömhír szívünkhöz szóló, halk szavú hírnöke, aki így szól mindünkhöz külön-külön: ‚Térj vissza a szeretet forrásához! Térj meg az Atyához.'

Kilépve innen, folytasd azt az utat, melyért elhagytál engem, a Jordán vezeklést hirdető prófétáját, mert a te megértő jóságod mindenekre kiáradt, míg az én rettegés szülte tanaim meg nem ejtették a lelkedet.

Ne félj a képzeletünkbe plántált, kegyetlen ábrahámi Istentől, aki az én életemet uralta. Tehetetlenségében megnyilvánuló Isten a próbatételek Istene, hiszen akaratát nem kényszeríthette Ádámra és Évára. Hiába tiltotta el őket a Tudás fájától! Éva evett a gyümölcséből, majd Ádámnak nyújtotta, és azóta is gazdagodunk tudásban. Hiába

hajított ki minket őseink tehetetlen Istene az Éden bölcsőjéből, felnövekedtünk, és egyre közelebb kerülünk az új Édenhez.

Emlékszel Jézsua, mennyit csatangoltunk gyermekkorunkban sok jó reménységgel Galilea virágzó mezein, bőséges gyümölcsöseiben? Vajon miért tagadjuk meg a Kert gyönyöreit, amint elveszítjük gyermeki ártatlanságunkat? Maradhattunk volna mindketten dús szülőföldünkön, nem törődve a Júdea kopár földjein tengődő szegényekkel. Betartva a Törvényt, nem törődve a bűnösök elkárhozásával. Felkészülve az utolsó ítéletre, nem törődve azzal, hogy ki üdvözül és ki nem.

Miért mondod mindezt, János? Hiszen tudod: nem vagyunk Káinok. Mi csak egyféleképpen válaszolhatunk a lelkünkből feltörő isteni kérdésre: ‚Igen, őrizője vagyok én az én atyámfiának.' Mindannyian egymás őrizői vagyunk, mert a Teremtő belénk oltotta a Gondviselést. Ránk bízta, viseljük gondját mindannak, amit számunkra teremtett. Ezt kell értenünk a teremtés történetének ránk hagyott szavaiból: „És vevé az Úr Isten az embert, és helyezteté őt az Éden kertjébe, hogy mívelje és őrizze azt."

Jól tudjuk, Noé is őrizője, gondviselője volt mindeneknek az ő bárkájában. És talán Galilea nem egy bárkában van Júdeával? És ha már így van, elérhetjük-e az új élet Ararátját, ha a kettőnk közé ékelt Szamáriát elsüllyedni hagyjuk? És a körülöttünk élő népek? Szíria, Perzsia, Egyiptom, Athén és Róma népei? Mielőtt alászállottam e poklok tornácára, hittem veled, János, hogy a végidők Bírója elválaszthatja a konkolyt a tiszta búzától. Beengedi az Ő Országába azokat, akik betartották a Törvényt, és a poklok tüzébe taszítja azokat, akik megszegték. De mit tesz egy igazságos Isten azokkal, akikhez nem jutott el az Ő törvénye?

– *Ne Jánossal értekezzél a Törvényekről, Jézsua. Én, a te főpapod vagyok hivatott erről ítéletet mondani. Mert a Törvény félreérthetetlen: „Hogyha vétkezik valaki, és cselekszik valamit az Úrnak valamely parancsolata ellen, a mit nem kell cselekedni, ha nem tudta is: vétkessé lesz, és hordozza az ő vétségének terhét."*

Ez éppen egy a számtalan ezeréves törvény közül, amelyről szólottam. És tudom, miért oly fontos ez számotokra. Mint Pilátus mondta, ebből folyik be tarsolyotokba a jövedelem, mert minden törvényszegésre meg vagyon írva a büntetés is. Erre is:

„Vigyen azért a nyájból egy ép kost a paphoz, a te becslésed szerint, bűnéért való áldozatul, és szerezzen néki engesztelést a pap az ő tévedéséért, a mellyel tudatlanságból tévedett, és megbocsáttatik néki."

De hogyan is bíráskodhatsz te e törvények szerint, melyek tulajdon erszényedet hizlalják? Ti nem azért ítélitek el Jánost, mert az apokalipszis félelmét ültette hívei szívébe, hanem mert ő nem kért sem ezüstöt, sem jószágot a bűnök megváltásáért. Gondolod, hogy ezért ő kevésbé jó zsidó, mint te?

Vagy én, aki százszor is feltettem neki a kérdést, hogy mi a bűn... Mármint hogyan fordíthatjuk Istent, az ő hite szerint is Mindenhatót, tetszésünk szerint magunk ellen vagy magunk felé – mint a nép feje fölé emelt vásári bábot –, vagy miként válthatjuk ki haragját, majd nyerhetjük el bocsánatát, megszegvén egy parancsot a sok közül, majd megbánva azt. De ezt a kérdést Jánosnál sokkal bölcsebb rabbiknak is feltettem. És választ tőlük sem nyertem.

Nem a jövő profétáját ismertem fel benned tanításodból, amikor melléd szegődtem, János, hanem a múlt hírnökét. Visszatértél Dánielhez, Ezékielhez meg Illéshez. Mindazokhoz, akiknek próféciái félelemre – az istenfélelemre épültek. És te túltettél mindezeken. Addig sanyargattad testedet, míg megutáltad az életet, amelyet magadnak választottál.

Új életre vágytál, de az apokalipszis Istenétől vártad el, hogy pusztítsa el a világot, amelyet mi megrontottunk, és alkosson számunkra újat. A végidők profétája lettél, ezért kellett elhagynom téged. Azután nem akartál többé látni engem. Tömlöcödbe is csak követeimet küldhettem vigaszodra.

Hallasz engem, János?

– Jánosra, az ő vigasztaló szavára hiába vársz most, miután majdhogynem hamis prófétának nevezted. De miket mondtál, Jézsua? Mi az, hogy János karjaiba adtad magad? Nem csak főpapodként, hanem mint férfi a férfihoz szólok hozzád.

Mindeddig nem szívesen gondoltam vissza arra a napra. Nem hiszek az auguriumban, de az a nap sorsdöntő, sok mindenre fényt vető nap volt.

Egész délután beszélgettünk Jánossal. Mint már annyiszor, meg akart győzni, hogy végre vállaljam az alámerítés, a megtisztulás megváltó élményét. Valami még mindig visszatartott, habár jól tudtam, hogy hívei között volt nem is egy, aki alámerítése után, bűneitől megtisztulva – és a János ostorozó szavaitól érzett, egyre gyötrőbb bűntudatától megszabadulva – mintha tényleg új életre született volna.

Aznap este is több százan voltak ott, a Jordán partján. Sokan a tapasztalt hívek közül már be is gyalogoltak a folyóba. Legtöbbjük a térdig érő víznél tovább nem merészkedett. János bentebb állt, csak a sivatagtól sosem kímélt, nap égette, vihar verte felsőteste emelkedett ki a folyóból, mint a Caesarea kikötőjét védő pogány isten, Neptun, bronz szobra a tenger hullámaiból. Csak a háromágú szigony hiányzott jobbjából.

A hozzá közelebb férkőző, tapasztaltabb hívei közül – sokan már hónapok óta voltunk vele – néhány mindig a víz alá bukott, valahányszor János alámerítette valamelyik hívét. Mind férfiak. Fiatalok és vének. Izmosak és satnyák. Szakállasok és sima képűek. Akár rómaiak is lehettek közöttük. Egyikük vére – sebeiből ítélve – sok aréna homokját itathatta. A gladiátor sem volt alacsony, de János fél fejjel tornyosult föléje, amint ismét kiemelt a vízből egy újjászületett lelket. Ilyenkor néha megtörte az áhítatos csendet, de este sosem prédikált.

A napnyugta az alámerítés ideje volt. Csak olykor kiáltott pár szót az egekre, amikor egy-egy, félelemtől reszkető, görcsösen belékapaszkodó bűnöst eresztett a víz alá, majd az avatatlanok szemében túl nem élhetően hosszú idő után az ördögétől megszabadult, elernyedt testét kiemelte és karjaiban az égre emelte, dicsőítve az Irgalmast.

A parton maradottak áhítattal nézték az újjászületésnek ezt az esszénusi, János által akár körülmetéletlenekre is kiterjesztett rítusát. Kisebb-nagyobb csoportokban álltunk ott. Én egymagamban.

Lassan csodálatos melegség töltötte el a szívemet. Az elém táruló kép maga volt a megtestesült békesség. Már-már elindultam a víz felé, hogy én is János karjaiba adjam magam, de ő ezt

nem vehette észre. Nevemen szólított. Hangja parancsoló volt. Megdermedtem. Ekkor emelt hangon egyenesen hozzám szólt.

Hónapok óta voltam már vele, s most először szakította így meg az alámerítést – pedig a nap pereme még el sem érte a vörösen izzó horizontot.

A kevélységről beszélt. Azok kevélységéről, akik elhitetik magukkal, hogy ők bűn nélkül valók, mert megtartották a törvényeket. Hangja, mint a sebzett oroszlán bőgése töltötte be a puszta csendjét: ‚És ti! Ti, akik törvénytartó dölyfötökben bűnteleneknek tartjátok magatokat! Ti lesztek a fenevad első áldozatai. Legnagyobb éhségében, foggal-körömmel esik nektek a sokszarvú szörny.

Letépett tagjaitokat még félelmetesebb szörnyeknek dobja.

Beleiteket a vér itatta sárba tiporja.

Neki a szívetek kell.

Mert édes a kevélyek szíve a sokszarvú fenevad ínyének.

Nagy lesz a jajveszékelés, de süket fülekre talál az Úrnál azok hangja, akik gőgjükben azt vallják, hogy ők bűn nélkül jöttek a világra. Rájuk nem szállott apjukról Ádám engedetlenségének bűne.'

– *Még hogy Ádám bűne ránk és fiainkra szállna? János tényleg tévhitek áldozata lett. Talán nem emlékszik az Úrról szóló igére: „...irgalmas és kegyelmes Isten, késedelmes a haragra, nagy irgalmasságú és igazságú. A ki irgalmas marad ezer-íziglen; megbocsát hamisságot, vétket és bűnt: de nem hagyja a bűnöst büntetlenül, megbünteti az atyák álnokságát a fiakban, és a fiak fiaiban harmad és negyedíziglen.”*

Tudnia kellett Jánosnak is, hogy a mi Urunk csak az irgalmasságot gyakorolja ezer-íziglen. Tehát csak áldása szállhatott ránk ősszüleinktől fogva mindmáig. A tilalomszegés bűne csak Ádám unokáira és azok fiaira terjedhetett, mert igen irgalmas az Úr.

Ezért nem jöhetett el eddig a Szeretet Országa! Mert hiszitek, hogy Istenünk képes az apák bűneiért gyermekeiket büntetni. Sőt, akár négy nemzedéken át is sújt ártatlanokat. Mert mindannyian ártatlannak születünk, akár bűnös volt apánk, akár szent. Akár tudjuk, ki volt az apánk, akár nem.

– *Most meg miről beszélsz?*

Nemzedékeken át elfogadtunk Urunknak, példaképünknek egy Istent, aki negyedíziglen bünteti az atyák bűneit. Ilyen bosszúálló istenek példáit követték szomszédaink is. És hova jutottunk? Talán növekedtünk szeretetben az elmúlt ezer évben? Háborúkból háborúkba csak a holtak nem sodródtak, megbosszulni az elkövetett vagy vélt sérelmeket harmadíziglen, negyedíziglen. Majd a vesztett csatát: harmadíziglen, negyedíziglen. És a győztes, avagy a legyőzött talán növekedett szeretetben? Miként is növekedhetett volna? Csak a bosszúvágy csapott fel, meg a gyűlölködés. Ezer-íziglen.

– *Ne próbálj engem kitanítani a mi Urunkról. Inkább folytasd, hogy mit tett János. Azt tudjuk, hogy kevesen álltak ellen mesteri szónoklatainak. Még szerencse, hogy újjászületett híveinek legtöbbje visszatér az ünnepekre Templomunkhoz. Megveszik a gerlét vagy bárányt engesztelő áldozatul. Talán nem biztosak benne, hogy a víz, amely megszabadítja őket bűneiktől, törli azokat Urunk emlékezetéből. Ha pedig hiszik, hogy a Jordán, vagy János ellenállhatatlan akarata erre is képes, jó zsidók lévén akár egy tulkot is megvesznek hálaadó áldozatul.*

De mondd, most, miután megszabadultál tőle, és eltemettetéseddel minden félelmedtől is, szerinted miben rejlett János ellenállhatatlan meggyőző ereje? Téged, aki már réges-rég elfordultál a minket, a Templom szolgáit elítélő esszénusoktól, miként vett rá, hogy alávessed magad az alámerítés esszénus szokásának? Miként volt képes erre a sivatag eszelős prófétája?

Nem eszelős, csak megszállott. Az apokalipszis megszállottja. És hatalomra vágyó. A lelkek feletti hatalom vágya fertőzte meg őt. Ez a mi mesterségünk veszélye, s ez mindannyiunkat fenyeget – nem gondolod, Kajafás? De most hagyjuk ezt. Kérdésedre a válasz nem ebben rejlik, hanem abban, hogy hatalmasan jó színész ő.

– *Színész?*

Ha soha be nem tetted is a lábad a pogány görögök tisztátalan teátrumaiba, hallanod kellett nagy színészeikről. Hatalmas, félelmetes vagy éppen elbűvölő maszkok mögé rejtőzve, hangjukkal képesek bármilyen érzelmet felidézni benned. Csakhogy Jánosnak nem volt szüksége semmiféle maszkra. Egybefolyó,

soha kés pengéjét nem látott haja és szakálla bokornyi bozótjából kivillanó szeme elébed idézte nagy prófétáink bennünk élő képét. De leginkább hol villámló, hol mosolygós, hol a bűnöst gyűlölettel elutasító szemével babonázott meg mindenkit, aki elébe került. Úgy játszott híveinek érzéseivel, mint a legjobb zenész a lant húrjaival. De vonzerejében volt valami sátáni. Nem a szeretet vonzása volt ez. Mesterien...

– És téged – aki már akkor is értettél a szónoklás mesterségéhez – téged is ilyen könnyen rabul ejtett?

A kíváncsiság vezérelt hozzá. És Lázárt is. Sokat hallottunk róla, a Jordán prófétájáról, de nem hittem, hogy ilyen erő, ilyen mágikus erő szállta meg a valamikor mindenkihez kedves, mindig tréfálkozó – bár talán már akkor is színészkedő – Jánost, aki keserűségem vigasza lett, amikor apátlanságomra rádöbbentem.

– Tehát már akkor ismerted őt?

Unokatestvérem volt. Édes unokatestvérem. Anyám legkedvesebb nénje, az Áron leányai közül való, egész életében meddő Erzsébet, és a vénségében nagy bölcsességre szert tett Zakariás utolsó éveiben – Ábrahám és Sára Izsákjához hasonlóan – csodálatosképpen született fia.

– Örülök, hogy gondolataidban én, anyád kedves nénje is megjelentem. De mondd, miért tételezitek föl, hogy az asszony a meddő, ha házassága nem áldatik meg gyermekkel? Te megtagadtad magadat az érted rajongó asszonyoktól, mert ismerted az Írás elrettentő, szeretetet megtagadó példáit, és nem merted vállalni az apaságot. Értsd meg hát, miként hatnak azok a példák hasonlóképpen félő férfiak erejére, még ha kötelességüknek tartják is, hogy közeledjenek feleségük szeméremhez.

Oh, ti férfiak! Kétszer annyit érthetnétek meg a világról – és tízszer annyit önmagatokról – ha a mi szemünkkel is látnátok!

Tehát hadd lássak a te szemeddel, akit anyám annyira szeretett, hogy János szerint felajánlotta érted méhét a Mennyek Urának: megfogadta, hogy nem hál férfiúval, míg a te méhedet meg nem áldja az Úr.

Meg aztán János szerint az ő fogantatásának örömhírét egy Gábriel nevezetű angyal, avagy angyali férfiú vitte meg számodra.

Ugyanaz a Gábriel, aki alig pár nappal később anyámnak adta hírül az én fogantatásomat.

Mondd, kedves Erzsébet néném, része volt Gábriel a csodának, János fogantatásának? Ő adott erőt Zakariás félő férfiasságának? És az én apámról mit tudna mondani nekem?

Talán magát Gábrielt kellene föllelnem!

– *Utána hiába kutatsz emlékezetedben. Én sem vezethetlek hozzá. Azok emlékét, akiket képzeletünk a titkaink védelmére teremt, nem oszthatjuk meg azokkal, akiket titkainkkal védünk.*

És Zakariás, ő szólhat hozzám?

– *János fogantatásától a körülmetéltetéséig az én férjem némaságba esett. Még az elsőszülöttjének adandó név, a János három betűjét is csak írótáblájára volt képes írni. Csak miután János a körülmetéltség szövetségébe fogadtatott, oldódott meg Zakariás nyelve. De annak utána sem szólott arról, ami kilenc hónapos némaságra késztette. És képzeleted Zakariását sem bírod szóra. Semmiképpen sem, ha némasága okáról faggatod. Inkább térj vissza Jánoshoz. Hadd halljam fiam szavait én is!*

Megzavar a gondolat, hogy az emlékezetemben élők egymás szavait is hallhatják. Remélem azokkal egymásnak fájdalmat nem okozhatnak. Mert keserűk voltak János szavai: ‚Ha az Úr akarata volt, hogy szüleimet fiúgyermekkel áldja meg, miért nem volt tekintettel rám is? Miért nem adott engem nékik ifjúságukban, amikor szerető oltalmukban nőhettem volna fel?'

– *Igen, Jézsua, jól emlékszel szavaimra. Gyerekes büszkeségemben akkor neked csak ennyit mondtam. Nem vallottam be, hogy szüleim elvesztéséért magamat vádoltam. Hittem, hogy az Úr azért vette el őket tőlem zsenge gyermekkoromban, mert vétkeztem ellene.*

Te élőnek hitt apádról ábrándoztál, én halottnak tudott apámról meséltem neked. És mindketten meg akartuk fejteni anyáink titkait. Mert az én anyámnak tudnia kellett, ki volt a te igazi apád, meg talán azt is, hogy miért csak élete nyugtával volt képes apám az ő méhébe ültetni a magvat, amelyből lettem.

‚Miért nem alkotott minket az Úr úgy, hogy a szülők érezzék gyermekük fájdalmát?' – kérdeztem én.

‚És miért nem alkotott minket az Úr úgy, hogy ne csak szüleink szemének színét, de az ő emlékeiket is örököljük?' – kér-

deztem én. De akkor azt hittem, csak az én nagy fájdalmamról szóltál. Mondd, miért rejtetted el előlem tulajdon gyötrelmedet? Talán megértettem volna, miért nem maradtál velünk. Hiszen szüleid halála után anyám is, József is nagy szeretettel viselte gondodat. Aztán egyre inkább aggódtunk érted, amint először napokig, majd hetekig, hónapokig nem tértél vissza a pusztákból.

– *Eleinte szélviharok elől bemenekültem az esszénusok barlangjaiba. Később megtanultam, hogy a forgeteges homokoszlopokban is csak a képzeletünk láttat velünk vérszomjas szörnyeket.*

Szörnyeket, akiket senki úgy föl nem idézett híveid képzeletében, mint te, rettegő félelemmel töltve meg szívüket.

– *Jobb félelmedben bocsánatot nyerni, mint kevélységben elkárhozni.*

Könnyen mondod ezt te, János, aki igazi félelmet sohasem ismertél. Gyermekkori okoskodásainkhoz ezért még hozzátenném: gondtalanabb lenne a világ, ha az Alkotó úgy teremtett volna minket, hogy százszorosan átérezzük azok félelmét, akiket megfélemlítünk.

– *Ha így lenne is, vállalnám hivatásomat, mert megfélemlítés nélkül hogyan is késztetnénk, kényszerítenénk bárkit bűnbánatra, vezeklésre?*

Kényszeríteni? Végre bevallod, hogy téged a hatalomvágy sarkallt. Ki más akarna bárkit bármire is kényszeríteni, mint az, aki bizonyítani kívánja áldozatai fölötti hatalmát?

– *Még, hogy áldozataim! Most nem Kajafáshoz szólsz! Miért vádolsz engem, gyermekkori barátodat? Amit tettem, nem a magam üdvösségéért cselekedtem, hanem azokért, akik énhozzám jöttek. És nem csak a végidők utáni lelki üdvösségükért. Itt, mindennapi életükben is megkönnyebbültebben élnek, miután a Jordán szent vizében megtisztultak bűneiktől.*

Számodra teljességgel elképzelhetetlen, hogy akkor is enyhülnének terheik, ha szeretettel szólnál hozzájuk? Ha nem ostorozójuk, hanem vigaszuk lennél? Ahogy valaha az én vigaszom is voltál.

Mi történt veled, János? Szüleid halála után még élt benned szeretet. Együttérzés. Ember az embernek miért akar ura, s nem

társa lenni? Mindenképpen fölébe kerekedni! De miért? Félelmében, hogy különben a másik hatalmasodhat fölébe? Mintha egymás mellett meg sem lehetnénk.

– Te is tudod, hogyan szól az Úr parancsa, amelyet Mózes atyánk harmadik könyvében hagytak ránk: „Bosszúálló ne légy, és haragot ne tarts a te néped fiai ellen, hanem szeressed felebarátodat, mint magadat." Nem könnyű, de rá lehet venni a haragost, hogy ne álljon bosszút. Ő tudja, hogy mit tenne bosszúból, és ha akarja, megállhatja, nem teszi. Majd arra is rá lehet venni, hogy ne tartson haragot, hiszen tudja, hogy kire haragszik és talán azt is, hogy miért. De az a parancs, amelyről te szóltál, hogy ‚egymás mellett is élhetünk', ezekben a szavaiban foglaltatik: „szeressed felebarátodat, mint magadat." És ezt nem lehet paranccsal betartatni. Ha ezt a törvényekből élő, vagy élősködő Kajafás el nem is fogadja, te is jól tudod, Jézsua, hiszen nem egyszer szólottál róla. Talán a Tóra minden szavánál többször idézted, és próbáltad megérteni és megértetni e csodálatos szavakat, amelyeket már tanításod megkezdése előtt, sőt már ifjúkorunkban is a Tóra legfontosabb, minden emberi gondot megoldó szavainak tartottál.

És mindmáig. Mindörökké. De az évek során megértettem, hogy parancsként értelmét veszti...

– Igen, hallottam, hogy tanítványaidnak így adtad tovább: ‚Ha' – mondtad te – ‚ha szereted felebarátodat...' És most, miután fejemet vették hajthatatlanságomért, el kell fogadnom, hogy ebben igazad van, Jézsua: ha szeretjük embertársainkat és önmagunkat, hogyan is tehetnénk bármi rosszat? De annak a mindenekre kiterjedő szeretetnek az Édenébe csak a kiválasztottak léphetnek be, akik megtisztulván a víz által, tűzlélek a Végidők szörnyeinek pusztítását.

Végidők! Az Apokalipszis rémei! Kiválasztottak! A megváltó Messiás! Lehet, hogy még mindig él valahol, lelkem legmélyén megbújva, magát Jánosnak álcázva, egyik-másik korunkat is fertőző tévhit? S hogyan szabadulhatnék meg e tévhitek hordozta sorvasztó kárhozattól?

– Hozzám fordulj, Jézsua, megvetett főpapodhoz. Ha a bűnöket ostorozó Jánost is szeretetedbe akarod fogadni, értsd meg indítékait, de ne hallgass tanítására, amellyel egyszer már tőrbe csalt. Azt kell megértenünk, hogy miként estél te is a csapdájába. Fejezd be végre

alámerítésed történetét. Az imént János félelmetes ékesszólását idézted fel. És mintha valami madárjóst is emlegettek volna embereim.

János rám szegzett tekintettel egyre harsogóbban ostorozta azokat, akik megátalkodott önhittségükben tagadják az újraszületést a víz által, melyben megtisztulunk az Éva méhében reánk tapadt vértől. Én álltam tekintetét.

Ellen kellett állnom szavainak, még ha a mennyek dörgését is túlharsogta. És ellen kellett állnom tekintetének, akkor is, ha égő szeméből az egek villámcsapásai sújtanak le rám.

De hirtelen elhallgatott, majd oly halkan, hogy csak lélegzetvisszafojtva vehettük ki szavait, a víz, az alámerítés megváltó erejéről suttogott. Még mindig csak arról. Vagy mégse?

Egyre halkabb hangjával arra kényszerített, hogy még közelebb lépjek. Most már nem az egybegyűltekhez szólt, hanem hozzám. Nem az alámerítés megváltó erejéről, hanem arról a gyermekkori élményünkről, amelyet mások meg sem érthettek. De azért feszülten figyeltek rá. Talán észre sem vették, hogy alámerítés helyett alámerülésről beszélt.

Gyermekes játéknak indult az, amikor mi ketten Jánossal a Jordán színe alá buktunk, hogy megrémítsük Jakabot, de aztán sorsdöntő élményem lett.

Ismét egy lépéssel közelebb kellett lépnem. Minden szavát érteni akartam: „...és a gyerekek ismét a víz alá merültek, nem féltek a folyó láthatatlan mélyén rejlő veszélyektől, mert nem hittek bennük.'

János példabeszédként mondta el, amit mi ketten valaha Jakab ellen vétettünk.

Még halkabbra fogta szavait. Tudtam, így akar még közelebb csalni magához, de hallanom kellett, miként mondja el a történteket. Hiszen már akkor, megjátszott vízbe fúlásunk másnapján is azon vitatkoztunk, melyikünk ötlete volt Jakab halálra rémítése.

Lassan már csak karnyújtásnyira voltam Jánostól. Már nem kellett suttognia, hogy közelebb csaljon magához. Fennhangon mondotta, mindenki füle hallatára: „...a mulasztás bűntudata uralkodott el Jakabon. Látta ismét, amint kisöccse tehetetlenül kapálódzva, csapkodva menekülne a folyó rémének szörnyű

szorításából, és látta magát ott a parton, tétlenül várni, míg öcscsének feléje nyújtott kezét elnyelte a víz.'

Fel akartam kiáltani, hogy nem így volt, nem így volt! Kimentett volna, ha meg nem bénítja rettegése a vízi szörnyektől. De mint akkor a gyermeken, ismét eluralkodott rajtam a kétség. Vagy inkább a szívszorító érzés, hogy bátyám talán valóban azért nem sietett segítségemre, mert a halálomat kívánta.

János lenne mégis az egyetlen, aki valaha is szeretett...?

Hallom hangodat, János, miként hallottam volt a Jordán partján, amikor elkezdtem tanítani – és valaha régen, ifjúkorunkban. Akkor folyton-folyvást beszélgettünk – olykor napokon át. ‚Rabbimnak' neveztél, tréfálkozva, évődve.

– Mert általad ismertem meg az Írás történeteit. Megosztottad velem amit a zsinagógában magadba szívtál. Mint ahogy én egykor vénséges apám – áldott legyen az ő emléke – ölében ülve, lestem minden szavát. Bárcsak élhetett volna még pár évet, hogy megtanítson olvasni, ahogy téged József tanítgatott. Akkor is, amikor már hiába hívott, a világ minden kincséért sem ültél volna az ölébe.

Ne vesd megint a szememre, hogy nem tekintettem apámnak azt, akinek te szívesen lettél volna a fia. Azt, akinek – most már tudom –, életemet köszönhetem. Hiszen akár meg is kövezhették volna az engem méhében hordó anyámat, ha József, az a jó hírnévnek örvendő betlehemi özvegy a Törvényhez fordul.

– Már évek óta nem követtek meg ilyesmiért senkit Galileában, ezért is terjed ott a bűn, mint szélviharban a tűz. Hogyan is büntethetnének bárkit is, amikor maga Heródes is bűnben él bátyjának feleségével.

Heródes Antipaszról szólsz, anyám azonban a keménykezű Nagy Heródes királysága idején esett teherbe. Félelmében elmenekült Názáretből, ahol József családja rátalálhatott volna, és nénjénél, Erzsébetnél rejtőzött hónapokig. Erzsébet beszélte rá férjét, apádat, hogy adja hírül Józsefnek, mi esett meg Máriával, mielőtt másoktól hallaná. És egyben győzze meg, hogy vegye magához anyámat, mielőtt híre megy. Igen ám, de Zakariás megnémult...

– Nem némult meg. Amikor Isten meghallgatta imáit, és vénségére megnyitotta magvának felesége méhét, fogadalmat tett, hogy

egy szót sem ejt ki a száján az én születésem utáni nyolcadik napig. Körülmetélésemig. Attól tartott ugyanis, ha bármit mondana, kihallik abból örvendező büszkesége, és az Úr, büntetésül kérkedéséért, elvenne engem.

Végre megértem, miért nem maga Zakariás ment Betlehembe. Anyám szerint Józsefhez a legkedvesebb fiatal tanítványát küldte, akit angyalisága miatt mindenki Gábrielnek hívott. Mintha anyám is ismerte volna, de hiába faggattam, csak ennyit mondott: ‚Gábriel meggyőzte elözvegyült apádat, hogy téged Isten akaratának engedelmeskedve fogadtalak méhembe.'

Anyám akkor még minden lehetséges alkalmat megragadott, hogy nagy nyomatékkal apámnak nevezze előttem férjét, Józsefet. De többet erről nem mondott. Később is hiába kérdezgettem, és most is hiába kérdezném. De a hírvivőnek tudnia kellett...

Gábriel! Téged hívlak, angyali ifjú. Igazi nevedet ugyan nem ismerem, sosem láttalak, de itt derengsz szemem előtt, hiszen manapság is látunk fiatal papokat, akiket Gábrielnek nevezhetnénk. Gábrielnek, aki Isten parancsára megjelent Dániel előtt, hogy látomását értelmezze. Miként is írta le találkozását Isten küldöttével Dániel? „És mikor szóla velem, ájultan esém orczámmal a földre; de megillete engem és helyemre állíta".

Vajon József szembeszegülhetett volna a papi öltözékében Jeruzsálemből érkező, s hozzá a nagynevű Zakariás szavaival szóló Gábriel intelmével? És vajon milyen szavakkal szólott hozzá az angyali ifjú? Talán ígért neki evilági javakat? Avagy túlvilági jutalmat? Zakariás farizeus volt, ő hitt az élet utáni életben.

Tiberiust sem láttam és hangját sem hallottam soha, mégis magam elé idézhettem őt a róla szóló, az évek során itt-ott fölszedett történetekből. Hallottam eleget rólad, a Dániel korabeli Gábrielről a rabbik véget nem érő meséiből, és a hozzád hasonló korú, elbűvölő ifjú papokról is, hogy képzeletem elém varázsoljon, ahogy József előtt megjelentél. És amiként szólottál hozzá, még ha a nevedet ő énelőttem soha ki nem ejtette.

Azután, hogy kiderült számomra: József nem az apám – sötétedéskor ritkán szállt álom a szememre. Nem egyszer hallottam, amint anyám suttogva vigasztalta őt: ‚Majd ha felnő a fi-

am, megérti, miként van ez férfi és nő között, és akkor majd belátja, milyen nagylelkű voltál, és mi lett volna a sorsunk nélküled' – hallottam egyszer. Meg többször is, hasonlókat. Meg aztán: ‚Gyere már József, miért fordulsz el megint tőlem? Hiszen rég megbocsátottál nekem!'

Mindig ilyen lágyan szóltál hozzá az éj nesztelen sötétjében, anyám! Nemegyszer csak képzeletem fejtette meg érthetetlen suttogásotokat. De hallottam eleget ahhoz, Gábriel, hogy felidézzem képzeletben Józsefhez intézett szavaidat, még ha te magad nem jelensz is meg énelőttem. Ismerlek titeket, szolgálatkezdő papokat, sejtem, milyen erőltetett, büszkeségedet rejteni igyekvő alázattal szóltál a betlehemi ácshoz... Valahogy így:

‚Üdvözlégy, József, Dávid városának fia! Az én Mesterem, a rendíthetetlen hitű, és mindenek felett bölcs Zakariás küldött hozzád a Seregek Urának áldásával. Fogadd alázattal és békességgel üzenetét és intelmét, mert ő a szentély Abia rendjéből való papja, akinek méltósága és tiszte, hogy jó illatot gerjesszen az Úr Templomában a füstölő oltár előtt.

Én magam, a te alázatos szolgád, kint a néppel imádkozom a nagy sokaságban, az illatozás idején. De most a fölöttébb tisztelt Zakariás tehozzád küldött az ő felesége, az Áron leányai közül való Erzsébet kérésére. Erzsébet ugyanis kedvelt nénje a názáreti szűznek, Máriának, aki a te jegyesed.

Zakariás óvva int és kér téged, hogy hallgasd meg békességben az ő üzenetét, és ne kiálts fel fennhangon, amikor hallod, amit titokban kell tartanod, míg árván maradt gyermekeddel késedelem nélkül el nem sietsz Názáret városába, hogy ott magadhoz vedd Máriát.

Sietve menj, mert magzatot hord a te jegyesed a szíve alatt, és magadhoz kell venned őt, mielőtt gyalázatba keveredik.'

Miként válaszolhattál erre József? Nyilván ekképpen:

‚Elbocsátom őt békességben, hogy ne legyen része gyalázatban a názáreti Máriának, akit én, mivel jó hírét ismertem, jegyesemnek vettem, elárvult fiam gondoskodó anyjának.'

Mi mást mondhattál volna te, aki jóságodról és megértő türelmedről voltál híres, mióta az eszemet tudom, és gondolom

annak előtte is. De Gábrielnek nem ez volt a feladata. Vajon miként győzött meg, hogy magadhoz vedd anyámat?

Gondolom, ekképpen szólt hozzád:

‚Erzsébet mindig is lányaként szerette Máriát és férje, Zakariás is mindig ekként gondoskodott róla. Elnyered áldását... De mit is beszélek, gondolj magadra és gyermekedre, József. Hol találnál magadnak kedvesebb feleséget és neki jobb anyát? Mondd, hány zsörtölődő, vagy éppen kapzsi özvegyet ajánlottak neked a sadchenek, míg egyikük a názáreti szűzre, Máriára talált számodra?

És mi változott? Így is éppen olyan jó anya és feleség lesz. Sőt, most – mivel tudjuk, hogy nem meddő, számíthatsz rá, hogy számodra is megnyílik az ő méhe. Szül ő neked fiakat a te elárvult gyermeked mellé, meg lányokat is. És fiad lehet a magzat is, melyet Mária a szíve alatt hord. Mert oly biztos lehetsz benne, ahogy én itt állok előtted: erős és fölöttébb eszes, gyönyörűségesen szép fiúgyermek lesz a te jegyesed elsőszülöttje. Ha sietve mész hozzá, senki sem sejtheti, hogy nem te nemzetted'.

Ilyen szavak elegendőek lehettek József meggyőzésére.

De miért szólottam Gábriel nevében ilyen dicsőítően anyám méhének első gyümölcséről? Nem beképzeltségből. Hallottam Máriát, amint Kánában ilyesféle szavakkal bizonygatta a félős mennyasszonynak, hogy megérzi majd ő is, milyen áldott magzatot hord méhében.

‚És talán nem úgy lett, ahogy az megnyilatkozott nekem?' – fejezte be hosszas dicsérésemet anyám, büszkén rám mutatva.

Talán ezért is adtam magam csintalanságra. Amint nem nézett oda senki, unalmam elűzésére bort töltöttem a vizes kancsókba. Föl is vidult a násznép. Meg aztán így én is jócskán húzhattam belőle. Rajta is csípett a násznagy, de anyám nem hitte el, hogy képes lennék ilyesmire. Meggyőzött mindenkit, hogy csodálatos módon, kezem érintésére borrá vált a víz.

Ezt te is elhitted, János, amikor hallottál róla, mint ahogy hallott róla mindenki Galilea széltében és hosszában. Talán ezért is hívtál rabbinak. Egy ideig csodatevő rabbidnak, míg arról az ‚örök-harag' fenyegetésével le nem szoktattalak.

– Nem csak ezért néztem fel rád, mint igaz rabbira. Hallottam én azt is, hogy milyen áhítattal csüngtek minden szavadon a Templom bölcsei, amikor először vittek szüleid Jeruzsálembe, az ünnepekre. Egész Názáret hónapokon át erről beszélt. Büszke voltam rád, hogy barátomnak mondhattalak.

Pedig neked bevallottam, hogy miért vágtam fel olyannyira a Templom bölcsei előtt, és miért kérdeztem őket és beszéltem nekik szakadatlanul az apaságról. Az apaság ránk hagyott megannyi rossznál rosszabb példájáról, Ádámtól Noén át Ábrahámig meg Jákóbig. Azt kérdezed, hogy a szeretetről szólottam-e? Nem, akkor meg sem mertem volna említeni, János. Hogyan is mertem volna? Hiszen akkor még én is csak az önző, ‚szeress engem' szeretetet ismertem.

Az *én* atyámat kerestem, nem pedig a *mi* Atyánkat. Sóvárogtam vér szerinti apám szeretetét, és nem fogadhattam be, nem is éreztem, érezhettem bárki más felém áradó szeretetét. Még anyámét sem. Igazi apám képzelt, csupa szeretet otthonába vágyódva nem láthattam emberi jussunkat: a szeretet egyszer már elvesztett országát. A miránk váró Édent.

Ha ifjúkorunkban nem mertem is megnyitni előtted szívemet, rád találtam évekkel később a prófétában, aki megtisztulást ígért a Jordán vize által. Hozzád siettem, hogy megláttassam veled is a szeretet megváltó erejét.

– Tehát ezért jöttél? De hiszen tanításodról alig szóltál akkor hozzám. Még a szeretet megváltó erejéről sem beszéltél.

Miért is szóltam volna, ha nem érezted meg a bennem lakozó szeretetet, amely hozzád vezérelt? És aztán pár napomba sem tellett – még fel sem ismertél a köréd sereglettek között – bűnt és bűnöst egyaránt ostorozó prédikációidból megértettem: sosem fogadod el az én hitvallásomat, amely elveti a bűn ördögi eredetét vagy éppen örökölhetőségét. Mert valld be, János: Te azért látsz még az újszülött kisdedben is bűnöst, mert nincsen szavad az ártatlanokhoz.

Képtelen vagy magadhoz vonzani, táborodba toborozni a jókat, akiket nem félemlítenek meg próféciáid. Pedig téged is az éltet, ha gyarapodik híveid tábora. De mivel hitvallásodat a bűnbánatra és bűnbocsánatra építed, számodra elveszett lélek az

ártatlan. Hacsak meg nem győzöd, hogy akkor is bűnös, ha sohasem vétkezett. És azokat, akik elfogadják Jób kárhozatos történetét példaképül, erről könnyen meg is győzheted.

Vagy talán nem éppen azokkal a legnehezebb elfogadtatnod a víz általi megtisztulást, akik a legszennyezettebbek? Talán épp a legbűnösebbek félik leginkább a víz tisztító erejét. Mert aki nem hiszi, hogy erények is lakoznak benne, az fél feladni bűneit. Megrettenti, hogy ugyan mi marad még lényéből, ha bűneitől megtisztul.

De lehet, hogy nem is azért meríted a Jordánba a bűneiket bevallókat, mert te magad hiszel a víz tisztító erejében – hanem, mert nem tudod, mit kezdjél velük, miután a rettegésük, amelyet felkorbácsoltál, a karjaidba hajtja őket. Nincs szavad hozzájuk. Nem élnek benned a szeretet megváltó szavai, pedig azokra lenne igazán szükségük, s magam is azokra áhítoztam.

– Mégsem voltál ugyanaz a Jézsua, amikor kiemeltelek a vízből, mint aki voltál, amikor alámerítettelek.

Igaz, valami történt ott, akkor. Velem is. Nem csak azokkal, akikkel el tudtad hitetni, hogy a víz lemossa, és csak a víz képes lemosni bűneiket. Valami történt velem is, azon túl, hogy villámló tekinteted súlya alatt sóhajtásnyi időre talán el is hittem, úgy is éreztem, hogy mindannyian bűnösök vagyunk. Vagy csak nem szegülhettem szembe hiteddel?

Még jó, hogy hamar észhez tértem: micsoda kárhozatos badarságot akartál elhitetni velem! A hatalomvágy, a gőg kitaszította szívedből a szeretetet, János. Az esszénusok és az élet örömeit megtagadó, önsanyargató hitük megmételyezte a lelkedet.

– Hatalomvággyal vádolsz engem? Engem, aki csak durva teveszőr körkötővel takartam mezítelenségemet, s lemondtam a legegyszerűbb javakról is? Aki feladtam evilági örökségemet az Örökkévaló szolgálatáért? Engem, akinek hiába ajánlotta Heródiás férje udvarának bármely főtisztségét, ha vérfertőző házasságára áldásomat adom?

Nagyobb hatalomra vágytál, mint amilyet földi uralkodó adhat néked. Istentől való hatalomra vágytál. A bűnbocsátás hatalmára. Hatalomsóvárságodat az sem elégítette volna ki, ha

élet és halál ura lehetsz Heródes udvarában. Nem kard kellett neked, mert az csak a testre sújt le, de a lelket el nem éri. Te az ige hatalmával – lágyan behízelgő, majd harsogva korholó szavaiddal – lelkeket ejtettél rabul. Mestere lettél...

– Ne feledd, Jézsua, nem azért vagy itt, hogy kárhoztass, hanem hogy megérts. Nemcsak Jánost. Önmagadat is. Előttem, főpapod előtt nem volt titok, hogy alámerítésed után elhagytad Jánost, és az sem, hogy halála után gyötört a lelkiismeret: ‚Megmenthettem volna életét, ha vele maradok?'

Pedig te is tudod a választ: János maga választotta a halált. Szinte kereste az alkalmat, hogy életét adja hitéért. A bűn ostorozásáért. Ha vele maradsz is, nem győzhetted volna meg, hogy ha ostorozó szavakkal jó útra térítheted is a bűnöst, megtartani őt jóságában csak példás szereteted képes.

Abból, amit már mondtál, kitűnik, hogy János ugyancsak szokatlan módszereket használt meggyőzésedre. De hallottunk mi valahai nemtelenebb praktikáiról is. Voltak, akiket az alvilág szörnyeinek karmai közül ragadott ki a vízből. Látszott is rajtuk a karmok véres nyoma. Egyik templomőrünket, a hűséges Simeont sikerült rávennünk, hogy fürkéssze ki, mi folyik ott. Annyi bűnt vallott be, s oly töredelmesen, hogy János hamarosan méltónak találta a megtisztulásra. Simeon rajta is kapta Jánost, amint a víz alatt nagyujjának félhüvelyknyi körmével combja bőrét hasogatta.

Hallottam efféléket, de sosem hittem el. Úgy gondoltam, hogy mivel hozzátok is el kellett jutnia a szóbeszédnek, ha lett volna alapja, a szanhedrin elé állítottátok volna Jánost.

– Nem győznénk kihallgatni minden térítőt, tanítót és gyógyítót, aki ilyen alantas módszerekhez folyamodik. És ugyan mivel vádolhatnánk őket? Nincsen kádenciánk arra, hogy ne ijesztgessék mindenféle rémekkel azokat, akik még félelmetesebb szörnyektől menekültek hozzájuk.

Téged azonban aligha lehetett megrémíteni, még oly borzasztó szörnyetegekkel sem. De végül is miért fordultál el az Alámerítőtől? Mert azt jól tudjuk, hogy téged is alámerített János, hiszen minden nap behozták embereink a Templomba az eltévelyedettek lajstromát. Ismertem gyermekkori csínyetek történetet is. Rabbitok szerint – aki részletesen beszámolt a szanhedrin előtt életed fontosabb eseményeiről –

csakugyan megbántad, hogy olyan kegyetlenül megrémítetted testvéreidet.

Miután János belátta, hogy hiába rémítget, és kedvesen, gyermekkori emlékeinket felidézve csalogatott magához, a karjába adtam magam. És akkor égig szárnyaló hangon így szólt: ‚Uram! Íme, a Te szerelmetes fiad, aki gyönyörűségével engem megkísértett!' Majd alámerített.

– *Nem féltél?*

Bárcsak féltem volna. Hiszen áhítottam az újjászületés, a tökéletes isteni szeretetbe születés magasztos élményét. De az alámerítésben csak rettegésünk a Jordán mélyétől, az abban rejtőzködő apokaliptikus rémektől vezethet az újjászületés élményéhez. Már gyermekkoromban megszabadultam – éppen a puszták rémisztő magányában magát otthon érző János segítségével – az efféle képzeletbeli lények félelmétől. Miután már nem hittem bennük, számomra többé nem is léteztek. A legfélelmetesebb szörnyek is csak addig gyötörhetnek, míg hited élteti őket.

‚Erénynek tartjuk magát a feltétlen és rendíthetetlen hitet, mintha mindegy lenne, kit fogadunk be hitünk világába és kit vetünk ki onnan.' E bölcs szavakat sokan Izsáknak tulajdonítják. Én pedig azt mondom: ne zárd hitedet réges-régi – akkor oltalmazó, most omladozó – bástyák tömlöcébe. Azért ültette belénk az Atya az ifjúság kételyeit, hogy hitünket megtisztíthassuk gyermekkorunk ránk örökített rémeitől. Jaj annak, aki a férfikorba lépve erénynek tartja diadalmaskodását a kételyein.

– *Csak nem azt mondod, hogy nem kell megvédeni hitünket a kísértő kételyektől?*

Bizony mondom néked is, Kajafás, ahogy mondottam tanítványaimnak: ellankad a test, ha fekhelyed pokrócába burkolózva heversz, és erejét próbáknak ki nem teszed. Ellankad hited, ha a tekercsekbe csavarod, s ki nem teszed a kételyek próbájának.

– *Inkább Jánosról szólj! Meg lehet őt érteni emberi ésszel?*

Talán azt akarod megérteni, hogy miért éppen legértelmesebb, megnyerőbb fiataljaink közül lesznek oly sokan hamis próféták vakbuzgó hívei? Kétségeik ejtik rabul őket. Legfőbbként annak kétsége, hogy képesek eleget tenni szüleik, közösségük képzelt

elvárásainak. Mint ahogy Jánost mindig is gyötörte a bűntudat. Annak a képzelt bűnnek a tudata, hogy nem méltó szent életű atyja szeretetére, követésére.

Ezért épült egész tanítása a bűntudatra. Arra, hogy mindannyian Isten, vagyis embertársaink szeretetére méltatlan bűnösök vagyunk. Még akkor is, ha sosem vétkeztünk, hiszen bűnnel születünk. És aki ezt elhiszi, azt már könnyen ráveszed a legcsekélyebb tökéletlenség gyűlölésére is. Hiszen mindenkiben azt gyűlöljük a legnagyobb megvetéssel, amit magunknak meg nem bocsáthatunk. Ahogy az én tanításom megváltó ereje a szeretet, azonképpen az ő igéjének a gyűlölet lett a hajtó ereje. A bűn, majd elkerülhetetlenül a bűnös gyűlölete.

Még abban sem értettünk egyet, hogy mi a bűn. Egyszer, még ifjúkorunkban, feltettem neki a kérdést: ‚Bűn-e, ha valakinek szánt szándékkal testi fájdalmat okozol?' Nyomban rábólintott. Akkor rákérdeztem: ‚Mivel te is *valaki* vagy, nem gondolod, hogy talán épp oly elítélendő, ha magadat korbácsolod, sanyargatod?' Erre faképnél hagyott.

Mindenki kemény, erős embernek tartotta Jánost, pedig az a gyengeség jele, ha valaki úgy tesz, mintha meg sem hallaná, ami eltér a meggyőződésétől, hitétől. Megvetendő gyengeségé, melyet önképünk elvesztésének a félelme szül. A szorongás attól, hogy felfedezzük hitünk, rögeszméink alaptalanságát. Hogy rádöbbenünk: nem is igazán mérlegelt tévhiteket dédelgettünk, azok megszállottai lettünk. Hamis hiteket plántálunk gyermekeinkbe, s e hitekért szállunk harcba, ontjuk vérünket.

– Mintha nemrég – mielőtt a benned élő Kajafást megszólítottad – az ellenkezőjét állítottad volna: a hit életmentő erejéről mondtál példabeszédet.

A tudásból fakadó hitről szólottam. A tudás a kétely kohójában tisztul meg. A kíváncsiság állhatatosságával feltárt, rejtett ércekből. De bármilyen káprázatosnak hiszed tudásodat, ne helyezd aranyborjú-talapzatra. A tudás sosem célod, hanem utad legyen új rejtélyek megfejtéséhez. Helyezd tudásodat alázatosan a téged követők lába elé: legyenek azok az eljövendő nemzedékek lépő-kövei a tudatlanság és tévhitek ingoványában. Utókorunkban némelyek majd visszatekintenek a mi időnkre, értetlenül:

‚De balgák voltak őseink! Hittek az agyagbábok oltalmazó, meg az aranyborjú boldogító, megtermékenyítő erejében, az emberhangú istenek hatalmában!' De azokat is látom, akik megértéssel gondolnak ránk meg elődeinkre, és felsóhajtanak:

‚Minden tisztelet az ősöké, kik a számukra kifürkészhetetlennek tetsző világban félelmeik csillapítására képesek voltak bálványokat alkotni. Képzeletük műhelyéből olyan csodálatos istenek keltek életre, akik áldozatok fejében erőt adtak nekik, hogy szembenézhessenek a rettentő ismeretlennel.'

– *Szép tőled, hogy hiszel utódaink méltányosságában. Bárcsak igazad lenne. De gondolom, te is tudod: közös jövőnk attól függ, ki teszi rá a pecsétjét.*

Közös jövőnk? Tán csak nem tartasz máris szövetségesednek, Kajafás? Te, aki állandóan zaklattál! Egyetlen szót sem ejthettem ki úgy, hogy embereid, akik híveimnek vallották magukat, ne jelentsék nyomban neked. És mintha nem tőled származtak volna a kérdéseik, melyekkel már rég kelepcébe csalhattak volna, ha át nem látok rajtuk.

– *Főpapi feladatom, hogy tudjam, mi folyik Júdeában. De valld csak be magadnak: téged nem az én embereim, hanem saját tanítványaid, híveid örökös kérdései és egyre növekvő várakozása ejtett csapdába, még mielőtt mi felfigyeltünk volna rátok. Vagy talán nem ők akarnak még ma is Messiást formálni belőled? De nem ezt akartam kérdezni. Mindketten tudjuk, hogy miért kutatják ők az Írás tekercseiben az ide vágó jövendöléseket. Inkább azt mondd meg, hogy egyáltalán hiszel-e ezekben a próféciákban?*

Bizonyára hallottad, hogy nem múlik el év, amelyben ne ruháznák valakire – vagy ne vállalja magára valaki – Ésaiás szavait: „Mert egy gyermek születik nékünk, fiú adatik nékünk, és az uralom az ő vállán lészen, és hívják nevét: csodálatosnak, tanácsosnak, erős Istennek, örökkévalóság atyjának, békesség fejedelmének!" Embereim jelentése szerint azonban soha nem állítottad, hogy te lennél a várva várt, s ha mások reád mondták, mindig is cáfoltad...

Ellenkezőleg, mindig is reméltem, hogy éppen úgy várva várt voltam és vagyok, mint népünk minden fia. Reméltem, sőt anyám szavaiban bízva tudtam, hogy aggodalmai ellenére én az ő várva vártja voltam. És itt nem csak magamról szólók, Kajafás,

hiszen minden újszülött egy jövendölés beteljesülése, a várandós anya fölkentje. Mert mi a jövendölés, ha nem az eljövendő megérzése? És talán nem érzi az anya a szíve alatt növekedő életet?

– *Szavakkal játszol? Vagy talán velem, Jézsua?*

Soha nem szóltam komolyabban hozzád. Főpapunkat megillető komolysággal. Mert veled, az elmémben élő Kajafással megoszthatom a messiási jövendölésekről az évek során bennem lassan érlelődő, most első ízben szavakba – ha kimondatlanokba is – öntött gondolataimat.

– *Mondd végre ki...*

Ahhoz, hogy megértsük őket, fel kell eleveníteni magunkban a próféták korát.

– *A mi múltunkban benne foglaltatik az ő múltjuk, tehát megérthetjük őket, és képesek vagyunk értelmezni látomásaikat.*

Nagy prófétáink – Jesája, Jeremiás, Ezékiel és Zakariás – mind olyan korban...

– *S miért nem említed Dánielt, Hóseást vagy éppen Habakkukot, meg a többieket?*

Mindannyiuk idején nagy veszélyek fenyegették népünket. Kívülről vagy belülről. Szavaik hatalmas ellenségek, leigázó birodalmak ellen adtak erőt királyainknak és népünknek, próféciáik utat mutattak. Vagy éppen tévúton járó királyainkat, a pogányság megnyugtatóbb világába és szokásaihoz egyre visszatérő népünket ostorozták kemény szavakkal. Nekik köszönhetjük, hogy túléltük azokat a nehéz időket. Bölcs és bátor emberek voltak...

– *Az Örökkévaló szószolói... Nem tulajdon bölcsességüknek adtak hangot, bátorságuk pedig hitükből fakadt. A Seregek Urába vetett, törhetetlen hitükből.*

Miként mindannyiunké, Kajafás. A próféta is csak apja magvából sarjadt, mint bármelyikünk. Őt is anyja teje táplálta, szavait anyja ajkáról nyerte. Az a lélek, amelyet a Teremtő ősapánkba lehelt, élteti a legékesebben szóló prófétát, éppúgy, mint a siketnémát.

– *Isten választottjai ők, prófétáinkra hallgatnunk kell.*

Vajon az igazi, rajtam kívüli Kajafás kimondaná ezt, ha hivatala nem kényszeríti szent könyveink, s így a próféták könyveinek védelmezésére?

– *Miért ne mondanám?*

Mert némely prófétánk leginkább a hivatalukban elhájasodó papokat ítélte el. Ők legszívesebben nemcsak a pénzváltó kufárokat, hanem Áron hozzád hasonlóan megalkuvó, a hatalmat kiszolgáló, az arany csillogásától elbűvölt egész nemzetségét űzték volna ki a Templomból. Magukra is haragították a hatalmasokat.

– *Azért mondod mindezt, mert magadat is prófétának tartod!*

Te mondád, főpap.

– *Tehát bevallod?*

Mit kellene bevallanom? Azt, hogy szerinted én prófétának tartom magam? Ez a te tévhited, nem az enyém. Te mondtad.

– *Ha nem tartod magad annak, akkor miért prédikálsz most is a prófétaságról?*

Sokunknak vannak prófétikus meglátásai. Vajon valamennyiünket prófétának neveznéd? Nem rajtunk áll, hogy vállaljuk-e. És neked, főpapunknak sem tiszted, hogy eldöntsd és kimond: élnek-e közöttünk próféták, és kik azok. Hagyjuk ezt az utókorra.

– *Vannak, akik úgy vélik, hogy a próféták kora letűnt, és soha vissza nem tér.*

Lehet, hogy valaha szükségünk volt prófétákra, akik Isten nevében harcra bátorították az ellenfél ereje láttán megfélemült királyt, vagy éppen szembefordultak harácsoló hatalmával. De a királyságok ideje letűnt. Népünk számára mindenképpen. Szükséges rossz volt, midőn befellegzett szabad nomád életünknek, míg beilleszkedtünk a letelepedtek közé.

– *Úgy érted, hogy mi magunk is letelepedtünk Kánaán földjén, amelyet az Úr már Ábrahámnak odaígért.*

Úgy értettem, ahogy mondtam. Te legszívesebben csak azt tekintenéd zsidónak, aki minden ünnepen betér a Templomodba. Pedig bizony mondom néked, több jó, hithű zsidó él szerte a világban, mint Júdeában. Mert nem az a hithű zsidó, aki áldozatot mutat be Ábrahám Istenének, hanem az, aki szívében hordozza az Egy-Istent, aki megnyilatkozott Ábrahámnak, de akire csak fia, a Mória oltárhegyén újjászületett Izsák talált rá a szívében.

– Hol fogant meg benned ez az Izsák iránti mély bizodalom? Tán csak nem Szamariában? Hallottam, elidőztél azok között a tisztátalan...

Közöttük is épp annyi a jó ember, mint közöttünk. De Izsák tanítását nem ott kerestem, hanem népünk még mindig Babilónia földjén élő legvénségesebb férfiai és asszonyai között, akiknek elődei soha nem tértek vissza a száműzetésből. Ott élő rokonaink között vannak írástudatlanok, akikben tisztábban élnek az ősi szájhagyományok, mint Júdea vagy akár Galilea legöregebbjei között.

– Tehát ott szedted fel az eretnek tanokat...

Szentélyed tömjénfüstje mögül a valóságos élet maga is eretnekségnek tűnik. Izsák, a pusztákban élő pásztorkirály, nem könyvekből, hanem az Isten-alkotta természetből olvasta ki nagy tudását, amelyből végtelen bölcsessége fogant. Mindünk előtt nyitott, csodálatos könyv a természet, amelybe én is beletekinthettem. Bizonyára segítségemre volt mindaz, amit barangolásom éveiben tanultam, tapasztaltam, de Izsák tanítása megszólalhat bármelyikünkben, a pusztaság magányában éppúgy, mint kelet égig érő hegységeinek varázslatos világában, vagy a nyugat nyüzsgő városaiban.

– A prófétákról szóltál, meg arról, hogy a királyságok ideje letűnt. Vagy csak a birodalmak császárai vették át helyüket?

Letűnnek majd ők is. Semmi sem örök, csak maga a Változás. A Teremtő akarata. Tökéletesedésünk lajtorjája.

– A próféta szóljon belőled. De mondd, szerinted meddig kell még tűrnünk Róma igáját? És mi lesz a sorsunk annak utána, ha – miként véled – letűnnek a fölöttünk uralkodók, és nem térnek vissza a jövendölésekben látott, Dávid-házi nagy királyaink sem?

Könnyű megjósolni az eljövendőt, mert előbb-utóbb majdnem minden, ami elképzelhető, el is jő. Tehát ne tekintsd prófétának azt, aki megmondja, hogy mi fog történni, de azt nem, hogy mikor.

Bizony, bizony, bármit szeretnétek is hinni róla, a próféta mindig saját korának lelkiismerete. Figyelmét mindig önnön világa, vagy legfeljebb az eljövendő nemzedék sorsa köti le. Múltunk minden nagy profétájának volt elég gondja-baja saját kora há-

zasságtörő, élvhajhász királyaival, az őket szolgáló, harács papokkal, bűnös bírákkal, hamis tanúkkal, pogánysághoz visszahajló népükkel. Miért is törődtek volna azzal a próféták, hogy János lesz-é, kit Messiásnak vélnek, avagy Jézsua?

Bizony mondom néked, ne sokat törődj tehát a több száz éves jóslatokkal, melyek kora már rég a múltba veszett. Ha megtörténik is majd valaha, amit a próféták megjövendöltek őseinknek – de hajdan nem vált valóra –, millió egyéb megtörténhet addig, ami nekünk meg utódainknak is több gondot okoz, vagy éppen boldogságot szerez, mint a régmúlt próféciák összessége. Hiába várod azt a Messiást, akit koruk töredelmeinek enyhítésére, őseink reménye szült. Ha akkor el nem jött az a Várva Várt, mit keresne akkor ő most miközöttünk? Fel sem ismernénk. Vagy régmúltban élő, együgyű megszállottnak tartanánk. Ahogy téged – az igazi Kajafásnak nem lenne szívem ezt szemébe mondani – sokan annak tartanak.

– *Megszállott te vagy. Hiszen te őszintén hiszed, hogy a szeretet minden gondunkat-bajunkat megoldja, kínjainktól megszabadít! Elérhetetlenül távoli jövőben élsz, amikor a Szeretet Országáról zengesz! Inkább azért fohászkodhatnál te is, hogy mielőbb visszatérhessen nagy királyaink kora, akik alatt virágzott országunk. Népünk történetének legdicsőségesebb kora...*

De milyen áron, Kajafás? Milyen áron! Virágzott! Az aranykötők és ékességek, a pompázó, messzi földről hozott köntösök árát vajon ki nyögte? És kik hulltak el királyaink harcait harcolva? Lehet, hogy voltak népünk fiai között, akik híres-nevezetes királyaink alatt gyarapodtak vagyonban, és talán egész népünk részesült valamelyest a dicsőségben, de vajon nem veszett oda mindez? Ismét és ismét, más és más szomszédos királyságok dicsőségére? És vajon a legfőbb kincsben, a szeretetben gazdagodtunk?

Az Írás történetei szerint a királyok korával kezdődtek a népek közötti, legvéresebb háborúk. Nem is mondhatom, hogy népek közötti, mert már Ábrahám uralkodásakor mintha minden város királyság lett volna. Te bizonyára emlékszel, miként említi az Írás először a királyokat.

– Mondhatod, hogy Ábrahám idején, pedig akkor, amikor Lóttól különvált, hogy bőségesebb legelőt találjanak, még Ábrámnak nevezteteett. Mózes az ő első könyvében eképpen említi először a királyokat: „Lőn pedig Amrafelnek, Sineár királyának és Ariókhnak, Elászár királyának, Khédorlaomernek, Élám királyának, és Thidálnak, a Góim királyának napjaiban: Hadat indítának ezek Bera, Szodoma királya ellen, Birsa, Gomora királya ellen, Sináb, Admáh királya ellen, Seméber, Czeboim királya ellen és Bélah, azaz Czoár királya ellen."

És kitűnik, hogy miért hadakoztak egymás ellen? Talán senki sem tudta. Talán nem is volt fontos. Nemcsak számunkra, hanem e szavak lejegyzői számára sem. Más népek történeteiben sem nagyon törődnek a hadakozások indító okával, ha csak nem a királyon esett sérelmet torolták meg.

– Uralkodtak jóságos, bölcs és mértéktartó királyok is, akiket sosem ragadott magával a hatalom gőgje. És miért ne lehetnének ilyen vezéreink a jövőben is?

Nem kell, hogy királynak neveztessél, a királyi gőg megszállhat anélkül is. És a hatalommal felruházottak csak még több hatalomra vágynak. Eluralkodik rajtuk a gőg. Más népek is felismerik majd a hatalom ellenállhatatlan kísértését, züllesztő átkát, és elkergetik a királyaikat.

– Mikor? És hogyan?

Az új Édenben, az Atya eljövendő Országában egyedül a szeretet uralkodik. Ennek uralma számunkra nem terhes, mert szeretetben szolgálni egymást: édesebb a vadméhek mézénél. Az édeni boldogságban értelmét veszti a hatalomvágy, és nevetséges a gőg. Akik képzelt isteneik mögé bújva hatalmukba kerítenék embertársaikat, mert szeretetükre nem tartják magukat méltónak, azok csak szánalmat ébreszthetnek...

– Gondolom, most már nem csak a királyokról szólsz. Tán csak nem mirólunk, papokról teszed fel... Miről s kikről beszélsz, Jézsua?

Nem csak rólatok. És nem kell messze mennünk példáért: Vegyük az Írás szánalomra méltó írnokát, aki az Úr szájába adta ama átkot, mely megrontotta az Édent és mindmáig mindannyiunkat: „...és epekedel a te férjed után, ő pedig uralkodik te rajtad." Gondolod, hogy egy szeretetre méltó férfi ilyen szavakat

tulajdonítana Istenének? Hogy Istene mögé bújva, fölébe kerekedjen asszonyának?

– *És ki vagy te és honnan tudnád, hogy miért hagyta ránk az Örökkévaló azokat a szavakat?*

Ha Istenedet a tökéletes, mindent magába foglaló Teljességnek tartod, akkor Ő egyben férfi és nő, és...

– *Te vagy az, aki Atyának nevezed Őt.*

Mert apám keresésekor, szívbéli jóságára sóvárogva találtam rá a lényemet betöltő isteni szeretetre – még mielőtt tanítványaim örökös kérdései visszakényszerítettek az értelem világába. Legjobb rabbijaink is ráeszméltek már, hogy nem a név a fontos, amellyel illeted Istenedet, hanem az, hogy a név, amellyel Hozzá fordulsz, közelebb emeljen Hozzá.

– *Ez a vége annak, hogy Lévi nemzetségétől – papjainktól, akikre maga az Örökkévaló bízta népünket – bármely nemzetségből származó rabbik nyerték el szíveteket, lelketeket, elméteket. És mi lesz a vége ennek, ha mindenki a saját fejével gondolkodik a helyett, hogy az Írás szavait követné? Engem úgysem győzhetsz meg, hogy nem teremtésünknél fogva vagyunk az Örökkévaló hatalmában úgy, ahogy általa minden más a mi hatalmunkba adatott. De hadd idézzem az Ő szavait: „...és töltsétek be a földet és hajtsátok birodalmatok alá; és uralkodjatok a tenger halain, az ég madarain, és a földön csúszó-mászó mindenféle állatokon."*

Majd elhívom ide ősszüleinket, Ádámot is, meg Évát, tőlük kérdezem meg, milyen parancsot és milyen világot hagyott reájuk a Teremtő. Kajafás, hidd el, semmiféle Isten nem parancsolhatta uralmunk alá a világot, amiként Évát sem adhatta Ádám hatalmába! Vagy talán uralkodunk a tenger halain? Ha szerencsénk van, megtelik a hálónk, de nem ismerek halászt, akinek parancsára akár egyetlen sügér is a hálójába sietett volna! Péterem, akkor még Simon, igaz, az Örökkévalóhoz fohászkodott, mikor már tizedszer húzta ki üresen hálóját, amelyet csökönyösen mindig ugyanott vetett ki. Ez se mindig segített, de így tett volna, ha hiszi – vagy tapasztalatból tudja –, hogy hatalma van a halak felett?

Nem, Kajafás, nem uralkodunk a tenger halain. Az ég madarain pedig még úgy sem.

– De a föld állatai közül sokat igába hajtottunk, másokat nyájakba tereltünk.

A jó pásztor nem uralkodni törekszik nyáján, hanem gondját viseli annak. Igába hajtott állatod fölött sem uralkodsz. Hallottunk már nem egy gazdáról, aki hiába ütötte-verte szamarát, az meg sem mozdult, míg szép szóval nem szólt hozzá, s meg nem etette.

Lehet, hogy csak nem engedelmeskedett akaratának az írnok stílust tartó keze, amikor leírta a szerinted Isten sugallta „és uralkodj" szavakat? Hiszen nem mindig könnyű a sugallatot megfogalmazni, szavakba önteni. A legbölcsebb rabbik már rég nem úgy értelmezik az Írásban álló szót, hogy ‚uralkodjunk' az állatok felett, hanem úgy, hogy viseljük gondjukat. Persze, még mindig többségben vannak népünk fiai között is azok, akik dicsőségesebbnek, érthetetlen módon férfiasabbnak tartják az uralkodást – amellyel maguk ellen fordítják embertársaikat, és előbb-utóbb gyűlöletet keltenek – mint a gondoskodást, ami a szeretet egyik megmutatkozása, és legfőbb tápja.

És ez mindig is így lesz, amíg le nem tűnnek a királyságok, amíg a hatalomvágy érvényre juthat.

– És az, akiről te szólsz híveidhez, talán nem a mindannyiunk fölé, a gyermekei fölé tornyosuló Atya? Neki talán nem tartozol, nem tartozunk engedelmességgel? Persze, már szinte hallom áradozásodat a jóságos, szerető Atyáról, aki nem a mennyek országából uralkodik fölöttünk, hanem a szívünkben lakozik. De mondd, valóban elképzelhetőnek tartod, hogy valaha is kihunyhat a hatalom vágya? Amikor már senki sem törekszik uralkodni mások fölött?

Valaha, réges-régen – a nomádság korában vagy még azelőtt –, amikor kis csoportokban, majd törzsben éltünk, mindig akadt egy-egy ember, aki társai közül valamiben kitűnt. Talán ügyesebben követte, ejtette el a vadat. Szebben díszítette magát madarak tollaival, érdekesebb meséket mondott a tűz mellett. Vagy éppen tudni vélte, hogy mit követelnek bálványaik. Mindig akadt valaki, akire társai feltekintettek. Ő vezette őket a vadászaton. Hozzá fordultak félelmeikkel. Ha nem is élt benne hatalomvágy, törzse élére került.

A városok sűrűbb népességében már nem mindenki ismerhette mindenki képességeit. Nem feltétlenül az lett a vezér, akire felnéztek, mert képességeivel kivált, hanem gyakran az, aki vezér akart lenni. Talán, mert másra nem is érezte alkalmasnak magát. Ekkoriban már nem lehetett népének elfogadott vezére, akiben nem élt hatalomvágy. Aki nem volt hajlandó ezért másokkal, hasonszőrűekkel összeméretni magát. Míg végül csak Tiberiusok kerülhetnek a birodalmak élére.

Mondd Kajafás, valóban nem látod, hová vezet mindez?

– *Nem merem látni, Jézsua. Attól tartok, a természetünk soha meg nem változik. Igazuk van azoknak, akik szerint te nem félelmetes forradalmár, hanem szánni való ábrándozó vagy.*

Egyik sem, Kajafás. Egyik sem. Képtelenek vagytok megérteni, hogy én tisztán látom...

– *Tehát tisztán látod!*

Na jó. Inkább vállalom, hogy főpapom prófétának tekintsen, mint félelmetes forradalmárnak, aki csak szenvedést hozhat követői fejére. Vagy szánalmas ábrándozónak, akit a kutya sem követ. Vagy éppen Messiásnak, akiben mindenki tulajdon álmának beteljesítőjét látja, és mivel soha senki nem lesz képes mindazokat az álmokat valóra váltani, örökkön-örökké várakozhatunk reá.

De a szó – próféta – egymagában mit sem jelent. Voltak megadást hirdető és harcra buzdító prófétáink. Lehetnek megértést valló és gyűlöletet szító próféták. Akár Sátánt – ha a te elmédben létezik az a kísértő –, az alvilág urát is prófétának tarthatod: a gonoszság prófétájának.

Tehát soha senkit se nevezz prófétának, míg meg nem mondhatod, mit vall, mit hirdet.

– *És te? Életedben sok mindent tanítottál. Voltak, akiket ostoroztál. Másoknak megbocsátottál. Szegényeket felruháztál, betegeket gyógyítottál. S jókedvűen lakomáztál szent életűekkel és vámosokkal egyaránt. Akár visszatérsz önvizsgálatod sírjából, akár nem, mondd: mit gondolsz, milyen prófétának nevez majd téged az utókor?*

Kérdezzük meg Jánost. Ő tud egyet s mást a prófétaságról, hiszen erre adta a fejét – sajnos, végül a hóhérnak.

– Adtam? Vették azt, orvul, Jézsua! De Kajafás a te prófétaságodat firtatta. Velem miért is foglalkozna? Én már nem fenyegetem hatalmát.

Nekem válaszolj, János.

– Hogy terád miként fognak emlékezni? Kajafásnak igaza van: sok életet éltél, Jézsua, ki tudja, melyik marad az utókorra? Azok, akik ismerik apakereső, vagy mondhatnám úgy is: emberi létünk értelmét kereső éveidet, az építőre, az ácsra emlékeznek majd. Arra, aki felépítette önmagát. Aki meghallgatta a tanítómesterek legjobbjait és tanításában túltett valamennyin. Azok pedig, akik csodálkoznak tetteiden, a csodatevő gyógyítót vagy a rendzavaró forradalmárt látják majd benned.

De akikhez eljutnak szavaid, azoknak fel kell ismerniük benned a népünket szolgáló, sok száz rabbi egyikét. Talán lesznek, akik a bölcsességükről ismert rabbik között emlegetik nevedet. Végül azok, akik bennünket kettőnket összehasonlítanak, minden bizonnyal felismerik benned a szeretetből fakadó bűnbocsánat – a feltétlen, a vezeklés és engesztelő áldozatok nélküli bűnbocsánat – prófétáját.

És te, Kajafás? Te elfogadsz olyannak, amilyennek János látna engem?

– Persze, csak azért tűrnéd el a rád oktrojált prófétaságot, mert attól még jobban ódzkodsz, hogy tanítványaid rád bizonyítsák: te vagy a Messiás. De miért tartod elfogadhatónak az egyiket – és miért nem a másikat?

A legszigorúbb rabbi is megkönnyebbülten felsóhajt, ha prófétának nevezel: ‚Végre valaki, aki nem magát tartja annak!' Ha viszont beletörődnék, hogy tanítványaim Messiásnak tekintsenek, akkor olyan kegyetlen, tévhitekkel terhes múlthoz és apokaliptikus jövőhöz kötnének, amelynek rabságából és pogány istenfogalmától épp most igyekszem végleg szabadulni. Hogy így közelebbről felismerhessem a Teremtő, az Atya isteni lényegét és követőimet közelebb vihessem Hozzá.

Akik a várva várt Messiást látják bennem, sohasem fogják érezni sem a belőlem, sem az önmagukból áradó szeretetet, amely nélkül tanításom értelmetlen és érthetetlen. Mert a beteljesüléshez, amelyhez vezetlek titeket, belőlünk árad az erős, gyöngéd jóság, a szeretet. Mindannyiunkból. Nem egy kiválasztott-

ból. Felkentből. De ezzel, ennyivel Péterék már nem elégszenek meg. A Messiást akarják látni bennem, mert követni akarnak, nem pedig megosztani velem életüket.

– *Csak ettől tartasz?*

Való igaz, nemcsak a múlttól irtózom, és nemcsak attól tartok, akit Messiásnak szólíthatunk. Inkább attól, amit népünk egy Messiás ígérte jövőtől vár. A Megváltó eljövetelét az Apokalipszissel álmodják össze. Talán ezért kellettem annyira a zelótáknak. Ha képesek elhitetni híveikkel, hogy én vagyok az, akinek eljövetelét megjósolták – márpedig, ha a foglyuk vagyok, mi akadályozta volna meg őket ebben? – akkor miért ne hitték volna el nekik, az életüket semmibe vevő fékezhetetleneknek, hogy eljöttek a Végidők. És akkor mindünket elvezetnek az Armageddonba, ahonnan kevesen térnek majd vissza.

– *Isten haragja hozza ránk, az ellene vétkezőkre a világvéget. Nem ismerek jövendölést, mely szerint a zelóták hoznák ránk azt a minden eddigieknél nagyobb pusztítást.*

Ismered a zelótákat. Nem kell prófétának lenned, anélkül is látod: nem a győzelem vágya tüzeli elszántságukat, hanem a gyűlölet fűtötte küzdésvágy. Ha megjelenne az Úr a tömlöcben, a rabok, akiket a szabadság vágya éltet, így fohászkodnának hozzá: ‚Áld meg Urunk fogságban tartóinkat, hogy megnyíljon felénk a szívük, és levegyék rólunk láncainkat. Hogy mindannyian békességben élhessünk együtt a Te dicsőségedre.'

A megszállott zelóták viszont így szólnának: ‚Vedd le Urunk láncainkat és kovácsolj azokból éles kardot, hogy levágjuk – a Te dicsőségedre – mindazokat, akik minket fogságba vetettek.'

Be kell vallanom, voltak évek, amikor vonzott a zelóták elszántsága, törhetetlen hite az igazság győzelmében. Eltartott, míg rádöbbentem: a megszállottak elszántsága abból ered, hogy soha nem kételkednek abban, amit vezéreik mondanak. A végrehajtók nem gondolkodnak. Nem gondolkodhatnak. Elég, ha tudják, mit kell tenniük. Ha megmondják nekik, hogy ki az ellenség – és már gyűlölik is.

Az őket egybekovácsoló gyűlölet felismerése – amitől mindenre képesek – tántorított el a zelótáktól. A gyűlöletük és hitük a végidőkben, a végső, mindent felemésztő küzdelemben,

rettentett el az Apokalipszist beharangozó Messiás elfogadásától, bárki legyen is az.

– *A te tanításod szerint tehát akármit teszünk is, akármennyit vétkezünk az Örökkévaló ellen, akárhányszor szegjük meg az ő Törvényét, nem kell félnünk, hogy gonoszságunk elnyeri büntetését? Hogy magunkra szabadítjuk az apokalipszis rémeit?*

Látod, Kajafás, ezért szólottam hozzád, hogy lássam, megtalálod-e önmagadban is a választ, amelyre engem gyötrő kérdések rávezettek. És a most elhangzott szavaidban megtaláltad.

– *Hiszen én csak kérdeztelek!*

Kérdéseid azonban téged is rávezethetnek – ahogy bárkit, aki képes mérlegelni a reá hagyott tanokat – a legfontosabb, jövőnket meghatározó igazságra.

– *Mondd, Jézsua, mely szavaim fedték fel szerinted, hogy én is képes vagyok az ilyen megfontolásra, amelyre eddig képtelennek tartottál?*

Nem képtelennek, csak hajthatatlannak. Lehet, hogy csak szavaidban. Önmagadnak bevallott gondolataidban. Hiszen kicsúszott a szádon az imént az árulkodó ‚magunkra' szó. Hogy magunkra szabadítjuk az apokalipszis rémeit.

– *Még most sem értem!*

Még ha főpapunk csak kérdésként merte is megfogalmazni ezt, nyilván tudod, valahol a lényed mélyén, hogy nem létezhet olyan Isten, aki képes ránk szabadítani mindazt a borzalmat, amit rémlátóink – Dánieltől Jánosig – vártak. Te is tudod: ha eljönnek is valaha a végidők, a minden eddigi szenvedésünknél százszorta rettentőbbek, mi hozzuk a fejünkre.

Bárhogy törekedtem, nem sikerült megmagyaráznom tanítványaimnak, hogy a Messiás várása csak annak a jele, hogy évezredekkel Ábrahám próbatétele után, még mindig nem vállaljuk a felelősséget szándékainkért, tetteinkért. Még mindig angyalra, egy Isten angyalára várunk, hogy lefogja gyilkos kezünket.

– *Akár visszatérsz hozzájuk, akár nem, Messiást gyúrnak belőled tanítványaid. Ha nem éltedben, hát holtodban. Mindennapi egyszerűséged és a belőled sugárzó szeretet vonzotta őket hozzád. Testvérekként, egymással mindent megosztva éltetek együtt éveken át, de tanítványaid ma már hallani sem akarnak azokról a boldog időkről. Jól tudod, újonnan toborzott híveidhez már csak arról a pár rövid*

évről szólnak Péterék, mióta felfedezték benned a Messiást – és minden cselekedetedet, minden szavadat a szerint magyarázzák. Legszívesebben úgy tennének, mintha az égből pottyantál volna, hogy megtestesült isteni gondolatként kezd meg tanításodat. Talán nem is elég nekik a Messiást látni benned...

Már jó ideje tudom, meg kell fosztanom őket a csalfa reménytől, hogy bennem valósulnak meg a próféciák.

– Tudni tudtad, eszeddel felfogtad, a kérdés azonban mindig a hogyan? Ha nem térsz vissza hozzájuk, tanítványaid még mélyebben beleélik magukat, hogy te voltál az Eljövendő. Az isteni Felkent. A Messiás. Ha pedig elmélkedésed sírjából kilépve megjelensz előttük, azt még inkább felkentséged, ha nem éppen isteni voltod bizonyságának tekintenék.

Voltak, akik Lázárban is, amint kilépett halálrítusa sírjából, Isten kegyeltjét, a holtából feltámasztottat vélték látni. Sőt, voltak, akik áldását kérték, vagy ruhája szegélyét illették, mert hitték, hogy így ők is részesei lehetnek az ő halhatatlanságának.

– Hallhatatlanságának? De hiszen szegény Lázár hónapokon belül valóban meghalt.

Ne feledd, Kajafás, némelyek azért ittak kábító elixírt, hogy halottnak higgyék és eltemessék őket, mert elhitették velük, hogy ha sírboltjukban túlélnek egy-két éjszakát, megfeledkezik róluk a Halál. Mert még ma is vannak, akik nemcsak Istenüket vagy isteneiket, hanem a Halált is emberként képzelik el. Emberi tulajdonságokkal ruházzák fel. Elhiszik, hogy kijátszhatják a halált.

– Miféle emberi tulajdonságokról beszélsz? Életünk és halálunk az Örökkévaló kezében van. Csak nem azt mondod, hogy népünk fiai között vannak, akik Őt is emberként képzelik el? Ezzel megszegnénk legfőbb törvényeinket.

Beszélhetnénk arról akár napokig, hogy ki miként képzeli el Istenét, mert akár tiltja a törvény, akár nem, valamiképpen mindannyian elképzeljük Őt, akiben hiszünk. De most nem Róla szólottam, hanem az Ő szolgálójáról, mert sokan, különösen Galileában, úgy képzelik el a Halált, mint valami láthatatlan adószedőt, aki közöttünk jár: hosszú listáján nevek, s mellettük az évszám, hónap és a végrehajtás napja. Ha így, ilyen adószedőnek képzeled a halált, nem nehéz elhinned, hogy kijátszhatod

őt – mint ahogy nem sok galileai akad, aki mindig, az utolsó garasig befizette adóját. Ha akad is ilyen, az be nem vallaná.

– Jól tudom, miről beszélsz, panaszkodik is Heródes néped lelményességére épp eleget. Pedig Galilea virágzó földjeiről így is kétszer annyit szed be, mint amennyit Júdea szegény népéből a legravaszabb adószedők kipréselhetnek. De a halált hogyan remélheti bárki is kijátszani?

Még gyermekkoromban járt a falunkban egy szíriai kuruzsló. Miután nem talált közöttünk gyógyulásra vágyó szerencsétlent, a falu gazdag özvegyének bizalmába férkőzött. Meg is hízott a főztjén, de a fukar asszony erszényéhez nem férhetett hozzá. Legalábbis, amíg fel nem fedezte gyenge pontját: rettegő halálfélelmét. Hát még, amikor meggyőzte őt a mágus, hogy belelát a Halál lajstromába! Olvasni tudja írását, és bizonyságul meg is jósolta egy, az élettel betelt vénember halálát. Lehet, hogy elő is segítette azt, siettette pár nappal.

Megrémült az özvegy, mert a kuruzsló szerint az ő neve csupán két héttel későbbi napon szerepelt azon a listán.

Azt hittük, a félelmébe halt bele szerencsétlen asszony, de miután elsirattuk, s már vittük is megmosdatott testét a sírjához, felkiáltott a rabbink, hogy lélegzik a halott. Lassan magához is tért az özvegy a vele megitatott kotyvalék mámorából. Százszor is hallottuk aztán tőle, hogyan szedte rá az idegen, aki persze nyomban kereket oldott.

‚A halál már három-négy nappal előbb a házadhoz érkezik, ott ólálkodik, és még sírodnál is virraszt egy éjszakát' – idézte nekünk a kuruzsló szavait – ‚de ha látta, hogy eltemettek, kihúzza nevedet a lajstromból, amelyen minden anyaszült neve csak egyszer szerepelhet. Annak utána – még ha visszatérsz is sírodból – nem kell többé félned. Téged többé nem keres a halál. Ha csak egy mágus, mint én, aki tud beszélni a halál nyelvén, el nem árulja neki, hogy becsaptad őt.

Miért emlékezem vissza minderre? Mert az ilyen sarlatánok hozzák rossz hírbe a legmagasztosabb rítusokat is. Az igazi halálrítus is – mint ahogy azt Lázár és én választottuk újjászületésünk útjául – az ilyen sarlatánok miatt ítéltetett el. Legalábbis itt, Júdeában.

Lázár visszatérte után is sokan hitték, hogy ő is csak kijátszani, nem pedig elfogadni akarta a halált. Én sem a halált akarom legyőzni, hogy örökké éljek, hanem a halál félelmét, hogy amíg innen kijőve élek, annak félelme nélkül élhessek. Elérhessem az isteni szeretet beteljesülését: a mindenkit és mindent elfogadó, átfogó szeretetet. Akit ez a szeretet tölt be, az a halált az élet beteljesülésének tartja, nem kiáltja öklét rázva az égre, nem is sóhajtozza imára kulcsolt kézzel: ‚Szeretlek Téged, Uram, Teremtőm – de mondd, a vég keservét miért mérted ránk?'

– *Ezt értem, Jézsua. De Lázárt csak leánytestvérei kísérték sírjához. Te miért választottad a keresztre feszítés nyilvánosságát? Hiszen mindhárman – Pilátus, Heródes és én is – mindent megtettünk, hogy téged felmenthessünk, józan belátásra bírjunk.*

Lázárnak csak a halálfélelmétől kellett megszabadulnia, hogy megélje – akár csak egy napra is – azt, amire vágyott: a vég félelme nélküli szeretet mámoros élményét. Én is erre vágytam, de nekem meg kell szabadulnom mindattól is, ami nyilvános életem folyamán rakódott rám – ami nem én vagyok –, hogy rátaláljak a valahai Jézsuára. Az atyját keresőre, aki rátalált az Atyára. Mindannyiunk Atyjára, akinek nincsen felkentje, Messiása vagy Krisztosza – ahogy Pilátus hívott zsoldosai nyelvén –, mert minden atya fia és minden asszony lánya egyaránt az Ő gyermeke. Vagy éppen minden gyermek az Ő felkentje. Egy új lehetőség Messiása.

Megváltó élmény volt rátalálnom erre az Atyára, a tökéletes Szeretetre. Ezt mindenkivel meg akartam osztani.

Nem, nem megosztani! Ellenkezőleg. Éreztem, hogy az Atya egybeforraszt, egybeolvaszt minden eddig élő, s minden megszületendő emberrel. Az egész teremtett világgal. Ez sugárzott belőlem, midőn bejöttem a pusztából, Galilea tavának partjához. És Simon – akit te Péterként ismersz – meg testvére, András és más halászok – mint Jakab, a Zebedeus fia és az ő testvére – mellém szegődtek, pedig még nem is ismerték tanításomat. Szólott helyettem hozzájuk a sugárzás, az Atya szeretetének sugárzása, és ők érezték vonzását.

Életem vágya teljesült, amikor az Atya édesfiának tudva magam, az egyszerű galileai halászokban testvéreimre leltem. Talán

sokasodott volna családunk szép lassan, úgy, ahogy mi egymásra találtunk. De Péterék úgy akarták megosztani másokkal megváltó élményüket, amely kiszabadította őket addigi kopár világukból, hogy egyikük zsinagógájából a másikéba vittek. Szólnom kellett közösségeikhez is az Atyáról.

Mintha Őt szavakba lehetne foglalni. Mintha az Ő rajtam keresztül áradó szeretete elérhetné azokat, akik egész életüket a Törvény követésére szentelik. Példabeszédekben szóltam hozzájuk, és ezt örömmel tettem, mert így saját érzéseimet is mélyebben megértettem. De némelykor engem is meglepett, és tanítványaim is kérdezgették, hogy honnan is törnek fel belőlem ezek a kis történetek. Be kellett vallanom, hogy magam sem tudom.

Hamarosan szájról szájra szállt a szó – először csak a pogányok között –, hogy belőlem egy isten szól. Majd a mi népünkben, hithű zsidók között is terjedt a híre, hogy a názáreti Jézsua az Örökkévaló szószólója, prófétája.

– *Tehát nem te terjesztetted ezt? De ha nem, akkor miért nem válaszoltál vallatóid kérdéseire?*

Hát éppen erről beszéltem az imént. Jól tudod, hogy már hetekkel elfogatásom előtt készen álltam a szanhedrin döntésére. Akkor még azt hittem, hogy lesz időm elfogadtatni híveimmel a ti ítéleteteket.

– *Netán tudtad, hogy mi lesz a döntésünk? Akik a bírák közül a barátaid voltak, azok biztosítottak róla, hogy a te akaratod szerint hozzuk meg azt? Hogy nyilvánosan megcáfolhatod, amit prófétaságodról, messiási, isteni voltodról híresztelnek. Ennyire megbíztál mindenütt jelenlévő embereid befolyásában?*

Nem az én embereim befolyásában, hanem a nagy szanhedrin hetven tagjának együttes bölcsességében bíztam. Hiszen, ha nem kellett volna kérnem, hogy menekíts ki a zelóták kezéből, ők, a nagy tudású, rendíthetetlen, hithű zsidók lettek volna bíráim. És ne feledd, Kajafás, még ha én elvetem is a te görcsös szadduceusi ragaszkodásodat Mózes sokszáz törvénye közül a legavatagabbhoz is, én is Ábrahám szent jegyét, a körülmetéltség jelét viselő, épp olyan jó zsidó vagyok, mint te, vagy bárki más a bírák közül.

Lehet, hogy nehezedre esik elhinni, mert soha ki nem lépsz Jeruzsálem kapuin, és a Templomodén is csak ritkán – de abban, amit én hirdetek, semmi sem tesz túl azon, amit manapság legtöbb rabbinktól hallhatsz.

Lehet, hogy nem találnál rabbit, aki annyi mindent értelmez másként, mint én, mert legtöbbjük egy-két törvény vagy történet elemzésének szenteli egész életét. De hidd el: a rabbik több kérdéssel foglalkoznak szerte mindenhol, mint ahányat én vetettem fel, vitattam meg Galilea zsinagógáiban, meg aztán itt, Júdeában, a kétkedő farizeusokkal.

Csak nektek tűnt úgy, mintha túltettem volna a rabbik összességén, azokén, akik akár egy éven át töprengenek az Írás egy-egy sorának értelmezésén. Legtöbbjükről nem is tudtok. Nem is akartok tudni. Pedig hidd el nekem, nem a Templom farizeusi áhítatosságában, nem is a törvények szadduceusi betartatásában rejlik a zsidóság jövője, hanem a népünk között élő, a mindennapi lét problémáit értő rabbik nyíltságában. Abban, hogy nem állítanak szembe a Törvény szigorával, amikor megértésre van szükséged, hanem megtalálják olyan értelmezését, amely megkönnyíti a hozzájuk forduló helyzetét és szívét.

És ne hidd Kajafás, hogy én vagyok az egyetlen rabbi, aki elítéli, ami Templomodban folyik. Rám felfigyeltetek, mert én nemcsak kimondtam, hogy kufároknak, pénzváltóknak nincsen helye Templomunkban, hanem ki is űztem őket onnan. Nemcsak vita tárgyává tettem, hogy milyen beteget szabad és melyiket kötelességünk gyógyítani a sabbat napján is – ahogy rabbik százai vitatják nap mint nap –, hanem a hét bármely napján segítettem mindazokon, akiken segíthettem.

A legtöbb szadduceus és nem egy farizeus is megátalkodott felforgatónak tart, mert a tömegek színe előtt mondtam ki, amit más rabbik csak egymással osztanak meg, és megtettem, amit ők kimondani is alig mernek. Ellenem fordultak a farizeusok, mert sosem viseltem el az ájtatos képmutatást. Azt, hogy sokan magukban elvetik a törvény már rég értelmetlen szigorát, de megszegni vagy fellépni az állatáldozat rítusa ellen nem mernek.

Bevallom, magával ragadott a szavaimat szomjasan lesők rajongása. Csábító csapda volt szólni a sokasághoz, bele is estem,

amikor gondolataimat nemcsak más rabbikkal, majd szeretett tanítványaimmal osztottam meg, hanem rájuk hallgatva, szóltam egyre nagyobb sokaságokhoz, melyeket körém gyűjtöttek.

– *Csapdát mondtál? Csak nem arra utalsz, hogy az embereim – és nemegyszer a Pilátusái is – tőrbe akartak csalni? Ne hidd, hogy csak utánad szaglásztunk. Vannak Júdeában nálad veszélyesebb vándor rabbik, meg prédikátorok. És te mindig átláttál legjobban álcázott kémeinken is. Ne mondd, hogy ezek megfélemlítettek.*

Aki prédikálásra adja a fejét, az ennél sokkal nagyobb veszélynek teszi ki magát, mert előbb-utóbb magával ragadja a tömeg és szinte akaratlanul is olyképpen fűzi szavait, hogy még nagyobb, még lelkesebb sokaságot vonjon maga köré.

– *Júdás szerint azt remélted, hogy a szanhedrin eltilt a prédikálástól és így többet foglalkozhatsz majd tanítványaiddal.*

Meg a szegényekkel. Júdás saját reményének adott hangot. Talán ő volt az egyetlen a tizenkettő közül, aki képes volt úgy követni a gondolataimat, mint Lázár és húgai, vagy a másik Mária, a Magdalai. Mióta Lázár végleg elhagyott minket, egyre inkább éreztem, hogy el kell szakadnom Messiást váró – azt bennem látó – tanítványaimtól. Legalább egy időre. Talán negyven napra a sivatagban. Ott mindig magamra találtam.

– *Ezt megtehetted volna a szanhedrin ítélete nélkül is. Az esszénusok sok rejtőzőt – előlünk avagy önmaguk elől rejtőzőt – segítettek eltűnni a barlangvilágban. Tanítványaid nem követhettek volna, ha...*

Már nem is attól tartottam, hogy követnek, hanem attól, amit tanítanának a nevemben. Igazad van, Kajafás, sok mindenben igazad van. Veszélyes minden új út. Lehet, hogy nem veszélyesebb a réginél, de annak legalább ismered a gödreit, árkait. Bízhatsz benne, hogy ha azon az úton jársz, mint elődeid, te is elkerülheted legalább azokat a kétség-csapdákat és bizonyosságkísértéseket, amelyeket legtöbbjük elkerült.

Én a megértés, békesség, lelki nyugalom és a fegyverek csendjének édeni útjáért hagytam el azt az áldozati oltárokkal szegélyezett utat, amely eleddig félelemhez és rettegéshez, a más oltárokon áldozók elítéléséhez, gyűlöletéhez, s végső soron háborúkból háborúkba vezetett.

– Háborúk mindig is voltak és lesznek, Jézsua. Ezért van szükségünk a Seregek Urára, az Ő szent szövetségére.

Vakok vagytok? Ha a tekercsek múltjához szokott szemed nem lát is a jövőbe, semmit sem tanultál a múltból? Nem látod, hogy a háborúk egyre véresebbek? Pusztítóbbak? Kardjaink egyre élesebbek, nyilaink hegyesebbek, lándzsáink hosszabbak? Azt mondják, a nagy Alexandrosz hadjárataiban sok százezer ember vesztette életét, és nincs olyan napja az évnek, hogy Róma zsoldosai valahol vért ne ontanának. És most már nemcsak lóháton ülve kaszabolják az embereket. Harci elefántokkal gázolják le, tiportatják el a mezítlábas barbárokat.

– Látod, Jézsua, benned is feltör mindaz, ami Jánost és sok más esszénust, sőt, nem egy farizeust is a végidők várására indít. Téged azért gyötör ennyire, mert megtagadtad a gondviselő, igazságot tevő Istent, aki a gonoszokra rászabadítja az apokalipszis fenevadjait. Pedig tanítványaid is – noha neked nem vallják be – hisznek abban, hogy még az ő életükben betelik az Isten pohara, és nagy jajveszékelésünk közepette jelenik meg a végidők Bírójaként.

Óh, a tanítványaim! Lázár már évekkel ezelőtt figyelmeztetett: ‚Lehet, hogy Péterék a tanítványaidnak nevezgetik magukat, de te nem szemelted ki őket oly gondosan, ahogyan az Igét nálad akár kevésbé vakmerően értelmező rabbi a bóhereit. Írástudatlan halászokat gyűjtöttél-választottál magad köré, amikor szeretettel eltelve, visszatértél a pusztából, mert nem elméjükben, hanem a szívükben akartad magadhoz kötni őket.'

Ebben is igaza volt Lázárnak. Mint annyi másban. Hallgatnom kellett volna rád, barátom, Lázár. De akkor még nem igazán értettük meg egymást! Te az értelmet az érzelmek fölé helyezted – én a szívet az ész fölé. Mert szentül hittem a szeretet mindenen diadalmaskodó, megváltó erejében. Elképzelhetetlen volt számomra, hogy akikkel érzelmeimben egynek érzem magam, nem képesek követni gondolataimat.

Bárcsak tudnám, Kajafás, hogy itt, sírom magányában, mennyi időm van még, hiszen oly sok mindent kellene végiggondolnom!

Beszélnem kell Lázárral. Újjászületése után mennyire másképp látott mindent! Miért nem maradtam vele haláláig? Hi-

szen mindannyian tudtuk, hogy szárnyaló elméje, csordultig telt szíve már csak hetekig tartja életben felőrlődött testét.

Miért nem maradtam Lázárral és húgaival? Miért nem álltam ellen a rám váró sokaságok mámorító morajának? Az igéző, kísértő hozsannának.

– *Miért nem maradtál Lázárral újjászületése után, kérded, de csak magadra gondolsz, Jézsua. Arra, hogy te miként gyarapodhattál és mélyülhettél volna el bölcsességben és talán még szeretetben is. De kérdezem én: miért nem álltál Mártha és Mária mellett, amikor halottnak vélt bátyjukat siratták? Hiszen, ha jól értem, ők sem tudták, hogy Lázár akkor még visszatérhetett hozzájuk.*

Jól tudom, hogy a te hangodon is magamat vádolom, Kajafás. De Lázár kívánsága volt, hogy csak temetése negyednapján jöjjek sírjához, hogy onnan kihívjam. Azt viszont nem tiltotta meg, hogy siratásán húgainak vigasza legyek. Mégsem tehettem meg, mert sosem viseltem el a képmutatást. Hogyan sirathattam volna el velük a barátomat, amikor tudtam, milyen rég és milyen boldog reményekkel készül szembenézni a halállal, hogy legyőzze félelmét.

– *De mondd: ha ők valóban oly meghitt ragaszkodásban éltek, akkor miként tehette ki húgait Lázár ilyen nagy fájdalomnak?*

Kérdéseidet valaha én is feltehettem volna. Akik ki akarják játszani a Halált, azoknak fontos, hogy csak az tudjon szándékukról, aki majd kihozza őket sírjukból. Az tehát, akiben vakon megbíznak.

Mi azonban, akik nem kijátszani, hanem legyőzni akarjuk a halált...

– *Legyőzni a halált? Ez úgy hangzik, mintha birtokába juthatnál az öröklét titkának, amelyet az Örökkévaló megtagadott tőlünk, hiszen kiűzte ősszüleinket az Éden kertjéből, mielőtt ehettek volna az élet fájának gyümölcséből is.*

Nem hiszem, hogy közülünk bárki is elviselné az öröklét végtelenségét. Vagy akárcsak a gondolatát. Persze, ha megkérdezel egy tíz, húsz vagy harminc évest, hogy akar-e még ötven évet élni, természetesen rábólint. Vagy gyanakodva mustrál: micsoda felesleges kérdés! Kérdezd meg ugyanazt az ötven évestől, és talán kérdéssel válaszol: ‚Hogy csecsszopóként kezdjem újra?

Avagy ötvenéves fejjel, testtel – tovább nem öregedve – éljek még ötvenet? Vagy éljem meg a százéves korral járó vénséget?' Mert nem mindegy az, Kajafás! Elhiheted.

Majd kérdezd meg a százévest – Galileaban és Szamariában könnyen találsz ilyen idős embereket – hogy szeretne-e még százévet élni, és így válaszolna: ‚Beteltem már az élettel, fiam. Bárcsak meghalhatnék békességben.'

Nem az örök életre vágyunk, hanem a halált, a haldoklást féljük, még ha az élettel be is teltünk már.

Ezért nem elég legyőznünk az elmúlás félelmét. Sokunkat a bűntudat is gyötör, hogy halálunkkal nagy fájdalmat okozunk szeretteinknek. Cserben hagyjuk őket. Lázár is leginkább ezért rettegett a haláltól.

Bizonyára hallottad, mennyire ragaszkodtak húgaival egymáshoz; a testvéri szeretet példájaképpen emlegették őket egész Júdeában.

– *Igen, tudjuk: Mária és Mártha Lázárnak szentelték életüket.*

És te ezt tartod mély ragaszkodásuk, igaz szeretetük bizonyságának. Miként te is elhitetted magaddal, hogy tökéletes szeretettel csüggsz az Örökkévalón, mert egész életedben Őt szolgáltad. Pedig bizony mondom néked, Kajafás, mások – akár önként vállalt – szolgálata gyakrabban vezet nyílt vagy elfojtott gyűlöletté fajuló nehezteléshez, mint őszinte szeretethez.

– *Csak nem azt akarod mondani, te megátalkodott lázító, hogy bennem elfojtott gyűlölet lakozik!?*

Főpap vagy, de mégis csak ember. Nem élhetsz érzelmek nélkül, önteltségedben azonban fel sem mered ismerni érzelmeidet. Tanulhattál volna Tiberiustól, amikor ő állt itt előttem. Őbenne valaha erős, szenvedélyes szeretet élt. Amikor kihalt belőle, a tátongó ürességet ugyanolyan szenvedélyes gyűlölet töltötte be. Nyilván te is neheztelsz azokra, akiket szolgálnod kell, legfeljebb ez sosem dagad gyűlöletté, mert te nem vagy a nagy érzelmek embere.

– *Igaz szeretettel gondolok mindig az Örökkévalóra, ebben is eleget téve a Tóra parancsának.*

Eleget teszel a parancsnak, de kordában tartod érzelmeidet. Attól félsz, hogy ha szereteted szenvedélye magával ragad, tes-

tet ölt számodra az Örökkévaló. Képpé rajzolódik benned, holott ezt tiltja az Írás. Rettegésed ettől a nagy bűntől nemcsak képzeletedet, de érzelmeidet is tömlöcbe zárta. Arról nem szólva, hogy néped és Istened szolgálására téged nem az érzelmek vezérelnek, hanem csak a kisgyermekkorod óta beléd nevelt kötelességtudat. Ebből eredt főpapi hajthatatlanságod.

– *És most, ugye, a szeretet beszél belőled?*

Az, de hogyan is értethetném meg veled, mi az, amit te sohasem éreztél? Nem vetnéd meg az egyszerű rabbikat, ha egyszer, csak egy napig átéreznéd, ami őket közösségeikhez köti.

– *Csak nem azt akarod mondani, hogy szülővároskád együgyű rabbijában több igaz érzés élt, mint bennem? Talán a szívembe látsz? És ha igen, mondd, miért nem látod, hogy az Örökkévaló tölti be?*

Lehet, hogy betölti, de a baj az, hogy kicsi a te szíved, Kajafás. Talán éppen azért hívod Őt Örökkévalónak, mert ez a szó nem vált ki erős érzelmeket. Épp csak annyit, amennyi a szívedbe fér.

– *Egyik legszebb, dicsőítő zsoltárunk szól így: „Uram! Örökkévaló a te neved; nemzedékről nemzedékre emlegetnek téged."*

Én is igen kedvelem ezt a zsoltárt, talán még a bölcsőben feküdtem, amikor anyám már énekelte nekem. S habár ő, és később József is arra tanított, hogy szeretnem kell Őt, az Örökkévaló túl elérhetetlennek, felfoghatatlannak tűnt ahhoz, hogy erősítse, gyarapítsa a bennem akkor sarjadzó érzéseket.

Hidd el, Kajafás, te is mélyebben szerethetnéd, ha nem Örökkévalónak, Úrnak, a Seregek Urának szólítanád imáidban. Hívd Őt Atyádnak, és hamarosan olyan forró érzelmek áraszthatják el szívedet, amilyenekre eddig nem is hitted képesnek magad. Mint ahogy én is csak akkor ismertem fel érzelmeim megváltó erejét, amikor rátaláltam az Atyára.

– *Honnan tudhatnád, hogy mire vagyok képes érzelmeimben?*

Mindabból, amit rólad tudunk, napnál is világosabban kitetszik, hogy soha, egy pillanatig sem volt részed az igazi szeretet élményében. De még nem késő. Legalábbis a bennem élő Kajafás még megszabadulhat...

De lehet, nekem kell megszabadulnom attól a Kajafástól, aki az Igére hivatkozva elfogad egy gyermekgyilkos Istent, Ábra-

hám szótlan beleegyezésével. Vagy Jób szavaival: „Az Úr adta, az Úr vette el. Áldott legyen az Úrnak neve!" A megadás igéje ez.

Jób istene nem ismerte a szeretetet. Az atyait semmiképpen. Még gúnyt is űzött abból.

– Még hogy gyermekgyilkos Isten? És nem ismerte a szeretetet? Teljesen elment az eszed ebben a sötétségben, Jézsua? De ha befejezné végre Jób történetét – mármint, ahogy te értelmezed azt –, akkor talán megértenénk, honnan származnak istenkáromló gondolataid. Ha elfelejtetted volna a történet végét, hadd idézzem néhány sorát, hogy lásd, milyen végtelenül irgalmas az Úr:

„Azután eltávolítá Isten Jóbról a csapást, miután imádkozott vala az ő barátaiért, és kétszeresen visszaadá az Úr Jóbnak mindazt, a mije volt." Majd: „Az Úr pedig jobban megáldá Jób életének végét, mint kezdetét, mert lőn néki tizennégyezer juha, hatezer tevéje, ezer igás ökre és ezer szamara. És lőn néki hét fia és három leánya... ...És nem találtatnak vala olyan szép leányok, mint a Jób leányai, abban az egész tartományban..."

Tehát Jób Istene dúsan megtérítette hűséges szolgájának mindazt, ami elvétetett tőle a próbatételekor. Javait, egészségét, mindent. A történet Istene igazságos és irgalmas Isten.

Látod Kajafás, ezért kellett évekkel ezelőtt elfordulnom tőletek, szadduceusoktól. Magam mögött kellett hagynom mindazokat az ősi történeteket, amelyek példájukkal nem gyarapítják a velünk született szívbéli jóságot, hanem gátat vetnek növekedésének, és így annak is, hogy méltó fiai lehessünk az Atyának. De Te nemcsak, hogy ragaszkodsz az Írás szavaihoz – amit akár el is fogadhatnék, hiszen főpapi hivatalod erre kötelez –, hanem hagyod magad elvakítani tőlük! Vagy talán tényleg így látod, ahogy mondod, mert csecsszopó korod óta arra neveltek – mint mindannyiunkat –, hogy megtörténtnek fogadj el minden, az Igében ránk hagyott történetet? Igaz, ha a te életedet éltem volna, Jób történetének tanulságát talán ma is abban látnám, amiben te.

De nem a te életedet éltem, és nem a te fejeddel gondolkodom.

Vajon nem éppen azért ad a Teremtő más és más életet minden gyermekének, hogy valamennyien mások és mások legyünk?

Azért születünk mind más életre-sorsra, más arccal, más testtel, szívvel és elmével, hogy a Teremtő munkája bennünk és általunk folytatódjék. Hogy az összes nemzedék minden egyede valamiben más, minden addig élőtől különböző legyen. És a sok másságból újabb különbözések váljanak ki, hogy az alkotni soha meg nem szűnő Teremtő kiválaszthassa, ami tetszésére vagyon. Ami közelebb visz tervének beéréséhez.

Talán mindig is tudtuk, hogy ez így van. Hogy a teremtés folytonossága a különbözőségre épül.

Nem, nem tudhattuk, de éreztük, sejtettük, ahogy magam is csak érzem, sejtem. Bár talán végig sem gondolhatom, hogy mindez mit jelenthet. Senki élő lélek előtt kimondani nem merném. Tűnődni is csak itt merek mindezen.

– Vagy még itt sem, Jézsua. Ha mernéd, megszólítanál engem, a másság száműzöttjét. Mert ha apám kiűzött is táborából, benned élek én is. Mint néped minden fiát, miattam is gyötör az ősi, eredendő bűntudat. Az Ábrahám fiai ellen elkövetett bűn gyötrelmes tudata.

Ismáel?

Ismáel?!

Hányszor megidéztelek volna már gyermekkoromban is! De te mintha csak mindent elhomályosító homokviharból tűntél volna fel egy-egy villanásnyira.

Talpig fegyverben.

Anyád népének, Egyiptom fiainak fegyverzetében.

Féltem volna tőled? Pedig mindig is tudtam, hogy Izsák milyen derűs örömmel ragaszkodott hozzád. Te nem csak kedves bátyja, de játékokban is társa, idős apja helyett tanítója voltál.

– Nem tőlem, Ábrahám első fiától, Izsák jó pajtásától féltél, Jézsua. Nem attól óvakodtál, aki én vagyok, hiszen megismerni sem mertél. Nem is fegyverzetemtől féltél, amellyel csak aggályos képzeleted vértezett fel. Ugyanaz a rettegés élt benned, amely Sárán hatalmasodott el, és amellyel férje szívét is megmételyezte. S amiért Ábrahám kitaszított engem, anyámmal egyetemben. A mindenkihez kedves Hágárral, az egyiptomi herceglánnyal, akit a nagy Fáraó adott Sárának, ágyasháza egykor kedvenc udvarhölgyének.

Herceglánnyal?

– Persze, ezt nem hagyták rátok őseitek, akik csak Izsák utódjaiban véltek felfedezni királyi vért. Talán éppen azért hallgat Írásotok anyám származásáról, nehogy kiderüljön, hogy az én népem nemesebb ősökre tekinthet vissza, mint a Jákóbé, akinek nagyanyja egyszerű, poros lábú nomádként nőtt fel...

Bocsáss meg, Jézsua, mindig elfog a keserűség, ha Sárára gondolok. Fékezhetetlen hatalomvágyával megrontotta mindannyiunk életét. Leginkább apámét.

Isteni sugallatnak tartott szent könyvünk, Mózes első könyve szerint apád kérte Sárát, hogy tagadja meg őt, mégpedig ilyen kemény szavakkal: „...mikor meglátnak téged az egyiptomiak, majd azt mondják: felesége ez; és engem megölnek, téged pedig életben tartanak. Mondd azért, kérlek, hogy húgom vagy; hogy jól legyen dolgom miattad, s életben maradjak te éretted."

– Lehet, hogy Sára csak úgy védhette meg férjének életét Egyiptom földjén, hogy a Fáraó ágyasa lett. De ehhez nem kellett, hogy odaadó szolgálatával ne csak a Fáraó egyik ágyasa, hanem ajándékokkal elhalmozott legkedvesebbje legyen. Olyan gyönyörökben részesítve Egyiptom Urát, amelyeknek híre eljutott apám füléhez. Megtörte szívét. És férfiasságát, amelyet csak anyám – az odaadó Hágár – igaz szeretete révén nyert vissza Ábrahám.

Nem te vagy az egyetlen, Ismáel, aki ezt így tartja. Azok elméjében, akik hiszik, hogy Sára szülte Izsákot, meg kellett fordulnia a kérdésnek: Lehet, hogy Ábramám felesége sosem volt meddő? Hogy Ábrahám nem volt képes...? Hogy is lett volna képes az Egyiptomban történtek után férjként élni feleségével? Még ha Istenétől remélt is erőt nyerni, hogy utódot nemzhessen Sárával. De hagyjuk ezt, hiszen jól tudjuk, anyádnál Ábrahámnak nem volt szüksége isteni támogatásra.

Inkább azt mondd el, Ismáel, miféle félelem tarthatott engem vissza attól, hogy megismerjelek, szívembe fogadjalak és magamhoz öleljelek? Miként Izsákot gyermekkoromban, képzeletbeli játszótársamnak tartottam.

– A gyanakvás, a viszolygás, amely az imént felderengett benned, de jelentőségét fölmérni sem merted: a félelem a különbözéstől, a másságtól.

Ennek a félelemnek száműzöttje lettél volna? Te, Ábrahám fia?

– *Igen, Ábrahámnak, de nem Sárának a fia. Az egyiptomi Hágár méhéből való.*

De hiszen a reményét vesztett Sára akarta, hogy anyád szüljön nekik gyermeket. Legalábbis az Írás szerint így történt: „Vevé tehát Szárai, Ábrám felesége az Égyiptombeli Hágárt, az ő szolgálóját, tíz esztendővel azután, hogy Ábrám a Kanaán földén letelepedék, és adá azt Ábrámnak az ő férjének feleségül." Te ebből a frigyből születtél, Sára pedig tulajdon gyermekének tekintett.

– *Míg meg nem érkezett Izsák, az ő méhe gyümölcsének mondott fia.*

Csak nem voltál féltékeny Izsákra? És mondd, te is kételkedtél a vén Sára napjainkig vitatott anyaságában? Vitatott? Enyhén szólva! De hát a rabbiknak miért volt oly fontos mindenféle mesével bizonygatni, hogy Sára vénsége ellenére is jó anya lett? Nemcsak Izsákot, hanem még száz gyermeket megszoptatott, mondja az egyik tanmese. Persze, az kétkedik a leginkább Sára anyaságában, aki érzi, hogy az bizonyításra szorul.

– *Hosszú történet Ábrahám és Izsák története, Jézsua. Pár szóból nem fejtheted meg mindazt, amit én fél életemen át hiába törekedtem kibogozni, még ha most már napnál világosabb is számomra. Csak midőn apánk halála után Izsákkal kettesben már napokon át idéztük föl gyermekkorunk együtt töltött éveit, kezdett felderengeni előttünk, hogy mi fordította ellenem Sárát: a másság, amely idegen földön elbűvöl, de ha közénk telepszik, elijeszt, megfélemlít. És fékezhetetlen gyűlöletté fajul, ha abban a másban olyan érdemeket, erényeket vélünk felfedezni, amelyeket magunkban nem érzünk, amelyekre magunkat nem tartjuk képesnek.*

Hosszú történet ez, száműzetésem okának története, márpedig elmélkedésed órái meg vannak számlálva. Nincs már időd arra, hogy az én mesélő szavaimra figyelj.

Már úgyis tűrhetetlenül fárasztott Kajafás, aki csak azt lesi, miként köthet a szavaimba. Hallgatlak, Ismáel.

– *Gondolom, nem kell meggyőzzelek, mennyire szerettem Izsákot. Igaz testvéri szeretettel. Miért lettem volna féltékeny reá? Sára szeretetére nem áhítoztam. Miért is áhítoztam volna? Hiszen őt csak az önimádat s a hatalomvágy éltette. Ezt mindenki tudta. Anyám-*

nak, Hágárnak pedig akkora szíve volt, hogy abban bőven jutott hely mindannyiunknak. Nekem, az ő Ismáeljének éppúgy, mint Izsáknak.

Sára sem volt féltékeny Hágárra? Nem azért űzette el?

– Hogyan is lehetett volna, hisz mondtam már, sosem ismerte a szeretetet, hát még a szenvedélyeset, mely őrjítő féltékenységbe kergethet. Hidd el, csak a hatalomvágy vette rá Sárát mindarra, amit tett. Attól kezdve, hogy magát Ábrámnak adta, az akkor már népe királyának jelölt féltestvérének. Dagadozó hatalomvágya – és önimádata – vette rá, amikor Ábrahám átengedte őt a Fáraónak, hogy első és legkedvesebb legyen az ágyasok között. Hogy a Nagyúr végtelen hatalmából őreá is szálljon legalább egy sugárnyi. De mit mond erről az Írásotok?

„És lőn mikor Ábrám Égyiptomba érkezék, láták az egyiptomiak az asszonyt, hogy az nagyon szép. Mikor megláták őt a Faraó főemberei, magasztalák a Faraó előtt és elvivék az asszonyt a Faraó udvarába."

– Vajon felfigyeltek volna rá, ha Sára ki nem cicomázza magát? Ha rongyokba öltözve, pirosítók helyett balzsahamuval, korommal keni be arcát? És miként viselkedett velük a nagy Fáraó, aki nem volt hiányában szépséges ágyasoknak?

„És jól tőn érette Ábrámmal, és valának juhai, ökrei, szamarai, szolgái, szolgálói, nőstényszamarai és tevéi."

– Ebből is láthatod, hogy Sára bizonyára nagyon is buzgólkodott, hogy ne csak a legszebb, de ügyességéért a legelismertebb, a leggazdagabban ajándékozott is legyen az ágyasház kiváltságosai között.

És ezt miért mondod? Apádnak ez nagy gyötrelmére lehetett!

– Te a különbözésről, a másságról elmélkedtél, és én ezért jelentem meg előtted. Mert én azt a másságot jelképezem, amely mindig is félelmet szült. És minden bizonnyal szülni fog mindaddig, amíg az egész emberiség meg nem érti mindazt, amit az imént végiggondolni is alig mertél. Mert te, Jézsua, rátaláltál a Teremtő akaratának beteljesítőjére, a teremtés véget nem érő folytonosságának lényegére: a mindig újra másságot szülő másfajtaságra.

Ettől rettent meg Sára. És te éppen erre döbbentél rá az imént. Arra, amit Izsák és én felfedeztünk, megértettünk és elfogadtunk, amikor száműzetésem hosszú évtizedei után végre találkozhattunk.

Erről mesélj, Ismáel! Azt tudjuk, hogy Apátok kérésére mind-

ketten ott álltatok a sírjánál, ahogy az írva vagyon: „És kimúlék és meghala Ábrahám, jó vénségben, öregen és betelve az élettel, és takaríttaték az ő népéhez. És eltemeték őt Izsák és Ismáel az ő fiai a Makpelá barlangjában..." Szűkszavú az Írás, de sorait betölti a nép ajkán élő hagyományok sokasága. A köztünk még élő vének közül is nem egy úgy tartja, hogy te és Izsák nem csak apátokat temetni siettetek Makpelába.

– Ezt írásba sem kellett foglalni, hiszen elképzelhetetlen lett volna, hogy mi, akik száműzetésemig olyan jó barátok voltunk, ne használjuk ki az alkalmat hosszas beszélgetésekre. Végtelenül sok mondanivalónk volt egymásnak. És apánk – legyen emléke áldott –, ezt megértette. Ezért hagyta ránk, hogy a gyász idején töltsünk negyven napot és éjszakát egymás társaságában, a pusztaság magányában. És mert jól tudta, hogy gondolataink túlszárnyalhatnak az akkor elfogadhatón, testamentumában meghagyta, hogy az ott elhangzottakról senkihez se szóljunk.

Második házasságában, oldalán a jóságos és megértő Ketúrával, apánk végre nyugodalomra és enyhességre talált. És felettébb nagy bölcsességre tett szert. Megértette, hogy a fentről hallott szavak – melyekben nem mert kétkedni, mert Istenétől valóknak tartotta azokat – tulajdon hangján hangzottak. Felismerte, hogy lényünk más-más tartományaiban sok hang él, és bölcsességet szül, ha mindet meghallgatjuk.

És most, kétezer év távlatából, elárulhatod: megértettétek egymást? Mélyebb tudást szereztetek önmagatokról és egymásról e negyven nap alatt? S ami bölcsességre szert tettetek, megoszthatod-e velem?

– Még most sem fogod fel, miért jelentem meg képzeleted házában? Hiszen az világosodott meg előtted, amit mi Izsákkal csak végtelennek tűnő napok és hetek során ismertünk fel. Az, ami az egész teremtés alapja. Ami nélkül föl sem ismerhetnénk az Egy-Isten általunk megközelíthető lényegét, önmagunk és világunk értelmét: azt, hogy a teremtő Isten, az Alkotó, a sokféleségben leli örömét. És bennünket is erre késztet.

Miután apánkat sírjába helyeztük, s felnőtt fejjel először oszthattuk meg gondolatainkat, aggodalmainkat, főképpen azt akartuk

megérteni, hogy miért száműzetett a sivatagba – és küldött volna a biztosra vett halálba – engem, Ábrahám elsőszülött fiát Sára.

Majd gondolom azt is, hogy Ábrahám miért akarta feláldozni Sára fiát, Izsákot?

– Mindketten tudtuk már találkozásunk előtt is, hogy a kettő összefügg.

Igen. Izsák – mármint képzeletem Izsákja, akinek nemegyszer a helyébe képzeltem magam már gyermekkoromban is – vezetett rá arra, amit a próbatételek kegyetlen Istenében hívők soha el nem fogadnának: Ábrahám azért akarta megölni Sára fiát, hogy téged visszahozhasson táborába – meg persze Hágárt a sátrába. Hatalmas vihar dúlt Ábrahám keblében a Mórija oltárhegyéhez vezető, hosszú úton. De végül is nem volt képes megölni Izsákot. Még ha volt is ereje fiára emelni kését, egy pillanatra megtántorodott – és ez elég volt Isten angyalának, hogy lefogja kezét.

– Isten angyalának?

Az Írás szerint az Úr angyala kiáltott le az égből: „Ábrahám! Ábrahám!" Meg aztán: „Ne nyújtsd ki a te kezedet a gyermekre, és ne bántsd őt." Vagy talán nem így volt?

– Lehet, hogy e szavak gátolták meg Ábrahámot, hogy gyilkos szándéka felülkerekedjék szeretetén, de ha vannak is angyalok az egek kifürkészhetetlen magasságában, hangjuk minket el nem érhet onnan.

Nem, Jézsua, nem angyal – angyalok seregénél nagyobb bölcsesség és bátorság állította meg az Istenmámor tébolyából gyilkos szándékához erőt nyerni vágyó Ábrahámot: Omaan, Sára egyiptomi háznagya volt az, aki Ábrahám és Istene közé állott. Asszonya megbízásából ő járt oltalmazóként Izsák nyomában.

Fő azonban, hogy Izsák megmaradt, és találkozhattunk. Ábrahám Sárának tett fogadalmát, hogy míg hatalma van felettünk, nem tűri, hogy lássuk egymást, feloldotta a halála.

És arra rájöttetek, hogy Sára miért fordult ellened? Ha féltékenység nem gyötörte, mi lehetett haragjának oka? Azt mondod, a különbözés nyugtalanító. Talán el is riaszthat. Félelmet kelthet? Igen, az állatok is saját fajtájukkal tartanak.

– Ez sem mindig így igaz, Jézsua. Juhainkat és kecskéinket mindig együtt legeltettük, miután megszokták egymást.

Galileában is sok nép él együtt, békességben, még ha az edomitákat... Persze, mindig vannak, akik félelmet, gyűlöletet szítanak. Akik csak úgy lelhetnek saját népükben, önmagukban valami értéket, ha másokat lenézhetnek, érdemtelennek, piszkos jött-mentnek tarthatnak. Voltak ilyen uszítók Sára körül? Erről nem szól az Ige.

– Valamit csak említ elűzésünk előzményeiről. Netán azt sugallja, hogy Sára eszét vesztette?

„Mikor pedig Sára nevetgélni látá az Égyiptombéli Hágárnak fiát, kit Ábrahámnak szült vala, monda Ábrahámnak: Kergesd el ezt a szolgálót az ő fiával egybe, mert nem lesz örökös e szolgáló fia az én fiammal, Izsákkal." Ez arra mutat, hogy sorsodat a Fáraótól nyert vagyona pecsételte meg, Sára nem akarta, hogy az reád szálljon.

– Igazad volt, Jézsua, keresd és megtalálod a bajkeverőt, az uszítót, ahogy te mondtad. Sárát az ármányos Lót, Ábrám félig-meddig testvére győzhette meg, hogy tartsa saját fajtája körében, családjában a vagyont. Hozzám és anyámhoz ugyan mindig kedves volt az a mézes-mázos nagybátyám, de tudtuk, hogy hátunk mögött... És többről is lehetett szó. Lótnak csakugyan maga felé hajlott a keze. Elképzelhetjük, miként akarta a családban tartani Sára gazdagságát: egyik lányának lányán keresztül, aki egyben saját lánya volt. Erről tudtok?

„És teherbe esének Lót leányai mindketten az ő atyjoktól." De a ránk hagyottak szerint nem Lót akarta így. Lányai lerészegítették, aztán először az idősebb hált vele, aztán a következő éjszakán megint adtak „...az ő atyjoknak bort inni, és felkele a kisebbik is és vele hála; ő pedig semmit sem tuda annak sem lefekvéséről, sem fölkeléséről."

– És ti ezt elhiszitek? Még hogy egy férfi gyermeket nemzhet amidőn annyira részeg, hogy mit se tud arról, amit vele tesznek? Méghozzá két éjszakán át? És mindketten teherbe esének? Hidd el nekem, Lót tudta, miként tarthatja a családban lányai hozományát. Férje lett mindkettejüknek. És unoka-gyermek lányai által akarta a családban tartani Sára vagyonát is, férjüknek szerezve Ábrahám fiait:

De ha téged is...?

– Anyám sosem egyezett volna bele, hogy Lót unoka-lányai közül válasszak feleséget. Ezért fordult ellenünk Lót. Ezért kellett megszabadulnia tőlem, hogy Izsák legyen az egyetlen örökös, s talán mindkét unoka-leányát hozzá adja...

Hogyan tudta rávenni Sárát? Hiszen nem lehetett hatalma felette.

– Lót kijátszott mindenkit, aki valaha is útjában állt. Csak emlékezz, mi történt Szodomában... Ármánykodásban ő mindenkin túltett. Nem lehetett hatalma Sára felett – mondod te. Hát ebben sem lennék olyan biztos. Ne feledd, Lót velük ment Egyiptomba, tudhatott egyről s másról. Talán többről, mint Ábrahám... Kapard meg kicsit az ármánykodókat, a gyűlölet szítóit, és megtalálod bennük mindazt, amit ők másokra kennek.

Ez így igaz mindmáig. És talán így lesz még kétezer év multán is... Nem tanulunk semmit sem a múltból? Nem akarunk tanulni, ezért nem akarjuk megérteni üzenetét.

– Te sem, Jézsua? Hiszen életedet adnád – és már adtad is eddigi életedet – az ősi történetek üzenetének megértésért.

Szólj most inkább Lótról. Tehát megzsarolta Sárát?

– Lehet, hogy nem is kellett megzsarolnia. Elég lehetett, ha meggyőzi: egyiptomi rokonságom súlyával s az elsőszülött jogán én majd oroszlánrészt követelek ágyaspénzéből, és mindabból, ami abból származott. Holott, hidd el, nem vágytam én sem barmokra, sem mezőkre. Mindig is erdőjáró vadászember akartam lenni, eszem ágában sem volt nyájakat őrizni, földet túrni, és anyám is megesküdött Sárának, hogy nem kell nekünk örökség, csak Ábrahám jósága, amely addig is éltetett minket. Miután Hágár megértő szerelme föltámasztotta Ábrahám Egyiptom óta megtört férfiasságát.

Talán Sára nem hallgatott volna Lótra, ha valami nem bántja már annak előtte. Nem csak az örökrészem aggaszthatta. Abból kizárhatott volna akkor is, ha velük maradok. Írásotok csak azt említi?

Meg a rosszalló, még az elkergetésed követelése előtt elhangzott szavakat a nevetgélésedről. De ki érti ezt? Mi köze lehetett a kuncogásodnak ahhoz, hogy ki mit örököl? Különben is, nem téged, hanem Izsákot nevezték el ‚nevetgélő'-nek.

– Pedig éppen ez a szó, a nevetgélés utalt valamikor réges-régen – amikor még emlékeztek a történtekre – a különbözésünkre, s ami azzal egy tőről fakadt, az értetlenségre. Valamikor ez a szó, a nevetgélés emlékeztetett mindenkit a kisebb-nagyobb, néha bántó félreértésekre, melyek mindennaposak voltak a héber nomádok és Sára egyiptomi szolgálói között. Gondolom, Írásotok anyámat Sára szolgálójának nevezte.

Igen, természetesen: „És Szárai, az Ábrám felesége nem szüle néki; de vala néki egy Égyiptomból való szolgálója, kinek neve Hágár vala." Igen, többször is szolgálónak nevezi az Írás anyádat. Miért, nem az volt?

– Nevezhetnénk úgy is, mert nektek egyazon szavatok van arra, aki rabságban és arra is, aki önként szolgál. Arra, akit pénzen vettél, és arra, akit ajándékba kaptál. Arra, aki ajándékozója iránti elkötelezettségből marad veled, és arra, akit szeretete, tisztelete köt hozzád.

Akit szolgák serege szolgált, az a nomádok között sosem volt szolga. Márpedig anyámék országában így volt. Egyetlen urat szolgált mindenki: a Fáraót. És aki a színe elé is kerülhetett – a háznagya, a pohárnoka, vagy aki megoldotta saruját – az mind hercegi családból származott, és szintén magas rangú, kiváltságos szolgák serege leste minden szavát.

A leggondosabban pedig mindig azokat a kivételezetteket választották ki, akik a Fáraó ágyasainak szolgálatára állhattak. Amikor pedig Sára a nagy Úr legkedvesebb ágyasai közé került, a Fáraó maga adta mellé legbölcsebb omaanját, akit mindenki Felséges Omaannak nevezett, és később az én tanítómesterem is lett. Sárának nagy szüksége volt akkor bölcs tanácsadóra, hogy átvészelje a palotában, s még inkább az ágyasházban a sok áskálódást. Lássuk be, jó tanítvány volt. Ha csak a fele igaz mindannak, amit hallottunk róla, hát minden mesterkedésnek mestere lett Sára...

Anyádról, a szépséges Hágárról szóljál.

– Vagyonából kiforgatott hercegi család sarjaként került ő nővérével, Mahaarral együtt a nílusi palotába. Fiatalok, talán még gyermekek voltak, a kifinomult udvari viselkedés azonban a vérükben volt. Ezért adta őket az ágyasház asszonya az új kedvenc, Sára mellé, aki még azt sem tudta, hogy az eléje tett étel először a szemnek

szól, csak azután a szájnak. Habár az udvari viselkedés művészetét is hamar kitanulta Sára, mégis jónak látta maga mellett tartani a két lányt.

Amikor aztán a Fáraó rájött a csalárdságra, hogy Sára nemcsak a testvére Ábrámnak, de felesége is, száműzte őket, mert az isteneket félő ember lévén, nem tűrt meg férjezett asszonyt ágyasai között. De Fáraóhoz méltatlan kicsinyesség lett volna visszavenni tőlük az ajándékokat, amelyeket Sára kiérdemelt lelkes szolgálatával. Így esett meg, hogy anyám és sok más egyiptomi méltóság Sára kíséretében Kanaán földjére került.

A héberek hamarosan visszatértek nomád szokásaikhoz. Még Sára is csak nagy ritkán cicomázta ki magát egyiptomi udvarhölgyhöz illően – főként, amikor már egyre vastagabban kellett használnia a gyantát meg a rizsport mélyülő ráncainak elkendőzésére. De azért a szomszédos királyok, különösen Abimelek látogatásakor az egyszerű bárány meg kecskegida sülteket is úgy szolgáltatta fel, mintha hámozott pacsirta nyelvből vagy mézes skorpiócsápokból készült, ritka étkek lennének a messzi fölről hozatott drága tálakon.

Anyám mindig mondta, és Omaantól is hallottam, hogy az egyiptomiak, mármint a Sára sátra körül forgolódók, iparkodtak elrejteni mosolyukat úrnőjük örökké fürkésző tekintete elől. Semmi sem maradt azonban titokban előtte. Talán mindezzel nem is lett volna semmi baj, hiszen lassan a mieink is megszokták a nomád életmódot. Idővel ruházatukban, beszédükben is alig lehetett megkülönböztetni őket a héberektől.

De aztán anyám méhe megnyílt Ábrahám magjának. Ebből lettem én. Hágár királyi herceghez illően szándékozott kihordani, hiszen Ábrahámot a héberek királyának tartotta, akként tisztelte és szerette. Ősi szokások szerint nem is tehetett volna máskép. Az örömhír hallatán egyiptomi rokonsága el is látta őt rangjához, magas származásához illő, ékes ruhákkal, arany függőkkel, ezüst kötőkkel.

Ezek láttán – mint később kiderült – Sára azt hitte, hogy Hágár gúnyt űz belőle. Vagy éppen a helyére tör, Ábrahám királynője akar lenni.

Sára Ábrámhoz intézett szavaival tehát erre utal az Írás: „Bántódásom van miattad. Én adtam öledbe szolgálómat, és mivel-

hogy látja, hogy teherbe esett, nincsen előtte becsületem. Tegyen ítéletet az Úr én közöttem és te közötted."

– *És mit mondott erre apám?*

„És monda Ábrám Szárainak: Ímé a te szolgálód kezedben van, azt tedd vele, a mit jónak látsz. Nyomorgatja vala azért Szárai, és az elfuta ő előle."

– *Borzasztó képet fest a ti Írásotok apámról. Mintha nem élt volna benne semmi érzés. Mintha mindegy lett volna neki, mi történik Hágárral, aki akkor – amikor Sára először űzte el – már a szíve alatt hordozott engem. És akinek a pátriárka igaz, szenvedélyes szeretettel hódolt.*

Ábrahám anyám mellé állt volna, oltalmazta volna őt, félt azonban Sárától, akinek minden jószágát és egész gazdagságát köszönhette, s ez engedelmességre kényszerítette. Micsoda harc dúlt benne, mennyit emészthette ez! Erről miért nem szól Írásotok?

Ábrahám szerinted is félt tulajdon feleségétől? Az imént szenvedélyes hódolatáról szólottál. Izsáktól tudjuk, hogy nagy szeretetéből te is részesültél. És te is szeretted őt. De akkor miért tulajdonítasz neki ilyen, férfiemberhez méltatlan félelmet?

– *Jobb felismerni szüleink gyengeségeit és szeretetünkbe fogadni őket, mint tagadva azokat, gyűlölni őket, mert nem voltak képesek arra, amit vártunk tőlük.*

Volt, amikor azt vártad apádtól, hogy megvédjen Sára ármányától?

– *Minden gyermek oltalmat remél apjától. Világa összeomlik, ha ebben csalódik. Bennem is fellobbant a gyűlölet apám ellen, amikor kiűzött minket Beérseba sivatagába és rádöbbentem, hogy ott a legkegyetlenebb halál vár ránk. Akkor talán éppen ez a gyűlölet és bosszúvágy adott erőt, hogy mindent túléljek és anyámnak is segítsek túlélni az első napok reménytelenségét. A szomjhalál gyötrelmét.*

És aztán?

– *Először mondd te, mit hagyott rátok erről Írásotok?*

Mózes első könyve szerint, amikor már halálodon voltál, Hágár hallotta Isten angyalának hangját, amely egy kút forrásának vízéhez vezette.

– Míg azt hiszitek, jótettekre csak a fönti Hatalom képes, föl sem foghatjátok az emberi szeretet megváltó erejét, holott csak az állhatja útját minden kegyetlenségnek.

Hágárt tehát nem a Hang vezérelte a kút vizéhez?

– Hallotta a hangot, amely a bokrok rejtekéből a forrás vízéhez terelgette, és látta, hogy a kút frissen volt felfedve. És a hangban felismerte Sabúnak, Ábrahám hűséges bizalmasának hangját. Apám tehát nem volt képes szembe szállni Sára akaratával, nagy szeretetéből azonban mégis erőt merített ahhoz, hogy életünket titkon megmentse.

Mondd, Ismáel, hogyan félhet ennyire tulajdon asszonyától egy férfi ember, méghozzá törzsének királya? Miért reszket hatalmától és kényszerül engedelmeskedni neki?

– Férfiember, mondod, mintha a bátrak között apám a gyávaság megtestesítője lett volna. Még a mi időnkben is, de annak előtte, mindaddig, ameddig emlékezetünk visszalátott, férfiaink az erdők mélyén, félelmetes vadállatok nyomában, vagy nyájainkat azoktól védve – kezükben a ragadozók erejéhez méltatlan fegyverekkel – bizonyították bátorságukat. Az otthont, a családot az asszonyok oltalmazták, tartották össze. Magára adó férfiember a régi időkben abba bele nem avatkozott.

De akkor miért hallgatott Lótra, és miért Ábrahámmal hajtatta végre gonosz akaratát Sára? A ti száműzetéseteket a biztosnak vélt halálba.

– Őseitekről és a valaha őket jól szolgáló szokásairól szóltam hozzád. Köztetek gyerekeskedve azokat magam is elfogadtam. De a körülöttünk élő népek között már akkor is egyre több volt a letelepedett városlakó. Közöttük Lót is. Egyre kisebb családokban éltek, sorsuk a házaikhoz kötötte őket, elszakadtak őseik szokásaitól. Az asszonyok és férfiak szerepe összekeveredett. A férfiak elasszonyosodtak. Vagy inkább otthonukhoz kötött életük szembekerült a még vérükben forró nomád szabadságvággyal, és szabadságuk elvesztéséért asszonyaikat vádolták. Új szerepükben még nem találtak rá férfiasságukra. Asszonyaik ellen – vagyis inkább egymás felé fordultak.

Erről épp eleget tudunk Szodoma és Gomora pusztulásának történetéből. Vagy talán mégse? Egyszer majd el kell gondolkodnunk szavaidon. Mindig is elítéltük az ikervárosok népének

fajtalan életmódját, de szavaid hallatáig sosem törtem a fejem azon, hogy miért mondtak le az asszonyokkal élvezhető, minden gyönyört felülmúló gyönyörökről. El kell majd gondolkoznom ezen, hogy megérthessem Szodoma bűnös...

– Ne Szodomát akard megérteni. Lót és lányai kivételével a város elpusztult. Felesége ugyan kimenekült velük a lángok elől, de aztán ő is odaveszett. Hogy miként, azt jobb, ha nem firtatjuk. Szodoma és Gomora mérföldkő, fontos, de vissza nem térő mérföldkő jelképe a kezdetektől mindmáig vezető hosszú utunkon.

Szodoma városa a múltba veszett, de ha meg akarod érteni, hogy egymás társasága kedvéért miért fordultak el a férfiak asszonyaiktól, akkor örökké vissza-visszatérő – gondolom, nektek is, saját korodnak és az eljövendő időknek is fontos – kérdésekbe nyerhetsz betekintést.

– Még hogy saját korunk...?! Mit képzel ez az Ismáel, Jézsua?! Törvényeink a legszigorúbban elítélik a fajtalanságot. Még hogy mi elfordulunk asszonyainktól? A Tóra kötelességünkké teszi a nemzést. Csak nem azt állítja a te Ismáeled, hogy mi férfiak társaságára vágyunk?! Vagy talán kerüljük asszonyaink?!

– Bárcsak tükröt állíthatnál főpapod elé! Vagy kinyithatnád fülét saját szavai hallására. De talán jobb, ha tulajdon hangodon szólsz hozzá, Jézsua, a ti korotokról. Persze nézheted azt az én szememmel, vagy ükunokáid szemével is.

Igaza van Ismáelnek. Vagy talán nem zárjuk ki zsinagógáink közösségéből az asszonynépet? És ti a papok világából? Templomunkból?

– Az Úr...

Az Úr! Látod, Kajafás, Istenedben is férfit látsz. Férfit szeretsz. De miről is szólok én? Hiszen én is Atyának nevezem Őt, akiről jól tudom, nem lehet sem férfi, sem nő – hacsak nem mindkettő. Igen, hiszen aki egymaga – vagy egymagából – teremtett férfit és nőt, miért is lenne vagy egyik, vagy másik. Csak egyik, csak másik. De ez messze túlmegy azon, amit mi megérthetünk. Térjünk vissza a mi korunkhoz. Mert nemcsak az Isten szolgálatában állók választják férfiak társaságát, hanem a földi hatalmak szolgálatát választó zsoldosok ezrei, százezrei is.

– Meg kell élniük a szerencsétleneknek. Nem azért választják a seregek kemény, veszélyes életét, hogy férfiak társaságát élvezzék.

Nem lennék ebben olyan biztos, Kajafás. Hallunk nem egy, apja gazdagságát elhagyó ifjúról, mert a katonaéletet férfiasabbnak tartja, mint a családalapítást. Mondd, Ismáel, te aki akkortájt sokat hallhattál a Szodomában történtekről, miben látod okát, hogy férfiaik elfordultak az asszonyoktól?

– *Ti el sem tudjátok képzelni, hogy milyen félőn-törékeny a férfi lélek. Istenetekhez mint férfiúhoz szóltok, az Ő hangját önmagát Úrnak nevező férfiú hangként halljátok. Őt elképzelni nem meritek, mert tudjátok, hogy képzeletetek saját férfi-arcotokkal jelenítené meg. Férfiistent alkottatok a saját hasonlatosságotokra, majd hozzá hasonlónak akarjátok látni, érezni magatokat. Erősnek, hajthatatlannak és főleg asszonyaitok fölött állónak.*

Az ősidőkben könnyű volt a vadásznak, a nyájakat terelő és védő pásztornak táborukban sütő-főző asszonyaik urának érezni magukat. Amidőn hazatértek vállukon a vaddal, vagy a nyájból hozott jószággal, gondviselőnek is érezhették magukat. Nem kellett férfiasságukat ezen túl is bizonyítani.

Mint talán tudod, Jézsua, a gyökérfélék, babok és gabonák gyűjtése mindig is az asszonyokra maradt, így ők ismerték fel a föld művelésével, a magok vetésével elérhető nagyobb, megbízhatóbb hozamot, amely már a mi korunkban lehetővé tette az egyhelyben élést. Nemcsak lehetővé, de szükségessé tette, mert hiszen a vadász követheti a vadat, a pásztor hajthatja állatait gazdagabb legelőkre, de a megművelt földet nem veheted hátadra.

Apám nem volt képes feladni a nomád életet, és nem kellett feladnia, hiszen jószágok sokaságával tért vissza Egyiptomból. Lót viszont hamarosan letelepedett Szodoma városában, ahol a férfinép nem tudta, mit kezdjen magával. Egy ideig talán élvezték a dologtalanságot, hiszen a mezők művelésében csak nagyritkán volt rájuk szükség. Persze lehettek, akik asszonyinak tekintett munkára, szövésre-sütésre adták magukat.

Talán éppen az ikervárosok férfinépét törte meg leginkább az addig megszokott rend elvesztése. Szodoma és Gomora ugyanis lassan majdhogy összenőtt, és köröttük semmi, csak termő mezők. Se fa, se bokor. Az erdőkkel a nemes vadak is eltűntek, meg a vadászat is. Nyulat csapdába ejteni az asszonyok is tudtak.

Kezdem megérteni, hogy mi vezetett Szodoma pusztulásához. Nehéz idők lehettek...

– Csak hiszed, hogy megérted, miket mond ez az Ismáel, a másság hercege. Szodomát és Gomorát nem azért pusztította el az Úr haragja, mert férfiai szőttek meg sütöttek – közöttünk is élnek pékek, szűcsök, csontfaragók – hanem mert fajtalankodtak. Egymással háltak, asszonyaikhoz nem értek.

Férfiasságunkat mi sem bizonygatjuk vadászok- s pásztorokként sötét erdőkben, védtelen legelőkön, mégsem adjuk magunkat fajtalankodásra. Ahogy mi együtt élünk városainkban asszonyainkkal, úgy élhettek volna együtt Szodoma és Gomora férfiai, ha nem engednek az ördögi csábításnak.

Már te is kezded? Csábítás! Sosem értjük meg önmagunkat, amíg elhajlásunkért az elfogadottól rajtunk kívüli kísértőt okolunk. Komolyan gondolod, hogy Szodoma férfiai, rólunk vehettek volna példát, mert mi olyan jól élünk együtt az asszonyainkkal? Az esszénusok barlangjaiknak még a közelébe sem engednek asszonyokat. És én? És ti, akik Templomotokba rejtőztök az asszonyok elől! Hát a katonák, a zsoldosok ezrei? Akik asszonyaikat vagy az asszonynak, anyának való lányokat hátrahagyva, a táborok szajháival, vagy a legyőzöttek félholt testén elégítik ki vágyukat.

Még hogy rólunk vehettek volna példát Szodoma férfiai? Bizony mondom néked, jobb, ha férfi férfival él igaz szeretetben, mintha asszonnyal hál, akivel szívét meg nem osztja.

– És mit tudhatnál te akár erről, akár arról? Meg arról, hogy miért fordultak egymáshoz Szodoma férfiai? Nem hiszem, hogy ennek egykönnyen felleljük az okát. Vagy annak, ami – mint halljuk – Athénban folyik, meg az onnan idevetődött pogányok között, akik a mi fiainkat is... Meg kell értenünk, miben gyökeredzik ez a tévelygés. Te sejted, hogy mit ért Ismáeled azon, hogy milyen félőn-törékeny a férfi lélek?

A jó fazekas tudja, hogy törékeny az a korsó, amelyet kétféle agyagból formál. Megreped, ha hideg után forró, vagy forró után hideg vizet töltesz belé. De ha tudja ezt, vajon miért használna kétféle agyagot? Semmi szükség rá. Csakhogy mi nem üres korsók vagyunk, hanem test és lélek. Hogy miből áll a lé-

lek, amelyet a Teremtő belénk lehelt, azt nem tudjuk, talán sosem fogjuk megérteni, de biztos, hogy nem ugyanabból az anyagból van, mint a testünk.

– *De ez az asszonyokra is áll. Mi hisszük, hogy asszonyainkban is lakozik lélek, éppúgy mint bennünk.*

Sőt, lehet, hogy bennük kevésbé különül el lélek és test. Az akarat és a tett. Mi férfiak sokkal inkább megtörünk, ha akaratunkat nem vihetjük végbe. Férfiasságunk jelének és sajnos bizonyítékának tartjuk, hogy akaratunkat rákényszeríthetjük másokra. Leginkább asszonyainkra. És összeomlik a világ, a mi világunk, ha ebben kudarcot vallunk.

– *Te is így vagy ezzel?*

Voltam, de most nem rólam van szó. Hanem arról, hogy mire nevelnek minket. A szüleink? A rabbik? Az élet? Az Írás, a tanmesékkel, amiket beszajkózunk? Nem tudom. De nem is ez a kérdés. A kérdés, amelyen érdemes elmélkedni, nem az, hogy miért akarjuk akaratunkat másokra kényszeríteni, mert erről akár le is szokhatunk. Hanem az, hogy miért úgy alkotta meg a férfiembert a Teremtő, hogy nem képes akaratát érvényesíteni férfiúi teste fölött.

– *Most meg miről beszélsz? Most meg mit akarsz az Örökkévaló nyakába varrni? Még hogy elhibázta Ádám megalkotását? De hiszen akaratunknak engedelmeskedik kezünk, lábunk, nyelvünk.*

Igen, mindenünk, csak férfiasságunk, férfitagunk nem.

– *Mi köze ennek ahhoz, amiről beszéltünk? Ahhoz, hogy miért fordultak el az első letelepedett városlakók férfiai az asszonyoktól. És miért vannak még ma is... Miért kell neked mindent visszavezetned a kezdetekig? Különben is, mit tudhatsz te a férfilélekről, ami még előttünk, papok előtt is rejtve marad?*

Azt hiszitek, hogy mi, akiket megvetően kuruzslóknak, elítélően ördögűzőknek hívtok, csak kétségbeesett asszonyokat gyógyítunk, mert azok nem szégyellnek világos nappal hozzánk jönni. Segítségünkért esedezni. Elém egyetlen férfi sem jött soha azzal, hogy ez vagy az gyötri a lelkét, szabadítsam meg ördögeitől. Világos nappal, saját lábán semmiképpen sem. Inkább nyoszolyán hozatják magukat szolgáikkal, mintha lebénultak

volna, mintsem hogy azt higgye a világ, lelkük nyavalyája hozza őket hozzám.

Te pedig, főpapunk, hallani sem akarsz arról, hogy a Teremtőnek talán jó oka volt úgy alkotni meg minket, hogy ne engedelmeskedjen testünk mindenben az akaratunknak.

– Hagyjuk ezt, Jézsua, mert attól tartok, olyan mélységeket kívánsz feltárni, amelyeket jobb meg nem bolygatni. Amelyeket még te sem jártál be. Talán soha nem is világosodnak meg előttünk.

Amiről azt tartjátok, hogy jobb meg sem bolygatni, az hogyan is világosodhatna meg? Pedig egyszerű a megvilágosodás útja. Indulj ki abból, hogy az Atya mindent úgy alkotott meg, hogy ha nem is egyedeiben, de összességében tökéletes legyen. Összességében tökéletesen működjön, a kezdettől az Ő isteni tervének a beteljesüléséig. És attól kezdve örökkön örökké.

– A beteljesüléséig?

Már annyiszor kimondtam azt a két szót, amelyekkel, jobb híján, az emberiség eljövendő felnőtt korát illettem, remélem, most már megérted ebből is. Megértesz, vagy legalábbis idővel megérthetünk mindent, ha abból indulunk ki, hogy az összességében a kezdet kezdetétől tökéletes isteni alkotás a részeiben is tökéletes felé halad.

– Ezt meg honnan veszed?

Egyszerű, Kajafás, nagyon egyszerű. Sőt, ha úgy könnyebb elfogadnod, az Igéből is következik. Az Írás is azt mutatja, azt hagyja ránk, hogy Ádámtól napjainkig növekedünk megértésben, tudásban, képességekben. Gazdagodunk érzelmekben. Előrébb jutunk, ha nem is nemzedékről nemzedékre, vagy évszázadról évszázadra, de évezredről évezredre. Előrébb jutunk mindebben, akárcsak önmagunk, s egyre nagyobb népességek kormányozásában.

– Most már tényleg megáll az eszem! Nem éppen te mondtad, Jézsua, hogy állandóan csak háborúkból háborúkba sodródtunk, hogy...

De szóltam hozzád az idők kerekéről is, meg az emberiség gyermekkoráról, meg az Izsáki tanításokról. A folyamatot nézd évezredes távlatokból. És ne a hangya szemével: abban heggyé nő az út röge és szakadékká a kerék vágása. Vegyél magadra szárnyakat, hagyd képzeleted sasok szemén át látni a világot.

– Te nem is azt akarod, hogy sasok szemével, hanem azt, hogy a te szemeddel lássuk a világot. Vagy talán te vagy a sas, aki a magasba emelkedve, belátja az utat, szemével eléri a célt, amelyet a karaván csak idővel érhet el? De mondd, Jézsua, miért olyan fontos neked, hogy úgy lássuk a világot, mint te, és a te hiteddel higgyünk az Alkotás tökéletességében, az Atya jóságában, a szeretet majdani országában?

Ami felülmúlja, meghaladja a mindennapit, az csak akkor jön el, valósul meg számodra, ha erős hittel hiszel benne. De a szeretet birodalma, a vágyott ország csak neked, csak a te számodra nem jöhet el. Mindannyiunknak látnunk kell utunk célját és erősen hinnünk kell, hogy rajtunk fordul, mikor érünk oda.

– Ha a jövőbe veted hitedet, miért kémleled a múltat? Miért akarod megérteni, mi vezetett a múlt tévútjaihoz? Miként hoztuk fejünkre az Örökkévaló haragját?

Az Örökkévalót vádolod? Arra célzol, hogy Isten pusztította el az ikervárosokat? Tán angyalai fújták a tűzvész-szító szeleket? Ha képesnek tartod effélékre mennybéli Uradat, miért veted belé hitedet, reményeidet?

– Ha nem követünk el bűnt, nem vétkezünk ellene, nem kell félnünk haragjától.

A kérdés épp az, hogy miért téved rossz útra, aki féli az Istent, meg az is, aki nem fél haragjától. Ha téged nem érdekel, hogy milyen belső erők, ellentétek vezérelnek minket, nélküled is elmélkedhetek ezen. De akkor hallgassuk meg Ismáelt. Mit gondol ő kora válaszútjáról, talán minden idők legnehezebbikéről?

– Apáink és apáink eleinek évszázadai, mikor az állattartó nomádok szemben találták magukat a földművelőkkel – majd a városalapítókkal, s a bálványimádók az istenek híveivel – bizony nehéz idők voltak. Végül apám elfordult a sokféle istentől, bálványtól, és szövetségre lépett Egy-Istenével. Bizony az elsők között voltam, akit a körülmetélés jegyében befogadott szent szövetségébe, de rokonai még nemzedékeken át őrizték házi bálványaikat. Írásotok – amely különben sem sokat adott az idő folyásának valóságára – egy egész korszak történetét sűrítette egyetlen ember, az én apám, Ábrahám történetébe.

Végre meg kell értenetek Jézsua, hogy Írásotok, különösen Mózes első könyve, amely az ősidőket írja le, nem a történelem folyamatát tárja elétek, hanem fő eseményeit foglalja össze, jelképesen. Ha meg akarod érteni, hogy miként jutottatok, ahová jutottatok, és miként oldhatjátok meg tulajdon korotok gondjait, ne úgy olvasd a rátok hagyott...

– Várj, Jézsua! Ne hallgass már megint Ismáelre. Ki tudja, hogy a benned parázsló múlt mely ördögfiókája kelt életre benne? Az igazi Ismáel, Ábrahám elsőszülöttje mit sem tudhat a mi szent Írásainkról. Vagy éppen Mózesről, akit Ábrahám ükunokái sem ismerhettek...

Ismáel nemcsak kora tanújaként jelent meg előttem, hanem Egyiptom ránk oly nagy hatást tett népének fiaként is. Hogyan ismerhetnénk meg önmagunkat, ha mindig csak azon rágódunk, hogy prófétáink milyennek láttak minket. Hallgassuk meg Ábrahámnak azt a fiát is, akit ő kilökött közülünk, de aki mégsem fordult apja ellen. Nem ment anyjának rokonságához, hogy nagy sereget toborozva Egyiptom földjén, karddal törjön azokra, akik megfosztották örökségétől.

Hallgassuk meg őt, akit hitünk szerint szintén a mi Istenünk tett nagy néppé, mint ahogy azt Ábrahámra hagyta az Úr: „Ismáel felől is meghallgattalak: Ímé megáldom őt, és megszaporítom őt és megsokasítom őt felette nagyon; tizenkét fejedelmet nemz, és nagy néppé teszem őt." Ha Istenünk ezt mondotta Ábrahámnak, minden bizonnyal fontos szerepet szánhatott Ismáel nemzetségeinek a mi jövőnkben is.

– Lehet, hogy az a jövő már rég a múltba veszett. Lehet, hogy Hágár jósága megfékezte Ismáel haragját az őt halálba küldő atyja ellen, és lehet, hogy Hágár emléke még élt az egyiptomiak szívében, amikor befogadták Jákób népét és megmentették a sovány esztendők éhínségétől. De aztán ellenünk fordultak. Népünket rabságba vetették, sanyargatták. Majd, hogy ne szaporodjanak, a Fáraó megölette volna minden újszülött fiúgyermeküket.

‚Ellenünk fordultak' meg ‚sanyargatták népünket' mondod te, Kajafás, mintha biztosra vehetnéd, hogy minden egyiptomi ellensége lett népünknek. Mintha főpapi éveid ellenére sem ismernéd a Lévi nemzetségéből származó Mózes történetét, miszerint őt három hónapos korában, amikor már tovább nem

rejtegethette, anyja gyantával és szurokkal védett gyékény kosárba helyezve tette ki a folyó szélén a sás közé. És mondd, Kajafás, hogyan menekült meg a csecsemő a biztos éhhaláltól?

– *A Fáraó lánya jött arra szolgálóival. Ők mentették meg, majd visszajuttatták tulajdon anyjához, hogy szoptassa. Aztán a Fáraó lánya magához vette a gyermeket és hercegi nevelésben részesítette. De, ha így történt is, ahogy bizonyára történt, talán egyetlen jó leányzó tettéért az egész népnek megbocsátanád, amennyit ellenünk vétett?*

Bizony, bizony mondtam néktek, és mondom most is, ne tegyetek úgy mint eleink: sose ítéljetek el egy egész népet azért, amit némelyek tesznek. Te, egyiptomi hercegem, mit gondolsz, kik vihették végbe, amit megtörténtnek hiszünk?

– *Írásotok szerint hányan voltak a héberek József idejében?*

„Mindazok a lelkek pedig, a kik Jákób ágyékából származtak vala, hetvenen valának." És talán megannyi szolga.

– *Hát akkor, az új Fáraó alatt lehettetek talán hétszázan. De ha még szaporábban sokasodtatok, akkor sem lehettetek pár ezernél többen. Párszáz katona és hajcsár az új Fáraó ellenetek kiadott legkegyetlenebb parancsait is végrehajthatta. Igazad van, Jézsua, egy eszét vesztett Fáraó és pár száz megrontott embere miatt ez a Kajafás nem ítélheti el Egyiptom egész népét, az én népemet, a jótevőkkel egyetemben.*

– *És mondd, Jézsua, vajon miért szól a te herceged úgy az életmentőkről, mintha százszámra akadtak volna a Nílus táján?*

Talán akadtak is, Kajafás! Csak most, hogy igyekszem Ismáel szemével látni az Írás mögül feltáruló, valójában oly kevéssé ismert nílusi világot, kezdem érteni, hogy Mózes aligha volt az első és egyetlen gyermek, akit ily módon megmentettek. Mert hiszen mi történt? Először a bábák kijátszották, nem hajtották végre a Fáraó kegyetlen parancsát, hogy öljék meg mindjárt szüléskor a héber asszonyok fiúgyermekeit, mondván: „Mert a héber asszonyok nem olyanok, mint az Egyiptombeliek: mert azok élet-erősek; minekelőtte a bába hozzájok eljutna, már szülnek."

Ekkor adta ki a gyűlölködő Fáraó az új parancsot: „Minden fiút, a ki születik, vessetek a folyóvízbe, a leányt pedig hagyjátok mind életben."

Mondd, Ismáel, nem úgy van-e, hogy ezt a parancsot az Egyiptom földjén élő minden léleknek ismernie kellett?

– *Mindenképpen. A Fáraóknak mindig is megvoltak a hírnökfutárai. És különösen a Fáraó lányának ismernie kellett apja parancsát. Tehát nem véletlenül ment le a folyópartra, és nem fürödni... Vagy hogyan is mondja szó szerint az Írásotok?*

„És aláméne a Faraó leánya, hogy megfürödjék a folyóvízben, szolgálóleányai pedig járkálnak vala a víz partján."

– *És mondd, fölöttébb meg volt talán lepve a herceglány, hogy fiúgyermeket találtak a sásban, a vízen lebegő gyékény kosárkában? Talán felsikoltott meglepetésében? És azután mi történt? Töprengett talán, hogy mit tegyen? Ahogy te is töprengenél, ha valami váratlan érne?*

A ránk hagyottak szerint nem mutatott nagy meglepetést: „...meglátá a ládácskát a sás között s elküldé az ő szolgálóleányát és kihozatá azt." Nincs itt jele meglepetésnek, és az elkövetkezők azt is sugallják, hogy Egyiptom együtt érző asszonyai nem először mentették meg ekképpen a héberek fiúgyermekeit. Mert a héber anya nem a véletlenre bízta fia sorsát, hanem lánytestvérét, a gyermek nénjét bízta meg, hogy őrködjön fölötte, nem messze a parttól.

Kétségtelen, hogy jól kiismert, begyakorolt gyermekmentésről van itt szó! Hiszen a fiúcska nénje mindjárt ott termett és „...monda a Faraó leányának: Elmenjek-é s hívjak-é egy szoptatós asszonyt a héber asszonyok közül, hogy szoptassa néked a gyermeket? És a Faraó leánya monda néki: Eredj el. Elméne azért a leányzó, és elhívá a gyermek anyját. És monda néki a Faraó leánya: Vidd el ezt a gyermeket és szoptasd fel nékem..." És szerinted, Ismáel, jól tette a hercegnő, hogy héber asszonyra bízta a gyermek szoptatását? Akár tudta, akár nem, hogy tulajdon anyja az? Nem veszélyeztette ezzel a fiúgyermek életét?

– *Ha a Fáraó egyik lánya védelmébe vett egy gyermeket, senki sem mert arra kezet emelni. Jól kidolgozott, a héber és egyiptomi asszonyok közötti együttműködésről volt itt szó. Nyilvánvaló, hogy az új Fáraót gyűlölködő tanácsadók vették körül, olyannyira, hogy végül saját családja is az uralkodó ellen fordult. Mert a történetben említett lánya nem véletlenül jelent meg a folyóparton. A hercegnők nem*

a folyók veszélyes, betegségeket hordó vizében fürödtek, hanem palotáik medencéjének drága fűszerekkel, mirhákkal illatosított vizében. És még egy alacsony rangú, folyókban fürdő udvarhölgy szolgálói is parancsát lesve álltak volna a közelében, a víz partján, szárító lepleket, olajokat és hintőporokat tartva kezükben, szemüket le nem véve úrnőjükről, annak kimondatlan óhaját lesve...

Hacsak nem az volt asszonyuk parancsa, hogy a szolgálólányok járják be a partot, oda kitett héber gyermeket keresve. És nem csak hercegnők tehettek így. Lánygyermeket szülő egyiptomi anyák bizonyára boldogan vettek magukhoz fiúgyermekeket, és azoknak még szoptató anyákról sem kellett gondoskodni. Sőt, lehet, hogy éppen ez áll a történet mögött?

– Vigyázz, Jézsua, hogy megint hova vezetne ez az Ismáel! Mintha talán a zsidó asszonyok egyenesen az egyiptomiaknak szültek volna... Mintha talán a mi vérünk keveredett volna az övékével. A mi magvaink élnének közöttük.

Hallgass már Kajafás! Hágár fia ilyesmit nem mondott. Legalábbis még nem... De mire gondoltál, Ismáel?

– Hadd halljam, szerintetek mi vezérelte a Fáraót a héberek ellen.

„...új király támada Égyiptomban, a ki Józsefet nem ismerte vala. És monda az ő népének: Ímé az Izráel fiainak népe több, és hatalmasabb nálunknál."

– Várj, Jézsua! Egyiptom népe hatalmas, több százezer lelket számláló nép volt már a mi időnkben is, és mint már mondtuk, a héberek alig lehettek pár ezernél többen.

Ezen túl is, ifjúkoromban sokat tanultam a caesareai gümnazion híres oktatójától, Kariosztól. Nem, nem voltam diákja iskolájának, hogyan is lehettem volna. Ácsmunkát végeztünk ott mostohaapámmal, aztán én ott maradtam hónapokig.

Kariosz sokat tanulmányozta Egyiptom történetét, és semmi nyomát nem lelte, hogy ott valaha is éltek volna héberek. Márpedig, mondta ő, ha lett volna ott számottevő zsidó lakosság, különösen, ha bármiféle gondot okozott, annak biztosan nyoma maradt volna. De akkor miért hagy ránk ilyen igaztalan szavakat az Írás? És meg ne szólalj, Kajafás, mert ezt nem a te jámbor fülednek szántam!

– Vajon a ti Kajafásaitok, vagyis a ti írástudó bölcseitek, miért nem tették föl a kérdést: ha az egyiptomiak attól féltek, hogy a héberek, szaporábbak lévén, többen lesznek náluk, akkor miért a fiúgyermekeket akarta volna megöletni a Fáraó? Hiszen egy férfi akár száz gyermeket is nemzhet, mint ahogy azt Fáraóink közül nem egy megtette. Ha tehát tízből csak egy menekül is meg, akkor is hiábavaló őket irtani. Tehát a történet nyilván nem erről szól.

Akárhogy nézzük is, ha egyáltalán megtörtént, amiről beszélgetünk, az új Fáraó nem a héberek nagy szaporulata miatt fordult ellenetek. Talán csak, mert jámbor nép lévén, nem kenhettek más bűnt rátok, ezzel a hamis váddal uszították a mindenütt jelenlévő gyűlölködők a héber bevándorlók ellen a népet.

Én sem értettem, miért akarták volna kiirtani a héber férfiak eljövendő nemzedékét, hiszen munkára, nehéz munkára, téglavetésre és Pithom meg Ramszesz városainak építésére használták népemet. Csak a lánygyermekekkel mire mentek volna?

– Talán meg sem történt mindez.

Lehet, Ismáel, de akkor azt kell megértenünk, hogy őseink miért hagyták ránk ezt a történetet?

– Írói talán olyasmit akartak rátok hagyni, amit az ő idejükben nem lehetett kimondani, leírni.

És mi lenne az?

– Ha nem mindig csak a néped ellen elkövetett igazságtalanságokat, meg Istenetek hatalmának újabb bizonyítékát akarnád kiolvasni a rátok hagyott történetekből, mindjárt felfedeznéd ennek is a lényegét. Mert az értelmetlen gyermekgyilkosságról szóló elbeszélés mögül meseszerűen szép történet tárul elénk az asszonynép csendes együttműködéséről. Gyönyörű történet ez, ahogy a héber anya és lánytestvére, éppúgy, mint Egyiptom egyik hercegnője és szolgálólányai szép csendesen mindent megtesznek egy kisgyermek életének a megmentéséért.

Gyönyörködj e nők jóságában. Mert bizony mondom, minden népességben több Hágárt találsz, mint Sárát. Még azok között is, amelyeknek férfinépe között nem igen akadnak Izsákok.

Vagy éppen hasonlóan jóságos és bölcs Ismáelek.

– Szép tőled, hogy így gondolsz rám, minden különbözésem ellenére. De inkább a folyóparti jelenetet gondold végig, hogy átérezd az

asszonynép jóságát. És az ő példájuk láttán tovább növekedjen a szívedben lakozó szeretet, akkor is, ha kénytelen még mindig félelmekkel, kétségekkel, sajgó emlékekkel osztozni.

– Hallgass már végre rám is, Jézsua! Ne számíts az asszonyokban élő jóságra, hogy az vezessen mindannyiunkat a Szeretet Országába. Hol van már az az általuk uralt kor, amidőn csakugyan ők voltak az otthonok sátorfái. Manapság gondnak-bajnak elég megszülniük, táplálniuk gyermekeinket. Fiainkat meg lányainkat. Hol van már héber nomádságunk ideje, amelyről Ismáeled szólott az imént?

Szólt volna, ha félbe nem szakítod, Kajafás, mert megdöbbent, talán megrettent, hogy a történet mögött – amelyben mindeddig csak az emberi gonoszság, az ember ember ellen elkövette bűnök még egy példázatát láttad – felfedezheted a fontosabb üzenetet, ami az emberi jóságot, sőt az ellenségeinknek tartottak jóságát tárja elénk.

Még hogy ne számítsak az asszonyokban élő jóságra? Hol vannak már az általuk uralt idők? Ne hidd, hogy a múlt valaha is teljesen az idők kútjába vész. Csak másutt, talán kicsit másként tér vissza, mint ahol és amiként alábukott. Mint ahogy a hold más és más alakban, színekben – hol a sivatag kopárságát beragyogva, hol szellemként rejtőzve a nap vakító fénye elől – tér vissza napról napra.

Értsd már meg végre, Kajafás, az idők kereke nem csak előre halad, maga mögött hagyva azt, amit mi múltnak nevezünk. A történelem fékezhetetlen nyomulása sárba tipor népeket – akár az asszonynépet is –, de azok előbb-utóbb ismét fölemelkednek. Igaz, minél nagyobb a kerék, annál lassúbb a forgása.

– Csak nem azt állítod, hogy asszonyaink ismét fölénk akarnak kerekedni? Tudjuk, hogy tanításodban gyakran hozzájuk szóltál, de ne hidd, hogy ellenünk lázíthatod őket. Száz közül egyet sem találsz, aki irigyelne minket, férfiakat. Aki vállalná mindazt, amit nekünk az Írás szerint vállalnunk kell az Örökkévaló és az Ő népe szolgálatában.

Ember és asszony viszonyának körforgása nem nemzedékekben, nem is évszázadokban, hanem évezredekben, vagy azok sokaságában mérettetik, Ádám és Éva óta napjainkig.

– Ha ez így van, akkor hiába jön el a Szeretet Országa. Azon, a híveidtől várva várt koron is átgördül majd a sors kereke, és legázolja mindazokat, akik mindennapi kicsinyességeink fölé emelkedtek a magasba.

Lehet, hogy csak állandó elégedetlenségünk a jelennel hajtja mindig előre a történelmet. Zúgolódásunkban azt hisszük, hogy csak úgy emelkedhetünk föl, ha másokat magunk alá gyűrünk. Meddig mehet ez így? – kérdem én, Ismáel.

– Ha példázatod ide illő, akkor örökkön-örökké, Jézsua, mert előrejutásunknak ez az ára. Márpedig tanításod szerint az a Teremtő belénk épített akarata, hogy folytassuk alkotó munkáját.

De azt is mondtam, hogy tekintsetek Athén felé: bizony, bizony mondom néktek, letűnőben van azoknak a királyoknak a kora, akik akár a szegények garasaiból is gazdagítanák kincstárukat, vagy kifosztják és kardélre hányják szomszédaikat. Letűnnek a népeket egymás ellen fordító császárok és mindazok, akik legyőzöttek tetemeire építik trónjukat.

– Erről már beszéltünk, Jézsua, és még most sem értem, mi fogja majd össze a népeket, ha letűnnek a királyok? Habár még most sem mondod ki, hogy mikor lészen az? És utánuk ki vagy mi következik?

Ezért szóltam Ismáelhez, Kajafás. Éppen a királyi vérből származó, de a királyságok legvéresebb korszaka előtt élő Ismáeltől reméltem megtalálni a választ.

– Mi fogja össze a népeket, ha nem lesznek királyok? – kérdezte főpapod. Nos, talán éppen abban rejlik a válasz, ami a rátok hagyott elbeszélés szerint szétválasztotta az emberiséget. Mármint annak felismerésében, hogy nem visszafordíthatatlan isteni átok osztotta meg őseink nemzedékét. .

– Mondom, hogy ne hallgass Ismáelre, Jézsua. Amit ő elbeszélésnek nevez, mesének tart, mi más lenne az, mint a bábeli nyelvzavar. Isten csapása volt az, amikor Noé fiainak nemzetségei – akik egy nyelvet beszéltek, és akkor már elszaporodtak az egész földön – felfedezték a téglaégetést és kevélységükben összefogtak, hogy egekig érő tornyot építsenek saját dicsőségükre. Mondván: „...szerezzünk magunknak nevet, hogy el ne széledjünk az egész földnek színén."

De nem fogtak ki az Örökkévalón, mert leszálla az Úr és monda: „Ímé e nép egy, s az egésznek egy a nyelve, és munkájának ez a kez-

dete; és bizony semmi sem gátolja, hogy véghez ne vigyenek mindent, a mit elgondolnak magukban. Nosza szálljunk alá, és zavarjuk ott össze nyelvöket, hogy meg ne értsék egymás beszédét. És elszéleszté őket onnan az Úr az egész földnek színére; és megszűnének építeni a várost."

Kérdezd meg hát Ismáeledet, hogy miként foghatna minket össze Istennek éppen az az átka, amellyel megosztotta az égig érő toronynyal dölyfösen örök hírnévre törekvőket.

– Kérdezd meg főpapodat, Jézsua, hogy valaha is odafigyelt-e a szavakra, amelyeket betűről betűre olvas, és nagy bűnnek tartja, ha egyetlen egyet is elvét. Végtelen óvatosságában talán nem is engedi azokat értelmes gondolatokká formálódni. Mert ha figyelne a szavak értelmére, akkor rájönne, hogy átkával a ti Uratok éppen azt érte el, amire a toronyépítő nép vágyott: nevet szerzett magának Bábel népe. Örökkön fennmaradt nevet.

De, hogy megértsed, miként tarthatja össze a népeket királyok nélkül is az, ami a bibliai mese szerint szétválasztotta őket, meg kell értened a bábeli történet, és minden más, legalábbis az én koromat megelőzően rátok hagyott történet lényegét: azt, hogy mindezek a gyönyörű szép mesék egy-egy korszakot tárnak eléd. Évtizedes, évszázados, évezredes korszakokat.

Ha meg akarod érteni Ádám és Éva történetét, gondolkozz évezredekben. A kiűzetésről is legalább évszázadokban. A testvérgyilkosságról meg vízözönről is legalább évtizedekben. Ábrahám korában még éltek közöttünk vének, akik úgy meséltek a nagy esőzések koráról, mintha maguk is átélték volna, pedig csak apjuktól, nagyapjuktól hallhattak róla, és talán azok is csak eleiktől.

Habár a mi időnkben is megesett, hogy menekülnünk kellett a folyók áradata elől, bárkákat mégsem építettünk. Mint ahogy véneink szerint az ő eleik valaha, a nagy esők korában, az évek nagy részét – némelyek elbeszélése szerint olykor hosszú éveket egyhuzamban – töltöttek a vizek hátán, vagy szigeteken, odaszorult állatok százaival egyetemben.

Távoli földekről érkezett utazóktól, meg menekültektől még ma is hallunk nagy árvizekről. Ha ezek egymást érték éveken át, egész népek odaveszhettek. A bábeli nyelvzavar azonban egyik napról a másikra esett meg. Vagy nem?

– Már szólottam a városalapítókról. Évszázadokon át falakat építettek, hogy megvédjék magukat az egyre harciasabb, ősi jogaikat védő nomádoktól, meg más városok fegyvereseitől. Majd évszázadok múltán, nagyobb biztonságra vágyva, a falakon belül tornyokat is építettek. Nemcsak Bábel népe, és nemcsak akkor, hanem még a mi időnkben is. Sőt, gondolom még a ti korotokban is vannak toronyépítők, hiába zavarta meg történetetek szerint valami hatalmára féltékeny, hiu Isten átka az emberiség beszédét. És egyre magasabb tornyokat építenek, ki tudja meddig és majd miért.

Mint a Templomunk fölé tornyosuló Antonia bástya, Róma uralmának jelképe. Igen, lehet, hogy minden nép minden nemzedéke megépíti majd saját, minden addigi fölé emelkedő tornyait. Hol is kezdődhetett ez? A mi népünk számára talán Jákóbbal: „És vőn Jákób egy követ, és felemelé azt emlékoszlopul. És monda Jákób az ő atyjafiainak: Szedjetek köveket! És gyűjtének köveket, és csinálának rakást; és evének ott a rakáson." Megbékélésüket ünnepelte Jákób és Lábán. Ellenségeskedésük fölé emelkedésüket. Talán az egek felé nyúló építmények mindig is azt a vágyunkat jelképezik, hogy önmagunk fölé emelkedjünk. Hogy túltegyünk elődeinken.

– Éltükben, mint Jákób és Lábán, vagy holtukban, mint nagy Fáraóink, akik minden addiginál hatalmasabb, magasabbra törő síremlékeket építtettek maguknak az öröklét reményében.

Ez tehát Bábel üzenete: gondolataidból, ne pedig véres verejtékkel összehordott kövekből állíts magadnak örök emléket. Ledőlnek a pogány emlékoszlopok, kifosztják a legnagyobb kőhalmokba rejtett sírokat is, leomlanak az isteneket kísértő, egekbe nyúló tornyok, csak gondolataink között akadnak örökkön élő igazságok.

– Mintha csak Izsákot hallanám. Nem csak gondolkodásotokban hasonlíttok. Sok mindenben vagy te Izsák, Jézsua. Feláldozásra szánt, de megmenekült, sorsunk megértésére vágyó Izsák. Tanítványaid is látják ezt, ha nem mondják is ki. Nem neveznek Izsáknak, csak arról susmognak, hogy fogantatásodat angyali férfiú adta hírül anyádnak, mint ahogy Sára is isteni üzenetből értesült Izsák eljöveteléről. És talán Sárát, az egy életen át meddő öregasszonyt kevésbé rendít-

hette meg ez a hír, mint anyádat, a férjezetlen szüzet? Izsák vagy te, Jézsua, és nem csak a feláldozásra szánt Izsák...

Most nem engem kell megértenünk, hanem azt, hogy miként valósulhat meg és maradhat köztünk örökkön örökké az én látomásom, talán látomásban megjelent álmom: az Isteni Szeretet Országa.

– Annak módját mi – Izsák és én – már egyszer megfejtettük. Mint talán tudjátok, apánk halála után – amikor végre találkozhattunk. Ott meg is jelent számunkra a jövő, az Ábrahám hat éjszakáján látott borzalmakon messze túli jövő, mégpedig olyan tisztán, világosan, ahogy saját korunkat is csak nagyritkán láthatjuk.

Igaz, nem szólhattunk arról népeinknek, akik tudatlanságukban mindenektől, még tulajdon Istenüktől is féltek. A mi nemzedékeink korában még nem jött el az álmainkban meglátott jövő földre szállásának ideje. Izsák is csak testben-lélekben erős elsőszülöttjével, Ézsauval oszthatta meg mindezt, az ő tanításában.

Ha akkor nem is, de talán most, a te idődben már akadnak néped fiai között jónéhányan, akik elfogadhatnák az izsáki Istent, aki nem vezet győzelemre elleneink fölött, de embernek teremtett minket, és megáldott a megértés minden képességével, hogy minden néppel békességben élhessünk, ha akarunk. Mindazokkal, akik sokféleségükben, másságukban más-más szavakkal dicsérik az Egyetlent, aki e sokféleséget teremtette és abban gyönyörét leli. Az Atyát, ahogyan te nevezed Őt.

De mondd, Jézsua, követőid vajon nem emelnek majd a pogánykoriaknál is magasabb tornyokat annak dicsőségére, akit te Atyának neveztél? Hogy elérjék azt, aki nem teszi próbára gyermekeit, mert tudja, hogy tökélesedésünk minden korszakában mire vagyunk képesek, és mire nem? Nem gerjed haragra, ha azt tesszük, amit tőle kapott természetünk szerint tehetünk? Ha elbukunk, el nem fordul tőlünk, de hagyja, hogy a magunk erejéből álljunk talpra, nehogy az Ő segítségére hagyatkozva, tehetetlenségünk elhatalmasodjék rajtunk. De megadott mindent ahhoz, hogy legkeservesebb elesettségünkből is föltápászkodhassunk.

– Óva intelek, Jézsua, ne hallgass erre az Ismáelre! Mit tudhat ő arról, akit te Atyának nevezel? Úgy igazítja szavait, mintha a te tanításodat vallaná, de hogyan is ismerhetné azt?

És te mit tudsz az én tanításomról, Kajafás? Csak azt, amit másodkézből, másoktól hallottál. Amiről kémeid, fizetett fülelőid beszámoltak. Te sem vagy különb bármely más hatalmasnál: Te is csak azokat tartod jutalomra méltóknak, akik fülednek kedves híreket hoztak.

Talán ha ott lettél volna a híveim között, meghallottad volna a szavaimból minduntalan kicsendülő kérdést. Mert én nem levitának, nem főpapnak születtem, hanem egyszerű galileai ácsnak. Mielőtt még megérthettem volna a Tóra parancsait, mostohaapámmal – akit akkor még édesapámnak tudtam – az erdőket jártam, s engem kérdezgetett, hogy melyik fát válasszuk sok száz közül a ránk váró munkára. Könnyű volt elmenni a ránézésre sem elég vastag törzsűek vagy magasak mellett. Volt, amelyre áhítattal tekintett fel József, és ámulattal én. Lombjuk koronája az eget cirógatta, a fel-feltámadó szellőben leveleik meg nem unták a játszadozást a nap sugaraival, amelyek a pusztában sosem látott aranypor-pásztákban vetültek lábunk elé. ‚Mit gondolsz fiam, kijönne ebből Jákób ben Ruben házának mestergerendája?' – emelt nyakába, majd kezembe adta a bambusznád szálat, hogy az arról lógó mérőzsinórt az első ágakig nyújtsam.

‚Egy jó könyökkel hosszabb gerendát adna ki ennek a gyönyörű fának a törzse, mint amennyi Jákób bácsi házához kell. Hagyjuk állni, még szükségünk lehet rá.' Így tanított meg József becsülni Isten minden ajándékát, az erdő fáit is. Mert ő nemcsak gerendahasító meg fafaragó volt, hanem ács abban az értelemben is, ahogy én is ács lettem: a mester, aki felépíti önmagát. Aki nem szűnik meg kérdezni és kérdéseire válaszokat találni. Mert nem elfogadni jöttem, hanem megérteni. És nem elfogadtatni, hanem megértetni.

De te miért gondolod, hogy amit az imént Ismáel hangján hallottál, az az én valahai, vagy éppen örökre szóló tanításom volt? Talán közelebb kerülhetnétek megértésemhez, ha szavaimban nem az én tanításomat keresnétek, hanem meghallanátok azokon át őseink, Ismáel és Izsák, Ézsau és Jákób még mindig bennünk élő kérdéseit.

– *Miért éppen őket említed? Miért Ismáelt és Ézsaut, akikről oly keveset hagyott ránk Mózes szent tekercseinkben?*

Éppen ezért kell magunk elé idéznünk, a ránk hagyott pár szóból felépítenünk, megértenünk őket. Őket, akik jelen voltak az Egy-Istenhit megszületésekor. Nem Ábrahámot, hanem fiait kell megismernünk. Izsákot, az első fiúgyermeket, aki zsidónak született, és egész életét az Egy-Isten világában élte le. És Ismáelt akit szintén befogadott Ábrahám az ő Istenének szent Szövetségébe a körülmetélés jelével, de aztán száműzetésében önmagának kellett istenére találnia. Ők a mi igazi lelki ősatyáink. Ismáel és Izsák tanítását kell felismernünk, újra és újra, önmagunkba tekintve, hogy minden nemzedék mélyebben értse meg az Egy-Isten lényegét. Hogy az egyistenhit gyökereiből kiindulva felépíthesse a pogányság tévhiteitől, véráldozataitól és évezredes rítusaitól egyre inkább megtisztult hitét.

– *Még most sem értelek, Jézsua. Nem értem, mit jelképez számodra Ismáel és Izsák? Hiszen még azt sem tudjuk, milyen tanítást hagyott rájuk Ábrahám.*

Hogyan is tudhatnánk, Kajafás. Az Ige nem szól arról, hogy Ábrahám feltette-e a kérdést, hogy ki az az Egy-Isten, akire apja halála után rátalált – vagy ahogy manapság sokan mondják: aki rátalált Ábrahámra. És ha feltette, talált-e, kapott-e választ? S ha igen, akkor is csak azt tudjuk, hogy azt senkivel meg nem osztotta. Részletesen le van ugyan írva, hogy miként hozatott feleséget Izsáknak, de arról nem szól az Ige, hogy milyen tanítással, milyen hittel engedte útjára fiát.

Az én szememben talán éppen azt jelképezik Ábrahám fiai, hogy mennyivel könnyebb felismerni magunkban a nem mindennapit, az azt meghaladót, az istenit, ha nem kell előbb megszabadulnunk az apáinktól örökölt képzetektől.

Talán éppen abban rejlik Ábrahám nagysága, hogy a körülmetélés jegyében befogadta fiait Istene szövetségébe, de rájuk hagyta, hogy azt az Egy-Istent a maguk szemével lássák, fülükkel hallják, elméjükkel értelmezzék. Saját szívükbe fogadják. Ismáelben és Izsákban még oly tisztán élhetett az Isten szeretete, mint ahogy az a magasztos érzelem édesanyjához, majd édesapjához köti a rémtörténetekkel meg nem rontott kisdedeket.

Ha szavaim összessége érdemes arra, hogy tanításnak nevezd, csak azért teheted, mert Ábrahám mindkét fiától, Ismáeltől és

Izsáktól máig évezredek gondolatait, tudását, megszűrt bölcsességét igyekeztem és igyekszem egybegyűjteni, egybeilleszteni. Mert ők ketten, egymást megértő és elfogadó másságukban, pillérei annak a jobb időkbe vezető hídnak, amelyre talán csak a dédunokáink, vagy azok ükunokái találnak rá.

Köszönöm Ismáel, hogy elvezettél ide. Habár úgy érzem, Bábel történetén még elmélkednem kell.

– *Még, hogy Ismáelnek köszönheted mindazt a...*

– *Én azért szálltam fel lényed mélyéből, hogy hozzád szóljak, Jézsua. De rám ne számíts, ha a te Kajafásod – nyughatatlan lelkiismereted, a beléd nevelt Tóra minduntalan közbeszól.*

Inkább főpapunkat csitítom el. Térj vissza oda, Kajafás, ahonnan elém álltál. Vitatkozz az emlékezet kifürkészhetetlen mélységeiben Péterrel, vagy éppen a téged mindig kijátszó Pilátussal, ha akarsz. Fáradt vagyok ahhoz, hogy állandó tiltakozásodra figyeljek.

– *Tőlem nem szabadulsz ilyen könnyen. Semmiképpen sem addig, míg be nem fejezed Jób történetét – ha már belekezdtél. Már ahogyan azt eretnek tanításod tükrében látod.*

Lázár óva intett, figyelmeztetett, hogy erőm fogytán hatalmukba keríthetnek azok, akiket tulajdon elmém mélyéről hívtam elő. Mondd, valóban nem érzed, mennyire megkínoz engem Jób története? S az, hogy népem elfogadott és rettegve fél egy embertelen Istent? Aki ellentéte az én jóságos Atyámnak. Hogy népem Irgalmasnak nevezi Jób Istenét, mert visszafogadta kegyébe a mindig is hűséges, igaz, bűntelen Jóbot, miután előbb a Sátán kezére adta, és az mindenétől, még gyermekeitől és egészségétől is megfosztotta.

Tényleg nem észlelted, miért virrasztok itt veled? Holott aludhatnék, hogy testem erőt merítsen, lelkem megbéküljön, mielőtt újjászületek a világ számára. Ha megszabadulhatnék tőled, képzeletem határai feloldódhatnának az álmok végtelenjében.

– *Vigyázz, drága jó barátom: ha alvásra térsz itt, lehet, hogy abból soha fel nem ébredsz. Álmod mélyére hogyan is érne el magdalai Máriád hívó szava.*

– Köszönöm, Lázár, hogy figyelmeztetsz. De talán az örök elmúlás is jobb, mintha múlthoz ragaszkodó főpapunk hatal-

mába esek. Nem jelenhetek meg úgy híveim előtt: lelküket egyetlen Kajafás is rabságba tartja, hát még kettő.

Fáradt vagyok, nagyon fáradt. Elmém egyre lázasabban kutat, de a testem... Vajon miért fárad homályba behunyt, befelé tekintő szemem? Talán az ezernyi színben pompázó képek, amelyeket gondolataim idéznek elém nemcsak elmémben, de a szememben is megjelennek? Látásomat is gyötrik?

Kérdések, kérdések! Ezekre talán Hippokratésznál találhatnám meg a választ. Élet és halál kérdései... Halál! Jobb, ha rá most nem gondolok.

De miért ne?

Hiszen már nem félek! Életemben talán először gondoltam a halálra anélkül, hogy félelem akár csak az árnyékát vetette volna rám.

Persze, hogyan is létezhetnének árnyak ebben a sötétben ? És ha visszatérek, félelmeim vajon visszatérnek a mindennapok fényében?

– Halálfélelmed már rég kihunyt. Ha az életet választod, nem az a Jézsua tér vissza oda, aki elől ide menekültél. Mint amidőn – emlékszel Jézsua? – hívó szavadra kiléptem síromból, én sem az voltam, aki oda belépett: rettegő ember, aki nemcsak a haláltól, hanem az élettől is fél. Idézd ismét magad elé Kajafást, én is szeretném hallani, miként fejezed be Jób történetét.

Kajafást? Ha eddig nem érintette meg Jób történetének rettenetes embertelensége, eltorzított Istenének szinte gyerekes együgyűsége, mire is mennék a folytatásával, a befejezésével? Hogyan is érthetné meg Kajafás, hogy nem Jób büntetéséből, hanem a jutalmából tűnik ki, hogy e történet istene képtelen emberi érzések felfogására, megértésére. Átérzésére!

– Nem csoda, hogy Lázár is hallani akarta, mivel állsz még elő, amivel önmagadat is felülmúlod? Még, hogy az Úr képtelen lenne...? Ezt a badarságot honnan vetted?

Talán éppen az iménti igékből, amelyeket elszajkóztál, Kajafás. Vagy talán végiggondoltad, hogy az Úr miként áldotta meg Jób életének végét „jobban", bőségesebben, mint kezdetét: „És lőn néki hét fia és három leánya." Ezek a szavak olyasmit rejtenek – fejeznek ki! – amit eddig kimondani sem mertem: Jób

Istenének embertelenségét. Semmi sem tanúsítja ilyen megrázón, hogy ez az Isten, akit Ábrahám Istenének tartunk, nem az Alkotó, nem az atyánk, az Atyám. Ebből és az utána következő, még fájdalmasabb szavakból: „És nem találtatnak vala olyan szép leányok, mint a Jób leányai, abban az egész tartományban..."

Jób Istene ezzel az álságos nagylelkűséggel árulta el, hogy Ő nem a Teremtő, mert az ismeri teremtményeit. Ő nem az Atya, mert az ismeri az ő fiát. És az ember nem úgy tekint fiaira és lányaira, mint a juhaira, tevéire, igás ökreire és szamaraira. Azokat visszaadhatta az Úr akár tízszeresen is. De hogyan is adhatta volna vissza az Úr Jóbnak azokat az édesgyermekeit, akiket kockára tett a Sátánnal kötött könnyelmű és rettentő fogadásban, és odavesztek.

Avagy, mert az így nyert új lányai szebbek voltak, Jób talán elfeledte az elpusztítottakat? Emlékezetéből kiejtette őket? Megfeledkezett nagy fájdalmáról, melyet elvesztésükkor érzett? Amikor kétségbeesését palástolva így kiáltott fel: „Az Úr adta, az Úr vette el. Áldott legyen az Úrnak neve!"

A jószágaitól megfosztott gazda talán beletörődhet a csapásba. És ezt el is fogadhatom az engedelmes beletörődés példájaképpen. De az apa, akinek tíz gyereke veszett oda? Vajon példát mutat, aki ekképpen áldja gyermekei gyilkosát?

– *Már megint gyilkosnak nevezed az Urat?*

Nem én, Jób tette azt. Bár a történet szerint nem tudhatta, hogy az Úr adta övéit a Sátán kezébe, ő enélkül is feltételezi, hogy csakis az Úr vehette el őket. Csakis Ő lehet felelős halálukért. Istenfélelmében nemcsak elfogadta a gyilkosságot: áldotta érte az Úr nevét.

Ifjúkoromban olyan apára vágytam, aki szembeszáll bármilyen istennel, ha az az én, vagy szeretteim életére tör. Akkor nem mertem volna kimondani – és nem mondtam ki – de emlékszem, mit éreztem, valahányszor e sokszor hallott történetet fölidézték. Tudtam, hogy az Írás nem változik meg magától, mégis ahányszor később ehhez a tekercshez nyúltam, mindig azt reméltem, hogy a Sátánnak lesz igaza – hiszen a történetből ítélve, nyilván többet tudott az emberi természetről, mint az Úr.

Titokban reméltem, hogy Jób összeszedi bátorságát és átkokat szór az Úrra, káromolja őt. Néha elképzeltem, hogy én vagyok Jób, még hozzá olyan Jób, aki ismeri ezt a kárhozatos történetet, és amint lesújt rá az első csapás, megátkozom az Urat, aki a Sátán hatalmába adott. Ezzel nemcsak gyermekeim életét mentem meg, hanem a sok szolgáét is, aki a juhokkal és tevékkel veszett oda.

– *Talán Sámsonnak képzelted magad, aki ledönti hitünk oszlopait? Ne feledd, Jézsua: Sámson is odaveszett, mert reá omlott a filiszteusok háza!*

Nem képzeltem én Sámsonnak magamat. Vagy talán mégis? Elteltem szeretettel, és olyan erőt éreztem magamban, amelynek a gyűlölet semmiféle kötele-lánca nem állhat ellen. Oly végtelen szeretetet éreztem magamban, amely megfékezte Delila ármányát, felépítette a filiszteusok házát, és elnyerte a szívüket. Nem az Írás bosszúálló Sámsonja lettem volna, aki istenadta erejét pusztításra fordítja, hanem a szeretet Sámsonja, a minden gyűlöletet lebíró, akinek nem hajának fürtjeiben, hanem szívében lakozik ereje.

– *Ne hidd, hogy többet tudsz te a szeretetről, mint Főpapod. Ne feledd, én mindig betartottam a parancsot: „...szeressed az Urat, a te Istenedet" és követem az isteni intelmet: „szeressed felebarátodat, mint magadat."*

A szeretet, amelyről én szólok hozzátok, messze több parancsok, intelmek követésénél. De látom, hogy erről hiába is szólok hozzád. Magadba kellene tekintened, az elmélkedés imájába merülve.

– *Talán csak nem akarsz engem is rábírni a halál rítusára?*

Nem, Kajafás, annak gyötrelmét te hiába vállalnád, mert te nem a haláltól félsz, hanem az élettől.

– *Hogy jössz te ahhoz, hogy nekem, főpapodnak, efféléket mondj?*

Ha akarod, meg is ismételhetem, mert a javadra, az okulásodra szólok hozzád. Te az élettől félsz, Kajafás, ezért bújsz a törvények mögé. De ebben nem vagy egyedül. Itt Júdeában, Templomunk árnyékában semmiképpen sem. Itt egyetlen nap alatt több olyan emberrel találkoztam, mint Galileaban egész életemben, aki jobban fél az élettől, mint a haláltól.

– Talán a homlokunkra vannak írva félelmeink?

A szemetekből kiolvashatom. A hangotokból is kicseng, még ha egészen másról beszéltek is. Tudom, szégyelled sokszor rikácsolásba csapó, nem is férfira valló, mindig magas, vékony, öregasszonyos hangodat. A sors csapásának tartod? Pedig, ha az én utamon járnál, kiöblösödne, hiszen csak azért ilyen, mert félelem szorongatja a torkod. Életfélelem, amelytől nehezebb megszabadulni, mint a halálfélelemtől. Nem ismerünk életrítust, semmiféle katarzist, amely pár nap alatt mentesít az élet félelmétől.

– De akkor miért szólsz hozzám minderről, ha mit sem tehetsz szégyenem enyhítésére?

Tölts majd pár hetet velünk, kis közösségeinkben... Az újjászületett Jézsuával – vagy, ha én nem térek vissza, az asszonyok közül eggyel: Márthával vagy az egyik Máriával –, és rátalálsz a szeretet megváltó útjára.

– Hallgass Jézsuára, Kajafás. Lázár halála óta sokan csatlakoztak hozzánk Bethániában. Téged is szívesen látnánk...

– Te meg hallgass rám, Mártha! Vannak Templomunkban, és nem is kevesen, akik rossz szemmel nézik növekvő csoportotokat. Jól értem, hogy már férfiak is tartoznak hozzátok? Lázár mit szólt volna ehhez? Hiszen ő már akkor, évek óta kerülte a nyilvánosságot. Még Bethánia kis zsinagógájában sem vállalt semmi szerepet, miután feladta vezetését. Pedig – mint hallottuk – szinte szó szerint ismerte legtöbb tekercsünket. Tudását mégsem használta többé arra, hogy sokaságot gyűjtsön maga köré.

– Vénségére bátyánk már csak velünk osztotta meg egy életen át elnyert bölcsességét, s így megszabadult követői várakozásának rabságából. Nem kényszerült tehát arra, hogy halálrítusát a nyilvánosság színe előtt vállalja, mint a mi szeretett Jézsuánk, aki mindaddig a sokaság szeme előtt élt.

Kivéve, amikor olykor-olykor kimenekültem a sivatagi magányba. Habár, mint jól tudjátok, mostanság oda is követtek híveim. Ha elbujdostam elmélkedni, rám találtak – miként némelykor a te kémeid is, Kajafás... Hogy mindük szemében szülessek újjá, meg kellett halnom valamennyiük számára. Lázár azt kívánta, hogy csak húgai kísérjék sírjához.

– Még te sem voltál ott.

Húgainak meghagyta, hogy csak temetése után küldjenek értem. Persze, nekik nem mondhatta meg, hogy engem kért fel halálrítusa mesteréül, hónapokkal korábban. Még testvérei sem tudhatták, hogy csak az én hívó szavamra szándékozik elhagyni sírja magányát. Ezért siettem Bethániába, amikor megkaptam Mártha üzenetét.

– Siettél? Azt hallottuk, azután még két napig maradtál Galileában. Némelyek szerint már féltél Júdeába látogatni. Pedig tőlem ugyan jöhettél volna bármikor.

Ezt ugyan most könnyen mondod, de engem nem a félelem tartott vissza. Lázárnak megígértem, hogy négy napig hagyom halálélményében elmélkedni, s csak azután szólítom ki onnan. Ismertünk már olyanokat, akik két, vagy akár három napon át maradtak holtan e világ számára, de – ezt talán te is tudod, Kajafás –, Lázár mindig túl akart tenni mindenkin. Bár messze napkeleti orvoslók állítják, hogy az ő népük fiai között akadnak, akik heteket töltöttek – nem is egyszer – élettelennek tetsző, mély elmélkedésbe merülve...

– Ha jól értettem, téged harmadnapra szólít ki a magdalai Mária, akit mesterednek választottál. Miért éppen őt választottad? És miért éppen három napot akarsz itt elmélkedni?

Lázár ígértette meg velem annak idején, hogy három napnál tovább nem maradok síromban. Utolsó pár hetében sokat mesélt nekem élete e legmegrendítőbb élményéről, de csak most dereng föl bennem, csak most élem át, hogy milyen fontosak voltak az ő szavai:

‚Eleinte – mondta – te irányítod a gondolataidat, meg azt is, hogy ki jelenik meg előtted. Erőid fogytán aztán, a múltadból, múltunkból bárki rád kényszerítheti jelenlétét, uralkodhat rajtad. Tudták a szamaritánusok, miért csak három napig maradtak sírjukban! Te se maradj tovább. És azt válaszd Mesterednek, akinek hangja legmélyebb álmodban is eljut hozzád, felismered, és hívását akkor is követed, ha múltad ördögeinek egész serege kapaszkodik beléd.'

Meg így szólott hozzám:

‚Azt válaszd Mesterednek, akinek gondjára újjászületésed első napjaiban nyugodtan bízhatod magad. Ahogy én bíztam rád magam, Jézsua. Te voltál az első, akihez szóltam, mert az ilyen, semmivel össze nem mérhető élmény után valakihez szólnod kell. Emlékezz majd szavaimra, midőn vállalod a halál rítusát, mert tudom, hogy hamarosan te is meg akarsz szabadulni legnagyobb félelmedtől.'

Persze, Lázár nem tudhatta, hogy én ennél sokkal többet vártam újjászületésemtől. De aztán mondott ő ennél százszorta többet is. Jó részét csak most fogom fel igazán. Arról is szólott, hogy mi mindent fedezhetünk fel magunkban, amiről fogalmunk sincs, hogy mikor és hogyan lopakodott belénk.

– Miért nem tanítványaid közül, mármint a tizenkettő közül választottál egyet, hogy ott legyen, midőn kilépsz innen?

Nincs közöttük egy sem, aki elfogadhatna annak, akivé lenni akarok. Éppen attól a Jézsuától kell végképp megválnom, akivé az ő reményeik, elvárásaik formáltak. Már egyikük sem fogadna el annak, aki valaha, tanításom megkezdése előtt voltam – nemhogy annak a még alázatosabb embernek, aki lenni szeretnék: emberségben sem több, sem kevesebb, mint bármelyikük.

Ha elmélkedésemben mélyebben megértem is a múltat, s így élesebben látom az utat a jóságosabb jövőhöz – nem messiásként kívánok szólni hozzájuk, hanem mint közülük egy.

Szólni hozzájuk? Nem jók ezek a megszokott kifejezések. A napi tetteink leírásához valók –, de létezik-e szó arra, ami ezeken túlmutat? Ami a gondolaton is túl hírleli azt, amit érzünk.

Érzem, hogy mit kell, mit akarok tenni, s még inkább, hogy mivé szeretnék lenni, ha visszatérek, de vajon ki tudom-e fejezni? És kell-e? Avagy szavak nélkül is megérezhetik legalább azok, akiknek nem tanításomra, hanem szeretetemre van szükségük?

Minderről azonban talán jobb, ha majd egymagamban, vagy az asszonyok hangjára hallgatva elmélkedem. Főpapom előtt nehéz bevallanom, hogy nem találom a szavakat...

– Mármint önmagad előtt! Vigyázz Jézsua. Emlékezz Lázár szavaira: talán kezdődik magányodban az az idő, amikor valóságossá válnak elmédben azok, akiket megidézel. Eluralkodnak rajtad, s ne-

tán ítélkeznek feletted. Talán ideje, hogy emlékezz Lázárra, ha rám nincs már szükséged.

Nem félek attól, hogy eluralkodhatnál rajtam, Kajafás. Vagy attól, hogy mire vezet elmélkedésem. Pedig tudom: sokan azok közül, akik az újjászületésnek ezt az útját választották, nem tértek többé vissza a mindennapi életbe. Ez nem bizonyítja, hogy valamiféle gonosz rabságába estek. Először Lázár is ellenállt hívó szavamnak, pedig elfogadott Mesterének.

Ha úgy veszel búcsút addigi életedtől, hogy nem kell tartanod a valóságos haláltól, akkor talán enyhítheted, de le nem győzheted félelmeidet. Ha diadalmaskodni akarsz a haláltusa rettenetén is, ne válaszd a könnyű búcsút az élettől, az addigitól...

– *Senki sem állíthatja, hogy te a könnyű halált választottad. Ha ugyan te választottad.*

Ha életed minden keresztútjánál tied a választás, halálodat is te választod, még ha születésedkor ezer különféle halál várt is rád.

– *És a véletlen? Vagy az, amit más népek sorsnak neveznek?*

Te kérdezed ezt, Kajafás? Te, aki hiszel abban, hogy minden lépésünket az Örökkévaló vezéreli? No de mindegy, hogy minek nevezzük azt, amiről azt tartjuk, hogy rajtunk kívül áll: istenek akaratának, sorsnak vagy véletlennek. De mire gondolsz?

– *A halál választásáról szóltál. Tételezzük fel a számunkra elfogadhatatlant, hogy el akarod dobni magadtól az életet. Leveted magad a szakadékba, de a sziklafalban gyökereivel megkapaszkodott bokorban fennakadsz. Barátaid rád találnak és megmentenek. Nem isteni akaratnak, vagy ha pogány vagy, a Sors kezének, Fortuna vagy Tükké istennőknek köszönheted, hogy életben maradtál?*

Ha nem akartam életben maradni, miért köszönném meg, hogy túléltem a zuhanást? Aki mindenképpen véget akar vetni életének, az meggyőződik róla, hogy ahonnan leveti magát, onnan a biztos halálába zuhan.

Barátaim rám találtak? Vajon csak véletlenül jártak arra? Vagy netán elejtettem egy-két szót, amelyből megsejthették, hová tűntem?

– *De hát miért vetetted volna magad a szakadékba, ha nem akartál meghalni?*

Sok gyötrelem után felkiáltott bennem egy hang: nem tudok így tovább élni! János talán nem arra várt, hogy ostorozó szavai hallatán valaki felkiáltson: ‚Bűnös vagyok, János! Gyarló bűnös. Nem élhetek így tovább...

És az engesztelő áldozattal talán nem éppen így kiáltunk fel, hogy új életet kezdhessünk? Csak éppen egy szerencsétlen állatot gyilkolunk le megváltásunk fejében. Elítélendőbb az, aki saját életét venné?

Bizony szükségünk van rítusokra. Mint minden hithű zsidó, magam is számos halálra szánt jószág fejére helyeztem a kezem, hogy elismerjem a magaménak, míg végül az állatáldozatok már nem hoztak lelkemnek megkönnyebbülést.

A jánosi alámerítés sem nyújtotta azt a megváltást, amelyet reméltem. Mi mást tehettem, minthogy a sokkal nagyobb elszántságot követelő lázári halálrítusból reméljek új életre születni. Akik ezt nem értik meg, azt mondják majd, hogy életemet akartam venni, nem pedig új életet nyerni.

– *Bevallom, halálvágyadnak tudtam be, hogy nem válaszoltál Pilátus kérdéseire. Bár az, hogy életedet vedd – és még kevésbé az, hogy azt másokkal vétesd el – egyáltalán nem illett ahhoz, amit tanításodból eladdig megismertem. Azt meg ki gondolta volna, hogy ilyen szenvedést vállalva követed Lázár példáját.*

Az új élet reményében bármit vállalunk. A te példád is erről szólt. Az öngyilkossági szándék sem más, mint egyfajta halálrítus. Fel nem ismert rítus.

– *Hited szerint nincs se Véletlen, se Sors?*

Aki nem vállal felelősséget élete soráért, az mindent a véletlenre vagy a sorsra fog. Vagy éppen a rossz útra térítő csábítóra.

– *A gonoszra?*

Vannak, akik mindent csak ellentétekben képesek látni: Sötétség és Világosság. Szeretet és Gyűlölet. Jó és Rossz. Más népek külön-külön isteneknek tulajdonítják ezekeket, de mi, az Egy-Isten népe nehezebb helyzetben vagyunk: a rossz láttán is csak az egekre kiálthatunk, az Örökkévaló, Egy-Istenhez.

– *Kitől hallottál ilyen egekre kiáltott szavakat?*

Olyan rabbiktól is, akiket ismersz, és elítélnél. Halld tehát inkább az én hangomon: Urunk, Teremtőnk! Mondd, miért en-

gedted belekeveredni a rosszat abba, amit Te alkottál és láttad, hogy jó. Vagy talán kifürkészhetetlen tervedben épp oly fontos szerepet játszik az egyik, mint a másik? De ha ez így van, miért sugalltad Mózesnek, hogy foglalja Törvénybe minden rossznak a büntetését? Te magad, Mózes nélkül, nem fékezhetted volna meg a rosszat?

Ha a szomszédom öklelős ökre halálra döfi az én ökrömet, Törvényed szerint szomszédomnak ki kell fizetnie az árát. És ez így van rendjén. De mondd Uram, Te, aki ilyen bölcsen törvénykeztél, hogy megvédj szomszédom ellen, Te talán megtéríted káromat, ha valamely vadon élő teremtményed pusztítja el jószágaim javát?

És a Tóra kimondja: „Ha tűz támad, és tövisbe kap, és megég az asztag, vagy a lábon álló gabona, vagy a mező: fizesse meg a kárt, a ki a tüzet gyújtotta." De mondd Uram: ha a Te villámcsapásod gyújtja fel és égeti el valamennyi, nehezen begyűjtött kévémet, te miért nem fizeted meg káromat?

A Te kezedből minket sújtó Rosszról beszélek, amely ellen Törvényedben nincsen számunkra védelem.

Könnyű törvénykezni a kisember ellen, könnyű megvédeni szomszédja ellen, de mondd Uram: miért nincs törvényünk, amely megvéd minket, mindennapi embereket a hatalmasok ellen?

– A Tóra mindenek fölött védelmezi a tehetetlent, a védtelent. Emlékezz a szavakra: „ A jövevénynek és az árvának igazságát el ne csavard; és az özvegynek ruháját ne vedd zálogba."

De a hatalmasok nem az özvegyek ruháját veszik zálogba: ők teszik özveggyé a férjezettet. Amiként hatalma teljében Dávid király halálba küldette a Hettita Uriást, hogy elnyerje özvegyét, Béthsabét. Nem teszik a hatalmasok, amit a Tóra büntet: nem lopják el jószágodat az éj leple alatt. Nem rabolják ki házadat. Nem hálnak feleségeddel, amikor nem vagy otthon. Ők magukhoz hozatják asszonyodat, adószedőikkel fosztatják ki házadat, hajtatják el jószágodat.

– De hiszen te mondtad: „Adjátok meg azért a mi a császáré a császárnak." Meg is kedvelt téged ezért Pilátus, császárunk adószedője.

Éppen azért mondtam, amit mondottam, mert nincsen isteni törvény, amely megvédene minket azok ellen, akiké a kard hatalma. És mi mit tehetünk?

Te gyűlölöd Pilátust, de kiszolgálod őt. Ezzel kétszeresen is gyengíted magad, Kajafás, és kétszerte erősíted őt. Mert a gyűlölet elefántot csinál a bolhából is. Ha pedig a kegyébe jársz annak, akit gyűlölsz, a bolhánál is alább érzed magad. Ezért mondom: szeresd ellenségedet és megszűnsz rettegni tőle. Tedd meg, amire kényszerít, de egy lépéssel se többet, hogy megtarthasd önbecsülésed, és akkor előbb-utóbb ő is becsül téged. Fedezz fel benne valami jót, és azt előbb-utóbb ő is felfedezi magában.

Hol lennénk, ha népünk Mózes óta a te tanításodat követte volna? Dicső királyaink alatt sok ellenséget legyőztünk a Seregek Urának segedelmével. Avagy netán megnyertünk volna ellenük egyetlen csatát is, ha ilyen szeretettel fordulunk feléjük?

Mózes óta? Józsué követte őt népünk vezérlésében, és az Írás róla szóló könyve csak tiszerintetek szól az ellenségeink feletti győzelmekről. Bár legtöbb rabbink megkísérel elfogadható magyarázatot adni Józsué megátalkodott kegyetlenségére, harmincegy királyság népének kiirtására...

– És miért lenne szükség bármi magyarázatra? Maga az Úr szólott Józsuéhoz: „És monda az Úr Józsuénak: Lásd! Kezedbe adtam Jérikót és királyát a sereg vitézeivel együtt. Azért járjátok körül a várost mind ti hadakozó emberek, megkerülvén egyszer a várost. Így cselekedjél hat napon át. És hét pap hordozzon hét kos-szarvból való kürtöt a láda előtt; a hetedik napon azonban hétszer kerüljétek meg a várost, a papok pedig kürtöljenek a kürtökkel. És ha majd belefúnak a kos-szarvba, mihelyt meghalljátok a kürtnek szavát, kiáltson fel az egész nép nagy kiáltással, és leszakad a város kőfala magától, és felmegy arra a nép, ki-ki az előtte való helyen."

Avagy hagynak-e az Írás e szavai bármi kétséget afelől – akár a te örökké kétkedő elmédben is! – hogy az Úr vezérelte Józsuét győzelemre az ellensége fölött?

Az ellensége fölött? Látod Kajafás, ragaszkodtok az Írás minden szavához, sokakat elítéltetek, akik gondos értelmezésének szentelték életüket, de ti gondolkodás nélkül használtok olyan szavakat, amelyek mintha elfogadhatóvá tennék azt, ami még

a ti számotokra is elfogadhatatlan. Az Írás nem tesz említést Jeikhó népének semmiféle ellenségességéről, mielőtt Józsué rátámadt városukra és aláásatta falait.

Össze is omlottak Jeikhó falai, könnyű utat engedtek Józsué harcosainak a városba, anélkül, hogy egyetlen embere odaveszett volna. A jeikóiak nem is fogtak fegyvert ellenük, Józsué emberei mégis legyilkolták őket. Mégpedig nem csak a katonákat! Még most is elönt a szégyen, amikor magam elé idézem Józsué könyvének szavait: „És teljesen kipusztítának mindent, a mi csak vala a városban, a férfitól az asszonyig, a gyermektől az öregig, sőt az ökörig, juhig és a szamárig, fegyver élivel." Hogyan fogadhatod el megtörténtként ezt az oktalan és értelmetlen kegyetlenséget?

Vagy gondolod, hogy ez valóban így történhetett? A mi népünk, nemcsak katonáink, hanem velük együtt papjaink, meg népünk fiai és lányai nyomultak be a leomlott falakon át. Szerinted képesek lettek volna csecsszopók, ártatlan gyermekek, viselős asszonyok és tehetetlen vének lemészárlására? Mondd, Kajafás, ez szerinted tényleg megtörténhetett? És ha nem, akkor miért vezet félre az Írás?

– *Az Úr angyala jelent meg Józsué előtt, amikor ő Jérikó ellen indult...*

Az Úr angyala! Ne bosszants már, Kajafás. Az Írás szerint egy férfi állt Józsué elé, kezében karddal. Annyira nem különbözött a mieinktől, hogy Józsué megkérdezte: népünk fia-e, avagy a kananeusok közül való? Mire az így válaszol: „...én az Úr seregének fejedelme vagyok, most jöttem." De hát ezt bárki mondhatja...

Különben is, ha hiszel abban, hogy egy az Isten, az egyetlen hatalom égen és földön, a teremtett világ királya, akkor ki lehet ez a fejedelem? A Seregek Fejedelme. És miként osztja meg a Seregek Ura az Ő hatalmát a Seregek Fejedelmével? Mert hatalom nélkül nem létezhet semmiféle fejedelem.

– *„És monda az Úr seregének fejedelme Józsuénak: Oldd le a te saruidat lábaidról, mert szent a hely, a melyen állasz. És úgy cselekedék Józsué." Ez az ige is...*

Akármit is idézhetsz tekercseidből, el nem hiszem, hogy létezhet, valaha is létezhetett Isten, méltó erre a szent névre, aki Józsuét rávette volna, hogy irtsa ki Jérikó népét. Nem tudjuk, hogy e hazug történet szerint hányan vesztek volna oda, de amikor a következő várost fosztották ki és lakosságát kardélre hányták, így szól az Írás: „Mindazok pedig, a kik e napon elhullottak, férfiak és asszonyok együtt, tizenkét ezeren valának; Ainak minden embere."

És ez csak a ránk hagyott, elképzelt népirtás kezdete volt.

– Nem hallgathatlak tovább, ha ilyen, népünket becsmérlő szavakat szólsz. Józsué Istenünk akaratát váltotta valóra, amikor elfoglalta azt a földet, Kanaán gazdag földjét, amelyet már Ábrahámnak odaígért az Örökkévaló.

Nem csak ígérte, de oda is vezette Ábrahám családját, és ő oltárt is emelt ott. Majd odébbállt, talán még zöldebb mezőkre vágyva. Aztán, mikor aszály sújtotta azokat a földeket, Egyiptomba menekült családjával, hogy ott gazdagodjék meg felesége révén. De hagyjuk ezt a becstelen históriát. Ábrahám és Sára megszenvedtek miatta. Józsuéról volt szó és a harmincegy királyságról, amelyet az Írás szerint ő fosztott ki, miután népeit kiirtotta.

– Ezt nem tudjuk. Nem biztos, hogy minden város minden emberét...

És ezek a szavak: „Majd elméne Józsué ez időben, és kiirtá az Anákokat a hegyek közül Hebronból, Debirből, Anábból és Júdának minden hegyéből, és Izráelnek minden hegyéből; városaikkal együtt törlé el őket Józsué." Talán nem ez áll Józsué könyvében?

– De miért kérded? Hiszen tudod, hogy így van, és múltunkat nem tagadhatjuk meg. Vagy te talán megtagadnád?

Nem a múltunkat kell megtagadnunk, hanem azokat a bizonyára meg sem történt történeteket – hiszen lehetetlen, hogy így zajlottak volna le! –, amelyek megmérgezik lelkünket. Amelyek miatt bennük él a népirtás bűntudata. Amiért rettegjük, hogy amit megtettünk – vagy hisszük, hogy megtettünk – az megtétetik velünk.

Az Írás ugyan nem szól erről, de Józsué csak úgy bírhatta rá népét ilyen hihetetlen kegyetlenségekre, ha gyűlöletet szított a

kanaániták ellen. Talán ezért is volt szükség a hét napos körbekörbe járásra. És vajon miről szólt a nagy kürtölés?

– *Erről aztán egyáltalán nincsen szó... Egyiptomból kimenekült népünknek el kellett nyernie egy Isten-adta hazát, amelyben békességben élhet, ahogy az szintén írva vagyon: „A föld pedig megnyugovék a harctól."*

És talán volt, vagy inkább kérdezzük így: s talán lett volna értelme az eszeveszett népirtásnak? Nem. Népünk fennmaradásának érdekében semmiképpen sem. Izrael magvának tisztaságát az meg nem őrizhette. Hiszen a Józsué halála után hamarosan – ahogy azt a Bírák Könyvében olvashatjuk – Izráel fiai a kananeusok, khitteusok, emoreusok, perizeusok, khivveusok és jebuzeusok között laktak. „És azok leányait vették magoknak feleségül, a saját leányaikat pedig oda adták azok fiainak, és szolgálák azoknak isteneit".

– *Meg is fizettünk érte, mert „...felgerjedett az Úrnak haragja az Izráel ellen, és adá őket Kusán-Risathaimnak, Mesopotámia királyának kezébe, és nyolcz évig szolgáltak az Izráel fiai Kusán-Risathaimnak." Az örökkévaló éppen ezért hagyott meg pogányokat, „hogy azok által kísértse Izraelt".*

És a szolgaság megint csak gyűlöletet szült. És szülhet még ma is mindazok szívében, akik elhiszik, hogy mindez megtörtént. Még gyermek, sőt ifjú koromban én is elhittem, hogy minden úgy történt, ahogy azt az Írásban ránk hagyták. De amikor lépésről-lépésre rátaláltam az egy igaz Istenre, a jóságos Atyára, rájöttem, hogy azok a történetek és az az Isten, aki ilyen próbatételekkel és gyilkos kegyetlenséggel igyekszik kiölni szívünkből a szeretetnek talán még a csíráit is, csak félrevezetett emberi elmék szüleménye lehet. A népeiket, seregeiket kegyetlenségre tanító, vezérlő hatalomvágyók Istenéről, a minduntalan hatalmát bizonyító Istenről szólnak ezek a kitalált történetek. Nem az én szerető Atyámról, aki a lelkét belénk lehelte és mindannyiunkban él.

Talán épp ezek az isteni és emberi kegyetlenséget elfogadtató történetek hitették el lelke mélyén Jánossal, hogy a gonoszság velünk született, és ha nem szabadulunk meg tőle, az első adódó alkalommal – talán vágyaknak, gyűlölködéseknek, az arany

csábításának kitéve – hatalmába kerít. János nem volt képes megtagadni az Írás ősi történeteinek valóságát, így nem nézhette-láthatta azok gyönyörű metaforáit mai szemmel, és nem bízhatta magát az isteni szeretet megváltó kegyelmére.

Az Apokalipszis ítélkező, büntető, fenevadakat ránk szabadító Istenét zárta hitének bástyájába és a közelébe sem engedte a kétséget. A mózesi Törvényben ránk parancsolt hitnek engedve legyűrte kételyeit, amelyek valaha megszabadították a gyermekkor sárkányaitól, a lidérces félelemtől. Így új szörnyek költöztek János szívébe. Uralkodtak el rajta.

Bizony, bizony mondom néked is, Kajafás: aki kételyeit elhallgattatja, előbb-utóbb tévhitek rabja lesz.

– *Tehát tudtad, hogy nem gyermekkorod Jánosának karjába adtad magad. Ezért nem azt kellett volna kérdeznem tőled, hogy féltél-e a folyók képzelt szörnyeitől, hanem azt, hogy nem féltél-e a puszták megszállott prófétája, János kezére adni magad? Pedig hallanod kellett azokról, akik odavesztek a Jordánban. Némelyek szerint jobbára azok, akiket nem tartott méltónak...*

Mintha a szanhedrin bírájaként vallatnál! Kérdéseidért mégis hálás vagyok, mert ráébresztenek, hogy a Jordán vizében nem csak gyötrő halálfélelemtől – az isteni szeretet legfőbb ellenétől – akartam megszabadulni. E szeretet éltetőjét, a hitet embertársaink jóságába kellett elnyernem, vagy visszanyernem, a nálam sokkal nagyobb erejű János karjába adva magam.

– *És ezért hajlandó voltál már akkor is életedet kockáztatni. Mint ahogy nagy veszedelmet vállaltál ismét, amikor kikényszerítetted, hogy Pilátus halálra ítéljen. Mert bizony egyik esetben sem lehettél biztos abban, hogy túléled.*

De nem volt mit vesztenem. Ha János erővel a víz alatt tart, halálom megváltás, mert ugyan mi teszi létezésünket emberi életté, ha nem az, hogy bízunk felebarátainkban.

– *Túl az embereken, az Örökkévalóban kell bíznunk. De hadd tegyem fel ismét a kérdést, amelyet mintha mindenképp szeretnél megkerülni. Lehet, hogy nem előre megfontolt szándékkal szólottál a madárjósról, de mégis kíváncsi lehettél, főpapod mit gondol erről.*

Óh, hát nem nagy ügy. Csodaváró tanítványaim mindig belemagyaráznak valami természetfölöttit mindabba, ami velem megesik.

– *Hadd' halljam!*

A víz alól nem láthattam, de volt pár száz szemtanúja annak, hogy egy galamb jelent meg felettünk. Sokak szerint a semmiből tűnt elő, vagy az égből szállt alá. A beretvált fejű augur szerint a lenyugvó napból röppent ki, s egyhelyben lebegett felettünk, ég és föld között. Abban mindenki egyetértett, hogy aztán kelet felé tűnt el. Ezt már én is láttam, amint János kiemelt a vízből, majd a feje fölé tartott.

– *De mit mondott az augur? Nem neveznéd te madárjósnak azt a kopaszt, ha némán állt volna a tömegben. Még nem hallottam augurról, aki megállta volna, hogy ne értelmezze a madarak röptét.*

Ő sem állta meg. Fennhangon szólott, de egy szavát sem értettük. Nem a mi nyelvünkön szólt. Sem az őseinkén, sem más, általunk ismert nyelven. Voltak ott, akik beszéltek héberül, meg akik ismerték a latin vagy éppen a szír nyelvet. Nem is görögül szólt, azt én is értettem volna. Tanácstalanul ámultunk, vagyis engem János még mindig a magasba emelve tartott, mintha várna valamire. Kissé a sodrás irányába fordult velem, majd bal vállára ültetett, hogy lássam a partot.

Mozgolódás támadt a sokaságban, majd egy fiatal fiú lépett a vízparthoz. Göndör, szőke, pirospozsgás, kellemes mosolyú fiúcska volt, balvállára vetett, lábujjáig érő fehér lepelben. Hangja is gyermekien csengett. Törve beszélte nyelvünket, a lenyugvóból a felkelő napba repülő galambról beszélt, az Egyiptomból kivezető, majd a pusztában negyven évig bolyongó Mózesről. Mindenféle próféciák beteljesüléséről is szólott, és persze a végidők hírnökéről – és ekkor sokatmondóan rám nézett. Aztán rövid szünet után, büszkén vágta ki a nyílván jól betanult mondatot: ‚Apám azt mondja, hogy új időkre kel majd fel a most lenyugvó nap'.

– *És te elhitted, hogy a galamb istenek üzenetét hozta?*

Bevallom, gondolkodóba ejtettek azok a szavak. Legalábbis másnap reggelig.

– *Akkor hagytad magára Jánost. Nemde?*

Nem sokkal pirkadat után figyeltem fel rájuk, mert a reggeli alámerítések előtt addig még soha senki el nem hagyta táborunkat. A beretvált fejűt angyali hangú fia vezette ki a még álmos táborból. Karjánál fogva, ahogy vakot vezetsz. És ahogy a madárjós kiosont az alvó hívek táborából, szeme a semmibe révedt, de már senki sem tartotta volna messze tekintő látnoknak, mint amikor érthetetlen szavait zengte az alkonyba.

A világtalan augur mögött lépdelt az angyali hangúnál jó fejjel magasabb fiú. A bátyja lehetett. Vállán vándorbotja, azon jókora batyu himbálózott, amelyből kikandikált egy madárkalitka sarka...

János tehát rászedett, kétségtelenül rászedett, ahogy fiatalkorunkban is nem egyszer felültettük egymást, avagy összefogva, beugrattuk féltestvéreimet.

Miután kinőttünk az efféle játékokból, János sokszor csak azért vitatkozott velem naphosszat, hogy maga mellett tartson. Miután nemrég visszatértem hozzá, már jóval többről volt szó. Váltig erősködött, hogy a nyomába kell lépnem. Hogy nekem kell folytatnom az ő hivatását. Bizonyára ráébredt, hogy ő csak a végidők Bírája elé vezetheti híveit, hogy a bűnösök elnyerjék méltó büntetésüket. Engem tartott hívatottnak arra, hogy a megtisztultak Mestere legyek, mert megbocsátottakhoz neki már nem volt szava.

Hidd el, Kajafás, mindennek ellenére élt benne jóság. Ezt akkor is éreztem, amikor a karjába vett. De nem hitt a szeretet megváltó erejében. Elítélte tanításomat a tékozló fiúról, mert ‚rossz példát mutat' – mondta –, ‚hogy az atya oly nagy szeretettel fogadta vissza fiát, aki parázna dorbézolásban kótyavetyélte el örökségét. Visszafogadta az éhhalállal küszködő, nyomorúságában disznók között élő fiát, mielőtt az megtisztult volna.'

János a messze földre vetődött fiúról szóló történeteimből – amelyeket más és más alkalmakkor sokféleképpen meséltem – leginkább azokat idézte híveinek, amelyek alapos kifacsarásával arról szónokolhatott, hogy miként vezekelt a tékozló fiú teste sanyargatásával, mielőtt apja visszafogadta házába. Ahhoz, hogy ismét a jóságos, vezeklés nélkül is megbocsátó Atyára és ma-

Ajtósi Dürer: A tékozló fiú

gamra találjak, el kellett hagynom Jánost és meg kellett tagadnom könnyű megoldásokat ígérő tévhiteit.

– Az önsanyargató János végidőket hirdető, az apokalipszis szörnyeit rettegő, vezeklést követelő tanítását véled könnyű megoldásnak?

Bármilyen rémesnek látod a végidőket, bármennyire retteged a jövendölések Bírójának szigorát, azért azt mégis remélheted, hogy ha senki másé nem is, a te bűneid megbocsáttatnak. Azok, akiknek nehéz a mindennapi munkájuk, azt is remélik, hogy a végidőkkel megszűnik az isteni átok: „Orczád verítékével egyed a te kenyeredet, míglen visszatérsz a földbe..." Pedig nem átok ez, hanem a Teremtő akarata.

Az Ő tervének sarkalatos része. Mert nem vagyunk hasonlatosak sem a mezők liliomaihoz, melyeket gyökereik földje, sem a barmokhoz, melyeket a legelők füve éltet. Mi a barmok húsán meg gabona lisztjén élünk, nekünk meg kell dolgoznunk mindennapi betevőnkért. És szőrtelen csupaszságunkban valamit magunkra kell öltenünk, fedél kell a fejünk fölé. Fonunk, szövünk, varrunk. Építenünk kell. Az idők kezdetétől fogva ez választott el minket Isten barmaitól. És emelt fölébük. De ez még nem tesz emberré. Mert bizony, mi nem az Atya jószágai, hanem a gyermekei vagyunk. Nem csak alkotása, hanem alkotótársai is, és az alkotás gyönyöréért is meg kell dolgoznunk.

– Az Örökkévaló kegyéből születünk embernek.

Nem nehezebb embernek, mint báránynak vagy borjúnak születni, de mindeneknél nehezebb emberré lenni, és annak maradni. Kevesen képesek erre.

Vannak, akik csak szépségükkel tündökölnének, mint a mezők liliomai. De mily múlandó az ő szépségük! Jobbára csokorba gyűjtve hervadnak el.

Vannak olyanok is, mint a mezők barmai: egész nap esznek, s amit fel nem falnak, azt letiporják. Mígnem őket is felfalják. És mi marad utánuk és belőlük? Ganéj.

– Kinek a hangja szólott most? Azé a Jézsuáé, akinek tanítása minden embert egyformán szeretetre méltónak tart? És aki, tudjuk, nem vetette meg a jó étket, s a szép asszonyok társaságát sem.

A Máriákra gondolsz! A magdalaira, meg Lázár húgára? Na meg Márthára? Akik mindig is csak arra vágytak, hogy emberszámba vegyék őket.

De hol találtak volna Júdeában férfit, aki emberszámba venne egy asszonyt? Ezer között, ha egy Lázár akadt.

– Talán csak nem azt tanítod, hogy a jegyességre érett leány maga latolgassa, hogy ki méltó őhozzá? Ő válasszon férjet magának? Hát mindent a feje tetejére állítasz? Elfordulsz mindattól, ami elődeinknek jó volt?

Netán nem ismered Ruth történetét? Avagy szent Írásaid között az ő könyvét nem olvastad? Hát Ruth nem maga választotta magának Boázt? Nem fordulok én el mindattól, ami elődeink életét, lelkét gazdagította. Csak attól, ami a miénket szegényíti. Az értelmetlen kegyetlenkedések történeteitől, amelyek megrontják szívünket, lelkünket, hogy beletörődjünk minden ez utáni irgalmatlanságba is.

– Mondd már ki, hogy tanításod elfogadja-e, – avagy megtagadja az Igét?

Több ezer éves múltunkból százszámra maradtak ránk az Írásban ma is követendő példák. És legalább ugyannyi szól arról, hogy mit nem szabad elkövetnünk. Vannak gyönyörű szép zsoltárok, felemelő történetek. De olyan hihetetlen isteni vagy emberi kegyetlenségről szólók is – nemcsak férfiak, hanem asszonyok, gyermekek és vének ezreinek lemészárlásáról – amelyek soha meg nem történhettek. Tehát vannak az Igében az írnoki megértésről, és vannak az írói képzelet gyarlóságáról tanúskodó elbeszélések. Tégy különbséget közöttük, s akkor nagy kárt nem tehetnek benned.

– Akkor tehát nincs miért elfordulnod az Írástól, sem elfordítanod és szavaitól oltalmaznod tanítványaidat. Hiszen nincsen közöttetek egyetlen hithű szadduceus sem, ti farizeusok pedig úgy merészelitek értelmezni szent könyveinket, ahogy nektek jól esik.

Jól tudod, Kajafás, hogy a farizeusoktól is már rég megváltam. Igaz, a ti szadduceusi hajthatatlanságotok után bizony felszabadultam közöttük, de hamar felismertem, hogy nem viselem el képmutatásukat.

– Mi is elítéljük, ahogy mindig felhívják mindannyiunk figyelmét az ájtatosságukra, jótékonyságukra.

Engem még ennél is inkább az Ige értelmezésében jeleskedő alakoskodásuk fordított el tőlük. Azzal áltatják magukat, hogy ők megbotránkozás nélkül meghallgatják és megválaszolják bárki kérdéseit, de persze ‚bárki'-n csak a hozzájuk hasonló gondolkodásúakat értik. Igaz, legtöbbje hajlandó és képes az Írás számos történeténél egy-két lépéssel messzibb merészkedni, de jaj annak, aki túllép az általuk elfogadhatón.

Emlékszem véghetetlen beszélgetéseikre arról, hogy mit érezhetett, gondolhatott Ábrahám, amikor meghallotta az Úr hangját: „Vedd a te fiadat, ama te egyetlenegyedet..." S a vitában mintha túl akartak volna tenni egymáson gondolataik vakmerőségében. Szívesen beszélgettek velem is erről, de megdermedt a nyelvük, amikor feltettem az izsáki kérdést: ‚Honnan tudta Ábrahám, hogy a hang, amely fia meggyilkolására szólította fel, az Örökkévaló Egy-Isten hangja volt.'

A nyíltságukra, gondolataik korlátozatlanságára büszke farizeusok mind rám törtek. Kiűztek a zsinagógából, amikor kifejtettem, hogy Ábrahám talán saját hangját, tulajdon gyilkos szándékának hangját hallotta. A ruhájukat megtépték, jajveszékeltek és ordítoztak, nehogy bárki azt hihesse, hallották, miért lehetett Pátriárkánk érdeke megölni Sára fiát. Hogy csak így, ezen az áron hozhatta volna vissza a száműzötteket... Hogy Hágár révén esetleg ismét beférkőzhettek volna a Fáraó kegyeibe. Ábrahám talán a szövetségét is elnyerhette volna. Mert akkoriban felvetődött bennem, hogy ilyen érdekek is befolyásolhatták.

– Ábrahám az Örökkévalóval lépett szent Szövetségre. Nem volt szüksége földi hatalmak védelmére.

És amikor Khédorlaomer, Thidál, Amrafel, Sineár és Ariókh – Élám, Gójim, Sineár és Elászár királyai – legyőzték Szodoma és Gomora királyait és elrabolták Lótot? Akkor talán Ábrahám nem lépett szövetségre Ánerrel, Eskhollal és Mamrével, ahogy az írva vagyon? Bizony, bizony, egy olyan kicsiny népnek, mint az Ábrahámé, mindig is szüksége volt szövetségesekre.

– Ez még nem ok arra, hogy meg akarja ölni Sárától való fiát, Izsákot. Addig is fennmaradtak, a Fáraó szövetsége nélkül is.

Ábrahámot okkal emészthette, hogy a Fáraó – ha a tudomására jut, mit tettek az egyiptomi hercegnek is számító Ismáellel –, hajdani álnokságukért is megfizetteti őket, amiért eltitkolták, hogy Sára nemcsak a befogadott héber törzsfő húga, de felesége is. Márpedig Ábrahámnak számolnia kellett azzal, hogy miután a száműzöttek életben maradtak, előbb-utóbb rájuk talál egyiptomi rokonságuk.

– *Sára bizonyára nem tűrte volna, hogy Ábrahám visszahozza Ismáelt, amíg Izsák életben van... De mondd, hogyan választhat az apa két gyermeke között, ha mindenképpen választania kell? Vagy talán éppen erről szól híres, sokat vitatott példabeszéded az apjához visszatérő fiúról?*

Már eddig is sokat elmélkedtem mindazon, ami kérdésed mögött rejlik. Képzeletem Ábrahámja szüntelenül visszavárta elsőszülöttjét, és talán ezért gondoltam el az apja házába visszatérő fiú tanmeséjének számtalan változatát. Mert hiszen sok példáját láttam annak, hogy miként fojtja el a feltétlen szeretetet, ha olyan kegyetlen apa emlékét örökítjük utódainkra, amilyennek Ábrahám jelenik meg az Írásban. Így aztán az én történeteimben sosem az Atya űzi el fiát, hanem a világ látására vágyó fiú hagyja el apjának házát.

Azt viszont kevesen értették meg, hogy e példabeszédeimben az örökség nem csak anyagi vagyon lehet. Hogy a fiú szellemi örökséget is kapott. Talán éppen az Ige szavaival hagyta el az apai házat, világot látni, más népeket, s tanításukat megismerni.

A tábor avagy a konyha tüzénél gyakran meséltem bolyongásairól. S ilyenkor nemegyszer éppen Ismáel képe lebegett előttem. Néha arról is szólottam, hogy miként lakomázott a Fáraóval, hercegi rokonságával. S a nép között vándorolva, miként osztotta meg kenyerét koldusokkal. Máskor idéztem beszélgetéseit jeles keleti bölcsekkel és a nyugat halhatatlan filozófusaival. Egyszer kitértem arra is, hogy miként tévedt el Alexandria könyvtárának többszázezer tekercses rengetegében, és hogyan mászta meg az észak felhőkbe vesző hegyeit, ahol megismerkedett Buddha tanításával.

Amikor a Máriák is velünk voltak, soha ki nem fogytam a fiú útjairól, felfedezéseiről, lelkének gazdagodásáról szóló mesék-

ből, de Ismáelt még akkor sem említettem név szerint, amikor az ő délceg alakját, hercegi ruházatát írtam le az asszonyoknak, miután a többieken már rég erőt vett az álom. Ilyenkor Mártha is felhagyott a konyha tüzének élesztgetésével és közénk ült ő is.

Összebújtunk az éjszakai hidegben, burnuszaink szárnyait egymás hátára teregettük. Végül a magdalai Mária felsóhajtott. Mindig így jelezte, hogy megszólalna, mert valami megvilágosodott számára. Ránéztem, megszólalt: ‚Én is sok utat bejártam...' – és életéből elmesélt egy történetemhez illő élményt. Csak azután fogalmazta meg a példázatomnak számára legfontosabb tanulságát. De inkább tőled halljuk ezt, Magdaléna.

– *Szívesen visszagondolok ezekre az átbeszélgetett éjszakákra. Emlékszem, így szóltam hozzátok: Tehát az Atya nagy örömmel fogadja hazatérő gyermekét, aki – midőn betelt az ő tanításával –, kilép házának oltalmából, elindul a maga útján, kiteszi magát veszélyeknek: mindenféle tanoknak. Megküzd kétségekkel, hogy végül visszatérve otthonába, gazdagítsa elei hitét. Megértettem, hogy az Atya többre tartja őt, mint azt a gyermekét, aki csak azért nem vonja kétségbe atyja tanítását, mert soha más tanítást nem hallott.*

És mit mondana erre a gyakorlatias Mártha?

– *Az Atya nagy lakomát készíttetett és hazatérő gyermekének ritka ételeket szolgáltatott fel. A világ négy sarkából származó csemegéket. Olyanokat is, amelyeket otthon maradt fia meg sem mert kóstolni. De mondd, Jézsua, ha példázatod szellemi örökségünkről szólt, mit értettél azon, hogy miután a fiú eltékozolta mindazt, amit otthonról kapott, végül a disznók vályújából lopta ki ételét? Netán azt, hogy csak azok értik meg és becsülik igazán a legfennköltebb gondolatokat is, akik életükben arra kényszerültek, hogy akár a disznóól padlatán is felfedezzék az ott rejlő élelmet – pogányok oltárán is az erőt adó rítust?*

Nem, lányom, nem mondtam, hogy csak azok. Az Atya akkor is épp oly boldogan ölelte volna magához világot járt fiát, ha egész útján mindenütt csak királyok asztalánál étkezett, s csak a legbölcsebb filozófusokkal társalgott volna. De igazad van, talán éppen az tette boldoggá az Atyát, hogy a legrögösebb utakat megjárt – eretnek gondolatokkal is megküzdött fia – be-

csüli lakomájának bőségét: az őseitől ráhagyott Ige sokféle magyarázatát. Míg az otthon maradt fiú, apja házának biztonságában...

– *Talán csak nem rólam szólsz megint? Tényleg azt hiszed, hogy a Templom falai elzárnak minket a való világtól? Hogy mi nem értjük meg szellemi örökségünket, a Tórát és többi szent tekercsünket? Nem kell megismernünk más tanításokat, akár fennköltebbek, akár alantasabbak. Ami elegendő volt atyáinknak, elégséges nekünk is.*

Te beszélsz arról, hogy mi volt elegendő elődeinknek? Te, Kajafás, aki elfordulsz mindattól, ami ükapáink, dédapáink, nagyapáink bölcsességén át szűrődött hozzánk, szóbeli hagyományaink felmérhetetlen kincstárából? És ha tényleg hiszed, hogy csak az igaz, ami írva vagyon, ha igaztalannak ítéled mindazt, ami atyáink ajkáról jut fülünkhöz, akkor miért nem csak azt a tíz igét fogadod és fogadtatod el, amelyet írásban kapott kőtábláin Mózes az Úrtól? A többi hatszázvalahány törvényt Mózes is csak a fülével hallhatta! És egyetlen törvény megszegéséért járó büntetést sem adott nekünk írásban az Úr. Még a te hited szerint sem! És ki tudja, mikor írták le a szavakat, melyekről te szentül hiszed, hogy maga Mózes hallotta azokat?

– *Ki tudja? Senki. Te sem tudod! Nem is tudhatod. Csak kétségbe vonsz mindent, fellázadsz minden ellen, amiben évszázadok óta hiszünk.*

Nincs az én tanításomban egyetlen gondolat sem, amelyet ne fogalmaztak volna meg elődeink, Izrael fiainak hagyományai, a rabbik tanításai. De hol van az megírva, hogy el kell fogadnunk a búzával a konkolyt is?

– *És hol van megírva az, hogy az Úr ránk bízta, mit fogadjunk el és mit nem az Írásból? Ha csak nem találsz példázatot magában a Tórában, amely szerint az Örökkévaló ránk bízta, hogy döntsük el, mit fogadunk el; egy betű nem sok, de annyit sem hagyhatsz ki a szent szövegből!*

Mózes első könyve épp ilyen példával kezdődik, hiszen két különböző teremtéstörténetet ír le, és mert ezek ellentétesek, kiki csak egyet fogadhat el szó szerint. Az elsőben az Úr megteremtette az állatokat – hímet és nőstényt, mindegyiket saját párjával – aztán a teremtés utolsó napjáról így szól: „Teremté tehát az Isten az embert az ő képére, Isten képére teremté őt: férfiúvá

és asszonynyá teremté őket." Majd alkotó munkáját befejezve, a hetedik napon megpihent az Úr.

Az ezt követő, második történet szerint először megteremtette a férfiembert, majd így szólt: „Nem jó az embernek egyedül lenni; szerzek néki segítő társat, hozzá illőt." És ezt így tette meg: „És formált vala az Úr Isten a földből mindenféle mezei vadat, és mindenféle égi madarat, és elvivé az emberhez..." De hát az ember közöttük „...hozzá illő segítő társat nem talált vala". Ekkor – e második történet szerint – az Úr kiszedte Ádám egyik oldalbordáját, és „...alkotá az Úr Isten azt az oldalbordát, a melyet kivett vala az emberből, asszonynyá, és vivé az emberhez."

Vagy így történhetett, vagy úgy.

– *Vagy mindkétféleképpen egyszerre. Az Örökkévaló mindenre képes...*

Igen, az Alkotó megteremthette volna a világot százféleképpen is. Talán alkotott más világokat is, másképpen. De ezt a világot, amelyet mi ismerünk, a célját ismerő Alkotó csak egyféleképpen alkothatta meg. Avagy azt akarod mondani, hogy úgy tett, mint a fazekas, aki újra gyúrja az agyagot, ha nem sikerül kedvére való korsót formálnia, aztán bödönt mintáz belőle? Én nem képzelhetem el az Alkotót – akit mindannyiunk szerető atyjaként tisztelek és szeretek – ilyen ügyetlen, próbálkozó gelencsérnek.

Teremtőnk vagy az állatok után teremtette az embert – férfit és asszonyt egyszerre önnön asszonyi és férfiúi hasonlatosságára –, mint a teremtés koronáját, vagy a már megteremtett férfit szánta meg nagy egyedüllétében és gyúrt neki agyagból állatokat, majd pedig – mivel azok nem voltak tetszésére – az asszonyt. Vagy pedig... Vagy talán...

– *Vagy pedig? Talán olyan istenkáromlás kísértett meg, amelyet magad sem mersz kimondani?*

Mindeddig nem is mertem belemerülni ezekbe a gondolatokba, de most tisztán látom: nem csak az az üzenete a teremtés két különböző történetének, hogy nekünk kell eldöntenünk, melyiket fogadjuk el. Ezen túl...

– *Várj! Ha te talán nem is, de én elfogadom – nem is tehetnék másként –, hogy az Ige minden szava magától az Örökkévalótól*

származik. Mondd tehát: lehet-e az Ő akarata, hogy ki az egyik, ki a másik történetet tekintse igaznak?

Nézz körül és láthatod, és Ismáel is erre tanított: az Alkotó nem akarta, hogy mindannyian egyformák legyünk. Vannak köztünk kicsinyek meg magasak. Vékonyak meg vaskosak. Fekete meg szőke hajúak. Barna meg kék szeműek. Mosolygósak meg komorak. És Istennek bizonyára fontosabb, hogy mit gondolunk, mint hogy milyen az ábrázatunk vagy milyen árnyalatú a bőrünk.

Ha nem kívánta, hogy külsőre mindannyian egyformák legyünk, még kevésbé akarhatta, hogy mindannyian egyformán gondolkozzunk. Hová is jutnánk, ha semmit sem különböznénk észjárásunkban? És ha az lett volna a célja, hogy ugyanarról mind ugyanúgy gondolkodjunk, akkor miért adott volna szájat és fület és minden készséget, hogy egymáshoz szólva megvitathassuk elképzeléseinket, következtetéseinket, egymást új képzetek végiggondolására serkentsük?

– És mi járt az eszedben, amikor félbehagytad ott, hogy ‚ezen túl'? Olyan gondolat lehetett, amelyre talán éppen az én kérdéseim ösztökéltek.

A kétféle teremtéstörténettel nemcsak azt üzenték az Írás megfogalmazói, hogy külön-külön mindegyikünk döntse el, melyik által kerülhet közelebb a Teremtő és az Ő szándékának megértéséhez. Hanem azt is, hogy ők maguk sem tudják, valójában miként zajlott le a teremtés. Csak az biztos számukra is, hogy megtörtént, hiszen itt vagyunk. Talán azt is sejtjük, hogy idő kellett hozzá, hiszen abban megegyezik a két történet, hogy idő választotta el az alkotás lépéseit, és a már megalkotott világban is minden időben játszódik le.

Nem csak az élővilág mozog időben, de az élettelen alkotások, még a sziklák is átformálódnak – némelyek a mi számunkra alig észrevehető lassúsággal, de egyre változnak. Lehet, hogy valaha a sziklák ideje is oly gyorsan pergett, mint most a mienk? Amikor néha egy egész élet rövidnek tetszik!

És vajon ez mindig így volt? Vajon hogyan kell értelmeznünk a szavakat: „...lőn Methusélah egész életének ideje kilenczszáz hatvankilencz esztendő..." Talán csak nem úgy, hogy tízszer

annyi ideig élt, mint most a legvénebbek? Isten miért sújtott volna le rá ilyen kegyetlenül? Mit tett volna ezzel a rengeteg élettel?

Lehet, hogy Methusélah élete csak azért tűnt ily végtelen hosszúnak – majdhogy egy évezrednyinek –, mert nem volt mit kezdenie vele? Mert nézzük csak, mihez fogott életével? „Éle pedig Methusélah száz nyolczvanhét esztendőt és nemzé Lámekhet." Lehet, hogy két hosszú életnyi életen át nem is ismert asszonyt? És annak utána? Mivel töltötte életét? „És éle Methusélah, minekutána Lámekhet nemzette, hétszáz nyolczvankét esztendőt; és nemze fiakat és leányokat."

El lehet tölteni ép elmével ennyi esztendőt nemzéssel? Ennyi, vagy akár tizedennyi időt? Nem, ez elképzelhetetlen. Methusélah talán éles szemű, szenvedélyes vadász volt. Vagy bölcs tanítómester. Talán jószágai gondozásában, a földek művelésében jeleskedett.

Arról miért nem szól az Írás, hogy mit tettek őseink a kiűzetéstől Noéig? Csak arról, hogy nemzettek, nemzettek, nemzettek. Mintha a gulyák legjobb bikáiról lenne szó.

– *Most meg hová akarsz kilyukadni?*

Talán oda, hogy mi lenne, ha tekercseink nem abból a korból maradtak volna ránk, amelyből ránk maradtak. Vagyis túl későn ahhoz, hogy írói maguk emlékezhettek volna arra, amiről, s azokra, akikről írtak, és túl korán ahhoz, hogy kellőképpen megértsék, értelmezzék mindazt, ami szájról szájra eljutott hozzájuk. Vagy talán inkább oda, hogy mennyivel jobb lett volna, ha senki soha sem foglalt volna írásba semmit. Legalábbis nem addig, amíg oly kevesen tudtak írni, de még olvasni is.

Mindezt csak most értem igazán, amikor belegondolok: mennyivel szűkebb a te szadduceus, templomba zárt papi világod, amelyben minden – múlt, jelen és jövő – csak a Szent Könyvek szövegén át látható. Mennyivel szűkebb, mint a mi világunk, amelyet rabbik százainak gondolatai építenek fel, válaszképpen tanítványok ezreinek a kérdéseire.

Nem az Írás ellen lázadtam fel, hanem az ellen, ahogy ti azt kisajátítottátok és érinthetetlennek nyilvánítjátok. Még olvasásának módját is szabályozzátok. A legrettenetesebb, eszeveszett

történetekből sem engedtek kihagyni egyetlen betűt sem, és nem tűritek egyetlen enyhítő, a gyermekeinket megnyugtató szó befűzését sem.

– Nem elég neked, hogy Alexandriától Párthiáig számos híres rabbitok minden történetet százféleképpen értelmez? Te magát az Írást akarod átírni? Ha megengednénk, hogy minden újdonsült rabbi – János ben Máté, Máté ben Jákób vagy éppen Jézsua ben Valaki – kivegyen, átírjon vagy akár betoldjon egy-egy történetet a saját feje, saját tanítása szerint – ahogy ezt megtették, mielőtt mi magunkra vállaltuk a Tóra őrzését – pár nemzedék multán nem lenne két zsidó, aki ugyanazokkal a szavakkal fordulna az Úrhoz.

Az Isten, akiben én hiszek – aki az én szeretetem forrása és mindannyiunk Atyja –, ismeri minden gyermekének szívét, és abból fakadó szavaik kedvesebbek Néki a zsoltárok legékesebb imáinál. Így azok a szavak is, amelyekkel most hozzád szólok, hogy általad is mélyebben megértsem Őt. Közelebb kerüljek Hozzá, az Atyához. Az Ő igazságához...

De igazad van, Kajafás, meg kell őriznetek örökségünk minden szavát, minden betűjét, ahogy azt évszázadok óta őrizték elődeid. Maradjanak fenn azokra a távoli időkre, amikor utódaink majd megértik, hogy a megtörténtként elbeszélt, rettentően vérszomjas, kegyetlen történetek soha meg nem történtek. Felszabadulva a képzelt múlt miatti bűntudat alól, fölfedezik könyveink igazi becsét, azt, hogy általuk betekinthetnek a régmúlt emberek érzelmeibe: reményeik, félelmeik, tévhiteik világába.

A Könyvek írói a múltról szólva többet mondtak el önmagukról, mintha saját sorsukat foglalták volna írásba. Mintha saját félelmeiket, reményeiket törekedtek volna megörökíteni. Elképzeléseiket hagyták ránk a mindennapin, az érinthetőn túli világról.

A rabbik már ma is százféleképpen értelmezik az Írás minden történetét. Ha felszabadulnának tekercseink súlya alól, tanításuk szárnyra kaphatna, ahogy a fák szárnyas magvai elszállnak, megválva az ágtól, s új erdők sarjadnak belőlük. Mert ellenállhatatlan, nagy bölcsesség rejlik a rabbik tanításaiban. A világ minden

táját gazdagító más tudással, bölcsességgel párosulva megnyitná az új Éden kapuit.

– *Új Éden? Hallottam a Visszatérésről álmodozó megszállottakról, meg szerencsétlen, félrevezetett zarándokokról, akik évekkel ezelőtt útra keltek, felfedezni a Kertet. De te, Jézsua, nem is a visszatérésben hiszel. Még elképesztőbb tévhit áldozata lettél...*

Semmiképp sem elképesztőbb. A visszatérés elképzelhetetlen, mert az Ige édenkertje a Tudás előtti állapot jelképe. Sokat vitatkoznak a jó rabbik mindmáig, hogy miféle Tudásért cserébe veszítettük el boldog együgyűségünket. Az Ábrahám késétől megmenekedett Izsák tanításának előtűnő töredékei szerint a ráébredés az apaságra, az apaság felismerése, tudatosulása vetett véget édeni életünknek.

Elég, ha annyit mondok neked, Kajafás, hogy a tudatlanság Kertjébe már soha nem térhetünk vissza. Viszont nap nap után közeledünk az igazi tudás csodálatos Édenéhez. Vannak, akik a csillagok járásában, mások a számok világában igazodnak el. Vannak, akik megfejtik, hogy miért és hová folynak a vizek, vagy a természet más és más törvényeit ismerik ki. Minden nemzedékkel világosabb és elmélyültebb lesz az emberi tudás.

– *Csak nem kápráztatott el téged is a manapság gyorsulva sokasodó tudás olyannyira, hogy magad is elhiszed: végül semmi sem marad rejtve előttünk...? Mindentudók leszünk, akár maga az Örökkévaló. 'Eggyé leszünk a mindentudás forrásával' mondják a megtévedt hellenisták, és ebben látják az emberiség létének célját. Ha te nem hirdettél is ilyen athéni tévtanokat, ezek szerint mégis hiszed, hogy a tudás új édenhez vezet?*

Elvezethet. De nem egymagában. Megszabadíthat az ismeretlen félelmétől, de új félelmek forrása is lehet. Gazdagíthatja életünket, de éppúgy hozhat megváltást, mint elkárhozást. Gyógyírt súlyos betegségekre – és még rombolóbb hadiszereket. Hippokratész nemes célokat szolgált tudásával, míg a makedonok Nagy Sándora – a bölcs Arisztotelész nagy tudású tanítványa – hallatlan pusztítást vitt végbe. Bizony mondom néked, jobb a tudatlanság a bölcsességgel nem párosult tudásnál.

Bizonyára akadnak közöttetek, szadduceusok között is papok, akik az Írás ismeretében messze túltesznek a legtöbb rabbin – de

mire mentek ezzel? Ha az olvasottat meg nem vitatjátok másképp gondolkodókkal, bölcsességben nem gyarapodhattok. Viszont találkoztam Galilea szegényes zsinagógáiban rabbikkal, akik ugyan alig jutottak túl Mózes öt könyvén, de mert minden szót közösségük napi eseményei, örömei, fájdalmai fényében és árnyékában értelmeztek, olyan bölcsességre tettek szert, amelyet ti fel sem mérhettek.

– Persze, magadat is e bölcs rabbik közé sorolod! De miért is tartod többre az Ige értelmezését az olvasásánál?

Mert nem attól gazdagodik szívünk, lelkünk, ha valódi történelmünknek tekintjük őseink lidércálmait. Hanem attól, ha mindezeken eltűnődve mind többet értünk-fejtünk meg a bennünk, körülöttünk és fölöttünk lévő végtelen világok rejtélyeiből.

Őrizzétek az Írást, ha akarjátok, de ne kényszerítsétek ránk, mint egyetlen igazságot. Csak mert ti, szadduceusok kerültetek hatalomra, ne hallgattassatok el minden más hangot. És főképp: a rémítő történeteket ne erőltessétek rá az eszüket még nem bíró gyermekekre is. Hisz' rémületükben többé sem földi, sem mennyei Atyjukra nem tekinthetnek fel tiszta szívvel, rettegés nélkül.

– Túlzol, Jézsua! Túlzol. Ha félelemmel tölti is el gyermekeink szívét egyik-másik ránk hagyott történet, ez legtöbbünkben nem fojtotta el a szeretet forrását. Képesek vagyunk mi is – akik az Ige szavain nőttünk fel – az igaz szeretetre.

Amíg át nem éljük, eszünkbe sem jut, hogy létezhet mélyebb szeretet, mint amit eladdig éreztünk. Nem hiányzik az, ami nem él emlékezetünkben, pláne az, aminek létezéséről, sőt még lehetőségéről sem tudunk. Csak azt sóvároghatjuk, ami egyszer már a miénk volt, vagy ha nem, hát él a képzeletünkben, avagy a szívünkben. És minél jobban magával ragadja valami a képzeletünket, annál hevesebben, kitartóbban küzdünk érte. Tárgyakat könnyű elképzelni. És azt is, hogy azokat elkészítjük, megszerezzük. Nem így van ez az érzésekkel, érzelmekkel! Azok nem jelennek meg sem testi, sem lelki szemeink előtt.

Bárki elképzelhet egy lakomára terített asztalt, ha elmeséled neki, miféle ételekből, gyümölcsökből mennyi várta a vendégeket. Még az ízét is érezhetjük a szánkban annak, amit kellően

zamatos szavakkal írsz le számunkra. De hogyan éreztethetnéd az éhséget azzal, aki még soha nem volt éhes?

– Mi, akik betartjuk a böjtöket, jól tudjuk, mi az éhség. Talán ezért is írja elő a Törvény a böjti napokat, hogy megértsük azok keservét, akik nyomorúságukban ránk szorulnak.

Az önként vállalt lemondás – még ha negyven napig élsz is a pusztában sáskán – más, mint a szegények reménytelen éhsége. Hiába éltem velük, s viseltem el sodródásomat már-már az éhhalálba, gyomromat hiába gyötörte talán épp úgy az ínség kínja, és vonszoltam magam a porban ugyanolyan reszketegerőtlenül! Hiába tiltottam meg magamnak még a gondolatát is – én azért mégiscsak tudtam, hogy bármikor hazatérhetek Názáretbe az enyéimhez...

De nem jó példa ez sem, Kajafás, mert könnyebb átfűznöd tevéd kötőfékét a tű fokán, mint meggyőzni a képmutató farizeust, hogy létezhet nagyobb szeretet a világon, mint az, amelyet ő a koldusoknak dobott garasaival bizonygat.

– Ha a tapasztalat beszél belőled, elfogadom, amit mondasz. Különben sem vagy az első, akitől efféléket hallok, hiszen sokan megtérnek hozzánk az esszénusok önmegtartóztatásban, böjtölésben legszigorúbb közösségeiből is. De te másból indultál ki.

Azzal vádolsz minket, szadduceusokat, hogy szent könyveink megrendítő történetei oly rettegéssel töltik el a még éretlen gyermekeinket, amelynek hatalmában nem fogadhatják el tiszta szívvel, félelem nélkül földi és mennyei Atyjukat. Holott ezt magad is megcáfolod. Úgy hírlik, te már serdületlen gyermekkorodban – amikor szüleid bemutattak a Templomban – csakugyan jól ismerted a Tóra minden szavát. Mégis kibontakozott benned a szeretet. Volt, amikor betöltötte egész lényedet, és – híveid szerint – belőled áradva, őket is eltöltötte.

Talán éppen a templomi bemutatásom után, magamban is kutatva, világosodott meg előttem: ha méltó akarok lenni igazi apám szeretetére, el kell fordulnom a tekercsek kegyetlen apaságpéldáitól, az apai szeretetet nem ismerő ádámitól, a gyermekgyilkosságra képes ábrahámitól, a serdülő lelkemet sanyargató összes, az apaságot gyalázó történettől. S attól fogva szüntelenül gyarapodott bennem a szeretet. Volt, hogy úgy éreztem,

már-már teljesen betölt, mélyebb, gazdagabb érzésre sem én, sem más nem lehet képes, de amint rendre mentesültem a belém oltott félelmektől, minden addiginál is jóságosabb szeretet töltött be.

– *Miféle rád erőltetett félelmet váltott fel benned a jóság, a szeretet? Csak nem azokra a történetekre célzol, amelyekből gyermekeink megtanulják követni a jót és elvetni a rosszat? Nem is értem, melyik...*

Pedig nem kell sokat kutakodnod. A kiűzetés története maga is elég félelmetes. S mi történt mindjárt a Kert kapuja előtt?! Mondd! Mi történt?

– *Káin megölte testvérét Ábelt. Ez példa arra, hogy...*

Elképzelhetőnek tartod, hogy az, aki kisgyermekkorában hallja ezt a történetet, képes épp úgy szeretni a testvérét, mint azelőtt? És iránta való jóságában épp úgy gazdagszik, mintha sosem hallotta volna? Holott nem is egyszer, talán százszor is hallja... És minden, amit hallasz vagy olvasol, tapasztalsz, részeddé válik. Mindezekből épül fel lényünk teljessége.

– *Csak nem állítod, hogy minden valaha hallott szó él benned? Hogy felidézhetnéd minden egykor látott arc valamennyi vonását? Mert én ugyan nem.*

Nem mondtam, hogy bármikor bármit felidézhetnék emlékezetemből. Előfordult azonban, leginkább a végtelen pusztákon, midőn elmélkedéseimbe merültem, hogy emlékeim feneketlen kútjának mélyéről oly elevenen törtek fel már rég elfeledettnek hitt szavak és képek, mintha aznap hallottam vagy láttam volna őket.

Emlékezetünk tára olyan, mint a tenger vize: tudjuk, hogy halak ezrei élnek benne, mert olykor-olykor meglátunk vagy kifogunk egyet. És közülünk a bátrabbak a hullámok alá bukva felfedezték élővilágának gazdagságát, növényeinek erdeit. Bizony mondom néked: minden valaha hallott történet ott él emlékezetünk tengerében, és azok bármelyikéből végtelen történeteket szőhetünk.

De ha te, Kajafás, elzárkózó szadduceusi kevélységedben ellenálltál is e kísértéseknek, sose hidd, hogy képzeleted, elméd másképp működik, mint az enyém vagy bárki másé. Ha akarod, ha nem, a hallottak és látottak – akárcsak tulajdon, átélt élményeid –

felszívódnak elmédbe, megbújnak szívedben, megkeseríthetik epédet, megfertőzik májadat, hatalmukba kerítik ágyékodat.

Az örökölt és a megélt történetekből és szőttesükből táplálkozik szereteted, hited, együttérzésed. De ezekből meríti mérgét a gyűlölet is, ezekből kelnek ki a megszállottakon eluralkodó ördögfiókák. Vegyük példának Káint, akiről csak annyit mondtál az imént, hogy megölte testvérét. Lehet, hogy élnek bennünk emlékek, melyek felidézésével megismerhetjük, megérthetjük akár őt is?

Most miért nem válaszolsz, Kajafás? Attól tartasz, hogy ha megérted, talán meg is sajnálod őt? Találsz benne valami szeretetre méltót, és akkor nem lesz kit gyűlölnöd?

Hallgatsz, Kajafás?

Akkor szólalj meg te, Káin! Te, aki az Írás szavai szerint Éva méhének kárhozatra ítélt gyümölcse vagy. Atyád fiának gyilkosa! Hadd halljuk, mit tudsz felhozni mentségedre.

– Mentségemre?! Vád az, amit én kimondok. Vádat emelek azok ellen, akik az első gyilkosságnak, a testvérgyilkosságnak nevezett történetet rátok hagyták. Vádolom mindazokat, akik azt tovább adták és adják a tekercsek írásaiban, és még csak nem is törekszenek megfejteni, hogy valójában mi történt, mi történhetett a Kert kapuja előtt.

Vádat emelek a Kajafások ellen, akik ezt az engem és Istent egyaránt kárhoztató gyilkosságtörténetet a megértéséhez szükséges előzmények, érzelmek nélkül utódaikra hagyják. Akik ezzel gyermekek szívét, lelkét, elméjét mételyezik meg.

Vádat emelek a testvérek nevében, akikben az egymás iránti szeretetnek gátat vet ez az átkozott történet.

Vád az, amellyel én hozzátok szólok, vád mindazok ellen, akik ezt az esztelen rémmesét rátok hagyva, megfertőznek benneteket. Vádolom azokat a testüket megtagadó, lelküket nem ismerő, érzelmeiket elfojtó írnokokat, akik a rájuk hagyott, lélekemelő történetek bőséges tárából ezt a leggyalázatosabbat ilyen követhetetlen, érthetetlen formában testálták rátok. Szándékosan vagy tudatlanul, gúnyt űztek az embert az állatok fölé helyező áldásból, a család, a testvéri szeretet magasztosságából.

Legfőképpen azonban titeket vádollak, akiknek tudnotok kellene, vagy már tudjátok is, hogy neki való életet ember nem élhet embertársak nélkül. Hogy állatok közé vetve elállatiasodik még az Éden kertjében is. A benne élő szeretet elsorvad, eltorzul, ha... Ti már tudjátok mindezt, mégis hiszitek, hogy szüleim boldogan éltek a Kert félelmetes magányában? Egymagukban! És mégis olyan Istent hagytok a világra, aki szerintetek képes volt ősszüleiteket apa, anya vagy más embertársak nélkül az állatok közé helyezni. Miként vagytok képesek ilyen képtelen...

– Tudom, hogy hozzám szólsz, Káin. Az írott szóhoz ragaszkodó szadduceushoz, aki minden népben megtalálható. Mintha nem látnád, milyen veszély fenyegeti azokat, akik eltérnek az Írás szavaitól, letérnek a járt útról, amelyet az Örökkévaló jelölt ki számunkra.

Hallom vádjaidat, Káin, és értelek, hiszen tudjuk: a legjobb védekezés vádlóink megvádolása. Csakhogy te, a testvérgyilkos, hiába emeled fel szavad ellenem, sem a vádat, sem az okítást tőled el nem fogadom. Csak azért akarod megingatni hitünket az Írásban, azért cáfolnád-hazudtolnád meg szavait, hogy megbocsáthatatlan tettedért bocsánatot nyerj.

Elég, Kajafás! Ne feledd: te nemcsak Főpapunk, de bíráink egyike is vagy. A szanhedrin nagyméltóságú tagja. Senkiről sem mondhatod ki, hogy bűne megbocsáthatatlan, míg meg nem hallgatod. Tehát még őt, Káint is meg kell hallgatnod.

– Ha lenne egyéb is, amit róla tudni érdemes, az benne lenne az Írásban. Minden, ami fontos lehet számunkra...

Látod, Kajafás, éppen itt rejlik a te nagy tévedésed. De hadd vezesselek megértéséhez lépésről lépésre. Csak válaszolj kérdéseimre:

Hiszed-e, hogy Káin története, és a kiűzetés, meg a többi ránk hagyott ősi történet tényleg megtörtént?

– Hiszem. Természetesen, hiszem.

Hiszed-e, hogy sok száz, talán több ezer évvel írásba foglalásuk előtt történtek meg?

– Igen, miért ne hinném?

Hiszed-e, hogy e fontos eseményekről elődeink nemzedékeken át beszéltek?

– Igen, természetesen. Mindarról, ami köztünk, meg aztán közted és Pilátus között esett meg a minap, szintén sokáig beszélnek majd.

Elképzelhetőnek véled, hogy a teremtés, a kiűzetés és a testvérgyilkosság történeteit szóról szóra adták tovább, nemzedékről nemzedékre?

– Nem. Éppen ezért van szükségünk az Írásra, hogy...

Gondolataimmal, kérdéseimmel most még abban a korban járunk, amikor még nem is ismerték az írást. Feltételezhetjük-e, hogy ezek az ősi történetek még éltek a szájhagyományokban, amikor szent tekercseink megszülettek?

– Igen. Idővel mindannyian felejtünk, de a nép sokaságában örökké él a múlt.

Elképzelhetőnek tartod azt is, hogy a szájról szájra adottból egy-egy nemzedék kihagyott valamit – számára nyilvánvalót vagy érdektelent? Vagy éppen hozzáadott valamit saját élményeiből?

– Igen, mondtam már, hogy ezért kell ragaszkodnunk az Íráshoz.

Hiszed-e, hogy Mózes írta szent Írásaink első öt tekercsét?

– Mózes, az Örökkévaló sugallatára.

Követnünk kell a szavakat, amelyeket ránk hagytak eleink. A szavakat, amelyek életben tartották őket a vándorlás, a megpróbáltatások éveiben. Az éhínség...

Erre visszatérhetünk, de mondd: elképzelhető, hogy maga Mózes írhatta le a saját kezével mindazt, ami a Tórában foglaltatik? Lehetett ideje erre neki, aki népének – minden üggyel, bajjal is foglalkozó – vezére volt?

– Az Örökkévaló segedelmével megtehette. De lehettek írnokai is. Hiszen még ma sem könnyű mesterség az írás. Hát még akkor.

És mondd, Kajafás, a te írnokaid talán leírnak mindent, amire nemzedékekkel később utódainknak szüksége lehet, hogy megértsék, mi történt és miért?

– Azt, hogy ki mit mondott a szanhedrin előtt? Hogyan is írhatná le bárki mindazt, amit vádlottak mindig is felhoznak védelmükre? Írnokaink leírják, hogy kit ítéltünk el, milyen bűnért, és milyen büntetést kapott. Mi mást írhatnának le?

Pedig a vádlottnak sem csak a szavairól szólok. Te talán nem fürkészed az arcát, amikor önnön védelmére megszólal? Vajon

nem a szeméből, hangja rezdüléséből olvasod ki, hogy igazat mond-e, vagy hazudik?

– *Természetesen. Ezért állítjuk őt magunk elé.*

Tehát, ha száz év múlva meg akarják érteni, hogy miért ítéltetek el egy vádlottat, és egy másik, hasonló bűnökkel gyanúsítottat miért mentettetek fel – hiába találják meg írnokaitok minden írását, azokból, csak azokból azt meg nem érthetik.

– *Elég munkát ad az írnokoknak ítéleteink számontartása. A fontosabbaknak – mi, akik ott voltunk a tárgyaláson –, úgyis emlékszünk minden részletére.*

Így van ez, Kajafás: nincsenek olyan írástudók, vagy olyan seregei az írástudóknak, hogy akár egy egyszerű esemény minden részletét leírhatnák. Ezeket még elmondani is nehéz, nemhogy leírni. Ha megkérdezed a tanút, mit látott, akár egy órán át is hadarázhatja, hogy miként settenkedett a vádlott az ő szeme láttára a meggyilkolt vetélytárs háza körül, és miért gondolta, hogy köpenye alatt furkósbotot rejteget. Vagy milyen indulatokat olvasott le arcáról. Milyen szóváltás volt közöttük, amikor az áldozat hazatért. Ki mit kiabált, mit vetett a másik szemére. Nemcsak milyen szavakat, de milyen indulatokkal. Gondolod, hogy bárki is híven beszámolhatna írásban minderről?

– *Semmiképpen sem. Ezt a legjobb írnoktól sem kívánhatjuk. De a tanult írnok tudja, mi az, amit le kell írnia. Mi a fontos gazdájának.*

Ilyen jó írnok lehetett a Mózesé is. Elképzelheted, hogy évszázadokkal ezelőtt, amikor az írás még ritkább művészet volt, mint manapság, és az olvasás mesterségét is csak az írástudók bírták, milyen gondosan válogatták meg, mit írjanak le és mit ne. Mit gondolsz, leírhatták volna, mi késztette Káint a neki tulajdonított tettre?

– *Részleteiben semmiképpen. De miről is beszélsz már megint, Jézsua. Úgy teszel, mintha Mózes idejében állították volna Káint a bírák elé. Akkor, amikor történetét az Írásba foglalták, Isteni sugallat vezérelte...*

Az isteni sugallatok leginkább képekben jelentek meg prófétáinknak. Isten megláttatja velük, hogy mi történt vagy mi fog történni, és ők szavakba foglalják a látottakat és hallottakat. De

lehet, hogy Isten sugallata Mózes számára csak ennyi volt: fogj agyagtáblát és stílust, vagy szerezz magadnak írnokot és jegyeztesd le a népem ajkán megőrzött valamennyi történetet. Vigyázz, Mózes, jól vigyázz, hogy egy se merüljön feledésbe.

– *Lehetett így is. De akár az Örökkévaló láttatta Mózessel a múltat, akár a nép száján élő történeteket foglaltatta írásba, az Ő akarata volt, hogy mindezek ránk maradjanak.*

De mi az, ami az Írásban ránk maradt? A történetek maguk avagy csak azok váza, leltára? Annyi, amennyit a stílust tartó, fáradékony kezet vezérlő elme szükségesnek tartott ahhoz, hogy emlékezzünk: mi mindenről hallhatunk a végeérhetetlen mesékben, eleink ajkáról.

Nem az írott szó a történet, Kajafás. Hanem a szavak felidézte képzelet szőttese, és a hozzá fűződő érzelmek. Az Írás, amelyet őrzöl, mindannyiunkat gazdagíthat, de csak ha hagyod életre kelni. Mert a leírt szavak csak képviselik, nem helyettesíthetik a valóságot.

– *Az Ige a valóság!*

Olyan vagy Kajafás, mint a megtévedt leltárnok.

– *Leltárnok?*

Midőn a nagy vagyont szerzett gazda, akinek több háza, sok jószága, meg ékes holmija, sok színes köntösei valának, érezte halála napjának közeledtét, így szólt az ő háznagyához: ‚Készíttess leltárt az én gazdagságomról. Vétesd írásba mindazt, amit birtokolok: minden jószágomat, a nyájaimat, házaimat és mindazt, ami azokban vagyon. A köntösöket, amiket magam vettem, és azokat is, amelyeket még apám hagyott rám. Foglald tehát mindezt írásba, hogy messze földről visszatérő fiam lássa majd, milyen gazdagságot hagyott rá az apja.'

A jó háznagy így is tett, és midőn az élettel betelt apának a fia hazatért, így szólott ahhoz: ‚Itt van, uram, mindannak a leltára, amit apád rád hagyott. És most gyere velem, hadd mutassam meg neked mindazt a gazdagságot, amely ebben e könyvben fel van sorolva. A nyájak tarkaságát, a barmok kövérségét, a házakat körülölelő ligetek virágzó fáit, a rád hagyott köntösök sok száz színét. Gyere velem, hogy lásd mindezt saját szemeddel és

keljen előtted életre mindaz, ami az írásban vagyon, és mind az, amit hozzá gyűjtöttem és könyvedbe szintén beírogattam.'

A fiú követte a jó leltárnokot és betelvén az ő örökségének a gyönyörűségével, gazdagon megjutalmazá.

Egy másik gazdag ember háznagya félreértette ura szándékát, és így szólt a hazatérő örököshöz: ‚Itt van a leltárkönyv, amelyet apád rád hagyott. Híven őriztem számodra. Le nem vettem róla a szemem, egy pillanatra sem adtam ki a kezemből, nehogy bárki akár egy betűt megváltoztathasson benne.'

A fiú belenézett a könyvbe, majd így szólt: ‚Mutasd hát meg nékem mindezt a gazdagságot, hogy gyönyörködhessem benne.' Mire az írás gondos őrizője így szólt: ‚Amíg én a leltár könyvére vigyáztam, nyájaid szétszéledtek, gonosz emberek lerombolták házadat, férgek estek a gyümölcsösbe, molyok a köntösökbe. Odaveszett minden, uram, de az írás minden betűjét megőriztem számodra.'

Az örökségéből kiforgatott fiú elbocsátotta megtévedt leltárnokát.

Bizony mondom, nem az írásban rejlik a gazdagság, hanem abban, amiről szól.

– *Szerinted tehát miről szól Káin ránk hagyott története? Talán nem hiszed el, hogy testvérének gyilkosa volt? Tudjuk, mindenkinek megbocsátanál, mindenkit megértenél. Talán még a testvérgyilkost sem ítélnéd el?*

Semmiképpen sem, míg meg nem értem, mi vezette, vezethette tettében. Mi esett meg közte és Ábel között. Vagy éppen köztük és szüleik között.

– *Akkor miért aggódsz? Hiszen nincs arra törvény, hogy Káin meg nem írt gyermekkoráról, életéről mit higgyél és mit ne. Mi, szadduceusok azt valljuk, hogy az Isten sugallta történeteket szó szerint úgy kell gyermekeinkre hagynunk, ahogy azok reánk maradtak. Ami nincs írásba foglalva, azt úgy képzeled el, ahogy akarod. Csak ne hirdesd azt tanításként... Láttuk, mi lesz abból, ha minden rabbi mindent másképpen értelmez. Ezt nevezik Alexandriában judaizmusnak, nálunk, Júdeában pedig alexandrizmusnak. Mire jó ez nekünk?*

Épp ezt törekszem megértetni veled, Kajafás. Ha ráripakodsz gyermekeidre: ‚Hagyjátok már a kérdezősködést. Ez így van, mert így van megírva' – elsorvad a kíváncsiságuk és eltompul képzeletük. Ha egy nép nemzedékeken át ugyanazt szajkózza, akkor helyben topog, míg a körötte lévők messzebbre, magasabbra szárnyalnak. Ha ugyanazt az Írást olvasod száz nemzedéken át, jó szadduceusként ügyelve, hogy soha egyetlen betűt se véts, és megtiltod minden más írás olvasását, ahogy ti ragaszkodtok ehhez, akkor az a száz nemzedék kiesik az emberiség történelméből, mintha nem is létezett volna.

Ezért vetem reményemet éppen abba, amit te, megvetően, judaizmusnak nevezel. Pedig ebben rejlik a jövőnk, zsidóságunk jövője: a közösségeket összefogó, sosem hivalkodó, bölcs rabbik elfogadó, magukat a közösségük tagjaival egyenlőnek tartó, megértő szeretetében. Szemben a Templom papjainak benned csúcsosodó, hatalomra vágyó, a hatalmasokkal cimboráló, ősi pogány rítusok mögött megbúvó, magukat mindenben tévedhetetlennek, a közösségek összességénél is többre tartó hierarchiájával.

Azt kell bátorítanunk, ami már megkezdődött zsinagógáinkban: A rabbik bárki – bármilyen! – kérdésére válaszolnak. Ha maguk nem találnak válaszra, megtanácskozzák más és más rabbikkal, de azok szavait sem fogadják el vita nélkül. És mindenben közösségüket szolgálják.

Nagy lépés ez előre, Kajafás. A sokféleség megnyitja képzeletünket, a magasba röpíti gondolatainkat. Mint prófétáinkét, mielőtt gúzsba kötötte volna őket az írott szó.

– Gúzsba kötötte? Bárcsak megfékezhetnénk a rabbik képzeletének csapongását. De mit tehetünk? Ha népünk tíz fia összejön manapság, akár húszféleképpen képes értelmezni bármelyik próféciát. És nem valamiféle eretnek prédikátorokról szólok, akikből szintén akad bőven, hanem istenfélő, jó zsidókról, akik legalább évente feljönnek városunkba.

Pedig mondom néked: a Templomunk, ami Salamon idejében dicsőségünk, egységünk jövőt ígérő jelképe volt, manapság a múlthoz láncol.

– Minden nép a múltjából merít erőt, hogy jövőjét elérje.

Minél kevesebbet foglalsz a múltadból írásba, vagy minél gyakrabban írod át a leírtakat, annál kevésbé láncolod jövődet a múlthoz. Mert mint mondád, Kajafás, erőt meríthetünk a múltból, hogy elérjük jövőnket, mint ahogy a bátor hajós megrakja tárait, majd megoldva kötelékeit útra kél.

– *Rossz a te példád, Jézsua. A hajós múltjában sok a kikötő, minden nép azonban csak egy múltat őriz emlékezetében.*

Tévedsz, Kajafás. Múltunk minden nap multával változik. Éppen az a baj veletek, múltba néző szadduceusokkal, hogy az évszázadokkal ezelőttről ránk hagyott, elképzelt dicsőségünkre – amely időket talán éppen a legkeservesebbként élt meg népünk – és nem a tegnap valóságára akarjátok építeni holnapunkat. Már azok, akiket közületek egyáltalán érdekel a holnap. Mert a visszahozott múlt holnap is tegnap marad.

– *Ha nem élt volna bennünk a múlt dicsőségének emléke, sosem építettük volna fel Salamon lerombolt Templomát.*

Erről szólottam, mert nem csak a köveket raktátok ismét egymásra, de felépültével visszahoztátok az állatáldozatok titeket gazdagító, ősi, pogány rítusát.

– *Tehát igaz, hogy te a Templom lerombolását hirdetted, vagy legalábbis jósoltad meg?*

Semmiképpen sem hirdettem. Megjósoltam? Talán mondtam, hogy semmi sem áll örökké, amit ember épít. Vagy, hogy Salamon Temploma sem állott örökkön örökké. Ha ezt jóslatnak tekinted...

– *És amikor korbácsot fogtál... Talán nem buzdítottad ezzel is azokat a legelvetemültebb esszénus-zelótákat, akik annyira gyűlölnek minket szadduceusokat, hogy minden székelünktől megfosztanának. Templomunk lerombolásától sem riadnának vissza. Te csak mondtad, hogy nem állnak örökké ezek az ember rakta falak, vagy remélted ezt?*

Remélni talán reméltem, mert – amint Pilátus is mondotta – talán csak ez vethet véget az egyre sokasodó égőáldozatok értelmetlen rítusának. De ilyesmire senkit nem buzdítottam. Sőt, az ellenetek fordulókhoz így szólottam: ‚Ha leromboljátok is a Templomot, népünk ismét újra felépítené, mert még nem jött el a mi időnk, az igazi judaizmus ideje. Az életüket közösségük-

nek szentelő legbölcsebb rabbik sem merik még megtörni az ősi pogány szokásokat. A világ bármelyik sarkából ide zarándokolnak, hogy áldozatot mutathassanak be.

– *Ide zarándokolnak, istenfélelmükben engedelmeskednek a törvény szavának. De mit tesznek? Ájtatoskodnak Templomunkban, aztán a világ más tájairól érkezett rabbikkal értekeznek. Megvitatják a vitathatatlant is. Egymást ösztökélik merészebb gondolatokra. Talán jobb lenne, ha némelyikük ide se jönne. Könnyebb lenne megőriznünk őseink hitét, szokásait.*

Ne aggódj, Kajafás! A te életed folyamán mi sem változik. A rabbik még mindig hisznek az engesztelő áldozatok megváltó erejében, az ősi szavakban: „Hogy féljed az Urat, a te Istenedet, és megtartsad minden ő rendelését és parancsolatát, a melyeket én parancsolok néked: te és a te fiad, és a te unokád, teljes életedben, és hogy hosszú ideig élhess." Bizony, bizony, mondom néked, szükségünk lesz engesztelő áldozatokra mindaddig, amíg hisszük, hogy félnünk kell valamiféle fölénk hatalmasodó Urat, ahelyett, hogy eggyé válnánk a szeretet forrásával, a mindeneket magához ölelő Atyával.

– *Miért nem folytattad az Igét? Pár sorral tovább így szól: „Szeressed azért az Urat, a te Istenedet teljes szívedből, teljes lelkedből és teljes erődből." Az Írás, amelytől te elfordulnál, szeretetre is buzdít. Mint ahogy te is erre buzdítod híveidet.*

Buzdít? Buzdítom? Te így látod? Nem kedvemre való ez a szó. De nem ez a baj, hanem, hogy az előbb idézett szavak szemben állnak az utóbb idézett szavaiddal. Mert értsd már meg végre, Kajafás: nem szerethetjük azt, akit félünk. Semmiképp sem azzal a szeretettel, amelyet én érzek. Amelyet hirdetek.

Hirdetek?

Hirdetnék, ha szavakba tudnám foglalni azt, amit éreztetni akartam híveimmel.

Amelynek forrásához törekedtem elvezetni őket.

Ahhoz, amit rájuk hagynék, követőimnek túl kellene lépni az értelem világának a korlátain. Félelmetesnek tűnő lépés ez, amíg meg nem tesszük, ahogy azt már nemegyszer megtettem, és elmélkedésem végeztével meg szándékozom tenni. De te, Kajafás, nem lennél képes követni oda. Nem adhatod föl elméd ha-

talmát az érzelmeid fölött, mert az Igét elmédben, nem pedig a szívedben hordod.

– *Embernek teremtett minket az Úr, állati hajlamainkon uralkodó elmével megáldott embereknek. És nem azért tette, hogy elménket az érzelmeink hatalma alá hagyjuk hajtani.*

Pedig hagyod ezt te is, Kajafás! Hagyod...

– *Még hogy én! Mit vélsz te tudni rólam?*

Annyit tudok, hogy minden éjjel átadod magad az álmok világának. Ott pedig nem számíthatsz a Törvény parancsainak betartására nevelt elmédre. A testét éhezéssel, korbáccsal elméje hatalma alá kényszerítő legkeményebb esszénus sem uralkodhat álmai fölött.

– *Tévedsz, Jézsua. Én már ifjan, érzelmeim lázadozó ifjúkorában megtanítottam magam, hogy álmomban ne álmodjam. Vagy legalábbis ébredésemkor ne emlékezzem álmaimra. Vagy ha eszembe is szöknek, azokkal ne foglalkozzam. Mert ki tudja, honnan jön az álom?*

Látod, Kajafás, felfedeztük a kettőnk közötti – a két lényem közötti? – legnagyobb különbséget. Elmédnek te megtiltottad, hogy befogadja álmaidat, én meg rászoktattam, hogy emlékezzék valamennyire, s álmaimmal is gazdagítsa értelmemet, szívemet. Mert álmaink is belőlünk fakadnak, éppúgy, mint legjózanabb-éberebb gondolataink.

– *Gazdagítsa?*

Emlékszem, amikor először mentem ki Józseffel munkára. Persze, iparkodtam lépést tartani a nálam idősebb Jakabbal. József látta, hogy fogytán az erőm, szólt is, de én nem hallgattam rá. Velük maradtam. Kitartottam esteledésig, még ha sajgott is minden porcikám. Másnap friss erővel, minden reggel erősebben álltam munkába. Az átaludt éjszaka csodákat tesz testünkkel. Hát még elménkkel, lelkünkkel!

Megesett velem nemegyszer – és biztosan veled is, Kajafás –, hogy azt hittem, sosem vergődhetek ki elkeseredett, sötét gondolataim verméből. Vagy legalábbis sosem világosodik meg előttem, amin éppen elmélkedtem. Fél éjszakán át hiába küszködtem ezzel borúlátón, aztán reggel, a felkelő nappal szétfoszlott a reménytelenség: elmém megvilágosodott.

– *Kipihented magad.*

Több volt az annál, Kajafás, sokkal több, mert nem ott kezdtem elmélkedésemet, ahol előző este feladtam a küzdelmet. Megesett nem is egyszer, hogy egyetlen éjszaka alatt megvilágosodott az, amit hetekig homály fedett...

Eszemmel fel sem fogható csodák történtek velem az álmok világában már ifjúkoromban. Hát még, amikor megtanultam álmaimat az éber értelem által el nem érhetők felé terelni.

– *Talán uralkodsz álmaid felett?*

Nem. Uralkodni felettük miért is akarnék? Épp elég nehéz a gondolatainkat igazán szabadon engedni a nappali töprengéseinkben, miért akarnánk uralkodni azon, amit az éj leple alatt mer elénk tárni elménk.

Elménk? Gondolataink elménk szüleményei, de az álmok honnan jönnek? Lehet, hogy sokkal mélyebbről, lelkünk kifürkészhetetlen mélységeiből törnek fel? Ugyanonnan, ahonnan a jelenések, látomások, próféciák.

Álmodni vágyom! Elérni az elérhetetlent, látni a láthatatlant, érezni a tapinthatatlant.

– *És álmaidban kit szeretnél látni; Jézsua?*

Káinról szóltunk az imént. Itt az ideje, hogy lassan átadjam magam az álmoknak, és elérhessem azt a legtávolabbi múltat, ami értelemmel el nem érhető.

Valld be, Kajafás, magadban már latolgattad: ‚Jó, jó, lehet, hogy szegény Káin...' És ez nagy szó, mert eddig még azt sem tételezted fel, hogy érdemes lenne őt meghallgatni. Nem is gondoltál arra, hogy ha elbukott is, valami emberit talán benne is felfedezhetünk.

Az Írás szava szerint „...szól s beszél vala Káin Ábellel, az ő atyjafiával." Vajon nem kellene legalább azt tudnunk, hogy mi hangzott el közöttük? Az Úr tudta, hogy Ábel a bátyja keze által halt meg, felelőségre is vonta, mégsem nevezte Káint gyilkosnak. Sőt, védelmébe vette „És monda néki az Úr: Sőt inkább, aki megöléndi Káint, hétszerte megbüntettetik." És jelet tett az Úr Káinra, hogy senki meg ne ölje, aki rátalál. Tehát nem gondolod, hogy az Örökkévaló tudott valami enyhítő körülményről? Különben miért hagyta volna, hogy az Éden ka-

pujától Nód földjére száműzött Káin az Ő védelme alatt békességben éljen és szaporodjék, míg testvérét, Ábelt halállal sújtotta.

– *Mármint Káin. Vigyázz, Jézsua, mert szavaid úgy is érthetők, mintha maga az Úr sújtott volna le Ábelre.*

A te hitedről szólottam, Kajafás. Te hiszel abban, hogy az Úr akarata irányítja minden tettünket, hogy tőle ered minden cselekedetünk ereje. Hiszen te vagy az, aki hiszed és vallod, hogy az Írás minden szava: megtörtént valóság, márpedig akkor a testvérek egymás ellen fordításáért az Urat vádolnák ezek a sorok: „Lőn pedig idő multával, hogy Káin ajándékot vive az Úrnak a föld gyümölcséből. És Ábel is vive az ő juhainak első fajzásából és azoknak kövérségéből. És tekinte az Úr Ábelre és az ő ajándékára. Káinra pedig és az ő ajándékára nem tekinte, miért is Káin haragra gerjede és fejét lecsüggeszté." Ezek szerint az Úr minden általunk ismert ok nélkül kedvezett az egyik testvérnek, pedig tudnia kellett, hogy ezzel haragra gerjeszti a másikat.

– *Az Úr próbára tette Káint. Látni akarta, hogy lakozik-e szívében gonosz készség akár a gyilkosságra is.*

Már megint próbatétellel állsz elő, mint Ádámtól és Évától kezdve mindig. Pedig neked is tudnod kellene, hogy erre sosem lehet szüksége az Úrnak, ha valóban a szívünkbe lát, ahogy azt szentül hiszed. Miként én magam is, mert a Teremtő biztosan ismeri az Ő teremtményét, miként az Atya az Ő gyermekeit.

– *Csak nem azt akarod megint mondani, hogy a történet meg sem esett? Hogy testvér a testvérére nem emelt kezet?*

Ezt nem mondtam. Sőt, tudjuk, hogy ez megesik napjainkban is. És bizonyára megesett akkortájt is, amikor az Írás szavai megszülettek. Lehet, nem is egyetlen Ábel és egyetlen Káin sorsáról szól. Ha így van, az Úr, amikor Káin életét elvenni nem engedte, kevésbé szigorú ítéletű volt, mint megannyi, kisebb vétségben bűnös lelkek ügyében Mózes. Sőt lehet, hogy a szavak: „...aki megöléndi Káint, hétszerte megbüntettetik" – éppen hozzátok, bírákhoz szól, akik kiméritek a halálbüntetést. Nem gondolod, hogy a teremtő Isten ezen szavai szemben állnak Mózes megannyi „halállal lakoljon" törvényével. Nem gondo-

lod, Kajafás, hogy meg kéne értened, miért védi az egy igaz Isten még a gyilkos életét is?

Szólj hozzánk, Káin, s ha vádat emelsz, lássuk, ki az, akinek megbocsáthatunk. Mert ha igaz a vád... Kezd emlékezeted kezdetén.

– Érzem, Jézsua, te meg is értenéd, hogy nem saját életem védelmében tettem, amit tennem kellett. De hosszú történet ez. Nagyon hosszú. Főként, ha Kajafás minduntalan félbeszakít minket. Túl fáradt vagy te már ahhoz, Jézsua, hogy megértessem veletek, milyen lehetetlen lett volna mindaz, amit írásotok megtörténtként hagy rátok. És mire mennénk, ha csak az én történetemet hallanátok? Akkor talán öcsémet, vagy éppen anyánkat vádolná Kajafás.

Nem is az a kérdés, hogy mit hisz Kajafás és mit nem... Azért nem szólok Őhozzá, mert soha végig sem gondolta, hogy mi lakozhat az Írás szavai mögött. Mindig csak a testvérgyilkost látta, és most is csak azt akarja látni bennem. Akármit is mondanék, Kajafás el nem hinné, hogy Ádám és Éva nem élhetett úgy, ahogy írva vagyon. Hogy magányukban-félelmükben, apátlanul-anyátlanul, mit sem tudva életről, halálról, eszüket vesztették volna az állatok kertjében.

Indulj ki ebből és gondold végig, hogy mi lett volna, ha a kiűzetés után tényleg csak mi négyen léteztünk volna az egész világon. Egyetlen egy asszony és három férfi...

– Ne csűrd-csavard. A gyilkosságról beszélj! Valld be...

– Nem vallok én be neked semmit. Főpapi, szadduceusi kevélységedben meg sem érthetnéd, amit mondok.

Én is itt vagyok, Káin! Gyere, lépj ki ebből a sötétségből. Lépj ki az Ige leple alól, hogy végre megismerhesselek. Megérthesselek. Téged és a tieidet. Hogy mi történt az Éden kertjében. Mi volt az a Tudás, amelyért szüleid kiűzettek a paradicsomból. És mit tettek, miután kapuja bezárult mögöttük. Mindezt meg kell értenünk, ha azt akarjuk, hogy megvilágosodjék számunkra a ti történetetekre épülő Ige. És hogy ki lehetett a Kert Ura, aki „...alkonyatkor a kertben jár vala", és úgy beszélgetett szüleiddel, ahogy mi szólunk manapság egymáshoz.

Nem szerethetem tiszta szívből és egészen őseink Istenét, fel nem foghatom és el sem fogadhatom a Teremtő, az Atya lényegét, míg ki nem szabadítom az emberi tulajdonságok, gyarlósá-

gok szoros fonadékából, avagy érzelmeink selyemgubójából, melybe a néki tulajdonított szavakból sarjadt képzeletünk és szeretetünk befonja.

– *Most meg az Örökkévaló és a Teremtő között tennél különbséget?*

Ne feledd: lehet, hogy a Gonosz is örökkévaló. Hacsak nem az átokból fakadt Ő, amellyel az Örökkévaló ősszüleinket sújtotta.

– *Az Ádámhoz intézett „Orczád verítékével..." átokra gondolsz?*

Vagy inkább az Évához szólóra, amellyel az írnokok szerint Isten férje hatalma alá helyezte az asszonyt. Hiszen ez lehet az eredete annak a mindent felülmúló gonoszságnak, amellyel egymás fölé akarunk kerekedni.

– *Hányszor mondjam! Isten sugallta szavak azok, az Írás szavai, akárki ajkáról is eredtek.*

De az Ige betűvetője ember volt. Lelkében sérült, gyengeségét restellő férfiember, aki az Istennek tulajdonított átok segítségével szerette volna magát legalább asszonya fölé rendeltnek hinni.

Csak most látom be, mekkorát hibáztam, hogy más rabbik példájára én is csak férfiakat fogadtam tanítványaimnak, amikor visszatértem a pusztákból. Aztán már késő volt. Péterék nemcsak tanítványaim, de testőreim is lettek, és jobban féltettek az asszonyok lágy szavától, mint Róma kardjától. Pedig az én hagyatékom szelídebb, mint amit a férfigőg befogadhat.

– *Csalódtál tanítványaidban? Hát ez bánt téged, Jézsua? Nem sikerült a halászokból hozzád méltó rabbikat nevelned?*

‚Hozzám méltó'?! Rosszul mondád, Kajafás, én remélem, hogy méltó lehetek hozzájuk. De azért kiérzem kérdéseidből a megértésemre törekvő együttérzést. Látod Kajafás, mennyivel közelebb kerültünk egymáshoz... Végül talán már képes leszek szeretni téged. Nem szánalommal, hanem igaz, megértő szeretettel. Segítségedet elfogadni képes szeretettel.

Hozzád fordulok ezért, Templomunk főpapja, mielőtt álomra térve, búcsút veszek tőled: segíts, hadd lássam világosan, mit kell tennem. Aggódom népemért és minden nép jövőjéért.

Borzalmas látomások gyötörnek. Nem csak itt és most, újjászületésem sírjában. Nem, Kajafás, már évek óta kínoznak egy

szörnyű jövő képei. Igaz, eleinte csak fel-felvillantak, de János halála óta...

Nem rémeket látok, nem sokszarvú szörnyeket. Nem, Kajafás, amit én látok a jövőnkben, az emberiség jövőjében, az iszonyúbb, rettentőbb, mint amit Dániel és János, vagy az Apokalipszis bármely más hírnökei láttak.

Az Apokalipszis szörnyei a próféciák szerint eljönnek – százakat, talán ezreket fölfalnak, széttépnek, összetipornak –, de aztán eltűnnek. A végidők is véget érnek.

– *Embereim szerint te nem hiszel, talán sosem hittél az apokaliptikus jóslatokban, a végidőkben. De hát akkor honnan a rettentő képek?*

Éppen ez a legelviselhetetlenebb az én jövő-látomásomban, hogy ami nem jön el, az el sem múlhat. Tehát ami van, az marad. Nem számíthatunk kívülről érkező, mindent hatalmasan megrendítő kataklizmában. Ez rettent meg engem.

Látván a rosszat maguk körül, János szíve, és a többi apokaliptikus szekta prófétáinak szíve összeszorult, és torkuk szakadtából kiáltottak az egekre: Oh, mondd Uram, meddig tűröd még, meddig viseled el gonoszságunkat? Bűneink áradatát?

S válaszra várva, hangot hallottak. Ingerült, türelmét vesztett hangot, s isteni válasznak vélték. Olykor belőlem is heves kérdések törtek az egekre, de a háborgó, indulatos válaszban saját hangomat ismertem fel.

– *A te hangodon is szólhat hozzád az Úr. Csak állj készen szavainak befogadására.*

Azért ismerhettem fel abban a türelmetlen hangban a sajátomat, mert akkor már megnyílt a szívem az én Istenem hívó szavára, és az Atya az Ő türelmét soha el nem veszíti. Az Ő pohara soha be nem telik.

– *Csak nem azt akarod megint mondani, hogy az az Isten, akit Atyának nevezel, sosem sújt le ránk, bármennyit és bárhogyan vétkezünk is ellene?*

Így van, Kajafás. Ő nem engedi ránk az apokalipszis rémeit, nem hozza ránk a végidők ítéletét.

– *De akkor a jövőt kémlelve mi rémített meg, ha nem az elérkezettnek hitt végidők?*

A felismerés, hogy nincs könnyű kiút: nem jön el a Vég. Nem szállnak alá mennybéli seregek, hogy legyőzzék ellenségeinket, s kardélre hányják a más isteneket szolgálókat.

Miután rátaláltam a minden gyermekét egyaránt szerető, a tékozló fiát is hazaváró Atyára, lassan megvilágosodott előttem: nem számíthatunk a végidők megváltó katarzisára. Nekünk kell megbocsátanunk a bűnösöknek, jó útra vezetnünk a gonoszokat. A tékozló fiút nekünk kell hazavárnunk. Ellenségeinkkel nekünk magunknak kell békét kötnünk. Más népek fiait, a más hangokat hallókat nekünk kell megértenünk.

– Az Örökkévaló nélkül mire sem jutsz.

Te, és a léviták az Örökkévalóról meg a Seregek Uráról szóltok hozzánk, és felelősnek tartjátok Őt minden jóért és rosszért. Mindenért, ami megtörtént és történni fog. Én is ilyen mindenható, mindent tudó, minden hajunk szálára vigyázó Isten imádatában nőttem fel. Szentül hittem, hogy engemet körülmetéltségem, az Örökkévaló szövetségének jegye megvéd bármi gonosztól.

Hallottam ugyan körülmetéletlen pogányokról, de a mezítlábas adószedőket – Názáretbe rézgarasokat beszedni csak ilyeneket küldtek – kísérő római katonák nem szorultak segítségre: Róma védelmében azt tehettek, amit akartak. Egyikük egyszer táncoló lova hátáról le sem szállva, hétágú szöges korbácsa első csapásával lehántotta a híveiért szót emelő, jóságos rabbink hátáról a gúnyát, a másodikkal a bőrt.

‚Seregek ura, hol vagy most?' – kiáltott fel bennem egy hang, de tenni mit sem mertünk. Szent szövetségünk védelme alatt sem.

Ennek a jelenetnek a szívemet örökkön szaggató emléke vezérelt aztán a zelótákhoz. Amit – jól tudod, Kajafás – később csakugyan megbántam. De hát nem én voltam az egyetlen galileai ifjú, akit Róma zsarnoksága azoknak a semmitől vissza nem rettenő fanatikusoknak a karjaiba hajtott.

Ők nem voltak olyan türelmesek, mint az Örökkévaló. Aki olyan türelmes, mintha nem is lenne...

– Ismét az Örökkévaló kétségbevonásával háborítasz fel. És még a rettegett végidőket is könnyű kiútnak nevezed.

Avagy talán nem könnyű kiút, ha másra hagyod, hogy húzzon ki a csávából? Legyen az akár Istened is? Talán nem a legkönnyebb kiút, ha mindent egy – gondunkat viselő! – Istenre hagyunk? De tedd csak fel magadnak a kérdést: honnan a gondolat, hogy Alkotónk egyben Gondviselőnk is? Pedig ha egy az Isten, e kettő csak egy és ugyanaz az Isten lehet.

Mivel az alkotott világ létrehozójának léteznie kellett mielőtt elválasztotta a világosságot a setétségtől – mint ahogy az atyának léteznie kell, mielőtt gyermekei születnek – a Teremtő csakis az Örökkévaló lehet. A Gondviselő viszont nem létezhetett az alkotás előtt, mert addig nem volt minek gondját viselnie.

– Az Örökkévaló mindenható, mindenre képes, tehát alkotásának befejeztével a gondviselőjévé is válhatott.

Amint befejezte Alkotását?

– Miért ne?

De hiszen az Írás szerint Isten a hatodik napon fejezte be alkotását és a hetediken megpihent. Mint ahogy az írva vagyon: „És megáldá Isten a hetedik napot, és megszentelé azt; mivelhogy azon szűnt vala meg minden munkájától, melyet teremtve szerzett vala Isten."

Erre emlékezünk meg minden hetedik nappal, és éppen te vagy az, aki a legkeményebben betartatja a Törvényt: elítélsz bárkit, aki akár csak háza kicsiny kertjének gondját viselné szombat napján, a sabbaton. Ha feltételeznéd, hogy Isten a hatodik napon befejezte alkotó munkáját, és a hetediken megkezdte a gondviselést, akkor ezt mondanád: a hetedik napon viseld gondját mindannak, amit az előző hat napon megalkottál, megszereztél, felépítettél, elvetettél. De nem ezt mondod.

– Nem tartod gyenge érvnek ezt ahhoz, hogy megtagadd az isteni gondviselésbe vetett hitet?

Hadd idézzem az Igét: „És látá Isten, hogy minden a mit teremtett vala, ímé igen jó. És lőn este és lőn reggel, hatodik nap." Bizonyára emlékszel rá, Kajafás, hogy mikor látta ezt így az Úr.

– Mielőtt nyugovóra tért.

Igen, és miután megáldotta az általa alkotott emberpárt is, intette őket, hogy szaporodjanak, majd így szólott hozzájuk:

„...és hajtsátok birodalmatok alá; és uralkodjatok a tenger halain, az ég madarain, és a földön csúszó-mászó mindenféle állatokon." Majd azt is elmondta az Úr, hogy mit rendel eledelül az ember és mit az állatok számára. És ezután még egyszer körülnézett, mielőtt nyugovóra tért, és látta, hogy „minden a mit teremtett vala, ímé igen jó". Tehát látta, nemcsak, hogy Alkotása minden része tetszésére van, hanem, hogy az teljes összességében működik. Minden élőlény tápláléka biztosítva van örökkön örökké: igazából ez az Ő gondviselése. De ezen túl is, Alkotásába építette mindazt, ami szükséges a működéséhez. Ez a lényege annak az ősi, még Mózes korát is megelőző tanításnak, Izsák kevesek által ismert tanításának.

– *Jól tudod, hogy azt a tanítást mi el nem fogadjuk, mert szemben áll az Örökkévaló ránk hagyott szavaival.*

Vagy hiszed, Kajafás, hogy mindent, amit teszünk, Isten akaratából tesszük, vagy nem. Ha hiszed, akkor el kell fogadnod, hogy minden szót, amelyet ezen a földön bárki valaha is kimondott, Isten akarata szerint mondta ki. Akkor nem vethetünk el egyetlen tanítást sem, legfeljebb megkérdezhetjük: mi szándékból hagyta azt ránk az Úr, és mit mond az számomra?

– *Megbolondulnánk, ha minden ember valaha is kimondott szavát, minden valaha is elhangzott tanítását számon tartanánk és értékelnénk, hogy mit is mond számunkra? Ősapáinknak el kellett dönteniük, hogy mit hagyjanak ránk az Írásban, és mi az, ami jobb, ha feledésbe merül. Itt persze nem a Tórára gondolok, amelynek öt könyvét Mózes az Örökkévaló sugallatára írta le számunkra. De a többi szent tekercsben is sok bölcsesség rejlik.*

Miként mindabban, ami népünk ajkán él, valamint a rabbik értelmezéseiben, ha nem foglaltatnak is a tekercsekben. De hagyjuk ezt, Kajafás, túl fáradt vagyok már ehhez...

– *Nyugodt lehetsz, hogy mindazokat a történeteket, tanmeséket, jövendöléseket, mindazt a bölcsességet, melyet erre méltónak tartottak őseink, belefoglalták a ránk hagyott tekercsekbe. Ami megtartotta őket, az megtart minket is.*

Változnak az idők, Kajafás. Más veszedelmek leselkedtek ránk Noé korában, és mások Ábrahámében. Mások Egyiptomban, József dicsőségének éveiben és mások az utána következő rab-

ságban. Átéltük azoknak a hosszú évszázadoknak, első évezredünknek minden veszélyét az Írás nélkül. Minden írás nélkül. Sőt, lehet, hogy éppen ez segített túlélni kicsiny népünknek a legveszélyesebb időket is, mert szabadon követhette hagyományait, amikor azok voltak segítségére, vagy új utakat keresett és talált, ha arra volt szükség.

De miért is vitázok veled erről? Fáradt vagyok. Túl fáradt ahhoz, hogy érezzem testem panaszait! Már csak a gondolatok fájnak.

Tartanak ébren.

Az értelem megtette, amit megtehetett! Elég az elmélkedésből, Kajafás! Hiszen sosem győzlek meg, hogy előbb-utóbb túl kell lépnünk a több mint ezeréves, kegyetlen korszakból ránk maradt mózesi törvényeken.

– *Mint ahogy én sem győzlek meg arról, hogy a Mózes könyvében előírt áldozatok és rítusok tartják fenn szent szövetségünket a Seregek Urával, Gondviselőnkkel. Hol lennénk Mózes nélkül? Pedig téged nem is annyira a törvények háborítanak fel, hanem a megszegésüket büntető halálra kövezés. Az égőáldozatban is csak egy állati élet kioltását látod. Égre szálló füstjében nem érzed...*

Sejtethette-e Mózes, hogy több mint ezer év multán, egy egészen más korban, még élnek majd azok a rítusok, amelyeket Egyiptomból kimenekített, ott pogány szokásokban nevelkedett, a pusztákon bolyongó, elkeseredett népe vigaszára írt elő?

Igen, Mózeshez még kell szólnom.

Mózes! Végig gondoltad-e, hogy a pogány rítusok írásba foglaltatásával milyen múlthoz kötöd Egyiptomból kimenekítetett néped jövőjét? Elképzelhetted-e, hogy ezer évvel letelepedésük után az ígéreted földjén lévitáid még mindig a nevedhez fűződő templomi áldozatokkal és véres szertartásokkal – melyeket talán ipádtól, Midián papjától lestél el – remélik elnyerni bűneink bocsánatát. Istenük segedelmét. És égőáldozatokkal adnak hálát ezért.

Valld be, iszonyú haragra gyúltál, amikor törvényalkotó elmélkedéseid végeztével alászállottál a Sinai hegyéről és láttad, hogy néped pogány orgiákban aranyborjút bálványoz. Nem Istened, hanem feltörő dühöd hangjára hallgattál, amikor háromezer emberedet lemészároltattad – még ha beláttad is, hogy

könnyebb volt népednek elhagyni Egyiptom földjét, mint feladni ott felvett pogány szokásait.

Avagy nem ezért írtál elő számukra az ottaniakhoz hasonló rítusokat?

Megértem, hogy nem szívesen beszélsz erről. Én is jobb' szeretnék csakis úgy emlékezni rád, mint korát messze megelőző bölcsre. Tíz aranyszabályodnál mindmáig semmi sem mutat jobb utat boldogulásunkhoz, a mindannyiunk sóvárogta boldogsághoz. De mondd, ugyancsak tőled, ugyanattól a Mózestől származik a szintén ránk hagyott, minden jóra és rosszra kiterjedő, még vagy hatszáz törvény is? És a megszegőire, a vétőkre kiszabott kegyetlen büntetések?

A megannyi „halállal lakoljon".

Mert: „A ki megveri az ő atyját vagy anyját, halállal lakoljon."

Szigorú büntetés, ám lehet nagy a bűn is. De ha csak kezet emel rá? Vagy elveszti fejét és apja ellen fordul, ha az bántalmazza az anyját? Mert van ilyen is, Mózes...

Meg aztán: „A ki szidalmazza az ő atyját vagy anyját, halállal lakoljon."

És aki nem is tudja, ki az apja? Amiként te sem tudtad, Mózes!

Nem is tudhattad.

Miként én sem.

Sőt, te talán azt sem tudtad, hogy ki az anyád. A Fáraó leánya, aki a fekete szurokkal óvott kosárban rád talált a folyóban, nem volt az édesanyád.

Talán innen fakadt a botlásokat, majd' minden vétséget halállal sújtó keserűséged!

Hozzád szólok, Mózes, aki Istenedre hivatkozva kinyilatkoztattad, hogy „A ki úgy megver valakit, hogy meghal, halállal lakoljon". És kimondtad ezt, miután jómagad is – igaz, nagy és talán jogos indulatodban – embert öltél, még mielőtt valaha is hallottad volna Istened hangját. Mert rólad szól az Írás: „...agyonüté az Égyiptombelit és elrejté azt a homokba."

Mózes! A te hangodon akarom hallani a rólad szóló történetek igazát és értelmét!

Avagy téged nem bírhatlak szóra?

Fogytán az erőm?

Netán kivárnád, míg erőim fogytán már szembe sem szállhatok veled? S az Írásból nem olvashatom a fejedre, hogy hány ember életét vették a te törvényeid alapján? Mennyi értelmetlen vérontás követte a példádat?

Hálával tartozunk neked, hogy kihoztad népünket az egyiptomi fogságból. De szükség volt-e mindarra a könyörtelenségre? És valóban megtörtént mindaz, ami írva vagyon?

Valaha is megtudhatom?

Mózes! Te, aki a Fáraó udvarában nőttél fel, az ő papjai között – majd Midián papjának házában éltél az ő lányával, Cippórával fél életeden át – milyen isteneknek áldoztál?

Halljalak, Mózes, honnan azok a könyvedbe foglalt engesztelő és hálaadó égőáldozatok?

– *Nem hallgathatom tovább istenkáromló szavaidat, Jézsua. Tán csak nem azt vetnéd Mózes szemére, hogy egyiptomi pogány szokásokat örökített ránk, csakhogy kedvébe járjon a hontalan népnek, melyet elkeserített a várakozás az isteni ígéretek teljesülésére? Arcátlanság! Hogy jössz te hozzá?*

Nem könnyen, Kajafás. Évek óta reméltem, hogy az önmagukat és egymást faggató, sok száz rabbi között akad legalább egy, aki felveti ezeket a kérdéseket.

Helyettem?

– *Mózest is megtagadnád?*

Nem, Kajafás. Csak megtisztítanám a pogány sallangoktól, hogy bölcsessége méltón ragyogjon.

– *Úgy beszélsz Mózes bölcsességéről, mintha nem Isten írnoka, hanem valami athéni filozófus lett volna.*

Habár jóval megelőzte azt, amit sokan a gondolkodás fénykorának tartanak, boldogulásunk fő feltételeinek felismerésében az ő tíz Igéje kétségkívül túltett Athén bölcsein.

– *De hiszen azok a kőbe vésett parancsok Istentől erednek.*

Bizony, bizony, mondom néked: embervoltunk, embertársainkkal szembeni viselkedésünk törvényei belénk vésettek. Ezek szólaltak meg Mózes Sinai hegyi elmélkedésében. Mély elmerültségében megnyilatkozott számára – lehet, Isten sugallatára – mindaz, ami lehetővé tette és teszi az idők kezdetétől fogva,

hogy kisebb-nagyobb közösségekben elviseljük egymást. Sőt, olykor örömünket leljük egymásban.

Örök időkre szóló igazság Mózes tíz igéje.

Örök időkre?!

A kövek is elmállanak, elmosódik a beléjük vésett szó – még ha Isten ujja írta is –, de amit évezredek írtak a szívünkbe, az szikláknál maradandóbb.

Szétmállok én is?

– *Eddig csak a ránk hagyott történetek isteni eredetét vontad kétségbe. Most mintha azt állítanád, hogy legfőbb tíz törvényünk sem az Örökkévalótól való, hanem öröklött természetünk része.*

Ha az Örökkévalót ismered el Teremtőnek, akkor mindaz, ami az idők kezdete óta öröklött részünk, Tőle ered, éppúgy, mint mindaz, amit az ő terve szerint később nyertünk el.

De nem vitatkozhatok tovább veled, amikor nekem Mózes szemébe kell néznem.

Áldás véled, Főpapunk.

Mózeshez kell szólnom, mielőtt álomra térek.

– *Várj Uram! Én szólok hozzád, Mester, a te hűséges Pétered. Kérlek, uram! Oldd fel tilalmadat. Szólnom kell hozzád, mielőtt magad elé hívod a hatalmas Mózest! Mert ő rád törhet, ahogyan életét vette annak a...*

Azt hittem, már régen megtértél az álmok világába. Reméltem, hogy ott találkozunk, Péter.

– *Veled virrasztottam, Mester! Minden szavadra figyeltem, vigyáztam. Növekvő aggodalommal. Rettenettel.*

Már-már az álmomból hívtál vissza, ahol a képzelet szárnyra kél, a múlt visszatér a jelenbe és a jövő eléd tárul, a holtak feltámadnak, az élők újjászületnek és azzá lesznek, akik-amik lehettek volna.

Lehettem volna?

Fáradt vagyok, Péter, és a Törvényhozóhoz még nem is szóltam. Testem és elmém kimerült. Gondolkodj mindazon, amit elmélkedésemből hallottál. Ha visszatérek hozzátok, újjászületve...

– *Ha visszatérsz...? Uram, mesterem! Gondolkodom szavaidon, de előbb hadd tegyem fel a lelkemet senyvesztő kérdéseket, amelyek Kajafáshoz intézett szavaidtól – és a ki nem mondottakat is végiggon-*

dolva – fogantak meg bennem. Bizonyságra van szükségem, Uram!

Tehát csak reméltem, hogy lényem azon része, amely a te hangodon szól hozzám, Péter, elszunnyadt. Tudom, megbotránkoztattak gondolataim, de mondd, mi aggaszt ennyire?

– Uram! Mi lesz velünk, ha mindent megtagadsz?! Mindent, ami eddig életben tartott minket. Ami azzá tett, amik vagyunk. Adsz-e nekünk új törvényeket? Van-e, lesz-e, mesterem, új tanításod a számunkra? Számomra? Aki tanítványaid közül elsőként hallgathatta szavaidat, a lábadhoz kuporodva.

Látod, Péter, nem értetted meg sem példabeszédeim, sem példamutatásom lényegét. Azt, amit soha meg nem tagadtam, és amiért most minden mást megtagadok. Nem is érted meg, míg uradnak, mesterednek szólítasz.

Vagy netán a Messiásnak tartasz.

Te ülhettél elsőként lábamhoz? Ez nem rajtam múlott. Én sosem tettem különbséget köztetek – mint ama nagy rabbik, akiknek vannak színük előtt álló, meg lábukhoz ültethető tanítványaik. Én nem tartottam magam különbnek egyiketeknél sem. De ti szertartásos, farizeusi alázat jelének tekintettétek, hogy megmostam lábatokat. Nem hittétek, hogy boldog örömmel tettem.

– Hittük! Hittük, mert mondtad, Mes... Testvér. Tanításod minden szavában hittünk és örökkön-örökké hinni fogunk.

Bezzeg, amikor először találkoztunk, nem a szavak áradatára volt szükséged! Nem tanításom bölcsessége vonzott hozzám. Megláttál ott, a galileai tenger partján, és hívó szavamra otthagytad halászhálódat és követtél. És testvéred, András is, majd Jakab és János... Mit sem tudtatok még tanításomról! Nem is törődtetek mondanivalómmal.

Miért szégyellitek bevallani, hogy nem a szavaim – a szeretetem vonzott titeket hozzám? Egymásra találtunk és testvérek lettünk

– Testvérek is maradtunk. Mindenben rád hallgattunk. Követjük...

Azt mondod: rám hallgattatok. Én pedig azt mondom: mint testvérek, egymásra hallgattunk. Mert közülünk a legszerényebbnek is volt olykor mondanivalója. És talán éppen akkor forrtunk össze igazán, amikor szótlanul vártuk, hogy kivond hálódat,

vagy már a tó partján falatoztunk aznapi fogásodból. Miért vágytatok többre?

– *Hiszen küldetésed volt.*

Küldetésem?! Ti találtátok ki, hogy bennem és általam teljesedik be az Ige. A próféciák. Avagy nem fivéred, az a csökönyös András, meg a bölcs Zebedeus kisebbik fia, János bizonygatta rendíthetetlenül, hogy anyám férje Dávid király utóda? Mintha ezzel beteljesülhetne bennem a Dávid magváról szóló jövendölés. Mintha én József vére lennék!

Jézsua ben Dávid?

– *Akkor még nem tudtuk, hogy Mária férje nem a te valódi apád. Honnan tudhattuk volna, míg meg nem ismertük bátyádat, Jakabot? Mármint József Betlehemből magával hozott fiát. Meg öcséidet, anyád Józseftől való gyermekeit. Te addig egy szóval sem...*

Mit mondhattam volna?

Eldicsekszik bárki is azzal, hogy nem tudja, ki az apja?

Mi mindannyian az Atyáról beszélgettünk. A jóságos Teremtőről, aki mindannyiunkat egyformán szeret, legyünk akár Dávid magva, akár Nabukodonozoré – ahogy jómagad is mondtad.

– *Küldetésednek sok más jele is beteljesedett...*

Mi lehet magasztosabb küldetés, mint szeretetben élni? Egy életen át ebben a megváltó, boldogító érzésben gyarapodni. Azt pár emberrel megosztani. Az ő szeretetük melegében szeretetben növekedni.

– *De hiszen jól tudod, hogy mióta megismertünk, testvér, egyre mélyebben szerettünk Téged mindannyian.*

Igen, és egyre inkább felém fordultatok. A boldogságot, a beteljesülést csak tőlem vártátok. Azon vitatkoztatok, hogy melyiketek ülhet lábamnál, ki állhat előttem és ki mögöttem. Mintha valami híres rabbi zsinagógájában vagy a Templom farizeusai között, nem pedig a tóparti napsütésben vagy az olajfák árnyékában beszélgettünk volna.

Emlékeztek?

Holott bizony mondtam néktek, a szeretet közösségében nincsen állóvendég és ülő vendég. Álló tanítvány és a mester lábához ültetett tanítvány. Sőt, nincs se mester, se tanítvány. Se pap,

se zarándok. Örökkön gyarapodó szeretetben csak testvérek élhetnek együtt – testvér.

Testvér!

Legyetek álmaimban Testvérek!

– *De mit tehettünk, ha egyre többen csatlakoztak hozzánk? Kellett, aki vezesse, etesse, elszállásolja őket. Csak segíteni akartunk, amikor mi, első követőid, magunkra vállaltuk mindezt. Könnyű volt neked pénzhez nem nyúlnod, mikor mindig ott állt mögötted Iskáriótesz az erszényünkkel. Mi csak segítettünk neked, mindannyian a magunk módján, küldetésed betöltésében. Mi csak hadnagyaid voltunk.*

És te seregem fővezére akartál lenni, aki diadalra viszi ügyünket. Látod Péter, itt tévedt meg közösségünk. Túl sokan jöttek...

Túl sokan?

Mégsem elegen?

Túl népes lett közösségünk...

És még nagyobbak a reményeink.

Nem téged vádollak, Péter. Követőim rajongásának én is rabja lettem. Talán az esszénusok is úgy kezdték, mint mi. Akik már nem viselték el a farizeusok gőgös képmutatását, a főpapok hatalomvágyát, a léviták hanyagságát – és a Templomban a kufárkodást –, kimenekültek a qumráni barlangvilágba, hogy ott a maguk módján békességben éljenek. De közösségük egyre sokasodván, vezetőket választottak, majd bevezették a Közösség Szabályait. Írásba is foglalták.

És kezdődött minden elölről.

Minden?

Már ketté is váltak, amiként annak előtte a Templom emberei is két pártra szakadtak.

Ha nagyobbra nő egy közösség, mintsem, hogy valamennyi tagja név szerint ismerje egymást – vezetőkre van szüksége, vagy szétesik. És a vezetőket előbb-utóbb megfertőzi a hatalomvágy...

Tiberius!

– *De mit tehettünk volna, mester? Nem küldhettük el azokat, akiknek szíve szomjúhozott, akiknek lelke éhezett, akiknek szüksége volt rád.*

Bizony, nem egyszer mondtam néktek, hogy folytatva eddig közös utunkat, menjetek a világba egyenként vagy párosával: vigasztaljátok az elhagyatottakat, gyógyítsátok a betegeket, sugározzátok a szeretetet.

A megváltót...

És követőitek, a ti példátok követői már újabb közösségeket gyűjthettek volna maguk köré. Így azóta akár száz közösségünk is létezhetne Júdeában és Galileában, s ez már magva lehetne a Szeretet Országának.

Az új Éden...

– *Csak nem azt mondod, uram, testvérem, hogy mivel nem követtük szavaidat, sosem jön el a Szeretet Országa? Megtagadtatik álmunk, a békességes, új Éden? Nem jön el, mert nem voltunk képesek elhagyni téged?! Hozzád hoztuk a mi követőinket is, mert nekünk is szükségünk volt tanításodra. Hallanunk kellett...*

Hallanotok kellett szavaimat, látnotok cselekedeteimet, mert fejetekbe vettétek, hogy én vagyok az Eljövendő, akiben beteljesedik az Ige.

A Messiás...

És minél inkább mondtam néktek, hogy nem szült asszony olyan emberfiát és sosem is szül, aki egymaga visszahozhatja e földre az elvesztett Édent, annál inkább bizonygattátok, hogy én más vagyok. Hogy én mindannyiunk szerető Atyjának, a Teremtőnek minden fiánál kedvesebb fia vagyok.

Nem elég, hogy nem ismertem, s hiába kerestem, soha meg nem találtam vér szerinti apámat, de szerintetek még csak nem is ember magvából fogantam anyám méhében...

Megfosztottatok...

– *Legifjabb testvérünknek, Jánosnak még nem nőtt be a feje lágya. Meg aztán jól tudod, hogy szinte gyermekes rajongásában mindannyiunknál közelebb akarta magát érezni hozzád. Atyád fiának akarta tudni magát. Nem hibáztathatsz mindannyiunkat az ő álmaiért.*

És az én álmaim?!

Hagyjatok végre az álmok világába merülni.

– *Nem hibáztathatsz engem...*

Nem hibáztatlak én egyiketeket sem. Nem azért választottam sírom magányát, hogy ítélkezzem, hanem mindannak megértéséért, amit eddig fel nem foghattam. Mert akit elítélsz, azt kiveted szívedből, akit pedig megértesz, azt befogadod. És szegényebb leszel, ha kiveted szívedből akár legádázabb ellenségedet is, és minden kincsnél bőkezűbben gazdagít, ha szívedbe fogadod azt, aki ellened vétett.

Pilátus!?

Mert bizony mondtam néktek: a bennünk lakozó Teremtőisten legnagyobb ajándéka a megértő szeretet emberi ésszel felfoghatatlan csodája. És amit mi értelmünkkel fel nem foghatunk, azt erősebbé, magasztosabbá nem tehetjük akaratunk által. Legfeljebb csak kerülhetjük mindazt, ami gátat vet gyarapodásának. Mert ez az isteni ajándék, a jóság, mindannyiunknak megadatott. Ott rejtőzik az elvetemült gonoszban is, szíve eldugott zugában, és virágba borul, ha megtér. A mindent átitató istenadta szeretet az egyetlen ellensúlya a bennünk lakozó gyengeségnek, gyarlóságnak.

Az, amely a megértés útjára léptet.

Csak az álszent farizeusok hitetik el magukkal, hogy dagadoznak a szeretettől, ha jót cselekszenek azokkal, akiket...

Akiket... Azokkal a szerencsétlenekkel, akiket fensőbbséges gőgjükben nem tartanak megértésre méltóknak. Naponta imádkoznak: ‚Urunk, tartsd életben a szegényeket, hogy gyakorolhassuk jótékonyságunkat a Te dicsőségedre.'

Én pedig mondtam néktek: jobb, ha egy kitaszítottat magad mellé ültetsz asztalodhoz, mintha alamizsnáddal százat a szegénység nyomorúságában tartasz.

Mártha! Kérlek, hozz számára is étket.

– *Szólottál, Uram?*

És a mi Júdásunk – aki értem életét adta – milyen bánatosan nézett üres tarsolyunkba, amikor a magdalai Mária drága kenetekkel kente meg fáradt lábamat.

Magdaléna, ugye várasz rám?

Azon sopánkodott a zelótaságából kiábrándult pénztárnokunk, hogy a kenetek árából hány kenyeret vehetnénk a szegényeknek. Ahelyett, hogy egyiküket az asztalunkhoz ültette volna.

És ti mindannyian inkább körém gyűjtöttétek a ti követőiteket is, mint hogy közöttük éltetek volna.

A szegények között...

– *Ha nem hoztál volna fel minket Jeruzsálembe... Ha nem láttuk volna, hogy itt, most, a mi időnkben – a végidőkben – dőlhet el népünk sorsa... Amit az imént – talán nem kellő alázattal – mondottam, azt most meg is kérdezem: vajon azt kívántad volna tőlünk, hogy megtagadjuk látásodat azoktól, akiknek szíve szomjúhozott, akiknek lelke éhezett, akiknek szüksége volt rád?*

Erre megint csak azt mondhatom, amit már százszor mondtam nektek: menjetek saját utatokra a szeretet áldásával. Legyetek magvai tucatnyi közösségnek, és adjátok át ezt az áldást követőiteknek, hogy újabb közösségek magvai lehessenek. Nem tanítói, rabbijai, elöljárói, hanem magvai. Mert az atyának csak egy háza van, abban adott szállást szegénynek és gazdagnak, tudatlannak és tudósnak, bűnösnek és szentnek. Sokszínű az ő házának mozaikja, de nem ad szállást azoknak, akik másokon uralkodni akarnak.

A hatalmaskodóknak...

Ha az Atya házában akartok élni, senkit se nézzetek le, és ne is tekintsetek fel senkire. Ne tartsatok engem többre magatoknál, sem magatokat másoknál. Ne válasszatok vezért magatok közül, és ne fogadjatok el senkit vezéreteknek, mert az Ő házában minden gyermeknek testvérként kell élnie, mielőtt eljön az Ő békességes országa.

A Szeretet Országa...

– *De hiszen ellenségekkel vagyunk körülvéve! Még ha Róma most féken tartja is őket. És még a közénk ékelődött szamaritánusokkal sem értünk szót.*

Én szót értettem velük is. És népünk Szíriában és Egyiptomban élő fiain keresztül...

– *Talán Alexandria híres rabbiját akartad megnyerni ügyünknek? Akinek annyi követője van már itt is?*

Nem akarok én semmiféle rabbit megnyerni semmiféle ügynek, Péter. Titeket sem rabbikon keresztül értelek el. A szeretetnek nincs szüksége sem tanítómesterekre, sem papokra, sem prófétákra, sem messiásra, mert sugárzása a legjobban őrzött

határon is áthatol, még Bábel átkát is legyőzi. Hittel párosulva hallóvá teszi a süketet, látóvá a vakot, beszélővé a némát.

Járóvá a bénát.

– *Most is ezt vallod, amikor ellened fordultak azok, akik hozsannázva fogadtak? Még mindig hiszed, hogy eljön a Szeretet Országa? Mondd uram, mi táplálja rendíthetetlen hitedet?*

Minden hit tudásban gyökerezik. Abból meríti létét. Nem hihetsz abban, amiről mit sem tudsz, mert az nem létezik számodra.

– *De miért kellene hinned abban, amit tudsz, mester?*

Soha semmiről sem tudhatsz meg mindent. De elődeidnél mélyebben csak akkor ismersz meg bármit, ha erősen hiszed, hogy elméd és tapasztalásod még nem tárt fel arról mindent. Ez a hit istenadta kíváncsiságunk hajtóereje.

Meg kell ismernem...

Ádám! Jelenj meg álmomban.

Emberségünk lényege a hit. Vannak állatok, amelyek gyorsabban futnak, vagy könnyedébben kúsznak a fára, mint közülünk a legügyesebb, leggyorsabb; vagy a magasban szárnyalva néznek le ránk, földhözragadt emberekre. Bizonyára minden állatnak van valamelyes tudása is, hisz tudja, miként rakja fészkét, vesse meg vackát, ássa meg kotorékát és találjon vissza ahhoz bárhonnan. Él bennük szeretet, hiszen láthatod, milyen odaadóan etetik fiókáikat, gondozzák kölykeiket. De ez a szeretet nem terjed a fészkükön túlra. Ez nem az az isteni szeretet, amely minket emberré tesz. Valamennyi teremtménye közül ezzel csak minket áldott meg az Alkotó.

A mi Atyánk...

S csak nekünk adatott meg a tudás földi gyökereiből az egekig ívelő hit. A láthatón, hallhatón, szagolhatón, tapinthatón túli hit.

– *Az istenhitről szólsz?*

Tudnod kell Istenedről, és el kell fogadnod, amit tudsz róla, hogy elérhesd hiteddel.

És magadhoz ölelhesd szeretteteddel.

– Tehát ezért kell megtanulnunk az Istenről szóló sok történetet már gyermekkorunkban. De te is megtanultad mindezeket. Mégis, ki akarod zárni hitedből, meg akarod tagadni Ábrahám Istenét?

A bölcs rabbik szerint ötven, hatvan, vagy éppen hetven néven nevezik ugyanazt az Egy-Istent az Írás tekercsei. Vannak, akik azt tanítják, hogy minden név Istenünk más és más megnyilatkozását, tulajdonságát, arcát szólítja meg. Lehet, hogy ez még a sok istenre vágyó pogány múltunk öröksége. Lehet, hogy Isten végtelenségének elismerése.

Isten minden bizonnyal végtelen, akár egy, akár száz néven nevezzük. És lehet, hogy a próbára tevő, a kiűző, a pusztító, bűntető, áldozatot követelő, gyermekáldásban részesítő mind benne foglaltatott a végtelen Istenben, a végtelen időben. De mi végesek vagyunk: egyetlen életünkben épp úgy nem fogadhatunk szívünkbe hetven Istent, mint egyetlen Isten hetven megnyilatkozását.

Tudom, hogy az Atya isteni szeretete egyre erősbödik bennünk, az emberiségben a teremtés napjaitól mindmáig, hiszen Káint ugyan még nem mentette meg a bűntől, sem Ábelt bátyja irigységétől, de nemzedékekkel később már megmentette Izsákot apja késétől.

Káin, Ábel, Izsák...
...legyetek ti is vélem álmaimban.

– De még mindig megesik, hogy testvér testvérre tör.

Megesik százezer testvérpár közül eggyel... és akkor... Akkor mindannyian hallunk róla. Miért nem azokat nézed, akik példamutató szeretetben élnek egymással? Mint te és András.

Vagy Zebedeus fiai.

Vagy százak, akiket jómagad is ismersz. Mint Lázár és húgai.

Mária és Mártha, ti meghitt példái a testvéri szeretetnek,
legyetek velem.

Ha szeretetünk Káin és Ábel magánya óta nem mélyül, nemesedik, zsúfolt városainkban még ennyire sem viselnénk el egymást. ‚Mint az állatok!' – zsörtölődik, akit elkeserít tökéletlenségünk. De mi történne ezer összezárt bikával és üszővel a vágy idején? Ahogy mi, férfiak s nők élünk egyazon város falai között. Mi lenne, ha vágyunkat nem irányítaná a szeretet?

Kajafással visszatekintettem a Teremtésig, és ez az elmélkedésem is oda vezérelt, amit eddig is mindig éreztem: létünk célja és értelme az Atya akarata szerint mindig is az volt és lesz, hogy gazdagodjunk szeretetben. És gazdagodunk. Ebben kell hinnünk erős hittel. Ez az én tanításom lényege.

– *Hisszük, uram, hogy mi egyre erősebben szerethetünk, hiszen érezzük ezt, mióta téged ismerünk. De vajon az egész emberiségre is igaz ez? Vagy éppenséggel kialvóban van ez a legnemesebb érzés a kiűzetés óta? Vannak, akik ezt hirdetik.*

A kiűzetés óta – mondod. De hát mit tudunk az édenbeli életről, Ádámról és Éváról, vagy akár fiaikról? Érzelmeikről? Magából a szűkszavú Írásból majd' hogy semmit. Nem eleget ahhoz, hogy érezzük egyedüllétük rettentő magányát, tudatlanságuk félelmeit.

A magány rettenetét!

Máriák, barátok, testvérek! Ne hagyjatok el.

Igaz, mindig mondtam nektek, hogy a történeteknél százszorta fontosabb üzenetek rejlenek az Ige szavai mögött. A fontosabbakat fel is tártam elmélkedésemben, de az érzelmeket és mindazt, amihez az érzelmek elvezethetnek, eszeddel el nem érheted, elméddel fel nem foghatod.

Ezért kell újjászületésem előtt betérnem az Éden kertjébe.

Az álmok világában.

Magdaléna ölébe hajtva fejem.

– *De ha a szeretet öröklött természetünk része, Teremtőnk adománya, ahogy mondtad, akkor ősszüleinkben is élnie kellett. Igaz, Uram?*

A felebaráti szeretetet fiaik születése után sem ismerhették, hisz a ránk hagyott történet szerint nem voltak embertársaik. Tehát az Igék mögött rejlő üzenet az, hogy amint sokasodtunk és mind nagyobb közösségekben éltünk, az Alkotó terve szerint a felebaráti érzés egyre gyarapodva, lényünk részévé vált és válik. Talán lassabban, mint ahogy megfeleltünk az isteni akaratnak, hogy szaporodjunk és töltsük be a földet.

– *Lassabban? Csak nem azt vallod, hogy a Teremtő kudarcot vallott, terve nem valósult meg?*

Ajtósi Dürer: Ádám és Éva

Nem, Péter! Ellenkezőleg. Hiszen mi is benne foglaltatunk az Ő tervében. A részei vagyunk mi mind, akik felismerjük a szeretet megváltó erejét és hirdetésének szenteljük életünket. Kutatjuk a Szeretet Országába vezető utat. Felfedezzük magunkban, hogy mi gazdagítja érzelmeinket és mi gátolja kibontakozásukat. Feltárjuk...

– *Mesterem! Tudtuk, nagy feladatot hagysz ránk, de tényleg hiszed, hogy maroknyi követőnkkel segítségére lehetünk a Teremtőistennek tervei megvalósulásában?*

Nemcsak magunkra gondoltam és nemcsak a mi időnkre. Amilyen messzire visszatekinthetünk a múltba, mindig voltak, akik felismerték a szeretet megváltó erejét és megtették, amit akkor megtehettek, hogy felismerésükkel mások életét is gazdagítsák.

Így volt ez Mózestől Platónig.

Izsák! Légy velem.

Mózes, az Isten szószólója és a Törvényhozó törvénybe foglalta: „Szeressed azért az Urat, a te Istenedet teljes szívedből, teljes lelkedből és teljes erődből." Meg aztán: „...szeressed felebarátodat..." és „Szeressétek azért a jövevényt..." Mózes is benne volt az Alkotó tervében.

– *De hiszen Mózeshez az imént kemény szavakkal szólottál...*

Lehet, hogy ő, vagy amit ő számunkra képvisel, az ésszel fel nem fogható. Az is lehet, hogy két Mózes létezett. Talán Áron, az ő szószólója olykor saját szavait is kimondta testvére nevében? Sosem értettem meg egyiküket sem. Nem fér össze mindaz, amit róluk írtak. Nem fér bele két emberbe sem. Cselekvésre kényszerítő bátor önbizalom és a bénító kétség. Bölcsesség és kegyetlenség. Ékes írás és dadogó beszéd. Sosem, még most sem voltam képes magam elé idézni az igazi Mózest.

Légy te is álmomban, a tíz Ige Mózese.

Kérlek.

– *És azt a görögöt miért említetted már megint, Uram? Mint már többször is, amikor a királyságok, a birodalmak utáni időkről szólottál hozzánk. Korának leghíresebb tanítómesterének tartottad őt – ha jól emlékszem szavaidra, Mester.*

Jól emlékszel, Péter. Platón szintén felismerte a szeretet megváltó, felszabadító erejét. Persze bölcsebb volt, semhogy törvényekben kényszerítse népére.

Tanításában hirdette a tiszta szeretet – a testi vágyak kielégítése nélküli szeretet – mindennél fontosabb szerepét a tanítómester és tanítványa közötti meghitt viszonyban. Amelyre a jó oktatás mindig is épül.

Csak azért említettem őt ismét, hogy lásd, mindig voltak és lesznek, akik felismerik a szeretet hatalmát, és hirdetik felemelő szerepét mindenben, ami fontos az életben. Persze, említhetném a költőket és dalnokokat is, de azokról úgyis tudunk mindannyian.

– De vajon nincs legalább ugyanannyi, a gyűlöletre épülő, avagy ahhoz vezető törvényünk? Bizonyára hallottál tanítómesterekről, akik a botot ki nem engednék a kezükből. Nem beszélve hadvezérekről, akik nemzedékeket sodortak nyomorúságba.

Ha velem virrasztottál, hallanod kellett, mit mondottam az idők kerekéről: hol egyik pontja emelkedik fel, hol a másik, de a kerék mindig előre halad. Lehet, hogy még sok nemzedéken át előkerül a bot és a kard, de mindig lesznek – és talán már most is többen vannak, mint Mózes idejében –, akik felismerik, hogy szeretet nélkül gazdagok és hatalmasak lehetünk ugyan, és építhetünk összeomlásra ítélt birodalmakat, de egymással nem boldogulunk és boldogok sosem leszünk.

– Követtem elmélkedésedet, figyeltem minden szavadra, sok minden megvilágosodott előttem, csak a legfontosabb nem:

Mi a szeretet, Uram?

Mondottad már sokszor, hogy éreznünk kell. Meg kell nyílnunk, hogy betöltse szívünket. De mondd, kiviláglott számodra, hogy mi is lehet tulajdonképpen ez a csodálatos erő? Érzés? Érzelem?

Mindez és sokkal több.

– Még a bennem érlelődő kérdésekhez sincsenek szavaim... Miként építhetjük jövőnket arra, amit szavakba nem foglalhatunk, le nem írhatunk, meg nem határozhatunk? Miként győzhetünk meg másokat, hogy válasszák a Te utadat, ha nem vagyunk képesek kimondani, mi az a szeretet, ami tanításod lényege?

Ezért igyekeztem példát mutatni nektek, s meséltem mindazokat a példabeszédeket...

Sok minden megvilágosodott előttem, de hiába is kényszeríteném elmémet, hogy benne mindez összeforrjon, bölcsességé kristályosodjék. Ehhez idő kell, Péter. A gondolatainkat az érzelmeinknek átadó, alárendelő idő.

– *De hiszen mondtad nekünk, Uram, hogy nincs a napnak pillanata, amikor elméd ne vetne fel új kérdéseket, ne kutatna válaszok után, ne gyötörne kérdésekkel, kétségekkel.*

Ezért követi a napot az éj, Péter. Ezért kérlek, hadd térjek meg az álmok világába.

– *És onnan visszatérsz hozzánk? Folytatod tanításodat?*

Ha nem engedsz el, hogyan térhetnék vissza? És ha visszatérek is, szavakban miért is szólnék a szeretetről? Eddig sem értettétek meg...

– *Én megértettem tanításodat, és követtem szavaidat.*

Éppen te mondod ezt, Péter! Hát nem te rántottál kardot arra a szerencsétlen zsoldosra?

S majd' hogy levágtad a fülét!

Pedig hányszor mondtam nektek, hogy aki fegyvert fog, az az életet adó Teremtőistennel száll szembe.

– *Az Írás szerint Ábrahám Istene talán százszor is kardot fogatott velünk, népünkkel, és százszor százakat – férfiakat, asszonyokat éppúgy, mint gyermekeket és véneket – mészároltatott le velünk. Vajon nem hős elődeink példáját kellene követnünk a magunk és szeretteink védelmében?*

Hős!?

Ismerlek, Péter, sosem adtad fel a kérdezést, ha magad mellett akartál tartani. Hallottad Lázárt, tudod, hogy mi aggasztja? Ezért akarsz ébren tartani?

Kérdésekkel gyötörni...

Aludnom kell.

Ne félj, nem veszek bele az álomvilágba.

– *És ha nem azok várnak rád, akiket szíved szavával oda szólítottál? Ha ott rád támadnak a múlt ördögei? Álomba merülnél esti imád nélkül? Anélkül, hogy távol tartsad a Gonoszt? Anélkül, hogy imáddal az Úrhoz fordulnál?*

Mit gondolsz, eddig mit tettem, ebben az éjnél is halottibb sötétben? Bizony, bizony mondottam vala néktek: ima minden

szó, amely megszólítja a mindennapin túlit – szálljon az ég felé, szóljon testvéreinkhez, és akkor is, ha ajkadat el sem hagyja. Ima mindaz, legyen gondolat vagy tett, ami közelebb hoz az Atyához – lényegének, szándékának felismeréséhez, megértéséhez, elfogadásához.

Ima mindaz, ami megvéd a bennünk megbúvó ördögfiókáktól. Mert azok nem csak a megszállottakban raknak fészket, akiken eluralkodtak, hanem mindannyiunkban ott lappanganak.

Mindannyiunkban?

Bennem is!?

A tévhitek ördögei. Az örökölt és a belénk nevelt félelmeinken és vágyainkon át belénk lopakodott ördögök... Az arany, az ezüst, a gazdagság sóvárgásának, a siker- és hatalomvágynak az ördögei. Ima minden gondolat, mely megszabadít mindenek megrontójától, a Gonosztól – és azon túl...

De ne a zsoltárok szavaival fohászkodj, farizeusi ájtatosságban: „Kelj fel, oh Uram! Szállj vele szembe, terítsd le őt, szabadítsd meg fegyvereddel lelkemet a gonosztól." Elmélkedő imádban a fegyver szót ki ne ejtsd!

Izsákra gondolj, aki bölcsességében felismerte és elsőszülöttjére, Ézsaura hagyta azt, amit bizony én is sokszor ismételtem el nektek: Az egy igaz Isten, elmélkedéseink gondolatolvasója nem a Seregek Ura: neki nincsen se fegyvere, se zsoldosa.

És most jól figyelj, Péter, mert megvilágosodott előttem az, ami eleddig az izsáki tanítás és saját szavaim mögött csak halványan derengett: az egy igaz Istennek – akinek nincsen se kardja, se pajzsa – nincs sem teste, sem karja.

Szellem Ő, mindannyiunkban lakozó, gondolatunkban, szívünkben létre kelő Szellem. Nem fegyverrel száll síkra védelmedben mások ellen, hanem diadalra vezet önmagad felett. Gondolataidat vezérli elmélkedéseidben, messze túl mindazon, amit önmagadban valaha is feltételeztél, remélni véltél. De segítségére csak akkor számíts, ha imádban nem a zsoltáros, hanem saját sóhajod szól Hozzá.

– *Azok a gyönyörű szép szavak, amelyekre tanítottál minket, Uram, messze túlszárnyalnak bármit, amit én mondhatnék. Az*

ima, amellyel naponta fordulunk a mi Atyánkhoz, ki a lelkünkben vagyon...

Példaként mondtam nektek az Atyához szóló szavakat, Péter. Te mit szolnál hozzá, ha valaki nap nap után ugyanazokkal a mástól tanult szavakkal állna eléd.

– Elmélkedésed szavait még csak nem is az Atyához intézted, Uram.

A jó atya bizonyosan azt látja legszívesebben, ha gyermekei egymáshoz szólnak, egymást gyámolítják, egymás megértésére törekszenek. Hogyan is kerülhetnénk közelebb a Teremtőhöz, mint teremtményei, Alkotása megismerésével. Ha megérted azokat, akik téged szeretetükbe fogadtak, mélyebben látod magadat is – ha pedig megérted mindazokat is, akik ellened fordultak, és az ő szemükkel is látod magadat – rátalálsz az én utamra. A felismerés útjára, amely elvezet a végső Igazsághoz: hogy te és az Atya egyek vagytok.

Mindannyian, akik vállaljuk a teremtett világ s benne embertársaink és önmagunk megismerésének rögös, de gyönyörökkel is megajándékozó útját, eggyé lehetünk, eggyé leszünk mindannak alkotójával, mozgató erejével, az Atyával!

– Gondolkodom szavaidon, Uram. Elmélkedem mindazon, amit valaha is mondtál, csak ne hagyj el engem. Virrasszunk együtt...

Ne félj Péter, nem először engedem magam legmélyebb elmélkedésemből az álmok érzelemvilágába emelkedni.

Merülni?

Lázár! Mária, Mártha? Magdaléna?

Már vártok rám?

Ha virrasztani akarsz, Péter; maradj itt: őrizzed testemet. Vagy, ha akarsz, gyere velem te is. De ne hozd magaddal őseink pogány világból származó hitét.

Vésd eszedbe, ha százszor is hallottad már tőlem: nem jöhet el a Szeretet Országa, amíg egy Édenből kiűző, a világot vízbefojtó, nyelveket összezavaró, az apát fiai ellen fordító, Jerikó falait ledöntő, prófétáival végidőket hirdettető, szövetségeseit az apokalipszis rémeivel fenyegető Istent örökítünk gyermekeinkre.

– Éppen ez rettent meg, Uram, hogy megtagadnád mindazt, amit példaképül testáltak ránk elődeink. Mindent. Beleértve Mózes

hatszáz s valahány törvényét –, még ha elfogadod is tíz legfőbb parancsolatát. Megrémít, hogy talán kész vagy megtagadni Ábrahám Istenét. És mintha még abból is elvetnél egyet s mást, amit azután tanítottál, miután elfordultál a szadduceusok szigorától, a farizeusok képmutatásától... És oly sokat adtál nekünk azok helyébe! Most azt akarod talán, hogy még azt is elvessük, amit eddig megtarthattunk?

Ha beázik házad, fedelét újra tapasztod. Ha megroskad gerendája, újat teszel helyébe. Ha szűk lesz családodnak, hozzáépítesz. De eljön az ideje, amikor belátod: új házat kell építened. De azt nem a roskadozó tetejébe építed: le kell bontanod a régit, hogy felépíthesd helyébe az újat.

– Tehát mindent, mindent el kell vetnünk, hogy követhessük a te utadat? És ha mindent feladunk, ami eddig éltetett, vajon nem veszítjük el azt az Istent is, akit te hagynál ránk?

Ne aggódj, Péter, a jó építőmester munkásai különválasztják a szúvas gerendákat és a málladozó köveket az épektől, megerősítik a fundamentumot –, és mindazt, ami megállta az idők próbáját, beépítik az új házba.

– De Istent, a mi Istenünket, akit te atyádként tisztelsz és szeretsz? Nem veszítjük el Őt, ha házát lerombolod?

Róla beszéltem, Péter, Ő a jó építőmester és mi vagyunk az Ő munkásai.

– És ha, mégis...

Gondolkodj mindazon, amit mondottam, Péter.

A Törvényhozóhoz kell szólnom.

A saját embereit lemészároltatóhoz.

Hozzá, akit álmomba be nem fogadhatok.

Utolsó erőmmel őt kell magam elé állítanom.

Mózes!

– Tán' Istennek tartod magad – mint Főpapod gyanította –, hogy azt képzeled, parancsodra bírói széked elé áll a halhatatlan Mózes? Tán' még saruját is levétetnéd véle? És éppen most, midőn, mint mondád, fogytán az erőd?

Nem hozzád szóltam, Áron. Hozzád nincs szavam, hiába is vesztegetnéd rám ékesszólásodat.

Vagy talán...

Egyetlen kérdésem mégis lenne, tehozzád is. Mondd, hogy' hagyhattad, hogy az aranyborjú imádata láttán haragra gyúlt bátyád leölesse saját népe háromezer emberét, férfiát – holott ahhoz a borjúhoz te magad gyűjtötted az aranyat.

Te öntötted a bálványt!

– *Még hogy én?*

Írva vagyon: „És monda nékik Áron: Szedjétek le az aranyfüggőket, a melyek feleségeitek, fiaitok és leányaitok fülein vannak, és hozzátok én hozzám" És aztán: „...csinála abból öntött borjút."

Tagadod talán?

– *Ha elhiszed, hogy így történt, miért kérdezel? De miért is tagadnám? Nem gondolod, hogy én fontosabb voltam Mózesnek, mint az a háromezer lélek? De jobb, ha ezt meg sem említed előtte.*

Menj, Áron. Te pedig állj már elém, Mózes!

– *Még, hogy meg se említse előttem!? Miért mondád ezt Áron? Szegény Jézsua egész életében őrlődött, tépelődött ezen. Na, de hagyj magunkra Áron. Ezzel az ábrándozó názáreti Izsákkal magam is elbírok.*

Jobb békességes időkről álmodozni, mint hazád fiai kezébe kenyér helyett kardot adni.

Kenyér! Illatos, friss kenyér!

Oh, Mártha.

– *És még te akarod népedet az új ígéret, a te ígéreted földjére vezetni? Talán most már egyenesen népünk atyjának, a Kánaánba vezérlő Ábrahámnak, nem pedig fiának, annak a békeszerető Izsáknak tartanád magad?*

Bárcsak Izsák lehettem volna!

Az Egy-Isten korszakának hajnalán.

– *Azt mondod, a Szeretet Országába akarod vezetni az egész emberiséget? Vezér kell ahhoz, Jézsua. Keménykezű vezér.*

A szeretet...

– *Ne álltasd magad, nem megérteni akarsz, hanem kérdőre vonni. Netán ítélkezni fölöttem? Vagy csak gyávaságod hajt hozzám, mert megrémített a zelóták elszántsága. Mit gondolsz, ki vezette őket hozzád? Vagy talán nem emlegették a nevem? Nem mondták,*

hogy végy példát Mózesről? Aki népét kiszabadította a szolgaságból? Amiként most a római rabigát akarjuk lerázni.

Vezér kell nekik. Keménykezű vezér.

Te talán – légy Mózes, vagy bárki más – ismét hallani vélted a Hangot: „Kössön mindenitek kardot az oldalára, menjetek által és vissza a táboron, egyik kaputól a másik kapuig, és ki-ki ölje meg az ő attyafiát, barátját és rokonságát."

Mert a mi embereink odavesztek volna Pilátus, a lázadásra már felkészült zsoldosainak fegyvereitől. Ha velük tartok, kezemhez tapadt volna a mieink vére, csakúgy, mintha én magam öltem volna le őket.

– Végre talán belátod, mi teszi a jó vezért, akit népe és ellensége egyaránt fél és tisztel. Ahhoz, hogy pár ezer ellenséget megölj, nem kell nagy elszántság. Ha övéi túlerőben vannak, ezt akár a nyúlszívű is megteheti. De gyilkoltass le három ezret néped legjobbjaiból, és senki sem vonja kétségbe elszántságod.

Elég!

Hallgass már!

– Márpedig ezt kell tenned, ha sírodból újjászületve, ígéreted földjére akarod vezetni népedet!

Ki vagy te?

Ki vagy te, aki Mózesnek hívod magad?

– De hát néped fele sem áll készen erre! Én negyven évig bolyongtam velük, hogy elveszejtsük azokat, akik nem voltak méltók belépni az én ígéretem földjére. Értsd meg végre, az Apokalipszis ítéletnapjai nélkül nincsen Megváltás.

Hallgass!

Parancsolom.

Kérlek..., könyörgök,

akárki légy is.

– Állítsd vissza Izrael nevének régi fényét. Törd le láncainkat. Állj bosszút Pilátuson!

Távozz tőlem.

– Neved örökké élni fog néped ajkán. Mint ahogy örökön örökké él Izrael emlékezetében első hadvezérünk, Józsué, aki előtt leomlottak Jérikó falai.

„És teljesen kipusztítának mindent, a mi csak vala a városban, a férfitól az asszonyig, a gyermektől az öregig, sőt az ökörig, juhig és a szamárig, fegyver élivel."

Távozz tőlem, Kísértő! Én Jézsua vagyok, nem Józsué.

Jézsua?

Jézsua ben...Valaki?

Az Ember fia: Jézsua ben Ádám.

Talán itt, újjászületésemre várva, elmélkedéseimben közelebb kerültem annak felismeréséhez, hogy ki vagyok? Ki voltam?

Izsák? Vagy Józsué?

Ki leszek?

Izsák vagy Józsué...

Kinek a fia...?

Én és az Atya...

egyek leszünk?

– *Ne vesztegesd most az időt örökös kérdéseiddel. Embereink várnak rád. Sírjából feltámadott vezérrel az élünkön senki sem állíthat meg minket. És tiéd lészen a dicsőség, Jézsua.*

Jézsua ben Józsué.

Mondottam: távozz tőlem, Kísértő...

Sátán!

Magdaléna! ments ki e sötétségből!

– *Emlékezz a lángoló kardra, Jézsua! A Seregek Urától való az, és most kezedbe foghatod. Te lehetsz...*

Akárki légy is, távozz tőlem, Kísértőm. Vagy hívom Főpapunkat.

Segíts Kajafás!

– *Nincs már erőd eldönteni, hogy ki jelenjék meg előtted és ki nem. De gyere velem, és istenekhez méltó erőt nyerhetsz eggyé forrt népünkből. Embereink várnak rád.*

Elegem volt belőletek, mindenféle zelótákból. Aki kardot fog...

– *Ezt már hallottuk, de már kimondani sincs erőd. Ha nem jössz...*

...kard által vész el.

Meg kell szabadulnom ettől a zelóta Mózestől és értelmem minden örökölt zsarnokaitól.

Távozz tőlem Sátán!

Önmagamból kell erőt merítenem.

Izsákból.

Hol vagy Izsák?!

– *Vigyázz, Jézsua! Nagyon vigyázz, jó barátom. Emlékezz, mit mondottam: erőd fogytán, legmélyebb elmélkedésedben nem az jelenik meg, akit magadhoz hívnál...*

Lázár?

– *Igen, én szólok hozzád. Kapaszkodj belém, és gondolj az együtt töltött, gyönyörűséges napokra. Emlékükből meríts erőt további elmélkedéseidhez.*

Elmélkedésem!

Az elme gyötrelme.

Bárcsak visszahozhatnánk ama szép időket. De emlékszel, Lázár? Akkor sem volt teljes a boldogságunk, hiszen oly kevesekkel oszthattuk meg! A húgoddal, Máriával, olykor Márthával és persze a magdalai Máriával...

Magdaléna!

Most már nem elmélkednem, hanem éreznem kell!

– *Igaz, tanítványaid közül is csak néhányan voltak képesek követni beszélgetéseink fonalát. De azért olykor húszan, harmincan is velünk voltak... Emlékszel?*

Igen, már hogyne emlékeznék?

Ábrándoztunk...

Most már hadd álmodozzam, álmodjam...

– *Te sosem adtad fel a reményt, hogy eljő az a békességes idő...*

Elég a szavakból, Lázár.

Magdaléna!

...minden nép számára. Az új Éden. Erős hittel hinned kell, hogy eljő. Hinned kell, Jézsua, hogy túléld rítusod magad választotta napjait.

Meddig kell még várnom a hívó hangra, Lázár?

– *Jól tudod, hogy azt neked meg nem mondhatom, hiszen a hangom, amelyet hallasz, csak tebenned él. Ha erőt kell merítened, térj vissza elmélkedésedben a legkedvesebb emlékeidhez.*

Legyetek velem mindannyian álmaimban: Te és testvéreid és a mi kedves Magdalai Máriánk, és légy te az Ádám.

– *Mondottam néked, el ne aludj sírod magányában. Ki tudja, álmod hova sodor. S ki tudja, hogy annak képzeletünket messze felülmúló birodalmából képes vagy-e, akarsz-e visszatérni ebbe a kopár világba. De miért akarnád, hogy én legyek Ádám?*

Őt kell megértenem. Az első embert...

Az Atya elsőszülöttjét?

Nem, nem is Ádámot... A kiűzetést kell megértenem. Miért tagadta volna meg tőlünk a Teremtő a Paradicsomot, amelyet számunkra alkotott? Miért tett volna minket próbára, ha Ő teremtett minket – minden gyengeségünkkel egyetemben, mely bukásunkhoz vezetett.

Bukásunkhoz?

Csak nem János, a Jordán eredendő bűnről prédikáló prófétája szól belőlem?

János!

Te érted, mi folyik itt, Lázár?

– *Én értem, de be kell látnod Jézsua, hogy már nincs több erőd.*

Miért elménk erejével reméljük felfogni azt a beláthatatlanul távoli múltat, amely messze meghaladja az értelem képzelőerejét?

Csak álmunkban nem.

Álom.

– *Mi a szívünket is kitártuk egymás előtt... És az édeni világ felé is.*

De szívünknek sosem adtuk át teljesen magunkat: szavainkat mindig az értelem vezérelte. Talán nem is vagyunk képesek átadni magunkat az érzelmeinknek. Mindig közbeszól az értelem.

Csak álmunkban nem.

Álom.

Álomhalál?

Halálálom?

Magdaléna.

Magdaléna!

– *Aludj nyugodtan, Jézsua, eleget gyötört sosem nyugvó elméd. Ha meg akarod hallani, majd meghallod hívó hangomat. Ha nem térsz vissza közénk, azt is megértjük...*

Maradj velem az álmok világában, ahol az érzelmek uralkodnak az értelem felett.

Mint valaha, a hajdan volt Éden kertjében.

– Elviszlek oda. Vagy akár a valaha eljövendő idők új Édenébe.

Ádám! Ember, légy ott végre sorsod ura!

Tagadd meg azt az Istent aki...

Magdalai Mária, fogadj be az álmok világába!

Hol vagy Magdaléna? Mária? Mártha? Lázár?

Halljátok hangomat?

Velem vagytok?

– Itt vagyunk. És te is itt vagy. Jelen vagy és leszel mindannyiunk Álmában.

Te vagy, Uram, az eljövendő új Éden prófétája.

*Bibliai idézetek és utalások a regény oldalszámai szerint**

7 ..... Ján. 20.29
7 ..... Ján. 19.28
8 ..... Mát. 27. 46
8 ..... Zsolt. 22.2*
8 ..... Márk, 15.34*
8 ..... Luk. 23.46
8 ..... Ján. 19.36
9 ..... Mát. 4.18–22*
11 ..... Luk. 14. 26
14 ..... Ezsdr. 5.2
16 ..... Ján. 8.7
17 ..... Ján. 21. 25
24 ..... Zsolt. 33.1–9
37 ..... 3 Móz. 19.18
38 ..... Luk. 14. 26
39 ..... 3 Móz. 19.18
43 ..... 1 Ján. 3.15
60 ..... 2 Móz. 34.14
65 ..... 1 Móz. 21.12
66 ..... 1 Móz. 22.1–2
66 ..... 2 Móz. 19.16–18
67 ..... 1 Móz. 22.3
68 ..... 1 Móz. 22.8
68 ..... 1 Móz. 22.7
78 ..... 1 Móz. 32.24–26
82 ..... 1 Móz. 31.37*
82 ..... 1 Móz. 31.54
83 ..... 1 Móz. 31.51–52
83 ..... 1 Móz. 35.18*
83 ..... 1 Móz. 35.22*
96 ..... Mát. 5.44
102 ..... 3 Móz. 24.14
108 ..... Mát. 11.19*
118 ..... Jer. 27. 12
119 ..... 2 Móz. 29.15
127 ..... Jób. 1.6
127 ..... Jób. 1.8
128 ..... Jób. 1.20
134 ..... 1 Móz. 1.31
134 ..... 1 Móz. 3. 5
137 ..... Mát. 11.13
138 ..... 1 Móz. 2.15
138 ..... 3 Móz. 5.17–18
141 ..... 2 Móz. 34. 6
146 ..... 3 Móz. 19.18
149 ..... Dán. 8.18
155 ..... Luk. 3.22*
157 ..... Ésa. 9. 6
162 ..... 1 Móz. 14.1
162 ..... 1 Móz. 3.16

* Az így jelöltek utalások, nem szószerinti idézetek.

163 ..... 1 Móz. 1.28
178 ..... Zsolt. 135.13
179 ..... Jób. 1.21
179 ..... Jób. 42.10
181 ..... 1 Móz. 12.12
182 ..... 1 Móz. 16.3
183 ..... 1 Móz. 12.14–15
183 ..... 1 Móz. 12.16
184 ..... 1 Móz. 25.8
185 ..... 1 Móz. 22.11
186 ..... 1 Móz. 21.9
186 ..... 1 Móz. 19.36
186 ..... 1 Móz. 19.35
188 ..... 1 Móz. 16.1
189 ..... 1 Móz. 20.2*
190 ..... 1 Móz. 16.5
190 ..... 1 Móz. 16.6
198 ..... 1 Móz. 17.20
199 ..... 2 Móz. 1.5
199 ..... 2 Móz.1.19
200 ..... 2 Móz. 2.5
200 ..... 2 Móz. 2.6
200 ..... 2 Móz. 2.9
201 ..... 2 Móz. 1.8
202 ..... 2 Móz. 1.11*
204 ..... 1 Móz. 11.4
205 ..... 1 Móz. 11.7
206 ..... 1 Móz. 31.45
211 ..... Jób. 42.13
212 ..... Jób. 42.15
212 ..... Jób. 1.21
213 ..... Bír. 16.30*
213 ..... 5 Móz. 30.16
213 ..... 3 Móz. 19.18
219 ..... 2 Móz. 21.36*
219 ..... 2 Móz. 22.6
219 ..... 5 Móz. 24.17
219 ..... 2 Sám. 11.3*
219 ..... Mát. 22.21
220 ..... Józs. 6.2–4
221 ..... Józs. 6.21
221 ..... Józs. 5.14
221 ..... Józs. 5.15
222 ..... Józs. 8.25
222 ..... Józs. 11.21
223 ..... Józs. 11.23
223 ..... Bír. 3.7
223 ..... Bír. 3.1
223 ..... Bír. 3.8
228 ..... 1 Móz. 3.19
228 ..... Mát. 6.28*
229 ..... Ruth. 2.1*
230 ..... 1 Móz. 22.2
230 ..... 1 Móz. 14.9*
234 ..... 1 Móz. 1.27
234 ..... 1 Móz. 2. 18–22
235 ..... 1 Móz. 5.27
236 ..... 1 Móz. 5.26
240 ..... Mát. 19.24*
250 ..... 5 Móz. 6.2
250 ..... 5 Móz. 6.5
252 ..... 1 Móz. 4.8
252 ..... 1 Móz. 4.15
253 ..... 1 Móz. 4.3–5
253 ..... 1 Móz. 4.15
253 ..... 2 Móz. 21.12–17*
253 ..... 3 Móz. 20.9–15*
253 ..... 4 Móz. 24.16–21*
253 ..... 4 Móz. 35.16–21*
254 ..... 1 Móz. 3.8
255 ..... 1 Móz. 3.19
255 ..... 1 Móz. 3.16*
258 ..... 1 Móz. 1.4*
258 ..... 1 Móz. 2.3

258 ..... 2 Móz. 20.10*
258 ..... 1 Móz. 1.31
259 ..... 1 Móz. 1.28
259 ..... 1 Móz. 1.31
261 ..... Móz. 21.15
261 ..... 2 Móz. 21.17
261 ..... 2 Móz. 2.3*
261 ..... 2 Móz. 21.12
261 ..... 2 Móz. 2.11
262 ..... 2 Móz. 2.21*
262 ..... 2 Móz. 31.18*
263 ..... 2 Móz. 31.18*
263 ..... 2 Móz. 2.12*
265 ..... Zsolt. 118.26*
268 ..... Luk. 7.38*
274 ..... 5 Móz. 6.5
274 ..... 3 Móz. 19.18
274 ..... 5 Móz. 10.19
274 ..... 2 Móz. 4.13*
277 ..... Zsolt. 17.13
280 ..... 2 Móz. 32.2
281 ..... 2 Móz. 32.27
281 ..... 4 Móz. 14.33–35*
282 ..... Józs. 6.21

*Mutató a Biblia könyvei szerint**

Bír. 3.1 223
Bír. 3.7 223
Bír. 3.8 223
Bír. 16.30* 213

Dán. 8.18 149

Ezsdr. 5.2 14

Ésa. 9. 6. 157

Ján. 8.7 16
Ján. 19.28 7
Ján. 19.36 8
Ján. 20.29 7
Ján. 21. 25 17

1 Ján. 3.15 43

Jer. 27. 12 118

Jób. 1.20 128
Jób. 1.21 179
Jób. 1.21 212
Jób. 1.6 127
Jób. 1.8 127
Jób. 42.10 179
Jób. 42.13 211
Jób. 42.15 212

Józs. 5.14 221
Józs. 5.15 221
Józs. 6.21 221
Józs. 6.21 282
Józs. 6.2–4 220
Józs. 8.25 222
Józs. 11.21 222
Józs. 11.23 223

Luk. 3.22* 155
Luk. 7.38* 268
Luk. 14. 26 11
Luk. 14. 26 38
Luk. 23.46 8

Márk, 15.34* 8

Mát. 11.13 137
Mát. 11.19* 108
Mát. 19.24* 240

* Az így jelöltek utalások, nem szószerinti idézetek.

Mát. 22.21 219
Mát. 27. 46 8
Mát. 4.18–22* 9
Mát. 5.44 96
Mát. 6.28* 228

Mózes öt könyve
1 Móz. 1.27 234
1 Móz. 1.28 163
1 Móz. 1.28 259
1 Móz. 1.31 134
1 Móz. 1.31 258
1 Móz. 1.31 259
1 Móz. 1.4* 258
1 Móz. 2. 18–22 234
1 Móz. 2.15 138
1 Móz. 2.3 258
1 Móz. 3.5 134
1 Móz. 3.8 254
1 Móz. 3.16 ..... 162, 255*
1 Móz. 3.19 ..... 228, 255
1 Móz. 4.15 252
1 Móz. 4.15 253
1 Móz. 4.3–5 253
1 Móz. 4.8 252
1 Móz. 5.26 236
1 Móz. 5.27 235
1 Móz. 11.4 204
1 Móz. 11.7 205
1 Móz. 12.12 181
1 Móz. 12.14–15 183
1 Móz. 12.16 183
1 Móz. 14.1 162
1 Móz. 14.9* 230
1 Móz. 16.1 188
1 Móz. 16.3 182
1 Móz. 16.5 190
1 Móz. 16.6 190
1 Móz. 17.20 198
1 Móz. 19.35 186
1 Móz. 19.36 186
1 Móz. 20.2* 189
1 Móz. 21.12 65
1 Móz. 21.9 186
1 Móz. 22. 2. 230
1 Móz. 22.11 185
1 Móz. 22.1–2 66
1 Móz. 22.3 67
1 Móz. 22.7 68
1 Móz. 22.8 68
1 Móz. 25.8 184
1 Móz. 31.37* 82
1 Móz. 31.45 206
1 Móz. 31.51–52 83
1 Móz. 31.54 82
1 Móz. 32.24–26 78
1 Móz. 35.18* 83
1 Móz. 35.22* 83

2 Móz. 1.11* 202
2 Móz. 1.5 199
2 Móz. 1.8 201
2 Móz. 2.11 261
2 Móz. 2.12* 263
2 Móz. 2.21* 262
2 Móz. 2.3* 261
2 Móz. 2.5 200
2 Móz. 2.6 200
2 Móz. 2.9 200
2 Móz. 19.16–18 66
2 Móz. 20.10* 258
2 Móz. 21. 12–17* 253
2 Móz. 21.12 261
2Móz. 21.15 261

2 Móz. 21.17 261
2 Móz. 21.36* 219
2 Móz. 22.6 219
2 Móz. 29.15 119
2 Móz. 31.18* 262
2 Móz. 31.18* 263
2 Móz. 32.2 280
2 Móz. 32.27 281
2 Móz. 34. 6 141
2 Móz. 34.14 60
2 Móz. 4.13* 274
2 Móz.1.19 199

3 Móz. 5.17–18 138
3 Móz. 19. 18 37
3 Móz. 19.18 146
3 Móz. 19.18 213
3 Móz. 19.18 274
3 Móz. 19.18 39
3 Móz. 20. 9–15* 253
3 Móz. 24.14 102

4 Móz. 14.33–35* 281
4 Móz. 24.16–21* 253
4 Móz. 35.16–21* 253

5 Móz. 6.2 250
5 Móz. 6.5 250
5 Móz. 6.5 274
5 Móz. 10.19 274
5 Móz. 24.17 219
5 Móz. 30.16 213

Ruth. 2.1* 229

2 Sám. 11.3* 219

Zsolt 33.1–9 24
Zsolt. 118.26* 265
Zsolt. 135.13 178
Zsolt. 17.13 277
Zsolt. 22.2* 8

Bitó László Biblia-ciklusa
első két könyvének eddig megjelent kiadásai

Ábrahám és Izsák

Első magyar kiadás – két utánnyomással
(*Magyar Könyvklub*, Budapest, 1998)

Második magyar kiadás
(*Argumentum Kiadó*, Budapest, 2001)

Orosz kiadás Voronkina Tatjána fordításában
(*Steinman*, Moszkva, 1998)

Teljes szövege megjelent
a *Vsemirnaja Literatura* című világirodalmi folyóiratban is.
(Minszk, 1999)

Szlovák kiadás Fazekas Mária tolmácsolásában
(*Motyl*, Pozsony, 2000)

Német kiadás Kárpáti Pál fordításában
(*T. Schäfer Verlag*, Herne, 2000)

Második, bővített orosz kiadás
A mennyország hét kulcsa kötetcímmel
egy kötetben a trilógia második könyve, az *Izsák tanítása* fordításával,
Voronkina Tatjána tolmácsolásában
(*Raduga*, Moszkva, 2000)

Román kiadás egybe kötve az *Izsák tanítása* fordításával
Cheile Raiului címmel Ana Maria Pop tolmácsolásában
(*Paralela 45*, Bukarest, 2001)

AZ ÁBRAHÁM ÉS IZSÁK KÉSZÜLŐ KIADÁSAI

franciául Georges Kassai,
spanyolul Irma Mercedes Agüero és Judit Xantus fordításában

IZSÁK TANÍTÁSA

Magyar kiadás (*Argumentum Kiadó*, 2000)

Orosz és román fordításai
egybe kötve jelentek meg az első könyvvel,
az *Ábrahám és Izsák*-kal. (Lásd fentebb.)

ISBN 963 446 208 1

A kiadásért felel Láng József, az Argumentum Kiadó igazgatója
Felelős szerkesztő Hegedős Mária
A borítóterv Somogyvári Zsuzsa munkája
Tördelte Láng András
Nyomta az Argumentum Kiadó nyomdaüzeme
Felelős vezető Roznai Zoltán

Az *Ábrahám és Izsák,* és az *Izsák tanítása* visszhangjából:

„...Míg az első könyv nagyon sokszínű, ...a regényes koloritot nem nélkülöző..., ez becsalogat bennünket bizonyos couleur locale-lal a históriába. A második könyv viszont... inkább az Ilisszosz patakot juttatja eszünkbe, ahol Szókratész és tanítványai kötekedtek egymással. Például arról, hogy mi a szép, mi a jó..." (Szörényi László, Élet és Irodalom, 2002. 03. 15.)

„...A drámaiságtól feszülő jelenet, amelyben Ábrahám kést emel megkötözött fiára, kit máglyára szánt, emlékezetes művészi bemutatása a fanatizmus pusztító erejének." (Fenyő István, Tiszatáj 2001. július)

„...Sikere nem volt véletlen, mert megítélésünk szerint a Bitó-regény a XX. századi magyar prózairodalom talán legmerészebb vállalkozásának a nagyszerű eredménye." (Román Károly, Árgus, 1999, 4.)

„...Bitó fikciója gondolatébresztő, kitűnően felépített és mindenekelőtt élvezetes olvasmány... Akinek tetszett az *Ábrahám és Izsák,* újabb irodalmi csemegére számíthat a trilógia folytatásaiban." (Marianna D. Birnbaum, World Literature Today, USA, 2001. 3–4.)

És most *A Názáreti Izsák*-ról:

Az előzőknél is megrendítőbb azonban ez a mű, amelyben Jézus nem az apostoli hitvallásban említett poklokra alászállva találkozik a pátriárkákkal, hanem mély elmélkedésbe merülve éli át sziklasírjában a múlt meghatározó eseményeit. Lázár az útmutató, Kajafás a lelkiismeret. Káin vádol, Pilátus vall, Jákob tagad. Péter aggódik. Júdás az önfeláldozó életmentő. Az apokalipszis rémei erejüket vesztik. Megjelennek a megértő asszonyok: a Máriák. Valamint Izsák, a példakép és Ismáel (akit a moszlimok ősének tekintünk), mint a másság hercege. Mindenki, aki közelebb vihet a Szeretet Országába vezető út felismeréséhez. Mózes kivételével, aki helyett Áron szólal meg...

De feltételezhetjük-e, hogy voltak Jézusnak megírásra érdemes tettei, gondolatai, amelyek nem foglaltattak az evangéliumokban? Erre a kérdésre „János apostolra hallgatva, igennel kell válaszolnunk" – írja előszavának utolsó soraiban a szerző.

ISBN 963-446-208-1
9 789634 462088
2300 Ft